

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM
DALI

ADALET VE KALKINMA PARTİSİ’NİN KIBRIS
POLİTİKASININ ZAMAN İÇİNDE DEĞİŞEN SEYRİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Eren ARSLAN

Danışman
Prof. Dr. Haydar EFE

Haziran 2022, Erzincan

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM
DALI

ADALET VE KALKINMA PARTİSİ’NİN KIBRIS
POLİTİKASININ ZAMAN İÇİNDE DEĞİŞEN SEYRİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
Eren ARSLAN

Danışman
Prof. Dr. Haydar EFE

Haziran 2022, Erzincan

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Eren ARSLAN

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Program Adı : Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Tez Başlığı : Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Kıbrıs Politikasının
Zaman İçinde Değişen Seyri

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 167 sayfalık kısmına ilişkin 20/06/2022 tarihinde *IThenticate/Turnitin* intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: % 13'tür.

Filtrelemeye alıntılar dahil edilmiştir. Filtrelemede yedi (7) kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 20/06/2022

Danışman: Prof. Dr. Haydar EFE

Öğrenci: Eren ARSLAN

imza

imza

KILAVUZA UYGUNLUK

“Adalet ve Kalkınma Partisi’nin Kıbrıs Politikasının Zaman İçinde Değişen Seyri” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binalı Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Eren ARSLAN

Danışman

Prof. Dr. Haydar EFE

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD Başkanı

Prof. Dr. Haydar EFE

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Prof. Dr. Haydar EFE danışmanlığında Eren ARSLAN tarafından hazırlanan “Adalet ve Kalkınma Partisi’nin Kıbrıs Politikasının Zaman İçinde Değişen Seyri” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

29/06/2022

JÜRİ:

Danışman	: Prof. Dr. Haydar EFE	İmza
Üye	: Doç. Dr. Ainur NOGAYEVA	İmza
Üye	: Doç. Dr. Sabit MENTEŞE	İmza

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun .... /.... /..... tarih ve ..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... /..... / .....

Prof. Dr. Necdet TOZLU

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

2002 yılında Türkiye’de iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi’nin (AKP) Kıbrıs sorunun çözümü konusunda kararlı olduklarını ve milliyetçi politikalar izlemeyeceklerini ifade etmiştir. Ayrıca, uygulanacak yeni politikalarla Kıbrıs Türklerinin AB’ye girişlerinin önünün açılması ve Türkiye’nin AB’ye giriş konusunda da gereken tüm kriterleri sağlayacaklarını ve tam üyeliğin yolunu açacaklarını belirtmişlerdir. Ancak, Kuzey Kıbrıs’ın Annan Planına “evet” demelerine rağmen hiçbir kazanım elde etmemeleri ve tecritlerinin devam etmesi üstelik Kıbrıs sorunun Türkiye’nin AB’ye girişi önünde engel olarak öne sürülmesi bizleri AKP hükümetlerinin Kıbrıs politikasını incelemeye sevk etti.

Çalışma sırasında Kıbrıs sorunu konusunda yazılmış olan kitaplar ve makalelerin yanı sıra Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Kütüphanesi, İktisadi Kalkınma Vakfı yayınları, internet sitesi, gazete arşivleri en çok yararlandığım kaynaklar oldu. Mevcut kaynaklar incelenerek literatür taraması yapılmış ve tez oluşturulmuştur.

Bu tezin bilimsel bir çalışma olmasını sağlayan, bilgileri ile yön veren ve her koşulda desteğini sunan danışmanım Prof. Dr. Haydar EFE’ye ve seminer sürecindeki danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Salih POLATER’ e teşekkür ederim.

Eren ARSLAN, Erzincan, 2022

ADALET VE KALKINMA PARTİSİ’NİN KIBRIS POLİTİKASININ ZAMAN İÇİNDE DEĞİŞEN SEYRİ

Eren ARSLAN

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tez, Haziran 2022

Danışman: Prof. Dr. Haydar EFE

ÖZET

Bu tezin temel amacı Adalet ve Kalkınma Partisi’nin (AKP) Kıbrıs sorununa bakışını ve hangi politikalarda değişimi uyguladığını ve bu politikaların zaman içinde değişimini ortaya koymaktır. AKP, iktidara gelmesiyle birlikte Kıbrıs konusunda devletin geleneksel politikalarından farklı politikalar uygulayacağını açıklamıştır. Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreteri Annan’ın adayı bir bütün olarak Avrupa Birliği’ne (AB) üye yapmayı hedefleyen Annan Planı’nın Kıbrıs Türklerince kabul görüp Kıbrıslı Rumlarca reddedilmesi ve bu sonuca rağmen Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin (GKRY) Avrupa Birliği’ne tek başına adanın meşru temsilcisi olarak kabul edilmesi ve Kıbrıs Türklerinin on yıllardır devam eden tecridinin devam ettirilmesi ve sonrasında Türkiye’nin AB’ye katılım müzakerelerinin Kıbrıs sorunu gerekçe gösterilerek büyük ölçüde durdurulması AKP’nin uyguladığı yeni Kıbrıs politikasının sonu olmuştur. AKP’nin Kıbrıs konusunda uyguladığı söz konusu “kazan kazan” politikaları karşısında, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, sorunu “sıfır toplamli oyun” olarak görmüş ve AB’nin Kıbrıs için sağlayacağı olanakları Kıbrıslı Türklerle paylaşmamayı hedeflemiştir. Bu gelişmelerin sonucunda, Kıbrıs sorununa yeni açılımlar getiren AKP, Kıbrıs konusunda uyguladığı politikalardan vazgeçerek eski geleneksel Kıbrıs politikasına geri dönmüştür.

Anahtar Kelimeler: Adalet ve Kalkınma Partisi, Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler, Kıbrıs Sorunu

THE CHANGING COURSE OF THE JUSTICE AND DEVELOPMENT PARTY'S CYPRUS POLICY OVER TIME

Eren ARSLAN

**Erzincan Binali Yıldırım University, Institute of Social Sciences, Department of
Political Science and Public Administration**

Master's Thesis

Thesis Supervisor: Prof. Dr. Haydar EFE

ABSTRACT

The main purpose of this thesis is to reveal the view of the Justice and Development Party (AKP) on the Cyprus problem, in which policies it implemented the change, and the change in these policies over time. AKP has declared that it will implement policies different from the traditional policies of the state regarding Cyprus with its coming to power. United Nations (UN) Secretary General Annan's Annan Plan, which aims to make the candidate a member of the European Union (EU) as a whole, was accepted by the Turkish Cypriots and rejected by the Greek Cypriots, and despite this result, the Greek Cypriot Administration (GCA) became a member of the European Union. The fact that Turkey was accepted as the sole legitimate representative of the island, and the continued isolation of the Turkish Cypriots for decades, and then the suspension of Turkey's accession negotiations to the EU largely on the grounds of the Cyprus problem, was the end of the new Cyprus policy implemented by the AKP. In the face of the aforementioned "win-win" policies implemented by the AKP regarding Cyprus, the Greek Cypriot Administration saw the problem as a "zero-sum game" and aimed not to share the opportunities that the EU would provide for Cyprus with the Turkish Cypriots. As a result of these developments, AKP, which brought new openings to the Cyprus problem, abandoned its policies on Cyprus and returned to its old traditional Cyprus policy.

Keywords: Justice and Development Party, European Union, United Nations,
Cyprus Problem

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	V
ÖZET	VI
ABSTRACT	VII
İÇİNDEKİLER.....	VIII
SİMGELER ve KISALTMALAR CETVELİ	XII
ŞEKİLLER LİSTESİ	XIV
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
KIBRIS TARİHİ VE KIBRIS SORUNUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ	5
1.1. Kıbrıs'ın Stratejik Önemi ve Kısa Tarihi.....	5
1.2. Osmanlı Öncesi Kıbrıs Tarihi.....	6
1.3. Osmanlı Döneminde Kıbrıs.....	6
1.4. Kıbrıs'ta Birleşik Krallık Dönemi.....	7
1.5. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşu ve Türklere Yapılan Saldırıları	9
1.6. Türkiye'nin Kıbrıs Barış Harekâtı	11
1.7. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşu	12
1.8. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Avrupa Birliği Başvurusu ve Sonrasındaki Gelişmeler ...	14
1.9. 1998 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu	17
1.10. 10-11 Aralık 1999 Helsinki Zirvesi Türkiye ve Kıbrıs Paragrafları	17
1.11. 1999 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu	18
1.12. 20 Haziran 2000 Feira Zirvesi Türkiye ve Kıbrıs Paragrafları	19
1.13. 2000 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu	20
1.14. 8 Aralık 2000 Nice Zirvesi Türkiye ve Kıbrıs Paragrafları	20
1.15. 2001 Yılı Katılım Ortaklığı Belgesi'nde Kıbrıs Sorunu.....	21
1.16. 2001 Yılı Ulusal Programı'nda Kıbrıs Sorunu	21
1.17. 16 Haziran 2001 Göteborg Zirvesi Türkiye ve Kıbrıs Paragrafları.....	22
1.18. 2001 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu	22
1.19. 14-15 Aralık 2001 Laeken Zirvesi Türkiye ve Kıbrıs Paragrafları.....	23

1.20. 21-22 Haziran 2002 Sevilla Zirvesi Türkiye ve Kıbrıs Paragrafları.....	23
1.21. 2002 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu	24
1.22. 24-25 Ekim 2002 Brüksel Zirvesi Türkiye ve Kıbrıs Paragrafları	24
İKİNCİ BÖLÜM.....	26
ADALET VE KALKINMA PARTİSİ'NİN KIBRIS POLİTİKASI.....	26
2.1. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin İktidara Gelişi ve Annan Planı Öncesi Yaşanan Gelişmeler	26
2.1.1. 2002 AKP Genel Seçim Beyannamesinde ve 58. Hükümet Programında Kıbrıs Sorunu	29
2.1.2. Annan Planı'nın Açıklanması ve İçeriği	29
2.1.3 Annan Planı'nın Revize Edilmesi (İkinci Plan)	33
2.1.4. Referanduma Giden Süreç ve Üçüncü Plan.....	35
2.1.5. Türkiye'deki Ara Seçim ve 59. Hükümet Programında Kıbrıs Sorunu	38
2.1.6. Dördüncü Plan, Beşinci Plan ve Referandum	39
2.1.7. Referandum Sonrası Gelişmeler.....	41
2.2. Katılım Anlaşmasına Ek 10. Protokol.....	42
2.3. 12-13 Aralık Kopenhag Zirvesi Türkiye ve Kıbrıs Paragrafları.....	43
2.4. 19 Mayıs 2003 Katılım Ortaklığı Belgesi'nde Kıbrıs Sorunu.....	44
2.5. 19-20 Haziran 2003 Selanik Zirvesi Türkiye ve Kıbrıs Paragrafları.....	45
2.6. 2003 Yılı Ulusal Programı'nda Kıbrıs Sorunu	45
2.7. 2003 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu	45
2.8. 12-13 Aralık 2003 Brüksel Zirvesi Türkiye ve Kıbrıs Paragrafları	46
2.9. 25-26 Mart 2004 Brüksel Zirvesi Türkiye ve Kıbrıs Paragrafları	47
2.10. Doğrudan Ticaret Tüzüğü ve Mali Yardım Tüzüğü	47
2.11. Yeşil Hat Tüzüğü'nün Açıklanması.....	48
2.12. 17-18 Haziran 2004 Brüksel Zirvesi Türkiye ve Kıbrıs Paragrafları	49
2.13. 2004 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu	50
2.14. 16-17 Aralık 2004 Brüksel Zirvesi Türkiye ve Kıbrıs Paragrafları	50
2.15. Türkiye'nin Ek Protokol'ü İmzalaması ve Kıbrıs Bildirisi'ni Yayımlaması	51
2.16. Türkiye'nin Kıbrıs Bildirisi'ne Karşı AB'nin 21 Eylül 2005 Deklarasyonu	52
2.17. 3 Ekim 2005 Müzakere Çerçeve Belgesi'nde Kıbrıs Sorunu	54
2.18. 2005 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu	55
2.19. 23 Ocak 2006 Katılım Ortaklığı Belgesi'nde Kıbrıs Sorunu	55

2.20. Türkiye'nin Kıbrıs Eylem Planı	56
2.21. 15-16 Haziran 2006 Brüksel Zirvesi Türkiye ve Kıbrıs Paragrafları	57
2.22. Kıbrıs'ta Mehmet Ali Talat Döneminde Gerçekleşen Çözüm Görüşmeleri	58
2.23. 2006 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu	60
2.24. GKRY'nin Doğu Akdeniz'de Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetlerine Yönelik Mısır ve Lübnan ile Yaptığı Anlaşmalar	60
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	64
AKP'NİN GELENEKSEL POLİTİKALARA DÖNÜŞÜ.....	64
3.1. 2007 AKP Genel Seçim Beyannamesinde ve 60. Hükümet Programında Kıbrıs Sorunu ..	64
3.2. 2007 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu	65
3.3. 14 Aralık 2007 Brüksel Zirvesi Türkiye ve Kıbrıs Paragrafları	66
3.4. 18 Şubat 2008 Katılım Ortaklığı Belgesi'nde Kıbrıs Sorunu	67
3.5. 2008 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu	67
3.6. 2008 Yılı Ulusal Programı'nda Kıbrıs Sorunu	68
3.7. KKTC Erken Genel Seçimlerine Giden Süreç Ve AKP Hükümetinin Yaklaşımı.....	68
3.8. 2009 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu	70
3.9. Kıbrıs'ta Derviş Eroğlu Döneminde Gerçekleşen Çözüm Görüşmeleri	70
3.9.1. Cenevre Görüşmeleri	71
3.9.2. Greentre Görüşmeleri	71
3.9.3. Ortak Açıklama	72
3.10. GKRY'nin İsrail ile MEB İmzalaması ve Türkiye ile KKTC'nin Tepkisi.....	74
3.11. 2010 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu	78
3.12. KKTC'de Kemer Sıkma Politikalarına ve AKP'ye Yönelik Tepkiler	78
3.13. Arap Baharı'nın, Türkiye'nin Kıbrıs Politikasına Etkisi	80
3.14. 2011 AKP Genel Seçim Beyannamesinde ve 61. Hükümet Programında Kıbrıs Sorunu	81
3.15. 2011 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu	82
3.16. Türkiye Avrupa Birliği Bakanlığı'nın ve GKRY'nin AB Dönem Başkanlığı'nın Kıbrıs Sorununa Etkisi.....	83
3.17. 2012 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu	84
3.18. 2013 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu	85
3.19. Türkiye ve KKTC Arasında Gençlik ve Spor Bakanlığı Yurtdışı Koordinasyon Ofisinin Kurulması ve Faaliyetlerine İlişkin Anlaşma	86
3.20. 62. Hükümet Programında Kıbrıs Sorunu.....	88

3.21. 2014 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu	88
3.22. KKTC Su Temin Projesi	89
3.23. Kıbrıs'ta Mustafa Akıncı Döneminde Gerçekleşen Çözüm Görüşmeleri	90
3.23.1. Mont Pelerin Görüşmeleri.....	93
3.23.2. Cenevre Görüşmeleri	94
3.23.3. Crans-Montana Görüşmeleri.....	95
3.24. 2015 AKP Genel Seçim Beyannamesinde ve 64. Hükümet Programında Kıbrıs Sorunu	97
3.25. 2015 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu	98
3.26. 65. Hükümet Programında Kıbrıs Sorunu.....	99
3.27. 2016 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu	99
3.28. Fransa-GKRY Savunma Alanında İşbirliği Anlaşması.....	99
3.29. Türkiye'deki Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin Kıbrıs Politikasına Etkisi	101
3.30. 2018 AKP Genel Seçim Beyannamesinde ve 66. Hükümet Programında Kıbrıs Sorunu	102
3.31. 2018 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu	103
3.32. ABD'nin GKRY'ye Uyguladığı Silah Ambargosunu Kaldırması.....	103
3.33. Türkiye ve Libya'nın Doğu Akdeniz'de İş Birliği Süreci	104
3.34. AB'nin Türkiye'ye Yaptırım Kararı	107
3.35. 2019 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu	111
3.36. EastMed Anlaşması ve Doğu Akdeniz Gaz Forumu	111
3.37. Kıbrıs'ta Ersin Tatar Döneminde Gerçekleşen Çözüm Görüşmeleri.....	115
3.37.1. 5+1 Gayri Resmi Görüşmesi	116
3.38. Kapalı Maraş'ın Açılması Kararı	118
3.39. 2020 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu	121
3.40. KKTC Muhalefet Partilerinden Erdoğan'ın Meclis Konuşmasına Protesto.....	123
3.41. AKP Hükümeti ile KKTC Arasında İmam Hatipler ve Kuran Kursları Krizi	125
3.42. 2021 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu	127
SONUÇ ve ÖNERİLER	128
KAYNAKÇA.....	132
RESMİ BELGELER	135
İNTERNET KAYNAKLARI	136

SİMGELER ve KISALTMALAR CETVELİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AB	: Avrupa Birliği
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AP	: Avrupa Parlamentosu
BBP	: Büyük Birlik Partisi
BESKİ	: Belediyeler Su ve Kanalizasyon İşletmesi
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BOP	: Büyük Ortadoğu Planı
CTP	: Cumhuriyetçi Türk Partisi
DP	: Demokrat Parti
EASTMED	: Eastern Mediterranean
EOKA	: Ethniki Organosis Kypriou Agoniston
GB	: Gümrük Birliği
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
ICAO	: International Civil Aviation Organization
İŞİD	: Irak-Şam İslam Devleti

KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KOB	: Katılım Ortaklığı Belgesi
KTFD	: Kıbrıs Türk Federe Devleti
KTMMOB	: Kıbrıs Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
KTTO	: Kıbrıs Türk Ticaret Odası
KTOEÖS	: Kıbrıs Türk Orta Eğitim Öğretmenler Sendikası
KTÖS	: Kıbrıs Türk Öğretmenler Sendikası
MEB	: Münhasır Ekonomik Bölge
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
M.Ö	: Milattan Önce
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
ÖRP	: Özgürlük ve Reform Partisi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDP	: Toplumcu Demokrasi Partisi
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TÜSİAD	: Türkiye Sanayici İş Adamları Derneği
TMT	: Türk Mukavemet Teşkilatı
TPAO	: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
UBP	: Ulusal Birlik Partisi
YİM	: Yüksek İdare Mahkemesi

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1: GKRY'nin parsellemiş olduğu 13 adet petrol/doğalgaz sahası.....	75
Şekil 3.2: Türkiye Kıta Sahaneliğı, kesişen bölgeler ve KKTC'nin TPAO'na verdiği ruhsat sahalar.....	77
Şekil 3.3: Türkiye ve Libya arasında imzalanan anlaşmanın sınırları.....	105
Şekil 3.4: Yunanistan-Mısır sözde MEB sınırları.....	106
Şekil 3.5: EastMed Boru Hattı.....	112

GİRİŞ

Küresel güçler; sömürü düzenini her dönem farklı bir boyuta taşıyarak devam ettirmişlerdir. Gelişen teknoloji ve çoğalan nüfus, fosil enerji ihtiyacını arttırmıştır. Maliyeti azaltmak ve ihtiyacı karşılamak için zengin kaynakların bulunduğu bölgelere yönelmişlerdir. Kıbrıs adası bunlardan biridir. Coğrafi konumu ve Kıbrıs çevresinde keşfedilen zengin petrol ve doğalgaz yatakları, küresel güçleri adaya çekmiştir.

Kıbrıs adası tarih boyunca çeşitli uygarlıklar veya devletler tarafından işgal edilmiştir. Konumu nedeniyle Doğu Akdeniz hakimiyeti için eşsiz niteliktedir. Bu denli öneme sahip ada Osmanlı İmparatorluğu tarafından 1571 yılında fethedilmiştir. 307 yıl boyunca Osmanlı egemenliğinde kalan ada; Osmanlı'nın adayı 1878 yılında 92 bin altın karşılığında İngiltere'ye kiralaması sonucu Osmanlı egemenliği son bulmuştur. Osmanlı daha sonra Birinci Dünya Savaşında İngiltere'ye karşı savaşa girince; İngiltere adayı kendi topraklarına kattığını duyurmuştur. İngiltere savaş sonrası yıkılan Osmanlı yerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti ile yaptığı Lozan Barış Anlaşması sonucu Kıbrıs'ı resmen kendi topraklarına katmıştır. İngiltere İkinci Dünya Savaşı ile artan maliyetleri ve Rum isyanları nedeniyle adadan çekilmek istemiştir. Yunanistan'ın adayı almak için harekete geçmesiyle, Türkiye de harekete geçmiştir. Üç devletin yaptıkları Garanti Anlaşmaları ile 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. Kıbrıs Cumhuriyeti Türk ve Rum ortak yönetimi ile idare edilmekteydi. Ancak Rumların yönetimi kendi eline almak için başlattıkları olaylar ve katliamlar; günümüze kadar ulaşan Kıbrıs Sorununun temelini oluşturmaktadır. Artan Rum katliamları; garantör devlet olarak adaya müdahale hakkı olan Türkiye'nin, 1974'te Barış Harekâtı ile son bulmuştur. Barış Harekâtı sonrası Kıbrıs'ta oluşan yeni duruma bir çözüm bulunamaması veya diğer bir ifade ile Rum yönetiminin yönetimi paylaşmak istememesi sonucu; 1983 yılında KKTC ilan edilmiştir. BM'nin KKTC'nin tanınmamasına yönelik kararları ve mevcut duruma çözüm bulma çabaları sorunu günümüze kadar taşımıştır.

Soruna taraf devletlerin çözüm konusunda milliyetçi politikalar izlemesi ve bu konuda üstün konuma geçebilmek için attıkları adımlar çözümü olanaksız kılmıştır. GKRY'nin 90'lı yıllarda Kıbrıs Cumhuriyeti adıyla tüm adayı temsilen AB'ye tam üyelik başvurusu ve AB'nin başvuruyu kabul etmesi soruna yeni bir boyut

kazandırmıştır. Bu durum hem çözümü zorlaştırmış hem de Türkiye ile AB ilişkilerini olumsuz etkilemiştir.

Küreselleşme süreciyle birlikte artan enerji ihtiyacını karşılamak için; küresel güçler, zengin kaynakları olan bölgeleri çeşitli söylem ve eylemler ile kontrol altında tutmak istemektedirler¹. Bu doğrultuda, gerek çatışma ortamından gerekse uluslararası hukuk normlarını kullanmaktan çekinmemişlerdir. Küresel güçler hukuksal zeminde başarı sağlamak açısından Birleşmiş Milletleri (BM) her dönem kullanarak büyük bir avantaj elde etmişlerdir. BM'nin de müdahil olduğu ve küresel bir sorun haline gelen Kıbrıs, çıkar ilişkilerinin ön planda olduğu ve günümüzde çözilemeyen bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kıbrıs; çevresindeki bölgeleri idare konusunda stratejik bir üs, yakın dönemde ada çevresinde keşfedilen enerji kaynakları ve Doğu Akdeniz kontrol merkezi olması nedeniyle uluslararası arenada değeri en üst noktalarda yer almaktadır². Belirtilen özellikleri yanı sıra, enerji nakli için oluşturulan boru hatlarına olan konumu adanın önem derecesini arttırmaktadır. Emperyalist çıkarların; hukuksal zeminde, uzun vadeli haklılık kuralına göre şekil verdiği çözümlerin varlığı, başarının temel yapı taşı olarak görülmektedir. Bu bağlamda Kıbrıs, BM'nin müdahil olmaktan memnun olduğu bir sorun olmaktadır.

BM yıllarca genel sekreterler aracılığı ile yürüttüğü çözüm planlarında başarılı olamamıştır. Hem Rum yönetimi hem de Türk yönetiminin haklarını korumakta tarafsız ve eşit tavır içerisinde olması gereken BM, aldığı bazı kararlarla bunu başarmakta güçlük çekmiştir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni (KKTC) Türkiye dışında tanıyan bir devletin olmamasının temel nedeni; BM Güvenlik Konseyinin, KKTC'nin tanınmamasına dair aldıkları tavsiye kararlarıdır³. BM, adada meşru hükümet olarak, her türlü hukuksuzluğu yapan ve olayların kaynağı olan Rum kesimini adanın meşru temsilcisi olarak tanımaktadır. Bu gelişmeler ışığında BM, çözüm için her dönem bir plan sunmaktadır. Son plan ise Annan Planıdır⁴.

---

¹ Atilla Çilingir, Kıbrıs “*Yes Be Annem*”, İstanbul 2016, s.35.

² Çilingir, *Kıbrıs*, s.36-37.

³ Bahadır Bumin Özarlan, *Uluslararası Hukuk Açısından Kıbrıs Sorunu ve Avrupa Birliği'nin Yaklaşımı*, İstanbul 2007, s.11.

⁴ Kofi Atta Annan, BM'nin 1 Ocak 1997 – 31 Aralık 2006 yılları arasında görev yapan genel sekreteridir. Funda Keskin, “Yeni BM Genel Sekreteri: Sorunlar ve Beklentiler”, *Mülkiye*, Cilt:31, Sayı:254, Yıl:2007.

Annan Plan'ı, bugüne kadar yapılan diğer planlara göre daha kapsamlı ve çözüme daha fazla yaklaşan bir BM çözüm önerisi olmaktadır. Fakat plan, ortaya çıkış dönemi nedeniyle dikkatle incelenmesi gereken şüpheli bir paket olma özelliğindedir. Planın, Türkiye'deki genel seçimlerden hemen önce ve Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Irak'ı işgali öncesinde açıklanması akıllarda soru işareti bırakmaktadır. Özellikle de plandan sonraki dönemde emperyalist güçlerin, demokrasi vaadi ile 'Arap Baharı' adı altında Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerde ki iç karışıklıklara müdahalede bulunması; Annan Plan'ının gelişen olaylar ile bütün bir perspektifte incelenmesi gereğini göstermektedir.

AKP'nin tek başına iktidara gelmesiyle zorlu bir sınava girmesi bir olmuştur. AKP Annan Planı'nın açıklanması ile birlikte göreve Kıbrıs sorununa çözüm aramakla başlamıştır. AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan: "*Türkiye'nin geleneksel Kıbrıs politikası ile bizim politikamız örtüşmüyor*" demiştir⁵. Bu açıklama sonrası Kıbrıs konusunda nasıl bir politika izleneceği ve sonuçlarının ne olacağı merak konusu olmuştur.

AKP iktidarı sorunun çözümünde karşılıklı kazanımların elde edileceği "kazan-kazan" politikası izleyerek; Kıbrıs konusunda "pasif" politikalardan "aktif" politikalara geçiş yapmıştır. Bu politikaların sonucunda Kıbrıs sorununun çözülmesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin AB üyeliği hedeflenmiştir. Ancak, Rum yönetiminin AB üyeliği ve AB'nin Rum yönetimini savunan tutumu nedeniyle uygulanan yeni politikalar sonuçsuz kalmış ve geleneksel politikalara dönüş başlamıştır.

Üç bölümden oluşan "Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Kıbrıs Politikasının Zaman İçinde Değişen Seyri" isimli çalışmanın "Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs Sorunun Tarihsel Gelişimi" başlıklı ilk bölümünde Kıbrıs'ın kısa tarihi, Etiler, Mısırlılar, Fenikeliler, Grekler, Makedonlar, Romalılar, Bizanslılar, İngilizler, Venedikliler dönemlerinde Kıbrıs Adası üzerinde egemenlik mücadeleleri üzerinde durulduktan sonra Osmanlı'nın ada üzerindeki yaklaşık 300 yıl süren egemenliği üzerinde durulmaktadır. Yanı sıra Adanın stratejik önemi, İngilizlerin Osmanlıdan adayı kiralarak adada egemen konuma gelmeleri ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında adadan

---

⁵ Erdoğan: *AKP'nin Kıbrıs Politikası Farklı*, (Erişim Tarihi 23.01.2022), <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/erdogan-akpnin-kibris-politikasi-farkli-116210>.

çekilmeleriyle birlikte 1950'lerde Kıbrıs sorununun ortaya çıkışı tarihsel süreç içinde ele alınmıştır.

Tez'in konusunun temelini oluşturan "Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Kıbrıs Politikası" başlıklı ikinci bölümde; Türkiye'de tek parti olarak iktidara gelen AKP'nin Kıbrıs sorununa yönelik uyguladığı geleneksel Kıbrıs politikasından çok farklı yeni politikalar, Annan Planı, uygulanışı, Denktaş'ın itirazları, Annan Planı'nın Kıbrıs Türklerince % 65 gibi büyük bir çoğunlukla kabul edilmesine rağmen planı % 75 gibi büyük bir çoğunlukla reddeden Kıbrıs Rumlarının ödüllendirilmesi ve AB'ye alınmaları ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

"AKP'nin Geleneksel Politikalara Dönüşü" başlıklı üçüncü bölümde, Annan Planı'nı reddetmesine rağmen adanın meşru temsilcisi olarak Kıbrıs Rumlarının adanın tümünün temsilcisi olarak AB'ye alınmaları ve bunun karşılığında Plan'a evet diyen Kıbrıs Türklerinin hiçbir somut kazanım elde edememeleri, yanı sıra AB'nin Kıbrıs sorununu gerekçe göstererek sekiz başlıkta müzakereleri askıya almasıyla birlikte AKP, uyguladığı yeni politikalardan vazgeçmesi ve tekrar geleneksel Kıbrıs politikasına geri dönmesi etrafıca ortaya konulmaktadır. Tez de ayrıca bu politikaların Türkiye ve KKTC'nin haklarına etkisinin ne olduğuna da anlatılmıştır. Son olarak, uygulanan politikaların, Doğu Akdeniz'de yaşanan gelişmeler üzerinde etkisi de açıklanmış ve uygulanması gereken politikalara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KIBRIS TARİHİ VE KIBRIS SORUNUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Kıbrıs'ın Stratejik Önemi ve Kısa Tarihi

Geçmiş yıllarda, Asya ticaretine açılan kısa yol olması ve Süveyş kanalının açılması sonrası, Kıbrıs'ın önemi büyük ölçüde artmıştır. Günümüzde uluslararası konjonktürde yaşanan gelişmelerin etkisiyle Kıbrıs önemini korumaya devam etmektedir. Jeopolitik konumu gereği Doğu Akdeniz kıyıları ve ticaret yollarının kontrolü için Kıbrıs büyük öneme sahip olmaktadır. Doğu Akdeniz'de son dönemde keşfedilen petrol ve doğalgaz yatakları adanın önemini arttırmıştır. Kıbrıs'ı kontrol altında tutmak Doğu Akdeniz'i kontrol altında tutmak anlamına gelmektedir⁶. Bu anlayışın etkisiyle Ortadoğu ve Doğu Akdeniz hakimiyeti için Kıbrıs, odak noktası haline gelmiştir.

Türkiye açısından Kıbrıs; uluslararası sulara açılma, kıyı ve liman güvenliği ve özellikle boru hattı ticareti açısından hayati öneme sahip olmaktadır. Doğu Akdeniz; Yunanistan'ın Ege denizi hakimiyeti nedeni ile Türkiye'nin uluslararası sulara sorun yaşamadan açıldığı ve faaliyetlerini sürdürdüğü tek nokta olmaktadır⁷. Yunanistan ile yaşanan kıta sahanlığı sorunu bu durumu doğrulamaktadır. Kıbrıs'ın tamamının Türkiye dışında bir devlete geçecek olması durumunda; Ege denizinde yaşanan sorunların benzeri Doğu Akdeniz'de yaşanabilecektir. Boru hatlarının ve limanların güvenliği bakımından ada üzerindeki hakimiyet önem kazanmıştır⁸.

---

⁶ İlker Başbuğ, *Unutulan Ada Kıbrıs*, 2.bs, İstanbul 2016, s.21.

⁷ Hüner Tuncer, *Kıbrıs Sarmalı*, 2.bs, İstanbul 2012, s.21.

⁸ Haydar Efe, *Avrupa Birliği ve Kıbrıs Sorunu ' Çözilemeyen Kıbrıs Sorunu ve Olumsuz Etkilenen Türkiye-AB İlişkileri '*, Ankara 2012, s.15.

1.2. Osmanlı Öncesi Kıbrıs Tarihi

Kıbrıs, bulunduğu konum itibarıyla dönemin güçlü devletleri tarafından sürekli olarak kontrol altına alınmak istenmiştir. Özellikle denizcilik ile uğraşan devletler; deniz ticaretinin sekteye uğramaması adına adayı himayeleri altına almak için çaba sarf etmişlerdir.

Ada üzerindeki hakimiyet kavgası M.Ö yıllara dayanmaktadır. Sırasıyla; Eti İmparatorluğu, Mısırlılar, Fenikeliler, Grekler, Asuriler, tekrar Mısırlılar, Makedonlar, Romalılar, Bizanslılar, İngilizler, Mabediler ve Venedikliler Osmanlı öncesi adaya sahip olmuşlardır⁹. Venedik döneminde ada halkı üzerinde büyük baskı oluşmuştur. Ağır vergiler, barbarlığa dayalı yönetim, kötü yaşam koşulları ve din kaynaklı baskılar halkı yıldırılmıştır. Halk Venedik yönetiminden kurtulabilmek için arayışa başlamıştır. Özellikle Ortodoks Rumlarının girişiyle, Osmanlı imparatorluğundan yardım istenmiştir¹⁰.

1.3. Osmanlı Döneminde Kıbrıs

Doğu Akdeniz için Kıbrıs'ın önemi tartışılmazdır. Osmanlı devleti Kıbrıs'ı alarak Doğu Akdeniz'i tamamen ele geçirmek istemiştir. Deniz ticaretinin Venedikliler tarafından engellenmesi ve donanmanın güvenliği açısından Kıbrıs'ı almak gereklilik haline gelmiştir.

Kıbrıs adası Katolik kilisesinin Doğu Akdeniz'de hüküm sürdüğü son toprak parçası olmaktadır¹¹. Katolik kilisesi, Osmanlıya karşı yeni bir haçlı seferi düzenlemek istediğinde Kıbrıs adası üs olarak kullanılabilecektir. Nitekim Katolik kilisesi, Osmanlı 1571'de Kıbrıs'ı fethettiğinde böyle bir yola başvurmuş; başarılı olamamıştır.

Ortodoks Kilisesinin yardım çağrısına olumlu yanıt veren Osmanlı; fetih sırasında kilisenin ve halkın desteğini almıştır. Ada hakimiyetini ele geçiren Osmanlı; Katolik kilisesinin baskısı altında olan Ortodoks Rumlarına ve diğer ada halklarına özgür yaşama ortamı sağlamıştır¹². Ada hakimiyetinin devamı sağlanan özgürlüklerin

⁹ Erol Mütercimler, *Satılık Ada Kıbrıs*, 8.bs, İstanbul 2010, s.70-71.

¹⁰ Tuncer, *Kıbrıs*, s.25.

¹¹ Ömür Uğur, *Yarım Kalan Kıbrıs*, (Danışman: Prof. Dr. Önder Arı), Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011, s.6.

¹² Başbuğ, *Unutulan*, s.21.

devamı için, adaya çok sayıda asker konuşlandırılmıştır. Türk nüfusunun artması amacı ile Anadolu'dan binlerce ailenin adaya yerleşmesini sağlamışlardır.

Osmanlının yarattığı sistem sayesinde, adada 307 yıl barış ortamı hüküm sürmüştür. Bu dönemde Osmanlı, adanın önemini üst noktaya taşıyacak bir gelişmeye imza atmıştır. Akdeniz'i Kızıldeniz'e bağlayan Süveyş Kanalı 1869'da açılmıştır. Kanalin açılması; sömürge devletlerinin deniz ticaretini elinde bulundurmak nedeni ile kanalı kontrol etme isteği doğurmuştur. Doğu Akdeniz ve Süveyş Kanalı'nın kontrolü için ilk hedef Kıbrıs olmuştur.

1877-78 Osmanlı-Rus savaşında, Osmanlının yenilmesi ile dönemin önemli gücü olan İngiltere; Rusya'ya karşı Osmanlı devleti ile anlaşma yoluna gitmiştir. İngiltere, Rusya'ya karşı Osmanlıyı koruma bedeli olarak Kıbrıs'ı istemiştir¹³. Osmanlı teklifi kabul etmiştir. Ada İngiltere'ye kiralanmıştır. Anlaşma gereği; Kıbrıs Osmanlı toprağı olarak kalacak, fakat yönetimi İngiltere'ye ait olacaktır.

1.4. Kıbrıs'ta Birleşik Krallık Dönemi

İngiltere, Osmanlının içinde bulunduğu durumdan faydalanarak, diplomasi ile ada yönetimini 92 bin altın karşılığında kiralamayı başarmıştır. İngiltere 92 bin altına sadece Kıbrıs'ı değil; Doğu Akdeniz ve Süveyş kanalı'nın kontrolünü de eline almıştır.

Bir sömürge devleti olarak İngiltere, ada üzerinde olabildiğince çıkar sağlamayı hedeflemiştir. İngiltere Osmanlı devletine ödeyeceği kirayı halktan vergi olarak toplamıştır¹⁴. İngiltere yönetiminin bu gibi uygulamaları ada halkı üzerinde ağır bir yük oluşturmuştur. Bu durumdan özellikle Rum halkı rahatsız olmuştur. Rahatsızlıklarını her alanda hissettiren Rumlar; İngiliz yönetimi yasama meclisini oluştururken eşitliği göz önünde tutmasına rağmen, bu durumu kabullenmeyip; yönetim üzerinde baskı oluşturarak, mecliste üstünlüğü ele geçirmişlerdir¹⁵. İngiltere'nin baskı karşısında ezilmesi ve eşitlikçi yapıyı koruyamaması, Rumlara özgüven kazandırmıştır. Rumlar elde ettikleri bu kazanım sonrası enosis¹⁶ için hem daha umutlu hem de daha güçlü olmuşlardır. Osmanlı devleti bu gelişmeleri seyretmekle yetinmiştir. Osmanlı'nın

---

¹³ Efe, *Avrupa Birliği*, s.18.

¹⁴ Serhat Kaya, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetindeki Siyasi Partilerin Kıbrıs Sorununa Bakışı*, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Kadriye Okudan Dernek), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017, s.8.

¹⁵ Tuncer, *Kıbrıs*, sf.31.

¹⁶ Enosis; Yunanistan'a ilhak, bağlanma anlamına gelmektedir.

yaptırım uygulayacak güçte olmaması; Kıbrıs Rumlarını ve Yunanistan'ı harekete geçirmiştir. Girit adasında yaşananlar Kıbrıs adasında yaşanmaya başlamıştır. Yunanistan'ın desteği ile Rumlar silahlı yeraltı örgütleri kurarak enosis faaliyetlerine hız vermişlerdir.

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlının Almanya'nın yanında savaşa girmesi üzerine, İngiltere Kıbrıs'ı ilhak etmiştir. Savaş sırasında Osmanlı yıkılmış yerine Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti, Lozan Anlaşması ile Kıbrıs'ın İngiltere toprağı olduğunu kabul etmiştir¹⁷. İngiltere'nin Kıbrıs'ı resmen sömürgesi olarak ilan etmesi ile adada yaşayan Türklere; İngiltere veya Türkiye vatandaşlığından birini seçme hakkı sunulmuştur. Adada yaşanan terör olayları nedeniyle binlerce Kıbrıs Türkü Türkiye vatandaşlığını seçerek adayı terk etmiştir. Yine İngiliz vatandaşlığını seçen diğer Kıbrıslı Türklerin birçoğı İngiltere'ye göç etmiştir. Adada yaşamaya devam eden Türkler, yaşanan göçlerin etkisiyle bir anda azınlık konumuna düşmüşlerdir. Türk nüfusundaki azalma Rumların terör eylemlerini artırmasına neden olmuştur. Rumlar; İngiltere önderliğinde Ege adalarını alan Yunanistan'ın şimdide Kıbrıs'ı alacağını umut etmişlerdir¹⁸. Kıbrıs Rumları enosis için başvuruda bulundukları İngiltere tarafından ret cevabı alınca ayaklanma başlatmışlardır¹⁹. Rumlar ayaklanma sebebi olarak; yerel yönetimlere verilmeyen hakları, ekonomik çöküşü ve vergi kanunlarını öne sürmüştür²⁰. Rum isyanının temel amacı Yunanistan'a bağlanabilmek olmuştur. Rum isyancılar enosis karşıtlarına yönelik bir katliama başlamışlardır. İngiliz yönetimi sert müdahalelerde bulunarak, destek kuvvetler ile zorda olsa isyanı bastırabilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı İngiltere'nin güç kaybetmesine neden olmuştur. Savaş maliyetleri İngiltere'yi ekonomik bunalıma sürüklemiştir. Mali yükü azaltmak isteyen İngiltere, sömürgeleri üzerinde düzenleme yapma yoluna gitmiştir. Sömürgeleri tamamen kaybetmek istemeyen İngiltere; yeni yönetimler ve yeni yasalar üzerinde durmuştur. İngiltere'nin bu politikası Kıbrıs'ta Rumlar ve Türkler tarafından reddedilmiştir. Kriz ortamından faydalanmak isteyen Rumlar yeni bir olay yaratmışlardır. Ortodoks Kilisesinin desteği ile adada yasadışı bir halk oylaması

---

¹⁷ Süleyman Özmen, *Küresel Güçlerin Oyun Adası Kıbrıs*, İstanbul 2018, sf.77.

¹⁸ Özmen, *Küresel Güçlerin*, sf.75.

¹⁹ Başbuğ, *Unutulan*, sf.25.

²⁰ Mütercimer, *Satılık*, sf.84.

gerçekleştirmişlerdir²¹. Kilise tarafından açıklanan rakamlara göre Rumlar enosisi kabul etmişlerdir. Yapılan yasadışı oylamayı İngiltere ve Türkler tanımamıştır. Gelişmeler sonucu şiddeti iyice arttıran Rumlar daha sonraları birçok kanlı eylem gerçekleştirecek olan EOKA²² terör örgütünü kurmuşlardır. Rumların adada şiddeti arttırması Kıbrıs Türklerini savunmaya geçirmiş ve durum karşılıklı çatışmaya dönüşmüştür²³. Kıbrıs Türkleri karşılık olarak TMT²⁴ örgütünü kurmuşlardır.

Yaşanan bunca olaya rağmen Türkiye; Yunanistan'ın BM başvurusuna kadar Kıbrıs sorununu görmezden gelmiştir. Ancak Yunanistan'ın adaylık almak için ciddi adımlar atması; Türkiye'nin soruna müdahil olmasına neden olmuştur. İngiltere ise her ne kadar adanın yönetimini bırakmak istemese de; yaşanan olayların maliyetinin sürekli artması onlar adına sorun olmuştur. İngiltere adada kalıcı olabilmek ve ayrıca adanın maliyetinden kurtulmak için çözüm arayışına girmiştir.

1.5. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşu ve Türklere Yapılan Saldırıları

İngiltere'nin çabası 1958 yılında sonuç vermiştir. Karşılıklı çatışmaları durduran İngiltere; Türkiye ve Yunanistan'ın çözüm için bir araya gelebilecekleri görüşme düzenlemiştir. İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın Dışişleri Bakanları, İsviçre'nin Zürih kentinde Şubat 1959'da, North Atlantic Treaty Organization (NATO) toplantısı sonrasında çözüm için bir araya gelmişlerdir²⁵. Toplantı olumlu sonuçlanarak; çözüm için 11 Şubat 1959'da Zürih anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma gereği İngiltere'nin yanı sıra Kıbrıslı Rum ve Türk temsilcilerinin imzası gerekmektedir. Ada hakimiyetini elinde bulunduran İngiltere'nin imzasının olmaması anlaşmayı uluslararası alanda geçerli kılmamaktadır. Zürih anlaşması bu yönüyle hukuksal sonuçları olmayan bir anlaşma niteliği taşımaktadır²⁶. Kıbrıs sorununa müdahil taraflar Londra'da bir araya gelerek; 19 Şubat 1959 yılında Londra anlaşmasını imzalamış ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin önu

²¹ Özmen, *Küresel Güçlerin*, sf.79.

²² *Ethniki Organosis Kypriou Agoniston (Kıbrıslıların Milli Mücadele Örgütü)(EOKA)*: Enosis amacıyla İngilizlere karşı kurulan daha sonra Türklere ve kendileriyle aynı düşüncede olmayanlara karşı eylemlerde bulunan Rum terör örgütü. (Erişim Tarihi 20.03.2021), <https://www.wattpad.com/303629807-%C3%B6rg%C3%B6tler-ve-ordular%C4%B1n-hikayeleri-eoka>.

²³ Mehmet Balyemez, Kıbrıs Türk Toplumunun Devletleşme Sürecinde Mülkiye'nin Etkisi (İsmail Bozkurt'un Deneyimleriyle), *Vizyoner*, Cilt:11, Sayı:28, Yıl:2020, sf.715.

²⁴ *Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT)*: EOKA terör örgütüne karşı Kıbrıslı Türkleri korumak amacıyla kurulan örgüt. (Erişim Tarihi 20.03.2021), <https://mavivatan.net/turk-mukavemet-teskilati-tmt/>.

²⁵ Balyemez, "Kıbrıs Türk", sf.715.

²⁶ Özarslan, *Uluslararası Hukuk*, sf.40-41.

açılmıştır²⁷. Henüz bir anayasası olmadığı için Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşu ileri tarihe sarkmıştır. Sarkmanın en büyük nedeni, adadaki Rumlar ve Türkler arasındaki dengeyi sağlayabilmek olmuştur. Anayasa, garanti ve ittifak anlaşmaları dikkate alınarak hazırlanmıştır. Ve nihayetinde 16 Ağustos 1960'ta Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur²⁸. Kıbrıs Cumhuriyeti'nde; Cumhurbaşkanı Rum, yardımcısı Türk olmuştur. Hem başkana hem de yardımcısına veto hakkı verilmiştir. Aradaki hassas dengenin kurulması ve devamının sağlanması bu yolla garanti altına alınmıştır. Ayrıca, garantör devletlere adada asker bulundurma ve anayasada oluşacak hak ihlalleri sonucu tek taraflı müdahale hakkı verilmiştir.

Yapılan anlaşmalara rağmen Rumlar, yönetimi tamamen ele alabilmek için hak ihlalleri gerçekleştirmişlerdir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunun birinci yılından itibaren Türkiye Cumhuriyeti, Rumları hak ihlalleri konusunda uyarmaya başlamıştır²⁹. Rumlar özellikle anayasanın değiştirilemez maddelerini değiştirmek ve üstünlüklerini kabul ettirmek için baskı kurmuşlardır. Kurulan baskı sadece hukuki alanda değil; terör örgütü EOKA aracılığı ile de kanlı eylemler düzenlemişlerdir. Tarihte “Kanlı Noel” olarak geçen ve Rum lideri Makarios'un 1963 yılında çeşitli bahaneler ile ortaklığı bozmasından sonra; EOKA tarafından Türk katliamı yapılmıştır³⁰. Rumlar adaya tek başlarına sahip olmak ve enosis'i gerçekleştirmek için şiddet ile Türkleri yıldırma istemişlerdir. “Kanlı Noel” ile birlikte “Akritas Planı”³¹ devreye koyulmuştur. Bu gelişmelerin ardından Türkiye Cumhuriyeti; garantör devletlerin adadaki şiddeti durdurulmaması üzerine tek taraflı müdahalede bulunacağını iletmiştir³².

Türkiye'nin bu hamlesi sonrasında, ABD çıkarlarını korumak amacıyla Türkiye'ye mektup göndermiştir. “Johnson Mektubu” olarak bilinen tehditler; Türkiye'nin müdahaleden vazgeçmesine neden olmuştur. Türkiye'nin dış politikasının ABD'ye ne denli bağlı olduğu gözler önüne serilmiştir. Bu durum sonrası önce Türkiye

---

²⁷ Özmen, *Küresel Güçler*, sf.254.

²⁸ Yavuz Güler, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:5, Sayı:1, Yıl:2004, sf.107.

²⁹ Güler, “Kuzey Kıbrıs”, sf.107.

³⁰ Hasan Duran, “BM ve AB Çerçevesinde Kıbrıs Sorununa Güncel Bir Bakış”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:21, Yıl:2008, sf.123.

³¹ Akritas Planı: Yunanistan ile tam birleşmeyi sağlamak için yapılan Türk'ü imha planı.

³² Ahmet Nafiz Ünalı, *AB'nin Kıbrıs Sorununa Bakışı ve Türkiye AB İlişkileri*, 2.bs, Ankara 2019, sf.37.

sonra İngiltere Birleşmiş Milletlere başvuruda bulunmuştur³³. BM adaya Barış Gücünün konuşlandırılmasını karara bağlamıştır. Barış Gücünün amacı olaylara tarafsız bir şekilde müdahale ederek, adadaki huzur ve güveni sağlamak olmuştur. Fakat BM tarafsızlığını yitirerek Rum yönetimi ile yakınlaşmış; yaptıkları terör eylemlerini görmezden gelmiştir. BM olayları durdurmak bir yana; Rumları Kıbrıs'ın “meşru yönetimi” olarak tanımıştır³⁴. Uluslararası desteği arkalarında bulan Rumlar daha cesur bir şekilde saldırmıştır. EOKA terör örgütü Kasım 1967'de Türklere karşı yeni bir katliama başlamış ve Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) bu duruma karşı Hükümete savaş izni vermiştir³⁵. Savaş izni alan Türkiye Hükümetinin kararlı bir duruş sergileyerek yaptığı uluslararası çağrı, karşılık bularak olayların dinmesini sağlamıştır. Olayların dinmesini sağlayan bir diğer neden ise; Yunanistan'da iktidarı elinde bulunduran Albaylar Cuntası ve Kıbrıs Rumlarının yeterli uluslararası desteği bulamaması olmuştur.

Yaşanan gelişmeler sonucunda; 28 Aralık 1967'de Türkler, Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi'ni ilan ederek, yeni bir oluşum içerisine girmişlerdir³⁶. Bu tarihten sonra Rum lideri Makarios hem Albaylar Cuntası hem de EOKA lideri Grivas ile sorunlar yaşamaya başlamıştır. Rumlar arasındaki bu sorunlar karşılıklı çatışmalara dönüşecek kadar büyümüştür. Makarios EOKA'yı terör örgütü ilan ederek; terör eylemlerini adadaki Yunan subayların planladığını ve bu subayların adadan ayrılması gerektiğini belirtmiştir³⁷. Yunanistan iç çatışmalardan kurtulmak ve enosis'i gerçekleştirmek için harekete geçmiştir. Albaylar Cuntası Yunanistan'da yaptığı gibi; 15 Temmuz 1974'te Kıbrıs'ta Makarios'a darbe yaparak yönetimi ele almıştır³⁸.

1.6. Türkiye'nin Kıbrıs Barış Harekâtı

Albaylar Cuntasının Kıbrıs darbesi sonrası; Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Bülent Ecevit bir diğer garantör devlet olan İngiltere ile görüşmüştür. Ecevit yapılan görüşme sonucunda müdahale için istediği desteği alamamıştır. Türkiye enosis'i önlemek ve adadaki Türk halkını kurtarmak amacıyla tek taraflı müdahale yetkisini

³³ Müge Vatansever, Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:12, Sayı: Özel, Yıl:2010, sf.1513.

³⁴ Erol Manisalı, *Dünden Bugüne Kıbrıs*, İstanbul 2000, sf.15.

³⁵ Ünalı, *AB'nin*, sf.40.

³⁶ Ünalı, *AB'nin*, sf.41.

³⁷ Mütercimer, *Satılık*, sf.185-187.

³⁸ Manisalı, *Dünden*, sf.18.

kullanacağını açıklamıştır. Tarih 20 Temmuz 1974'ü gösterdiğinde, Türkiye Kıbrıs Barış Harekâtını başlatmıştır³⁹.

Türk Silahlı Kuvvetleri; Kıbrıs Rum Ordusu ve Yunan askerleri karşısında başarılı sonuçlar alarak ilerlemiştir. Türkiye'nin müdahalesi ve başarılı ilerleyişi; ada üzerinde çıkar hedefinde olan güçlerin kaygılanmasına neden olmuştur. Kaygıların temeli; Kıbrıs'a hakim olan ülke Doğu Akdeniz ve Ortadoğu'yu kontrol altında tutabilecektir düşüncesinden gelmektedir. Yıllarca Barış Gücü tarafından önlenemeyen ya da görmezden gelinen olaylar; Türkiye'nin müdahalesi sonrası önem kazanarak BM'yi harekete geçirmiştir. Müdahale sonrası BM toplanarak; adada barışın sağlanması adına tarafları ateşkese davet etmiştir⁴⁰. Ateşkes görüşmeleri 25-30 Temmuz'da garantör devletlerin katılımıyla I. Cenevre Konferansı olarak gerçekleşmiş ve II. Cenevre Konferansının 8 Ağustosta yapılacağı karara bağlanmıştır⁴¹.

Görüşmeler sürerken Rum-Yunan ikilisinin karşı saldırı için oyalayıcı davranması ve ateşkes kurallarına aykırı davranması II. Barış Harekâtını getirmiştir. Türkiye 14 Ağustos 1974'te II. Barış Harekâtını başlatmıştır⁴². İkinci Harekât ile Türk birlikleri sıkıştıkları dar alandan çıkarak devam eden Rum terörünü tamamen durdurmuştur.

Barış Harekâtı'nda başarılı olunması birçok önemli gelişme yaratmıştır. Kıbrıslı Türklere olduğu kadar Kıbrıslı Rumlara da huzur ve güven ortamı sağlanmıştır. Yunanistan'daki Albaylar Cuntası hükümeti devretmek zorunda kalmıştır. En önemlisi Türkiye dış politikada bağımsız hareket ederek başarı kazanabileceğini anlamıştır. Dış politikadaki bu başarı; diğer ülkelerin ABD'den bağımsız hareket ederek başarı elde edebileceklerini kanıtlar cinsten olmuştur. Dönemin önemli gücü olan ABD gücünü koruyabilmek ve diğer devletlere korku salmak için Türkiye'ye silah ambargosu uygulamıştır.

1.7. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşu

Barış Harekâtı'ndaki başarı ile adanın kuzeyi Kıbrıslı Türklerin yönetimine geçmiştir. Rumların adayı tek başına kontrol etme isteği ve kurulacak her ortak

---

³⁹ Güler, “*Kuzey Kıbrıs*”, sf.109.

⁴⁰ Efe, *Avrupa Birliği*, sf.30.

⁴¹ Özmen, *Uluslararası Hukuk*, sf.306-307.

⁴² Mütercimer, *Satılık*, sf.488.

yönetimi bozacakları gerçeği; Türklerin 13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devletini (KTFD) ilan etmesine neden olmuştur⁴³. Devletin anayasası hazırlanarak; Cumhurbaşkanlığına Rauf Denktaş getirilmiştir.

Rumların Barış Harekâtı ile enosis için azalan umutları KTFD'nin ilanıyla tükenme noktasına gelmiştir. KTFD'nin ilanına karşı sert açıklamalar yaparak, yönetimin Rumlara ait olduğunu ileri sürmüşlerdir. Tüm tepkilere rağmen KTFD faaliyetlerine devam ederek; Türkiye'den göçmenler getirtip, devlet olarak politikalarını uygulamaya koymuşlardır.

Gelişen olaylar Kıbrıs'taki yeni yapının kabul edildiğini gösterir niteliktedir. Oluşan yeni yapı neticesinde; BM desteği ile adada nüfus mübadelesi yapılmıştır. BM Genel Sekreteri; iki toplum liderinin katılacağı görüşmeler ile çözümü sağlamayı hedeflemiştir. 1977 yılında başlayan toplumlar arası görüşmeler, Rum yönetiminin uzlaşmaz tavrı ve “meşru hükümet” olarak uluslararası destek almaları nedeniyle, çözüm sağlanamamıştır⁴⁴. Rumlar iç siyasette Türk düşmanlığı ile toplumu birleştirmiş, dış siyasette ise; “meşru hükümet” sıfatı ile mağdur rolünü oynayarak BM konseyine başvurmuş ve uluslararası baskı yaratarak yönetimi ele geçirmek istemişlerdir⁴⁵. Türklerin çözüm istekleri ve Rumların çözümsüzlük siyaseti; BM tarafından geçmişte olduğu gibi yine görmezden gelinmiştir.

BM Genel Kurulunda; Türkiye'yi işgalci güç olarak nitelendiren, Kıbrıslı Türklerin varlığını kabul etmeyen ve Kıbrıs'ın Rumlara ait olduğu kararlarının alınması sonrası, KTFD harekete geçerek; 15 Kasım 1983 yılında bağımsız bir devlet olarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni (KKTC) ilan etmiştir⁴⁶. KKTC ilan edildikten sonra BM; KKTC'nin tanınmaması için karar yayımlamıştır⁴⁷. KKTC'yi tanıyan tek ülke Türkiye'dir. Diğer ülkelerin tanımamasının nedeni BM'nin baskısı ve ambargo tehditleri olmuştur. Türkiye ve KKTC karara tepki göstererek, geri adım atmamışlardır. BM'nin Rum yönetimini tanıyarak imtiyazlar tanınması ve KKTC'yi tanımaması; Kıbrıs

---

⁴³ Vatansever, “Kıbrıs Sorununun”, sf.1517.

⁴⁴ Vasfiye Çelik, İlker Çelebi, 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşundan 2004 Annan Planı'na Kadar Olan Süreçte Kıbrıs Meselesi, *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt:6, Sayı:2, Yıl:2020, sf.180-181.

⁴⁵ Mustafa Bostancı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin İlanı ve Buna Yönelik Tepkilerin Türk Kamuoyundaki Yansımaları, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt:34, Sayı:57, Yıl:2015, sf.324-329.

⁴⁶ Hasan Emre Oktay, *Türk Tarihinin Kayıp Yılları Kıbrıs Sorunu*, İstanbul 2015, sf.172.

⁴⁷ Özmen, *Küresel Güçlerin*, sf.310.

sorununda tarafsız olmadığını kanıtlamaktadır. BM'nin bu tavrı sonrası uluslararası desteği arkalarında gören Rum yönetimi, hiçbir çözüme yanaşmamıştır. Her ne kadar BM Genel sekreterleri aracılığı ile çözüm için görüşmeler düzenlemiş olsa da, başarılı olunamamıştır.

1.8. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Avrupa Birliği Başvurusu ve Sonrasındaki Gelişmeler

Yunanistan'ın 1981'de Avrupa Topluluğu'na (bugünkü Avrupa Birliği) tam üyeliğinin gerçekleşmesi ile birlikte; Yunanistan GKRY ile AB içerisinde birleşebilmek için, GKRY'nin üyeliğe alınması yönünde çalışmalara başlamış ve 3 Temmuz 1990 yılında GKRY Topluluğa alınmak için resmen başvurmuştur⁴⁸. Başvuru, Topluluk için büyük bir fırsat anlamı taşımaktadır. Sovyetler Birliği'nin dağılması ile korku duvarı yıkılan AB; genişleme politikalarını daha rahat uygulayarak; Kıbrıs'ı içine alıp, Doğu Akdeniz ve Ortadoğu üzerinde etkin rol almak istemiştir⁴⁹. KKTC, Türkiye ve BM'nin; çözümü ortadan kaldıracak bu başvurunun kabul edilmemesine yönelik uyarı ve tepkileri sonuç bulmamıştır⁵⁰. Yapılan uyarıları haklı çıkaran gelişmeler meydana gelmiştir. KKTC tarafından büyük oranda kabul gören “fikirler dizisi” Rumlar tarafından reddedilmiştir. Henüz AB üyesi olmadan desteğini arkasında bulan Rumlar çözümden tamamen uzaklaşmışlardır. BM Genel Sekreteri Butros Ghalli'nin “Güven Arttırıcı Önlemler” olarak sunduğu görüşlerin engellenerek; KKTC'ye olan baskının artması ve ambargoların sürekliliği için Rum yönetimi tarafından AB'ye başvuru yapılmıştır⁵¹. Rumların adanın tamamını almak için yaptıkları siyasi hamleler AB tarafından görmezden gelinmiştir ve GKRY'nin başvurusunu 1993 yılında onaylayarak; görüşmelerin başlayacağını açıklamışlardır. AB, Garanti Anlaşmasını yok sayarak, hukuksuz bir birleşmeye yol açmıştır⁵². Bu hukuksuzluğunu örtbas etmek isteyen AB; Türkiye'nin garanti anlaşmalarından doğan haklarını kullanmaması için 1995 yılında Türkiye ve AB arasında yapılacak olan Gümrük Birliği (GB) anlaşmasını tehdit olarak

---

⁴⁸ Ünalı, *AB'nin*, sf.61.

⁴⁹ Manisalı, *Dünden*, sf.25.

⁵⁰ Efe, *Avrupa Birliği*, sf.61-62,

⁵¹ Sibel Akgün, Kıbrıs'ta Birleşmiş Milletler Arabuluculuğu ile Siyasal Çözüm Modelleri, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt:5, Sayı:11, Yıl:2018, sf.103.

⁵² Mehmet Sami Denker, Kıbrıs Cumhuriyeti ve Avrupa Birliği'ne Üyelik Sorunu, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:6, Sayı:2, Yıl:2001, sf.9-10.

kullanmıştır⁵³. Dönemin Türkiye Hükümeti'nin Kıbrıs konusunda böyle bir taviz vermesi; Türkiye ve KKTC'ye yönelik baskıların artmasına neden olmuştur.

Türkiye'nin uluslararası yalnızlığını fırsat bilen Rum-Yunan ikilisi olası bir savaş için silah envanterini arttırmaya başlamışlardır. Özellikle Barış Harekâtı sırasında Türk savaş uçaklarına karşı çaresiz kalan Rumlar, hava savunma sistemine yönelmiştir. Rumların, Rus hava savunma sistemi olan S-300'leri satın almasına AB tepki olarak; Kıbrıs'ta çözüm olmadan üyeliğin gerçekleşmeyeceğini açıklamış fakat buna karşılık Yunanistan; AB'nin genişleme politikalarında veto yetkisini kullanacağını açıklaması ile AB geri adım atarak; GKRY'nin 2004'te tam üyeliğe alınacağını açıklamıştır⁵⁴. Geçmişte Sovyetler Birliği tehdidine karşı birleşmiş olan AB, Yunanistan'ın tehdidine karşı geri adım atmayı tercih etmiştir. Üye ülkeler Yunanistan'ın birlikten çıkarılması yönünde görüş belirtmiş olsaydılar; Yunanistan geri adım atmış olabilirdi. AB'nin haksız olduğu konuda Yunanistan'ı kullanarak hareket ettiği açık bir şekilde görülmektedir. AB, Kıbrıs konusunda haklı konuma gelebilmek için Rum-Yunan ikilisinin kirli geçmişini görmezden gelerek; kendi mahkemelerince Türkiye'yi haksız bir şekilde mahkûm etmekten geri durmamıştır⁵⁵. AB'nin Türkiye'ye karşı sert tutumu bununla sınırlı kalmamıştır. Türkiye karşısında elini güçlendirmek isteyen AB, her fırsatı değerlendirmiştir. AB Kıbrıs sorununu GKRY ve Yunanistan'ın birliğe üyeliği sırasında karşılırlarına çıkarmazken; Türkiye'nin birliğe üye olabilmesi için Kıbrıs sorununun çözülmesi gerektiğini üstü kapalı bir şekilde belli etmiştir⁵⁶. AB hukuku kenara iterek Türkiye'ye çifte standart uygulamıştır. AB'nin amacının Kıbrıs'ı birlik içerisinde alarak Doğu Akdeniz ve Türkiye üzerinde etkin söz sahibi olmak olarak göze çarpmıştır. AB 1 Mayıs 2004 yılında GKRY'yi tam üye olarak birliğe almıştır⁵⁷. GKRY'nin üyeliği Türkiye'nin üyeliği üzerinde olumsuz etki yaratmıştır⁵⁸. Birlik

---

⁵³ Hilal Erdoğan, Kıbrıs Meselesinin Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Etkileri, *Akademik Hassasiyetler*, Cilt:3, Sayı:5, Yıl:2016, sf.150.

⁵⁴ Duran, sf.128-129.

⁵⁵ Emine Hatip, Avrupa Birliği Karar Alma Mekanizmalarında Kıbrıs Sorunu ve Sürecin Sonu Annan Belgesi, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, Yıl:2018, sf.84-85.

⁵⁶ Kamer Kasım, Soğuk Savaş Dönemi Kıbrıs Sorunu, *Akademik Bakış*, Cilt:1, Sayı:1, Yıl:2007, sf.63-64.

⁵⁷ Hatip, sf.94.

⁵⁸ Altuğ Güner, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (Kıbrıs Cumhuriyeti'nin) Avrupa Birliği Üyeliğinin Kıbrıs Sorununa Etkisi, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Sayı:37, Yıl:2020, sf.113.

içerisinde her üyeye tanınan veto yetkisi; Rum-Yunan ikilisi tarafından KKTC ve Türkiye'ye karşı her türlü engeli yaratmak için kullanılmıştır⁵⁹.

GKRY 3 Temmuz 1990 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti sıfatıyla AB'ye üyelik başvurusunda bulunmuş; AB ise bu hukuksuz başvuruyu kabul ederek, 1997 yılında tam üyelik müzakerelerine başlamıştır⁶⁰. AB, Doğu Akdeniz ve Ortadoğu için eline geçen fırsatı değerlendirmiştir. Yeni sömürgecilik savaşlarının yaşandığı bölgelerden pay kapmak istemiştir. Garanti anlaşmalarına göre; Türkiye'nin AB'ye üye olmadığı ve başvuru sürecinde onayı alınmadığı için, Rum başvurusu hukuksuzdur. Yapılan hukuksuzluğa Türkiye sert tepki göstererek; AB ile ilişkilerini askıya almış ve AB ülkelerinin Türkiye'deki ihalelere giriş yolunu kapatmıştır⁶¹.

Adada bulunan BM; barış için hemen her dönem önerilerde bulunmuştur. İyi niyet misyonu ile adada bulunan ve tarafsız olması gereken BM, bunda başarılı olamamıştır. Kıbrıs Türklerini azınlık olarak nitelendirmişlerdir. BM'nin Kıbrıs'ta çözüm için girişimleri şu şekilde sıralanabilir:⁶²

- *Toplumlararası Müzakereler*
- *Cenevre Görüşmeleri*
- *Viyana Görüşmeleri*
- *Dört İlke Anlaşması*
- *Doruk Anlaşması*
- *Kurt Waldheim Önerileri*
- *Perez De Cuellar Önerileri*
- *Gali Fikirler Dizisi*
- *Richard Holbrooke Önerileri*

---

⁵⁹ Emrah Ongan, Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin Avrupa Birliğine Katılım Süreci ve Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılımına Etkisi, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:8, Sayı:104, Yıl:2020, sf.472-473.

⁶⁰ Ümmü Altan, *Kıbrıs Sorunu Çözüm Sürecinde Annan Planı: K.K.T.C ve Kıbrıs Rum Basınındaki Yansımaları*, (Danışman: Prof. Dr. Sezer Akarcalı), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2010, s.261-262.

⁶¹ Aydın Olgun, *Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu*, İstanbul 1999, s.40-41

⁶² Hande Erol, *Kıbrıs Politikalarında Lider Rauf Denктаş'ın Rolü*, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ali Karaca), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2014, s.181-209.

- *Annan Planı*

Annan Planı, BM'nin çözüme en çok yaklaşan planı olmuştur. Görüşmeler sürecinde halkın aktif rolü dikkat çekmiştir.

1.9. 1998 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu

1998 yılında açıklanan İlerleme Raporu'nda:⁶³ Türkiye'nin Garanti Anlaşmalarından doğan hakkını kullanarak düzenlediği Barış Harekâtı'nın sonuçları eleştirilerek, mevcut durumun değiştirilmesi istenmiştir. Türkiye'yi işgalci güç olarak nitelendirip; adadan askerini geri çekmesi istenmiştir. TSK'nın Kıbrıs'taki varlığını: "Kıbrıs Cumhuriyeti"nin bağımsızlığına yapılmış bir saldırı olarak kabul etmişlerdir.

GKRY'nin AB üyeliğine karşı; Türkiye ve KKTC'nin aldığı "kademeli bütünleşme" kararına tepki gösterilmiştir. Bu tür bir durumun çözümü engelleyeceği savunulmuştur. Garanti Anlaşmalarının devam ettiği vurgulanarak, Türkiye'nin buna uygun hareket etmesi istenmiştir. AB tarafından, GKRY'nin AB üyeliği konusunda Garanti Anlaşmalarına göre oluşan hukuksuzluğu dikkate alınmamıştır.

AB Türkiye'den Kıbrıs'ta çözüm için BM tarafından önerilen çözüm tekliflerini desteklemesini istemiştir.

1.10. 10-11 Aralık 1999 Helsinki Zirvesi Türkiye ve Kıbrıs Paragrafları

AB Helsinki Zirve'si sonucunda Türkiye'ye aday ülke statüsü verilmesi kararını almıştır. Ancak Türkiye'nin üyelik süreci Kıbrıs sorunu ile ilişkilendirilmiştir. Türkiye ve Kıbrıs'a 4, 9a, 9b ve 12. Paragraflarda değinilmiştir:⁶⁴

4. paragrafta, aday devletlerin aralarındaki sorunları hukuksal yollarla çözmeleri istenmiş ancak bir çözüme varılamadığı durumda Uluslararası Adalet Divanı'na başvurmaları ve sonraki genişleme dönemi olan 2004 yılının sonuna dek çözüm bulmaları istenmiştir.

9a ve b paragraflarında, New York'taki Kıbrıs görüşmelerini olumlu bularak, BM Genel Sekreterine desteğini açıklamış ve çözümün sağlanmasının Kıbrıs'ın AB

⁶³ *Türkiye Düzenli İlerleme Raporu 1998*, (Erişim Tarihi 12.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_1998.pdf.

⁶⁴ *Helsinki Zirvesi (10-11 Aralık)*, (Erişim Tarihi 25.04.2021), <https://www.mfa.gov.tr/helsinki-zirvesi-10-11-aralik-1999.tr.mfa>.

üyelik sürecine olumlu yansıtacağını ancak çözüm sağlanmasa bile bunun Kıbrıs'ın üyeliğine engel teşkil etmeyeceği belirtilmiştir.

12. paragrafta, Türkiye'nin AB'ye uyum sürecinde Kopenhag kriterlerinin uygulanması konusunda ilerleme sağladığı ve üyelik sürecinde olumlu sonuçlar yarattığı açıklanmıştır. Fakat paragrafta özellikle 4 ve 9a paragraflarına değinilerek; Türkiye'nin üyelik sürecinde aşılması gereken birer “siyasi kriter” olarak önüne konulmuştur.

Türkiye'nin Helsinki Zirvesi'nde aday ülke statüsü almasında Başbakan Bülent Ecevit'in katkısı üst seviyede olmuştur. Zirve'nin ilk toplantısı sonrasında alınan kararlar Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini memnun etmemiş ve buna karşılık AB dönem başkanı olan Finlandiya başbakanı Paavo Lipponen, Ecevit'e; Helsinki Zirvesi'ne katılması için mektup göndermiştir⁶⁵. Mektupta “*Türkiye'ye diğer aday ülkelerle eşit koşullarda adaylık statüsü verildiği*” yazılmıştır⁶⁶. Başbakan Bülent Ecevit, Lipponen'in mektubunu “resmi belge” olarak kabul ettiğini; Kıbrıs'ta “iki ayrı devlet” olduğunu ve Kıbrıs ile ilgili politikalarının değişmeyeceğini, gönderdiği mektuplar ile ileterek, Türkiye ve KKTC'nin haklarını garanti altına almıştır⁶⁷.

1.11. 1999 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu

1999'da açıklanan İlerleme Raporunda:⁶⁸ Çözüm için Kıbrıs'ta görüşmelerin yeniden başlayabilmesi için BM tarafından Genel Sekreteri ve Kıbrıs temsilcisi aracılığı ile toplantılar düzenlenmiştir.

BM'nin çözüm girişimleri G-8⁶⁹ Zirvesi'nde destek bulmuştur. 21 Haziran 1999 yılında G8 Devlet Başkanları Zirvesi'nde; görüşmelerin 1999 sonbaharında başlaması yönünde tavsiye ve destek kararı alınmıştır. Zirve sonuç bildirgesinde iki kesiminde BM kararlarına uygun olarak hareket etmeleri istenmiştir.

⁶⁵ Ecevit, Solana'yı Dinlemedi, (Erişim Tarihi 17.05.2022), <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/fikret-bila/ecevit-solanayi-dinlemedi-5231025>.

⁶⁶ Kıbrıs ve Ege Sorunları Helsinki'de Çözülmeye Başladı, (Erişim Tarihi 17.05.2022), <https://www.ab.gov.tr/p.php?e=34097>.

⁶⁷ Avrupa Birliği'yle Gizli Mektup Trafığı (Erişim Tarihi 17.05.2022), <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/avrupa-birligi-yle-gizli-mektup-trafigi-39141273>.

⁶⁸ Türkiye İlerleme Raporu 1999, (Erişim Tarihi 12.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_1999.pdf.

⁶⁹ Gelişmiş 8 ülkenin katılımıyla oluşan yapı. Sekizler Grubu olarak ta bilinmektedir. Daha fazla bilgi için bkz., (Erişim Tarihi 27.01.2022), <https://www.mfa.gov.tr/g-8-zirveleri.tr.mfa>.

29 Haziran'da Güvenlik Konseyi'nin 1250 sayılı kararı ile iki liderin görüşmelere başlaması ve askeri makamlarında görüşmelere dahil edilmesi istenmiştir. Bu sayede kesin çözüm için uygun ortam yaratılmak istenmiştir. Görüşmeler öncesinde alınacak olumlu kararların; görüşmelerin sonucunu olumlu yönde etkileyeceği düşünülmüştür. Buna uygun olarak; Türkiye ve KKTC arasında 20 Temmuz 1999'da yayımlanan "Ortak Bildirge" ye tepki gösterilmiştir. Türkiye'nin yapıcı bir tutum sergileyerek, BM ile ortak bir politika izlemesi istenmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) 1996 yılındaki Tatiana Loizidu davasında Türkiye'yi suçlu bulmuştur. 1998 yılında aldığı yeni bir karar ile Türkiye'yi tazminata mahkûm etmiştir. Rum kadının KKTC'deki mülklerine erişiminin Türkiye tarafından engellendiği gerekçesi ile Türkiye'nin tazminatı 1998 yılının Ekim ayına kadar ödemesi kararlaştırılmıştır. Türkiye mülklerin KKTC toprağı olduğunu savunarak tazminatı ödememiştir. Türkiye'nin AİHM kararlarına uyarak tazminatı ödemesi istenmiştir.

1.12. 20 Haziran 2000 Feira Zirvesi Türkiye ve Kıbrıs Paragrafları

Feira Zirvesi'nin 14. ve 17. paragraflarında Türkiye ve Kıbrıs konusuna değinilmiştir:⁷⁰ 14. paragrafta Avrupa Konseyi (AK); Macaristan, Polonya, Estonya, Çek Cumhuriyeti, Slovenya ve Kıbrıs'ın (GKRY) dahil olduğu üyelik süreci devam eden ülkeler ile müktesebatın "Kurumlar" dışındaki diğer tüm alanların müzakereye açılmasını olumlu bularak; müzakere süreci devam eden alanlarda ise ilerlemeler kaydedildiğini belirtmiştir.

17. paragrafta Avrupa Konseyi; Türkiye'nin Kopenhag Kriterleri'nin uygulanmasını beklemekte ve bu yönde yapılan çalışmaların izlenerek kayıt altına alındığını belirtmektedir. Avrupa Konseyi, Komisyon'dan Türkiye ile yürütülen süreç hakkında rapor hazırlanmasını ve bu doğrultuda Türkiye'ye yapılması planlanan mali yardımlar hakkında görüş ve öneri sunmasını istemiştir.

---

⁷⁰ Feira Zirvesi 20 Haziran 2000, (Erişim Tarihi 25.04.2021), <https://www.mfa.gov.tr/feira-zirvesi-20-haziran-2000.tr.mfa>.

1.13. 2000 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu

2000 yılında açıklanan İlerleme Raporu'nda:⁷¹ 3 Aralık 1999'da New York'ta başlayan dolaylı görüşmelerdeki memnuniyet aktarılırken; bu görüşmelerin gelecekte yüz yüze görüşmeler olarak devam etmesine zemin oluşturacağı ifade edilmiştir.

Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'ye verilen aday ülke statüsü, Kıbrıs sorunu ile ilişkilendirilmiştir. AB üyeliği için sorunun çözülmesi gerektiği üstü kapalı bir şekilde belirtilmiştir. Türkiye'nin garantör ülke olarak BM ile ortak hareket etmesi istenmiştir. Türkiye'nin aday ülke statüsü nedeniyle AB'ye uyum için Kıbrıs konusundaki tutumunu değiştirmesi beklenmiştir.

AİHM' in Loizidou davasında 28 Temmuz 1998'de aldığı karara uymayarak tazminat ödemeyen Türkiye'nin derhal karara uyması istenmiştir. Karara uyulması yönünde Temmuz 2000'de ara bir karar olarak tazminatin ödenmesi gerektiği vurgulanmıştır⁷². Ayrıca, AİHM'de Türkiye'ye açılan 150-200 arası benzer dava olduğu düşünülmektedir. AB'nin Loizidou davasında ısrarcı olması; Türkiye'nin üyeliği için etkin rol oynayacağını göstermiştir.

1.14. 8 Aralık 2000 Nice Zirvesi Türkiye ve Kıbrıs Paragrafları

Nice Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nde Türkiye ve Kıbrıs'a 11. ve 58. paragraflarda yer verilmiştir:⁷³ Türkiye'ye ilişkin olan 11. paragrafta Konsey; Türkiye'nin uyum sürecine ilişkin gelişmeleri olumlu bulmakta ve 4 Aralık 2000 tarihinde gerçekleştirilen toplantıda Çerçeve Tüzük ve Katılım Ortaklığı Belgesi'ne ilişkin sağlanan mutabakattan memnuniyet duyduğunu belirtmektedir. Varılan mutabakata uygun olarak AB müktesebatının üstlenilmesine yönelik Ulusal Program hazırlanarak sunulması talebinde bulunulmuştur.

Kıbrıs'a ilişkin olan 58. paragrafta Konsey; BM Genel Sekreteri'nin soruna çözüm sağlarken BM Güvenlik Konseyi (BMGK) kuralları doğrultusunda ilerlemesini ve Aralık 1999 tarihinde başlayan görüşmelerin desteklendiğini açıklanmıştır. Sorunun çözümü için BM çerçevesinde ortak bir yol bulunması istenmiştir.

⁷¹ Türkiye İlerleme Raporu 2000, (Erişim Tarihi 12.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2000.pdf.

⁷² "Türkiye İlerleme Raporu 2000"

⁷³ Nice Zirvesi 8 Aralık 2000, (Erişim Tarihi 25.04.2021), <https://www.mfa.gov.tr/nice-zirvesi-8-aralik-2000.tr.mfa>.

1.15. 2001 Yılı Katılım Ortaklığı Belgesi'nde Kıbrıs Sorunu

Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB); AB tarafından aday ülkelerin AB'ye uyum süreci için hazırlanan belge olmaktadır. Aday ülkenin KOB ile AB'ye uyum için kısa ve orta vadede gerçekleştirmesi gereken konular sunulmaktadır.

8 Mart 2001 tarihinde açıklanan Katılım Ortaklığı Belgesi'nde:⁷⁴ Kıbrıs sorununa “Genişletilmiş Siyasi Diyalog ve Siyasi Kriterler” başlıkları altında yer verilmiştir. Kıbrıs sorunu “kısa vadeli” bir hedef olarak KOB’ da yer almıştır. GKRY’nin AB üyeliğinin yakın olması ve sorunsuz üyeliği için Kıbrıs sorununun kısa vadede çözülmesi istenmiştir. Helsinki Zirvesi’nin 4 ve 9a paragrafları hatırlatılarak; Kıbrıs’ta kalıcı bir çözüm için BM Genel Sekreterinin çabalarının desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Vurgulanan bir diğer konu ise Kıbrıs’ta çözüm sağlayıcının BM olduğu olmuştur. AB sorunun çözümünde taraf olmayarak sorumlulukları BM’ye yüklemiştir.

1.16. 2001 Yılı Ulusal Programı'nda Kıbrıs Sorunu

Ulusal Program, Türkiye’nin AB’ye uyum süreci nedeni ile yayımlanmaya başlamıştır. Türkiye kısa ve orta vadede gerçekleştirmek istediği hedefleri bir program dahilinde ortaya koymuştur.

İlk Ulusal Program, 19 Mart 2001’de açıklanmıştır.⁷⁵ Programda Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik ifadelerle ‘Giriş’ kısmında yer verilmiştir. Türkiye siyasi eşitliğin sağlandığı ortak bir yönetimin kurulabilmesi için BM Genel Sekreteri’ne destek vermeye devam edeceğini açıklamıştır.

Kıbrıs sorununa ayrı bir başlık altında değil de ‘Giriş’ bölümünde kısa şekilde yer verilmesinin nedeni; Türkiye’nin AB’ye girişinde Kıbrıs sorununun önüne bir siyasi kriter olarak koyulmamasını sağlamak amacı taşımaktadır.

⁷⁴ *Katılım Ortaklığı Belgeleri*, (Erişim Tarihi 19.09.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2001.pdf.

⁷⁵ *Ulusal Program 2001 Yılı*, (Erişim Tarihi 19.09.2021), <https://www.ab.gov.tr/195.html>.

1.17. 16 Haziran 2001 Göteborg Zirvesi Türkiye ve Kıbrıs Paragrafları

Göteborg Zirve Sonuç Bildirgesi'nde Kıbrıs ile ilgili bir paragraf yer almazken; Türkiye ile ilgili görüşlere 10. paragrafta yer verilmiştir⁷⁶.

Helsinki kararlarına vurgu yapılarak; Türkiye'nin AB ile yakınlaştığı ve üyelik öncesi sürecin iyi yönde geliştiği belirtilmiştir. Türkiye'nin Ulusal Program'ı sunması olumlu karşılanırken; özellikle insan hakları konusunda daha fazla gelişime ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır. KOB' un uygulanmasını sağlayacak kararlar alması beklenmektedir. Türkiye'ye yapılacak olan mali yardımlar için tek mali çerçeve oluşturulmak istenmiş ve ekonomik düzelme için yapılan anlaşmaların şartlarına bağlı kalınması istenmiştir.

1.18. 2001 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu

2001'de açıklanan İlerleme Raporu'nda:⁷⁷ BM öncülüğünde devam eden görüşmelerin bir sonuca varılamaması ve güçlendirilmiş siyasi diyalog üzerinde durulmuştur. Sorunun çözümü için siyasi diyalog bağlamında BM Genel Sekreteri'nin çözüm çalışmalarının desteklenmesi istenmiştir.

Türkiye'nin Ortaklık Konseyi Toplantısı'nda BM Genel Sekreteri'ni açıkça desteklemiş olmasına rağmen, sonrasında sorunun çözümü için aktif ve yapıcı rol almaması AB tarafından eleştirilmiştir. Özellikle KKTC lideri Denktaş'ın BM görüşmelerinden çekilmesi ve New York'ta yapılacak olan görüşmelere katılmama kararının Türkiye tarafından desteklenmesi hedef alınmıştır.

AB temsilcileri Türkiye ve KKTC'nin; GKRY'nin AB üyeliği öncesinde çözüm için önlerindeki fırsatları değerlendirmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca siyasi diyalog temelli bir çözümde; Kıbrıslı Türklerin AB müzakerelerine katılarak görüş bildirmelerine olanak tanınacaktır. AB görüşmelerin tekrar başlaması için Türkiye'nin BM'ye şartsız desteğini sunmasını istemişlerdir⁷⁸.

⁷⁶ Göteborg Zirvesi 16 Haziran 2001, (Erişim Tarihi 25.04.2021), <https://www.mfa.gov.tr/goteborg-zirvesi-16-haziran-2001.tr.mfa>.

⁷⁷ Türkiye İlerleme Raporu 2001, (Erişim Tarihi 13.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2001.pdf.

⁷⁸ "Türkiye İlerleme Raporu 2001,"

1.19. 14-15 Aralık 2001 Laeken Zirvesi Türkiye ve Kıbrıs Paragrafları

Laeken Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nin 11. ve 12. paragraflarında Türkiye ve Kıbrıs ile ilgili konulara yer verilmiştir⁷⁹.

Kıbrıs konusuna 11. paragrafta yer veren AB Konsey'i; Kıbrıs'ta iki lider arasında gerçekleşen görüşmelerden memnun olmuş ve çözümün BMGK kararları ile paralel bir yapıda olması yönünde destek sunmuştur.

Türkiye'yi ilgilendiren 12. paragrafta Konsey; Türkiye'nin anayasada yaptığı değişiklikleri olumlu değerlendirerek; bu durumun üyelik müzakerelerine olumlu yansıtacağını belirtmiştir. Türkiye'nin siyasi kriterleri yerine getirebilmesi için teşvik edilmeye devam edileceği açıklanmıştır.

1.20. 21-22 Haziran 2002 Sevilla Zirvesi Türkiye ve Kıbrıs Paragrafları

Sevilla Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nin 24. ve 25. paragrafları Türkiye ve Kıbrıs ile ilgili olmuştur⁸⁰.

Kıbrıs sorununa değinilen 24. Paragrafta Konsey; Kıbrıs'ın üyeliğinde Helsinki kararlarının temel alındığı açıklanmıştır. Konsey BM Genel Sekreteri'ne desteğini açıklarken; Kıbrıslı iki liderin BMGK kararlarına uygun bir çözüme varmaları ve mevcut görüşmeleri sıklaştırarak hızlı davranmaları istenmiştir. AB Kıbrıs'ın bir bütün olarak üyeliğinin gerçekleşmesini istemiş ve çözümün mevcut müzakere süreci bitmeden sağlanmasını istemiştir. Kıbrıs'ın bir bütün olarak katılması durumunda; Katılım Anlaşması'nın tüm adaya uygulanacağı ve Kuzey'in gelişiminin sağlanması için mali yardımların verileceği açıklanmıştır.

Konsey Türkiye'nin üyelik sürecine 25. Paragrafta değinmiş ve üyelik yönünde uygulamaya koyulan kararları olumlu değerlendirmiştir. Türkiye'nin KOB kararlarını uygulaması desteklenmekte ve kriterlerin uygulanmasının uyum sürecini hızlandıracağı belirtilmektedir. Ayrıca mevcut sürecin İlerleme Raporu'nda ve Kopenhag Zirvesi'nde yer bulacağı ve sürecin gidişatına göre farklı kararların alınabileceği açıklanmıştır.

---

⁷⁹ Laeken Zirvesi 14-15 Aralık 2001, (Erişim Tarihi 25.04.2021), <https://www.mfa.gov.tr/laeken-zirvesi-14-15-aralik-2001.tr.mfa>.

⁸⁰ Sevilla Zirvesi 21-22 Haziran 2002, (Erişim Tarihi 25.04.2021), <https://www.mfa.gov.tr/sevilla-zirvesi-21-22-haziran-2002.tr.mfa>.

1.21. 2002 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu

2002’de açıklanan İlerleme Raporu’nda:⁸¹ Türkiye’nin Kıbrıs’ta BM gözetimindeki görüşmeleri desteklemesi olumlu karşılanmıştır. Türkiye’den Kıbrıs’ın AB üyeliği gerçekleşmeden çözümün gerçekleşmesi için itici güç olması istenmiştir. KKTC’nin görüşmelere başlamasının Türkiye’nin teşviki ile olacağı ifade edilmiştir.

AB Loizidou davasında Türkiye’nin hak ihlallerine devam ettiğini ve AİHM kararına uyarak tazminatı ödemesini istemiştir. Avrupa Konseyi Parlamenterler Asamblesi; Türkiye’ye AİHM kararına uymaması nedeniyle tedbir alınması ve mali yaptırım uygulanması yönünde görüş bildirmiştir.

Türkiye’nin erken seçim kararı alması ve yeni kurulacak iktidarın Kıbrıs politikasının bilinmemesi nedeniyle 2002 İlerleme Raporu’nda Kıbrıs konusuna geniş yer verilmemiştir.⁸²

1.22. 24-25 Ekim 2002 Brüksel Zirvesi Türkiye ve Kıbrıs Paragrafları

Zirve Sonuç Bildirgesi’nin 4. ve 6. paragrafları Türkiye ve Kıbrıs ile ilgili olmuştur.⁸³

Konsey, Kıbrıs sorununu değerlendirdiği 4. paragrafta; Kıbrıs’ın bütün olarak AB’ye katılımının sağlanması isteğini ve bunun GKRY ile yapılan katılım müzakereleri tamamlanmadan gerçekleşmesi gerektiğini belirtmiştir. AB, BM Genel Sekreteri’ne olan desteğini yinelemiş ve çözümün BMGK kararlarına uygun sağlanmasını istemiş, ancak olası bir çözüm sonrası kararların AB ilkelerine uygun şekilde değiştirilebileceği ifade edilmiştir. Çözümün gerçekleşmemesi durumunda Kopenhag Zirvesi’nde Helsinki kararlarının temel alınacağı açıklanmıştır.

Türkiye’nin üyeliğine değinen 6. paragrafta Konsey; 2002 İlerleme Raporu’nu hatırlatarak, Türkiye’nin Kopenhag kriterlerinin uygulanması alanında gelişme kaydetmesi memnuniyetle karşılanmıştır. Türkiye’nin ilerleme göstermesinin müzakere sürecini hızlandırdığı ve kaydedilen ilerlemelerin devam etmesi için AB’nin teşviklerine

---

⁸¹ Türkiye İlerleme Raporu 2002, (Erişim Tarihi 14.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2002.pdf.

⁸² “Türkiye İlerleme Raporu 2002,”

⁸³ Brüksel Zirvesi 24-25 Ekim 2002, (Erişim Tarihi 26.04.2021), <https://www.mfa.gov.tr/bruksel-zirvesi-24-25-ekim-2002.tr.mfa>.

devam ettiği vurgulanmıştır. Konsey, Komisyon'dan Kopenhag Zirvesi'nde Türkiye'nin adaylığı ile ilgili sonraki süreci belirlemek adına; Helsinki, Laeken ve Sevilla Zirveleri sonuçlarına uygun karar alabilmesi için gerekli olan öğeleri talep etmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

ADALET VE KALKINMA PARTİSİ’NİN KIBRIS POLİTİKASI

Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) 14 Ağustos 2001 tarihinde kurulmuş ve girdiği ilk seçim olan 3 Kasım 2002 genel seçimlerini, yüzde 34 oy ile birinci parti olarak kazanmıştır. Çok kısa süre içerisinde büyük bir başarı elde ederek, tek başına iktidar olan AKP; Kıbrıs sorununun “mutlaka” çözülmesi gerektiğine ve bunun sonucu olarak AB’ye girişin önünün açılacağına inanmıştır. Parti programında konu ile ilgili “dış politika” bölümünde şu ifadeler yer verilmiştir:⁸⁴

Kıbrıs sorununun çözümünde adadaki Türk halkının varlığının, kimliğinin ve kendi geleceğini tayin etme hakkının gözardı edilemeyeceği görüşünde olup çözümün, adada mevcut iki devletin varacağı uzlaşmaya dayanması gerektiğine ve bu sorun çözümlenmeden Kıbrıs Rum kesiminin Avrupa Birliği’ne alınmasının, sorunu daha karmaşık hale getireceğine inanmaktadır.

AKP hükümeti; Kıbrıs konusunda geleneksel politikaları terk etmiş yerine, karşılıklı kazançların ön planda olduğu yeni politikalar uygulamaya başlamıştır. Soruna taraf olanların diyalog ve diplomasi yolları ile haklarını koruyarak çözüm üretmesi gerektiğini ifade etmiştir.

2.1. Adalet ve Kalkınma Partisi’nin İktidara Gelişi ve Annan Planı Öncesi Yaşanan Gelişmeler

Kıbrıs’ta, Aralık 2001’de Rauf Raif Denktaş ve Glafkos Klerides’in; Kuzeyde ve Güneyde olmak üzere, iki akşam yemeğinde bir araya gelmesi çözüm için olumlu hava yaratmıştır⁸⁵. İki liderin attığı adımlar taraflar arasında barış yapılabileceği düşüncesini

---

⁸⁴ Adalet ve Kalkınma Partisi Parti Programı, (Erişim Tarihi 18.05.2022), <https://www.akparti.org.tr/parti/parti-programi/>.

⁸⁵ Başaran Düzgün, *Kıbrıs’ta Ümit ve Hüsran*, Ankara 2008, s.11.

güçlendirmiştir. Bu doğrultuda KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, 16 Ocak 2002’de çözüm için Rum yönetiminden yüz yüze görüşme talep etmiştir⁸⁶. Klerides, görüşmeler için şartlı evet demiştir. BM’den bir gözlemcinin katılımı şartıyla görüşmelere başlanabileceği açıklamasını yaptığı andan itibaren AB; Rumların her şartta üye olarak alınacağını açıklamıştır⁸⁷. AB’nin yaptığı bu açıklama, çözüm için başlatılmak istenen görüşmelere engel olabileceği gibi; Rum yönetiminin de elini güçlendirmiştir. Rumlar sunulan çözüm önerilerini kabul etmemişlerdir. Bunun üzerine Denktaş; AB’nin soruna müdahale etmemesini, eşit statüyü kabul etmesini ve dışarıdan gelen müdahalelerin çözüm oluşturmayacağını belirtmiştir⁸⁸. Rum yönetimine tanınan haklar ve KKTC’ye uygulanan ambargolar dikkate alındığında; sorunun çözümsüz kalmasında dış güçlerin etkisinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Plan öncesi dönemde Türkiye’de ise; Temmuz ayında gelen istifalar koalisyon hükümetini erken seçime itmiş; Ağustos ayında AB uyum yasaları onaylanmış ve Ekim ayındaki AB genişleme raporunda; Türkiye’ye müzakere tarihi verilmezken, Güney Kıbrıs’ın tam üye statüsü için gereken işlemler başlatılmıştır⁸⁹. AB, Türkiye’nin üyelik için yaptığı fedakârlıkların farkında olmuştur. Kıbrıs’ın tamamı için, Türkiye ve KKTC’ye hukuksuz davranma ve baskıcı olma konusunda çekinmemiştir. Garanti Anlaşmalarını yok sayıp, Güney Kıbrıs’ı birliğe üye yapmak; çıkar için hukuku kenara itmek anlamına gelmektedir.

AB Konseyinin Ekim ayı Brüksel Sonuç Belgesinde; Türkiye’nin üyeliği için Kıbrıs’ın üstü kapalı şekilde tehdit olarak kullanıldığı; KKTC’nin çözümde esnek ve tavizkâr olması için ise mali yardım miktarları ve tarihleri açıklanmıştır⁹⁰. Birbirinden ayrı olan iki konuyu bir bütün olarak ele alan AB, bunu baskı aracı olarak kullanmıştır. AB’nin amacı, Kıbrıs’ı bir bütün olarak bünyesine alıp; Doğu Akdeniz ve Ortadoğu’da söz sahibi olmaktır⁹¹.

Türk tarafının Kıbrıs’ta eşitliğin ve egemenliğin sağlandığı çözüm önerileri uluslararası destek bulmaya başlamışken; Kofi Annan’ın taraflar için bir plan hazırladığı

⁸⁶ Rauf R. Denktaş, *Kıbrıs Girit Olmasın*, 4.bs, İstanbul 2005, s.87.

⁸⁷ Rauf R. Denktaş, *Son Çağrı*, 4.bs, İstanbul 2007, s.87.

⁸⁸ Fatma Çalik Orhun, *KKTC Cumhurbaşkanı Rauf R. Denktaş’ın Annan Planı Sürecindeki Mücadelesi*, İstanbul 2019, s.118.

⁸⁹ Bilal N. Şimşir, *AB, AKP ve Kıbrıs*, 2.bs, Ankara 2004, s.35.

⁹⁰ Özarslan, *Uluslararası Hukuk*, s.151-152.

⁹¹ Orhun, *KKTC*, s.112-113.

haberleri yayılmış ve hatta Rum basını tarafından planın içeriğine dair haberler yapılmıştır⁹². Henüz bir söylenti olarak yer edinen planın içeriği ile ilgili Rum basınında haber yapılması; Rumların planı önceden incelemiş oldukları yönünde şüpheyandırmıştır. AB, Akdeniz'deki çıkarları doğrultusunda; adanın Rum-Yunan ikilisine bırakılması için, üstü kapalı şekilde destek vererek, planı bu ikiliye sızdırmıştır⁹³. Ada üzerinde çıkar hedefi olan güçlerin bu durumu kendi lehlerine kullanmak istemeleri, plana olan güveni en başından sarsmıştır.

Türkiye'deki 3 Kasım 2002 seçimlerinden tek başına iktidar olarak çıkan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP); Kıbrıs konusunda geçmişten farklı adımlar atacağı yönünde açıklamalarda bulunmuştur⁹⁴. AKP lideri Recep Tayyip Erdoğan seçimlerin ertesinde, parti olarak Kıbrıs'ta çözüm için "*Belçika Modeli*"ni baz aldıklarını açıklamıştır⁹⁵. Belçika Modelinde; toplumların varlığı ön plana çıkarken; Kıbrıs'ta halkların varlığı ve ayrı devletlerden oluşan bir yapı ön plana çıkmaktadır. Kıbrıs'ta Rumlar nüfus olarak üstün konumdadırlar. Türkler halk olarak değil de toplum olarak kabul edilirse, asimilasyona uğratılabileceklerdir. Dışişleri Bakanlığının brifingi⁹⁶ sonrası yaptıkları hatanın farkına varan hükümet yetkilileri, söylem değiştirerek sadece esinlendiklerini açıklamıştır.⁹⁷ AKP'nin Rum görüşleriyle örtüşen açıklamaları Türkleri, görüş ayrılıklarına itmekte ve çıkmaza sürüklemektedir.

AKP'nin seçimleri kazanması sonrası hükümet kurma çalışmaları başlamıştır. Ancak Genel Başkan Erdoğan'ın siyasi yasaklı olması nedeniyle seçimlere girememesi sonucu; Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer hükümet kurma görevini Abdullah Gül'e vermiştir. Abdullah Gül'ün Başbakan olarak yer aldığı 58. Hükümet 18 Kasım 2002 tarihinde kurulmuştur⁹⁸.

---

⁹² Şimşir, AB, s.36-37.

⁹³ Orhun, KKTC, s.129.

⁹⁴ Mehmet Hasgüler, *Annan Planı'ndaki ve Sonrasındaki Kıbrıs'a Bakmak*, M. Hasgüler- M. Özkaleli (edt.), Kıbrıs'ta Kimlik ve Değişim Post Annan Sürecinde Ada, İstanbul 2011, s.17.

⁹⁵ Erdoğan'dan Kıbrıs'ta 'Belçika Modeli' Önerisi, (Erişim Tarihi 04.06.2020), <http://arsiv.ntv.com.tr/news/186173.asp>,

⁹⁶ Bir konuda özet olarak verilen bilgi, kısa açıklama.

⁹⁷ AKP: Biz Belçika Modeli Demedik Sadece Esinlendik, (Erişim Tarihi 04.06.2020), <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/akp-biz-belcika-modeli-demedik-sadece-esinlendik-108040>,

⁹⁸ 58. Hükümet, (Erişim Tarihi 26.01.2022), <https://www.akparti.org.tr/ak-kadro/hukumetler/58-hukumet/abdullah-gul/>.

2.1.1. 2002 AKP Genel Seçim Beyannamesinde ve 58. Hükümet Programında Kıbrıs Sorunu

AKP seçim beyannamesinde Kıbrıs sorununa çözüm bulmanın şart olduğunu ifade ederek; Belçika örneğini verilmiş ve bulunacak çözümün Kıbrıs Türk halkının haklarına saygılı olması gerektiği belirtilmiştir⁹⁹. Beynamede ayrıca çözüm sağlanmadan GKRY'nin AB'ye üye yapılmasının, sorunun çözümüne olumsuz etki edeceği belirtilmiştir¹⁰⁰.

Abdullah Gül Başbakanlığında kurulan 58. Hükümet güvenoyu alarak, Hükümet Programını meclise sunmuştur. Programda Kıbrıs konusunda çözümün kesinlikle sağlanması gerektiği belirtilerek; adadaki Türk halkının egemenliği ve güvenliğine vurgu yapılmış ve BM Genel Sekreteri'nin çözüm çabalarının desteklendiği ifade edilmiştir¹⁰¹.

2.1.2. Annan Planı'nın Açıklanması ve İçeriği

11 Kasım 2002 günü Annan Planı çözüm oluşturması için iki tarafa sunulmuştur¹⁰². Plan sunulduğu tarih bakımından akıllarda soru işareti bırakmaktadır. Türkiye'de seçimler olmuş ve yeni iktidar hükümeti henüz kurmamıştır. Yönetim boşluğu bulunmaktadır. Kıbrıs'ta; Türk tarafının uluslararası destek bulmaya başlaması ve Denktaş'ın sağlık sorunları nedeniyle, görevinin başında bulunmadığı bir dönem yaşanmaktadır. Türk tarafı böyle bir dönem içerisindeyken Annan, her iki taraftan plan ile ilgili görüşlerini bildirmelerini istemiştir¹⁰³. Bir hafta gibi kısa bir sürede fikir beyanı istenmesi; Türk tarafının içinde bulunduğu olumsuz dönemin görmezden gelindiğini göstermektedir. Özellikle Türkiye tarafından yapılan ilk değerlendirmelerde; planın Rum-Yunan ikilisi ile hazırlanarak, bu ikilinin çıkarlarının savunulduğuna dair kanıtların varlığından söz edilmiştir¹⁰⁴. Rum basınında, plan yayınlanmadan önce içeriği ile ilgili haberlerin yapılması; Türkiye'nin açıklamalarını destekler nitelikte olmuştur.

Türkiye'de değişen iktidar ile dış politikada da değişimler başlamış; AB'ye üyelik için Kıbrıs dahil birçok dış politika konusunda geleneksel dış politika çizgisinden

⁹⁹ 2002 Genel Seçimleri Seçim Beyannamesi, (Erişim Tarihi 02.04.2022), <https://www.akparti.org.tr/media/318780/3-kasim-2002-genel-secimleri-secim-beyannamesi-sayfalar.pdf>.

¹⁰⁰ “2002 Genel Seçimleri Seçim Beyannamesi”

¹⁰¹ Bakanlar Kuruluna Güven Oylaması Hakkında Karar, (RG. 29.11.2002/24951.)

¹⁰² Başbuğ, Unutulan, s.113.

¹⁰³ Düzgün, Kıbrıs'ta, s.13.

¹⁰⁴ Şimşir, AB, s.49-54.

farklı politikalar izlenmeye başlanmıştır¹⁰⁵. Türkiye'deki dış politika değişikliğinden olabildiğince çıkar sağlamak isteyen AB; Kıbrıs'ta planın kabul edilmesi için baskısını arttırmıştır. Planın açıklanmasından sonra AB; Türk tarafına, 12-13 Aralık Kopenhag Zirvesi öncesinde çözüm oluşması nedeniyle baskılara başlamıştır¹⁰⁶. Türkiye'nin AB süreci ve Kıbrıs davası birbirinden ayrılmalıdır¹⁰⁷. AB üyeliğine gereken önemin verilmesi; dış politikada taviz verilmesi anlamına gelmemelidir. AB üyeliği için gerekli kuralları yerine getirmek ayrı bir konu; Kıbrıs'ta çözüme varmak ayrı bir konu olmaktadır.

İlk değerlendirmelerde, planın Girit adasında yaşananları yansıttığı anımsatılarak; 70 bin kadar Türkün göçmen olacağı ve Kuzey Kıbrıs topraklarının büyük bir kısmının GKRY'ye bırakılacağı eleştirileri getirilmiştir¹⁰⁸. New York'ta Milliyete konuşan Denktaş; ABD, İngiliz ve BM diplomatlarının yokluğunu fırsat bilerek, plana süre koymalarını ve halledilmiş bazı sorunları yeniden ele alarak sorun yaratmalarını eleştirerek; planın müzakere zemini olarak sunulması durumunda, gerekli düzenlemelerin yapılması ile tartışabileceklerini iletmiştir¹⁰⁹.

Annan planına sıcak bakan AKP lideri Erdoğan'ın KKTC ziyareti öncesinde, plan hakkında bilgi sahibi olması için komisyon oluşturulmuştur¹¹⁰. AKP, AB üyeliği için planı destekleyerek; çözüm için Annan Planı etrafında müzakerelerin başlamasından yana olduklarını kamuoyuna hissettirmiştir¹¹¹. Denktaş ise planın; Türkiye'ye Garanti anlaşmaları ile verilen haklarını yok ettiğini ve kısa bir süre sonra adanın Rumlara bırakılacağını savunmaktaydı¹¹². Türkiye'deki yeni iktidar ile Kıbrıs'ta yıllardır haklı davasını savunmakta olan Cumhurbaşkanı Denktaş'ın ayrı görüşler belirtmeleri, Türk tarafı açısından süreci daha zorlu hale getirmiştir. Garanti anlaşmaları ile Türkiye'nin haklarını ortadan kaldırmak demek; Kıbrıs Türklerini Rumların insafına bırakmak demektir. Barış Harekâtı ile sağlanan güvenli ortamın, yerini huzursuzluk ve korku ortamına bırakması anlamına gelmektedir. Genel Kurmayın plan ile ilgili özellikle üzerinde durduğu konu; Türk asker sayısının 10 binin altında tutularak,

---

¹⁰⁵ Çilingir, *Kıbrıs*, s.41-42.

¹⁰⁶ Şimşir, *AB*, s.49-50.

¹⁰⁷ Denktaş, *Son*, s.19.

¹⁰⁸ Şimşir, *AB*, s.52.

¹⁰⁹ *Denktaş Direniyor*, <https://www.milliyet.com.tr/dunya/denktas-direniyor-5198027>, (05.06.2020).

¹¹⁰ Şimşir, *AB*, s.61.

¹¹¹ Şimşir, *AB*, s.62-63.

¹¹² Şimşir, *AB*, s.64-65.

zamanla tasfiyesi ve adanın silahsızlandırılması olmuştur¹¹³. Genel Kurmayın üzerinde durduğu konu daha önce Girit adasında yaşanmıştır. Aynı ortam adada yaratılarak; ada Yunanistan'a verilmiştir. Yunanistan'ın 12 adayı ilhakı sonrası, silahsızlanma konusunda anlaşmalar yapılmasına rağmen; Yunanistan adalarda silahlanma yoluna gitmiştir. Barış Harekâtı ile Türkiye adada başarı yakaladığından beri; Rum-Yunan ikilisi ve ada üzerinde çıkar hedefleyen güçler, Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) adadan çıkarılması peşinde olmuşlardır. TSK'nın adadaki varlığı emperyalistlerin çıkar oyunlarını bozmaktadır. Bulunduğu konum nedeniyle Kıbrıs; çevre bölgelerin kontrolü açısından doğal bir üs görevi görmektedir. ABD, Büyük Ortadoğu Planı (BOP) için Kıbrıs'ı üs olarak istemektedir¹¹⁴.

Barış Harekâtı öncesinde Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeler, Rum-Yunan ikilisinin hedeflerini açıkça göstermektedir. Yunanlıların ve Rumların asıl amacı hukuksal bir çözüm değil; amaçlarının enosis olduğu her dönem görülmüştür¹¹⁵. Her iki tarafın onayı alınarak, uluslararası anlaşmalar ile kurulan Ortaklık Cumhuriyetini, Rumlar enosis için darbe ile yıkmışlardır¹¹⁶. TSK'nın adadaki varlığı Rumlara rahatsızlık yaratmaktadır. TSK, adaya başarılı bir müdahale ile Rumların kanlı eylemlerini durdurmuştur. TSK'yı adadan çıkararak Kıbrıs Türklerine müdahaleyi hukuki zemine oturtmak amacındadırlar¹¹⁷. Adada silahsızlanma ile Girit adasında yaşananların tekrarı yapılarak, adanın Yunanistan'a ilhakı amacı ön plana çıkmaktadır. Adadaki silahsızlanma Türkiye'nin Güneyi için tehlikeli bir durum oluşturmaktadır¹¹⁸. Türkiye açısından Kıbrıs'ta silahsızlanma, Akdeniz'deki varlığını tehlikeye atmak anlamını taşımaktadır. Türkiye'nin Akdeniz'e açılan kapısı olan Kıbrıs'ı kapatarak; dış ilişkilerde bir nevi bağımlı hale gelmesini sağlamaktadır.

Milli Güvenlik Kurulu (MGK) toplantısında Denktaş'a destek mesajı verilirken; asker sayısının düşürülmesi, birçok yerleşim yerinin Rumlara terk edilmesi, Türklerin göçmen konumuna düşmesi, mal-mülk ve egemenlik konularında eksiklikler bulunduğu dikkat çekilerek tepki gösterilmiştir¹¹⁹. MGK'nın dikkat çektiği konuların

---

¹¹³ Şimşir, AB, s.71-73.

¹¹⁴ Denktaş, Son, s.28.

¹¹⁵ Orhun, KKTC, s.103.

¹¹⁶ Denktaş, Kıbrıs, s.13.

¹¹⁷ Denktaş, Son, s.34.

¹¹⁸ Orhun, KKTC, s.120.

¹¹⁹ Şimşir, AB, s.78-79.

ada üzerinde gerçekleşmesi durumunda, ilerleyen yıllarda ada üzerinde Türk halkının varlığından söz etmek mümkün olamayacaktır. Plan çözümden çok, Türklerin adadan göçünü hedef almış gibi hissettirmektedir. Denktaş Annan Planı ile ilgili görüşlerini BM'ye bildirerek; Kıbrıs'ta çözümü ancak Türk ve Rum devletleri arasındaki anlaşmanın sağlayacağını vurgulamıştır¹²⁰. KKTC'yi devlet olarak tanımayan ve ambargoların devam etmesini sağlayan BM; aynı durumu GKRY'ye uygulamamaktadır. Eşit statü sağlanmış olsaydı, çözüm daha kolay sağlanabilirdi.

Abdullah Gül Başbakanlığında kurulan Türkiye'deki yeni hükümet ilk hedef olarak AB üyeliğini belirlemiştir. Üyelik için Kıbrıs konusunda esnek bir politika izleyen hükümet; bunun Kopenhag Zirvesinde olumlu sonuçlar doğuracağını düşünmekteydi. Ancak, Zirve öncesi Fransa eski Cumhurbaşkanı Valéry Giscard d'Estaing; “*Türkiye'nin üyeliği AB'nin sonu olur*” demiştir¹²¹. AB'de; parlamento temsilci sayısı, görev dağılımı ve aktarılan fonlardan alınan paylar gibi önemli konular, ülkelerin nüfus oranı ve milli gelir miktarına göre belirlenmektedir¹²². Türkiye'nin AB üyesi olması durumunda, yüksek nüfusu ile yukarıda belirtilen durumlarda üstünlük elde etmektedir. Bu durum AB politikalarında Türk siyasetçilerin aktif rol almalarına ve etkin olmalarına neden olmaktadır. Olaya bu çerçeveden bakılacak olursa; Kıbrıs'ta çözüme varılsa dahi, AB tarafından Türkiye'yi oyalamak ve kullanmak için yeni bahaneler üretilecektir. Türkiye ile ilgili düşünceler açıkça ifade edilmesine rağmen, AKP lideri Erdoğan ve Dışişleri Bakanı Yaşar Yakış; Kopenhag'da tarih alabilmek için Kıbrıs'ta taviz verilebileceğini açıklamışlardır¹²³. Türkiye'nin tutumunu fırsat bilen AB, imza için baskının dozajını iyice arttırmıştır. Aynı şekilde baskıyı KKTC üzerinde uygulayan emperyalistler; bağımsızlık konusunda direnen ve ülkesinin haklarını savunan Denktaş hakkında karalama politikalarına başlamışlardır. Kıbrıs Türk Ticaret Odası (KTTO) önderliğinde “*Kıbrıs'ta Çözüm ve Avrupa Birliği*” mitingi düzenlenerek; KTTO başkanı Ali Erel, Annan Planını kabul ettiklerini belirterek; Denktaş'ı masadan kaçmakla suçlamıştır¹²⁴. Yıllarını KKTC için mücadeleye veren Denktaş'ın fikirlerini

---

¹²⁰ Şimşir, AB, s.83-84.

¹²¹ *Türkiye'nin Üyeliği AB'nin Sonu Olur*, (Erişim Tarihi 05.06.2020), <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/turkiyenin-uyeligi-abnin-sonu-olur-108532>,

¹²² Özgen Acar, V.G. d'Estaing Açık Konuştu, (Erişim Tarihi 05.06.2020), <https://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/2002/11/12/10.xhtml>.

¹²³ Şimşir, AB, s.100-104.

¹²⁴ *KKTC'de Çözüm ve Avrupa Birliği Mitingi Yapıldı*, (Erişim Tarihi 05.06.2020), <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/kktcde-cozum-ve-ab-mitingi-yapildi-112141>.

önemsemeden çözüm istemek, doğru bir yol olmamıştır. Denктаş Annan Planının; Zirve öncesinde çözüme yaklaşmadığını, Türklerin halk olarak görülmediğini, Kıbrıs Türkünün sonunu hazırlayan ve Türkiye'nin ada üzerindeki haklarına son vermek isteyen tuzak bir plan olduğunu belirtmiştir¹²⁵.

2.1.3 Annan Planı'nın Revize Edilmesi (İkinci Plan)

İki tarafında itirazlarının olduğu planda, değişiklik yapılarak taraflara sunulacağı 9 Aralıkta açıklanmış; Revize Plan 10 Aralıkta taraflara sunulmuş ve Denктаş Kopenhag'a davet edilmiştir¹²⁶. Hastalığı nedeniyle, Ankara'da ani bir ameliyat geçirmesi gereken Denктаş; Kopenhag Zirvesine katılamayacağını açıklamıştır¹²⁷. Denктаş Kopenhag Zirvesine katılmamasının asıl nedeni olarak; KKTC'nin taraf olarak davet edilmediği, "Kıbrıs Cumhuriyeti" adı altında Rumların davet edildiğini açıklamıştır¹²⁸. Denктаş'ın daveti kabul ederek zirveye katılması durumunda; Türklerin azınlık haklarına razı olacağı düşüncesi hâkim olabilecekti. Denктаş'ın bu hamlesi, KKTC'nin bağımsızlığı için yeni düzenlemelerin yapılması gerektiğine işaret olmuştur. Zirve öncesinde çözüm bekleyen BM, ani bir plan ile baskı oluşturarak imza almanın peşindeydi. ABD ve İngiltere'nin asıl amacı, Türkiye'nin haklarını Annan Planı ile ortadan kaldırmaktı¹²⁹. Revize Plan, Türklere zorla kabul ettirilmeye çalışılmıştır¹³⁰. İkinci planda Türkiye'nin garantörlük hakları iyileştirilmiş olsa bile; Rumların Kuzeyde elde edecekleri alanlar ile Türkiye'nin KKTC üstündeki hakları büyük ölçüde sınırlandırılacaktı¹³¹. Türkiye'nin adadan çıkması ile Doğu Akdeniz'deki hedefleri önünde bir engel kalmayacaktır. Rumlar, stratejik ve ekonomik anlamda değerli toprakları istemenin yanında ayrıca; eski yerleşim yerlerine Rumların geri dönmesini sağlayarak daha fazla bölgeye hâkim olacaklardır¹³². Rumların eski yerleşim yerlerine dönmeleri, Türkleri yeni bir göç dalgası ile karşı karşıya bırakmaktadır. Yıllardır uygulanan ambargolar nedeniyle, düşük milli gelir ve yetersiz konut sayısından ötürü Türkler adadan göçe zorlanmaktadır.

---

¹²⁵ Denктаş, *Kıbrıs*, s.16.

¹²⁶ Şimşir, *AB*, s.175-176.

¹²⁷ Şimşir, *AB*, s.181-182.

¹²⁸ Denктаş, *Kıbrıs*, s.15.

¹²⁹ Denктаş, *Son*, s.103.

¹³⁰ Denктаş, *Son*, s.107.

¹³¹ Orhun, *KKTC*, s.121.

¹³² Orhun, *KKTC*, s.136-137.

İkinci Planda asker sayısı ilk plana göre daha da aşağı çekilmiştir. Adadaki askeri birlikler kaldırılarak, Türkiye'nin tek taraflı müdahale yetkisi elinden alınacaktır¹³³. Adanın hâkimiyeti için, stratejik bölgeleri elde bulundurmak ve askerden arındırmak ön hedef olmuştur. Plandaki haritalar askeri bir elden çıkmıştır¹³⁴. TSK; Annan Planı ile Türkler için güvenlik önlemi alınmadan, adadan çıkarılmak istenmiştir¹³⁵.

Kopenhag Zirvesi Sonuç Belgesinde; Güney Kıbrıs'ın 1 Mayıs 2004'te AB'ye alınacağı kesinleşmiş; çözümsüzlük durumunda KKTC'nin AB dışında tutulacağı açıklanmıştır¹³⁶. Ayrıca, sonuç bildirgesinde tarafların 28 Şubat 2003'e kadar çözüme ulaşmaları istenmiştir¹³⁷. AB, özetle üyelik karşılığında KKTC'nin haklarından vazgeçmesini istemiştir. KKTC'nin uluslararası platformdaki yeri göz önüne alındığında, AB'nin isteği büyük bir baskı unsuru oluşturmuştur. Birliğin siyasi ve ekonomik büyüklüğü cezbedici derecede yüksektir. Halkı harekete geçirerek, planın onaylanması istenmiştir. AB'nin desteği ile Rum Yönetimi; Türkleri yıldırma, bölmek ve adadan kendi istekleri ile göç etmelerini sağlamak için ekonomik paketler hazırladığını açıklamıştır¹³⁸. Tabi bu paketler imza karşılığında yürürlüğe girebilecektir. Ekonomik olarak dar boğazda olan KKTC'nin direncini bu yolla kırmaya çalışmışlardır. Plan ile amaçlanan Kıbrıs Türklerinin, Rum yönetimine gönüllü girmelerini sağlamaktı¹³⁹. Böylesi bir durumda azınlık statüsüne düşecek Türklere, Rum yönetiminin müdahale hakkı doğacaktı. Kıbrıs sorunu, Kıbrıs iç sorunu haline getirilmek istenmiştir. Ekonomik paket söylentisi bile; bazı hayalci, maddiyat peşinde olan kişilerin aklını çelmişti. Devletini koruyan Denktaş'a karşı, KKTC meclisinde ve sokaklarda itirazlar yükseldi¹⁴⁰. Planın detaylı incelemesi yapılmadan kabul edilmesini istemek yanlıştı. Neler getirip, neler götüreceği göz önünde bulundurularak karar verilmeliydi.

Planda, Rum yönetiminin tapuları esas alınmış, KKTC tapuları hükümsüz kılınmıştır. Tapuları elinden alınmış olan KKTC halkı zorunlu göçe maruz

---

¹³³ Orhun, *KKTC*, s.138-139.

¹³⁴ Denktaş, *Son*, s.108.

¹³⁵ Orhun, *KKTC*, s.149.

¹³⁶ Özarslan, *Uluslararası Hukuk*, s.153-154.

¹³⁷ Şimşir, *AB*, s.199-201.

¹³⁸ Şimşir, *AB*, s.225.

¹³⁹ Orhun, *KKTC*, s.151.

¹⁴⁰ Şimşir, *AB*, s.226-227.

bırakılmaktadır. Plan, Türklere için uzun vadede kimlik kaybı ve yok oluş anlamına geliyordu¹⁴¹. Rauf Denktaş, gelecekte yaşanabilecek bu tür büyük sorunların önüne geçebilmek için plan üzerinde değişiklik yapılmasında ısrarcı olmuştur. Denktaş'ın direncinin kırılmaması üzerine; ada üzerindeki amaçları için farklı arayışlara başlamışlardır. Yunan Hükümeti Denktaş'ı planın dışına iterek; kendileriyle aynı çizgide olan Türkiye Hükümeti ile anlaşmak istemiştir¹⁴². Yapılan bu girişimler sonuçsuz kalmıştır. Çözüm için tekrar Annan Planı etrafında görüşmelere devam edilmiştir.

Şubat ayındaki Rum yönetimi başkanlık seçimleri öncesinde; Üçüncü Plan olarak, Revize Planın iyileştirilip taraflara sunulacağı haberleri yapılmış ve içeriğine yer verilmiştir¹⁴³.

GKRY'de yapılan başkanlık seçimlerinde; terör örgütü EOKA eylemcisi Papadopoulos, ilk turda başkan seçilmiştir¹⁴⁴. Rumların ilk turda enosis için kanlı eylemlere imza atan Papadopoulos'u başkan seçmeleri müzakereleri etkilemiştir. Rum seçimleri; plana olan bakışlarının, çözüm yanlısı olmadıklarının açık ifadesi olmuştur¹⁴⁵.

2.1.4. Referanduma Giden Süreç ve Üçüncü Plan

Üçüncü Plan söylentileri artarak devam ederken, Rum yönetiminin rüşvet skandalına imza attıkları ortaya çıkmıştır. Rumlar planın istedikleri gibi hazırlanması için; planı hazırlayan bazı temsilcilere ve Türk tarafından siyasetçi ve gazetecilere rüşvet verdiği kanıtlanmıştır¹⁴⁶. İsimleri ve aldıkları rüşvet miktarları açıklanmasına rağmen, BM, Annan Planında ısrar etmeye devam etmiştir.

Rumlar; Türkleri azınlık olarak gören, halk olarak kabul etmeyen düşüncelerine uygun siyaset belirlemişlerdir¹⁴⁷. Bugün gelinen noktaya ve yaşanan gelişmelere bakılınca, Rumlar bu siyasetten asla vazgeçmemişlerdir. Adanın tamamını elde etmek için her yola başvurmuşlardır. Rumların siyasetine ve başvurdukları yöntemlere tepki gösterilmesi gerekirken, destek verilmiştir.

---

¹⁴¹ Şimşir, AB, s.298.

¹⁴² Şimşir, AB, s.387-388.

¹⁴³ *Annan Planı Üçüncü Kez Yenilenecek*, (Erişim Tarihi 06.06.2020), <http://bianet.org/bianet/siyaset/16326-annan-planı-ucuncu-kez-yenilenecek>.

¹⁴⁴ Şimşir, AB, s.397-398.

¹⁴⁵ Şimşir, AB, s.398-401.

¹⁴⁶ Şimşir, AB, s.406-418.

¹⁴⁷ Denktaş, *Kıbrıs*, s.21.

Annan, Üçüncü Plan ile Ankara'ya gelerek; yapılan değişiklikleri anlatıp destek istemiştir¹⁴⁸. Plan resmi olarak taraflara sunulmamıştır. Annan; yapılan değişikliklerin adil olduğu düşüncesi yaratarak, planın desteklenmesini istemiştir. Planın resmen taraflara iletilmesinin ardından Denктаş; “*Bize leblebi, Rumlara pasta verdiler*” diyerek; planın Rum Cumhuriyetinin devamını sağladığını savunmuştur¹⁴⁹. Türk tarafı düzenlemelerin yetersiz olduğuna dikkat çekmektedir. Düzenleme yapılan konularda dahi, Türk tarafının istekleri karşılanmamıştır. 28 Şubat yaklaşırken baskı arttırılıp Türk tarafından imza koparılmaya çalışılmıştır. Denктаş tarafından kabul edilemez içeriğe sahip planın kabulü için referandum planı hazırlanmıştır. Plan üzerinde anlaşma sağlanıp, kararı halkın vermesini istemişlerdir. Annan, 30 Martta referandumun yapılabilmesi amacıyla, iki lideri 10 Martta Lahey'e davet etmiştir¹⁵⁰. Lahey'de yapılan görüşmelerden bir sonuç alınamamış; Türk tarafının yaptığı yüz yüze görüşme teklifi ise Papadopoulos tarafından reddedilmiştir¹⁵¹. Denктаş gerçek bir çözüm istediğini Rum yönetimine sunduğu güven arttırıcı öneriler ile göstermişse de; karşılık olarak Papadopolostan, BM çerçevesi dışında görüşme yapılmayacağı cevabını almıştır¹⁵². Masadan kaçmakla suçlanan Denктаş, adil bir çözümünden yana olduğunu kanıtlamıştır. Fakat adil bir çözümün; ABD, İngiltere ve AB çıkarları ile uyuşmayacağından, kabul edilmemiştir.

16 Nisan 2003'te GKRY AB'ye katılım anlaşmasını tören ile imzalamıştır ve bu töreni Türkiye Hükümeti protesto etmek yerine, bazı diplomatları ile katılım göstermiştir¹⁵³. AB uluslararası anlaşmaları dikkate almadan hukuksuz bir başvuruyu kabul etmiştir. AB'nin hukuksuz bir başvuruyu kabul etmesi; sorunu büyütüp, çözüme engel olarak ortaya çıkmaktadır¹⁵⁴. Yapılan hukuksuzluğa karşı çıkarak 1960 anlaşmaları hatırlatılınca; Türk tarafını “*uzlaşmazlık*” ile suçlamışlardır. Rumları tüm Kıbrıs'ı temsilen AB'ye almanın çözümü ortadan kaldıracağı uyarıları

¹⁴⁸ Kıbrıs Planı'nda Beş Değişiklik!..., (Erişim Tarihi 06.06.2020), <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/kibris-planı-nda-bes-değişiklik-5188644>.

¹⁴⁹ *Türk'e Leblebi, Rumlara Pasta*, (Erişim Tarihi 06.06.2020), <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/turk-e-leblebi-ruamlara-pasta-129931>.

¹⁵⁰ Şimşir, AB, s.433-435.

¹⁵¹ Düzgün, *Kıbrıs'ta*, s.31-32.

¹⁵² Düzgün, *Kıbrıs'ta*, s.33.

¹⁵³ Şimşir, AB, s.498.

¹⁵⁴ Denктаş, *Kıbrıs*, s.40.

dikkate alınmamıştır¹⁵⁵. Yunanistan ve Güney Kıbrıs AB'ye katılımı enosis olarak kutlamış; bazı üst düzey diplomatlar niyetlerini gizlemeden basına “*enosisi başardık*” açıklaması yapabilmiştir¹⁵⁶. Rumların plan sürecindeki ilk hedefi AB'ye girmek olmuştur¹⁵⁷. Amaçları, AB'yi arkalarına alarak Türkiye ve KKTC'ye baskı oluşturmak ve müzakereleri istedikleri gibi yönetebilmektir.

Güney Kıbrıs'ın AB üyeliği sonrası görüşmeler durma noktasına gelmiştir. Fakat ada ile ilgili yaşanan birçok olay, yeniden başlayacak görüşmeleri etkileyebilecek düzeyde olmuştur.

KKTC; sınır serbestliği, eğitim, telekomünikasyon ve ticaret gibi alanlarda Rum yönetimine uygulanan kısıtlamaları kaldırmıştır¹⁵⁸. Yapılan düzenleme ile AB vatandaşlarının KKTC'yi ziyaret etme olanağı sağlanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Haziran 2003'te; Türkiye'yi işgalci güç olarak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde (AİHM) mahkûm ettirmiş olan Rum Titiana Loizidou'ya tazminat ödemeyi kabul etmek zorunda kalmıştır¹⁵⁹. TSK'nın Kıbrıs'taki varlığı uluslararası anlaşmalara dayanmaktadır. Türkiye'nin işgalci olarak suçlanması bile söz konusu olamazken; AB'ye girebilmek için böyle bir karara varılmıştır.

Kıbrıs'ın en önemli sorunlarından olan mal-mülk sorunu ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Yapılan düzenleme, takas ve tazminat yolu ile sorunun çözülmesi olmuştur. Takas ve Tazminat Yasası, Avrupa Konseyi ve Türkiye'nin desteği ile hazırlanmasına rağmen; Rum yönetimi vatandaşlarına mal tazmini yapmaması konusunda baskı uygulamıştır¹⁶⁰.

8 Ağustosta 2003'te Türkiye ile KKTC arasında Gümrük Birliği Anlaşması imzalanmıştır¹⁶¹. Türkiye Sanayici İş Adamları Derneği (TUSİAD); Türkiye'nin KKTC ile imzaladığı Gümrük Anlaşmasına karşı çıkarak Annan Planını desteklemiştir¹⁶². Anlaşma ile AB'nin Türkiye'ye yaptırım uygulayacağı endişesi artmıştır. Batı ile olan iş ilişkilerinin getirdiği maddi kazanç ‘milli davanın’ önüne geçmiştir.

---

¹⁵⁵ Denктаş, *Son*, s.101.

¹⁵⁶ Şimşir, *AB*, s.502-503.

¹⁵⁷ Orhun, *KKTC*, s.174.

¹⁵⁸ Düzgün, *Kıbrıs'ta*, s.34-35.

¹⁵⁹ Başbuğ, *Unutulan*, s.114.

¹⁶⁰ Düzgün, *Kıbrıs'ta*, s.35-36

¹⁶¹ Düzgün, *Kıbrıs'ta*, s.36.

¹⁶² Çilingir, *Kıbrıs*, s.55-56.

AB, ABD gibi büyük güçler, Kuzeyde planı savunan bir hükümet istedikleri için, muhalefete her türlü desteği sağlamışlardır¹⁶³. Açıklandığı andan itibaren planı savunan muhalefet, AKP Hükümetinin de desteğini alarak seçimleri kazanmıştır. 14 Aralık 2003'te yapılan seçimleri; Mehmet Ali Talat liderliğinde Cumhuriyetçi Türk Partisi (CTP), birinci parti olarak tamamlamıştır¹⁶⁴.

AKP Hükümeti ada ile ilgili Rauf Denktaş'tan habersiz kararlar almaya başlamıştır. Annan Planının referanduma götürülmesi, BM'nin hakemliği ve plandaki boşlukları BM'nin doldurması kararları; Davos'ta Kofi Annan ve Erdoğan tarafından alınmıştır¹⁶⁵. Erdoğan'ın attığı adımlar Denktaş ile olan görüş ayrılığını ortaya sermiştir.

Kofi Annan tıkanan görüşmelerin tekrar başlaması için Denktaş ve Papadopoulos'a 5 Şubat 2004'te mektup göndererek; 10 Şubatta New York'a davet etmiştir¹⁶⁶. Geçerliliğini hâlâ koruyan üçüncü plana ek olarak mektupta bazı değişiklikler anlatılmıştır. Bu değişiklikleri Annan ve Erdoğan Davos'ta zaten kararlaştırmışlardır. Şimdi yapılacak olan ise değişiklikleri kabul ettirmek olmuştur. İki liderin olumlu çağrısı sonrası görüşmeler New York'ta başlamıştır. Yapılan değişiklikleri New York'ta kabul eden Türk tarafı; yasa gereği mecliste onaylaması gereken referandumu, 22 Mart günü mecliste görüşerek onaylamışlardır¹⁶⁷. AB'ye girişi kesinleşmiş olan Rum yönetimi uzlaşmaz tavrını sürdürerek, görüşmelerin önünü tekrar tıkamıştır. Görüşmelerin devam edebilmesi için Annan'ın yeni bir plan hazırladığı açıklanmıştır.

2.1.5. Türkiye'deki Ara Seçim ve 59. Hükümet Programında Kıbrıs Sorunu

AKP Genel Başkanı olmasına rağmen, Recep Tayyip Erdoğan siyasi yasaklı olduğu için başbakanlık görevini üstlenememiştir. 2002 seçimleri sonrası mecliste çalışmalar yürütülerek gerekli değişiklikler yapılmış ve Erdoğan'ın siyasi yasağı kaldırılmıştır. Siyasi yasağı kalkan Erdoğan; Siirt'te 9 Mart 2003 tarihinde yapılan ara

---

¹⁶³ Çilingir, *Kıbrıs*, s.63.

¹⁶⁴ Düzgün, *Kıbrıs'ta*, s.36-37.

¹⁶⁵ Düzgün, *Kıbrıs'ta*, s.38.

¹⁶⁶ Düzgün, *Kıbrıs'ta*, s. 44-50.

¹⁶⁷ Düzgün, *Kıbrıs'ta*, s.100-101.

seçim ile milletvekili seçilmiştir¹⁶⁸. Erdoğan milletvekili seçildikten sonra Abdullah Gül'den görevi devralmıştır.

Recep Tayyip Erdoğan Başbakanlığında kurulan 59. Hükümet güvenoyu alarak, Hükümet Programını meclise sunmuştur. Programda Kıbrıs konusunda çözümün gerçekleşmesi gereği tekrarlanmıştır. Adadaki Türk halkının haklarının korunmaya devam edileceği açıklanarak; AB ve Yunanistan devam eden çözüm görüşmelerinde, sorunları diyalog yöntemi ile çözmeye davet edilmiş; görüşmelerin sekteye uğramaması için farklı çözümlerin geliştirilmesi ve BM Genel Sekreterinin desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir¹⁶⁹. KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ın çözüm görüşmelerini talep eden taraf olduğu da programda vurgulanmıştır¹⁷⁰.

2.1.6. Dördüncü Plan, Beşinci Plan ve Referandum

27 Mart 2004 tarihinde sunulan 9 bin sayfalık Dördüncü Annan Planı; “evet” taraftarı Mehmet Ali Talat'ı dahi karamsar durumu düşürmüştür¹⁷¹. Dördüncü Plan Rum yönetiminin isteklerine cevap nitelikte olmuştur. Planın Rumları memnun eden en önemli kısımları şunlar olmuştur:¹⁷²

- *Ortak Devletin Fonksiyonelliği,*
- *Rumlara İade Edilecek Topraklar,*
- *Adadaki Asker Sayısı,*
- *Çözümün Maliyeti.*

Dördüncü Plan Türkiye'nin Garanti ve İttifak anlaşmalarından doğan haklarını ortadan kaldırarak; Rumlara, Türkiye'ye tazminat davası açma hakkını sağlamaktadır¹⁷³. Türk tarafının önemle üzerinde durduğu konular planın dışında bırakılmıştır. Açıklanan yeni şartlara tepki sert olmuştur. Türk tarafının görüşmeleri sonlandıracağını fark eden BM; plan üzerinde yeni değişikliklere gitmiştir.

¹⁶⁸ 2002'de Erdoğan'ın Yolu Nasıl Açıldı, (Erişim Tarihi 14.05.2022), <https://www.gazetevatan.com/siyaset/2002-de-erdogan-in-yolu-nasil-acildi-386242>.

¹⁶⁹ Bakanlar Kurulu Hakkında Yapılan Güven Oylamasına İlişkin Karar, (RG. 24.03.2003/25058.)

¹⁷⁰ RG. 24.03.2003/25058.

¹⁷¹ Düzgün, *Kıbrıs'ta*, s.141-143.

¹⁷² Züleyha Karaman, *Rum Politis Gazetesi*: "4. Annan Planı Hazır", (Erişim Tarihi 07.06.2020), <https://www.ab.gov.tr/p.php?e=34100>.

¹⁷³ Düzgün, *Kıbrıs'ta*, s.143-144.

Beşinci ve son plan, 31 Mart 2004 tarihinde taraflara sunulmuştur¹⁷⁴. Değişikliklerde; Kurucu, Garanti ve İttifak anlaşmalarının devam edeceğine fakat kurulan yeni devlete göre değiştirilebileceğine yer verilmiştir¹⁷⁵. Anlaşmalar üzerinde değişiklik yapma hakkı tanınması taraflar arasında gelecekte soruna neden olabilecektir. Son plana göre siyasi eşitliğe dayalı iki kurucu devletli federasyon oluşturulmak istenmiştir¹⁷⁶. Eşit iki kurucu devletli yapı çözüme yaklaştırmakla beraber; KKTC'nin uluslararası düzlemde tanınmıyor olması olaya farklı bir boyut kazandırmıştır. Uluslararası desteği sürekli arkalarında bulan Rum yönetimi, bu durumu gelecekte adaya tamamen sahip olmak için kullanabilecekti. İki devletli yapının resmen oluşturulması için BM'nin ve Rum yönetiminin KKTC'yi tanıması gerekmektedir. Ancak, çözümün gerçekleşmesi için bile KKTC'yi tanımaya yanaşmamışlardır. Senatoda eşitlik sağlansa da alt mecliste Rum üstünlüğü göze çarpmaktadır. Kurucu devletin söz sahibinin Rumlar olduğu vurgulanmaktadır. Annan Planının ilk hedefi Kıbrıs'ı bir bütün olarak AB çatısı altına almaktır¹⁷⁷. AB altında birleşme ile Türkiye'nin müdahale yetkisi elinden alınacaktır. Türkiye'nin her hangi bir müdahalesi durumunda, AB topraklarına müdahale söz konusu olacaktır. Böylesi bir durumda AB tarafından yaptırımlara açık hale gelinecektir.

Annan Planı ile Garanti hakları kaldırılarak, adadaki askerlerin tümünün tasfiyesi için her üç yılda bir görüşme olanağı sağlanmıştır¹⁷⁸. Kıbrıs Türklerinin en büyük güven kaynağı olan TSK'nın adadan tamamen ayrılması söz konusu olmamalıdır.

24 Nisan 2004 tarihinde referandum yapılması kararı alındıktan sonra adada çalışmalar hız kazanmıştır. ABD ve AB'nin kendilerine yakın muhaliflere aktardığı fonlar ada siyasetine önemli ölçüde etki etmiştir¹⁷⁹. Referandum öncesi, tüm halka AB pasaportu verileceği vaat edilerek evet'e yönlendirmişlerdir¹⁸⁰. AKP Hükümetinin

---

¹⁷⁴ Bahar Maral, *Kıbrıs Sorunu ve Annan Planı Çerçevesinde Türkiye, Yunanistan ve Avrupa Birliği İlişkileri*, (Danışman: Doç. Dr. Umut Uzer), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014, s.69.

¹⁷⁵ *Annan Planının Son Şekli*, (Erişim Tarihi 07.06.2020), <https://m.bianet.org/bianet/siyaset/32084-annan-planinin-son-sekli>.

¹⁷⁶ *Son Annan Planı*, (Erişim Tarihi 07.06.2020), <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-annan-plan-214451>.

¹⁷⁷ Çilingir, *Kıbrıs*, s.64.

¹⁷⁸ *BM Kapsamlı Çözüm Planı (Annan Planı)*, (Erişim Tarihi 25.05.2022), <https://www.mfa.gov.tr/bm-kapsamli-cozum-plan-annan-plan-tr.mfa>.

¹⁷⁹ Orhun, *KKTC*, s.178.

¹⁸⁰ Çilingir, *Kıbrıs*, s.68.

desteği ile evet taraftarları güçlenmiştir. Planın içeriğine dair bilgi verilmeden, vaatler sıralanmıştır. Plan ile AB vaadi verilerek, İngiltere ve ABD çıkarları ön planda tutulmuştur¹⁸¹. Plandan dışında bir başka sorunda; Rumlar ile AB arasında imzalanan uyum anlaşmaları ve yasalarının Türklere nelere mâl olacağının bilinmemesiydi¹⁸².

Ayrı ayrı ve eş zamanlı olarak yapılan referanduma; Rumlar %75,83 hayır derken, Türkler %64,91 evet demişlerdir¹⁸³.

2.1.7. Referandum Sonrası Gelişmeler

Çözüm istemeyen taraf olarak ilan edilen Türkler, referandum ile tüm gerçekleri gözler önüne sermiştir. Çözumsuzlük siyaseti benimseyenler Rumlar olmuştur. Yıllar geçse de yönetimler değişse de Rumların niyeti değişmemiştir¹⁸⁴. Rumların; toprak talepleri, Türkiye'nin adadan çıkarılması ve göçmenlerin geri dönmesi gibi isteklerini Annan Planı karşılmasına rağmen, reddetmelerinin temel nedeni; meşru 'Kıbrıs Cumhuriyeti' sıfatıyla enosisi daha kolay gerçekleştireceklerine inanmaları olmuştur¹⁸⁵. Rumların ada üzerindeki siyaseti yıllardır görmezden gelinmektedir. Enosis uğruna kan dökmelerine rağmen bir yaptırım ile karşılaşmamışlardır. Büyük güçlerin, Kıbrıs'taki gerçekleri görmezden gelip kendi çıkarlarının peşine düşmüş olmaları çözümü olanaksız kılmaktadır¹⁸⁶. Referandumun ardından uluslararası kuruluşlar, ABD ve AB gibi güçler; Rumların planı reddetmelerinden dolayı, sadece üzüntü duyduklarını ifade etmişlerdir¹⁸⁷. AB'nin genişlemeden sorumlu üyesi Günter Verheugen referandum sonucu ile ilgili yaptığı açıklamada "*kendimi Rumlar tarafından aldatılmış hissediyorum*" ifadesini kullanmıştır¹⁸⁸. Çözumsuzlüğün Rum yönetiminden kaynaklandığı kabul edilmiştir.

Türklerin çözüm istedikleri referandum ile kanıtlanmıştır. Fakat Türklerin plana "*evet*" demelerini "*bağımsızlıklarından vazgeçtiler*" şeklinde yorumlanmıştır¹⁸⁹. Egemenlikten vazgeçildiği yönündeki açıklamalara, Türkiye ve KKTC'den her hangi

---

¹⁸¹ Denктаş, *Son*, s.141.

¹⁸² Denктаş, *Son*, s.145.

¹⁸³ Duran, "*BM ve AB*", s.130.

¹⁸⁴ Denктаş, *Son*, s.24.

¹⁸⁵ Denктаş, *Kıbrıs*, s.45.

¹⁸⁶ Denктаş, *Son*, s.169.

¹⁸⁷ Duran, "*BM ve AB*", s.130-131.

¹⁸⁸ Verheugen: *Rumlar Tarafından Aldatıldım*, (Erişim Tarihi 14.05.2022), <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/verheugen-rumlar-tarafindan-al-datildim-332997>.

¹⁸⁹ Denктаş, *Son Çağrı*, s.140; Rauf R. Denктаş, *Kıbrıs Girit Olmasın*, s.41.

bir itiraz yükselmemiştir¹⁹⁰. Yapılan açıklamalara itiraz edilmemesi Türkler için bir kayıp olarak değerlendirilebilir.

Denktaş'a göre, Başbakan Erdoğan Annan Planına AB'nin isteği ile evet dediklerini itiraf etmiştir¹⁹¹. AKP Hükümetinin ada üzerinde çıkarları olan AB'nin isteğine göre hareket etmesi; Türkiye'nin Kıbrıs'tan vazgeçtiği algısını yaratmıştır. Ada Rumlara bırakılırsa Türkiye uluslararası ilişkilerde prestij kaybedecektir¹⁹². Türkiye Hükümetinin dış politikada tavizkâr olması ve plan sonrası tavrını net biçimde ortaya koymamış olması; zaten prestij kaybına yol açmıştır. Türkiye ve KKTC Hükümetlerinin tutumları, her iki vatanda da halka zarar vermiştir. Adada çıkar peşinde olan güçler Annan Planı kabul edilmese bile, kendileri adına büyük bir başarıya imza atarak; Türk halkını ikiye bölmüşlerdir¹⁹³.

AB referandum sonrası KKTC'ye destek için önlemler paketini yürürlüğe koymak istese de; Rum-Yunan ikilisinin vetosu ile bu engellenmiştir¹⁹⁴. Rumların, Türklere bakış açıları değişmemiştir. Baskı politikaları ile Türkleri yıldırıp adanın tek sahibi olmak istemişlerdir. Rumlar ada hâkimiyetini en kısa sürede gerçekleştirmek istemişlerdir. Annan Planının bu süreci uzattığına inanmışlardır.

Annan Planı mevcut hukuki durumu değiştirerek; Türkiye ve KKTC'nin haklarını yok etme girişimidir¹⁹⁵. Türkiye'nin adadan çıkarılmak istenmesi, Akdeniz'de dengelerin değişeceğine işaret etmektedir. Asker sayısını sürekli azaltma nedeni bu olmuştur. Annan Planı, Rumların “hayır” demesiyle hukuken ortadan kalkmasına rağmen; KKTC ve Türkiye Hükümetleri çözüm için Annan Planını temel almaya devam etmişlerdir¹⁹⁶. Referandum sonuçları ile Türklere verilen desteği değerlendirememişlerdir. Türklerin haklılığını Dünya halklarına duyuramamışlardır.

2.2. Katılım Anlaşmasına Ek 10. Protokol

AB 1 Mayıs 2004'te üye olacak devletlerle imzaladığı Katılım Anlaşması'na ek olarak 10. Protokol'ü yayımlamıştır. Protokol Kıbrıs'ta çözüme varılamaması durumu

---

¹⁹⁰ Denktaş, *Kıbrıs*, s.42.

¹⁹¹ Denktaş, *Son*, s.19.

¹⁹² Denktaş, *Son*, s.25

¹⁹³ Çilingir, *Kıbrıs*, s.89.

¹⁹⁴ Duran, “*BM ve AB*”, s.134.

¹⁹⁵ Ahmet Zeki Bulunç, “Kıbrıs Politikasının Annan Belgesi ile Başlayan Kırılma Noktaları”, *Akademik Bakış*, Cilt:1, Sayı:1, Yıl:2007, s.86.

¹⁹⁶ Bulunç, “*Kıbrıs Politikasının*”, s.86-87.

göz önüne alınarak hazırlanmıştır. Kıbrıs’a yönelik hazırlanan 10. Protokol’de KKTC için; “*Kıbrıs Cumhuriyeti hükümetinin etkili kontrolü dışındaki bölge*” tanımlaması yapılmıştır¹⁹⁷. Protokol ile kontrol dışı bölgelerde AB müktesebatının askıya alındığını; bu bölgelerde yaşayanların “Kıbrıs Cumhuriyeti” vatandaşı olduğu ve Protokol’ün kişisel haklarını etkilemediği belirtilmiştir¹⁹⁸. AB Protokol’ü yayımlayarak hem tüm Kıbrıs’ın üye olarak birliğe alındığını garantilemek istemiş hem de olası bir çözümün AB ilkelerine uygun gerçekleşmesini garanti altına almıştır¹⁹⁹. Ayrıca AB Protokolde bahsi geçen bölgelerin ekonomik anlamda desteklenmemesinin söz konusu olmadığını, aksine bu bölgelerin ekonomisinin gelişmesi için çalışmalar yürütüleceğini belirtmiştir²⁰⁰.

AB Protokol ile iç hukukunda oluşabilecek aksaklıkların önüne geçmiştir. GKRY’nin tüm adayı temsilen “Kıbrıs Cumhuriyeti” olarak birliğe alınması ile AB hukukunun adaya uygulanmasından sorumlu olan GKRY; Protokol ile bu hükümden muaf olmuştur.

2.3. 12-13 Aralık Kopenhag Zirvesi Türkiye ve Kıbrıs Paragrafları

Zirve öncesinde Türkiye’de hükümetin değişmesi ve Annan Planı’nın açıklanması; Türkiye ve Kıbrıs’a ayrılan paragrafların artmasına neden olmuştur. 10, 11 ve 12. paragraflar Kıbrıs ile ilgili, 18, 19 ve 20. paragraflar ise Türkiye ile ilgili olmuştur²⁰¹.

10. paragrafta Konsey 3. paragrafa vurgu yaparak; Kıbrıs (GKRY) ile müzakerelerin tamamlandığını ve AB’ye üyeliğinin gerçekleşeceğini belirtmiştir. Ancak AB Kıbrıs’ın bir bütün halinde çözüme ulaşmış olarak üye olmasını yinelemektedir. Kıbrıs’ta 28 Şubat 2003 tarihine kadar BM Genel Sekreteri’nin teklifi doğrultusunda çözüme yönelik görüşmelerin devam edecek olması memnuniyet yaratmıştır. AB, Genel Sekreter’in teklifini fırsat olarak görmüş ve değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

¹⁹⁷ Hacer Soykan Adaoğlu, “AB ve KKTC Açısından Yeşil Hat Tüzüğü”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt:5, Sayı:1, Yıl: Güz 2005, s.17.

¹⁹⁸ 2003 yılı Katılım Anlaşması’nın 10 No.lu Protokolü, (Erişim Tarihi 26.03.2022), https://www.europarl.europa.eu/cytr/cms/CYTR_home/documents.html.

¹⁹⁹ Kudret Özersay, *Kıbrıs Konusu*, Baskın Oran (edt.), Türk Dış Politikası, Cilt:3, İstanbul 2013, s.650.

²⁰⁰ Adaoğlu, “AB ve KKTC”, s.19.

²⁰¹ Kopenhag Zirvesi 12-13 Aralık 2002, (Erişim Tarihi 26.04.2021), <https://www.mfa.gov.tr/kopenhag-zirvesi-12-13-aralik-2002.tr.mfa>.

Konsey 11. paragrafta Katılım Anlaşması'nı hatırlatarak; çözümün gerçekleşmesi durumunda oy birliği ilkesine uygun davranarak Anlaşma'nın Kıbrıslı Türklere de uygulanacağı kararını alacağını ifade etmiştir.

12. paragrafta Konsey; çözüme varılamaması halinde Katılım Anlaşması'nın Adanın Kuzeyine uygulanmayacağı açıklanmıştır. Avrupa Konseyi; GKRY'ye danışarak, Adanın Kuzeyinin ekonomik gelişimini ve AB'ye yaklaşmasının sağlanması için Komisyon'u göreve davet etmiştir.

Türkiye ile ilgili 18. paragrafta Konsey Helsinki Zirvesi kararlarını hatırlatarak; Türkiye'nin üyelik sürecindeki çabalarını olumlu karşılamıştır. Kopenhag kriterlerinin uygulanması yönünde alınan kararlar memnuniyetle karşılanmış ve kriterlerin sürekliliğinin sağlanması gerektiğinin altı çizilmiştir.

19. paragrafta Konsey; kriterlerin uygulanmasını hızlandırmasını ve AB Komisyonu'nun görüşleri temelinde Türkiye'nin kriterleri uyguladığına dair olumlu karar alınması durumunda; Türkiye ile katılım müzakerelerinin en kısa sürede başlatılacağı açıklanmıştır.

20. paragrafta Konsey; Türkiye'nin üyelik sürecinin daha fazla desteklenebilmesi için Komisyon'a çalışmalarını arttırması tavsiye edilmiştir. Bu doğrultuda Türkiye ile olan Gümrük Birliği Anlaşması'nın kapsamının genişletilmesi ve Türkiye'ye yapılacak mali yardımların artacağı açıklanmıştır.

2.4. 19 Mayıs 2003 Katılım Ortaklığı Belgesi'nde Kıbrıs Sorunu

2003 yılı KOB' nde Kıbrıs sorunu "Güçlendirilmiş Siyasi Diyalog ve Siyasi Kriterler" başlığı altında ele alınmıştır²⁰².

Kıbrıs sorunu 2003-2004 yılları arasında halledilmesi gereken bir konu olarak yer edinmiştir. Helsinki Zirve Sonuçlarının tümüne atıfta bulunularak; siyasi diyalog çerçevesinde, barışçıl bir yol izleyerek BM Genel Sekreteri'nin çözüm çabalarının desteklenmesi istenmiştir.

---

²⁰² Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi 19 Mayıs 2003, (Erişim Tarihi 19.09.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2003.pdf.

2.5. 19-20 Haziran 2003 Selanik Zirvesi Türkiye ve Kıbrıs Paragrafları

Türkiye'ye yer verilen paragrafta;²⁰³ Konsey Türkiye'nin uyum için gerekli mevzuat değişikliklerini 2003 yılı bitmeden gerçekleştireceğini belirtmesi olumlu değerlendirilmiş ve Kopenhag kriterlerinin uygulamasına yönelik çabasının desteklendiği açıklanmıştır. Türkiye'nin kriterlerin uygulanmasında gereken seviyeye ulaşabilmesi için arttırılmış mali yardımlar ile desteklendiği belirtilmiştir. Konsey KOB'un ilerleyen süreçlerde alınan kararların temelini oluşturacağını ifade etmiştir.

Kıbrıs ile ilgili paragrafta;²⁰⁴ Konsey Kıbrıs'ın (GKRY) Birliğe katılımının çözüm için olumlu sonuçlar yaratacağını ifade etmiş ve BM Genel Sekreteri'nin çözüm çabalarına desteğini açıklamıştır. Kıbrıs'ın bütün olarak katılımını yineleyen Konsey; Kıbrıs'ta iki taraf arasında bazı kısıtlamaların kaldırılması yönünde atılan adımların umut verici olduğunu açıklamıştır. Fakat bu durumun çözüm için yeterli olmadığını özellikle Türk tarafının BM çerçevesinde görüşmelere destek vererek, görüşmeleri sürdürmesini istemiştir. Ayrıca çözümün sağlanması durumunda AB ilkelerine göre yeniden düzenleneceği hatırlatılmıştır. Komisyon'un Kuzey Kıbrıs'ın ekonomik gelişimi için hazırladığı rapor olumlu karşılanmış ve raporun GKRY danışmanlığında uygulanması talep edilmiştir.

2.6. 2003 Yılı Ulusal Programı'nda Kıbrıs Sorunu

İkinci Ulusal Program 23 Haziran 2003'te yayımlanmıştır²⁰⁵. Katılım Ortaklığı Belgesinde kısa ve orta vadeli hedefleri bir program dahilinde yerine getirmek için hazırlanan Ulusal Programdır.

Kıbrıs sorununa 'Giriş' kısmında yer verilmiştir. BM Genel Sekreteri'ne verilen destek tekrarlanmıştır. Buna ek olarak Türkiye Kıbrıs'ta çözüm için KKTC'nin görüşlerinin destekleneceğini açıklamıştır.

2.7. 2003 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu

2003 yılı Türkiye İlerleme Raporu'nda;²⁰⁶ Türkiye'deki yeni hükümetin Kıbrıs politikası olumlu karşılanmıştır. AKP hükümetinin görüşmelerin yeniden başlamasını

---

²⁰³ *Selanik Zirvesi 19-20 Haziran 2003*, (Erişim Tarihi 26.04.2021), <https://www.mfa.gov.tr/selanik-zirvesi-19-20-haziran-2003.tr.mfa>.

²⁰⁴ "Selanik Zirvesi 19-20 Haziran 2003"

²⁰⁵ *Ulusal Program 2003 Yılı*, (Erişim Tarihi 19.09.2021), <https://www.ab.gov.tr/196.html>.

desteklemesi ve GKRY'nin AB üyeliği öncesinde sorunun çözülmesi için çaba sarf edecekleri yönündeki söylemleri; AB tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Bu olumlu havaya rağmen görüşmelerin BM gözetiminde yapılması ve BM önerilerine uygun hareket edilmesi istenmiştir.

AB; Türkiye ve KKTC arasında imzalanan 'Gümrük Birliği' anlaşmasının uluslararası hukuka aykırı olduğunu ve Türkiye'nin AB ile imzaladığı 'Gümrük Birliği' anlaşmasına aykırı hareket etmemesi gerektiğini belirtmiştir. Türkiye daha sonra bu anlaşmanın yürürlüğe girmeyeceğini beyan etmiştir.

Türkiye Haziran 2003'te aldığı bir karar ile AİHM' in Loizidou davasındaki 1998 yılında alınan kararını yerine getireceğini açıklamıştır.

Türkiye'de iktidara gelen AKP hükümetinin Kıbrıs politikasındaki değişiklikler rapora olumlu yansımıştır. Türkiye'nin AB ile uyumlu politikalar geliştirmesi; AB tarafından umut verici olarak nitelendirilmiştir.

2.8. 12-13 Aralık 2003 Brüksel Zirvesi Türkiye ve Kıbrıs Paragrafları

12-13 Aralık Brüksel Zirvesi'nin Türkiye ile ilgili paragraflarında:²⁰⁷ Türkiye'nin uyum sürecinde yürüttüğü çalışmalardan memnuniyet duyulmuş ve Kopenhag kriterlerinin uygulanması yönündeki karşılığının, AB'ye katılım sürecini kısalttığını belirtmiştir. Ancak, Türkiye'den hukukun üstünlüğünün tam anlamıyla sağlanması, Güney Doğu'da yaşanan durum ve makro-ekonomik dalgalanmalar konularında çözüm üretmesi istenmiştir. Ayrıca, Kıbrıs sorununun çözülmesi durumunda; Türkiye'nin Birliğe katılımı için önünün açılacağı ifade edilmiştir. Türkiye'nin tam üyelik görüşmelerinin başlamasının; Komisyon'un görüş ve önerileri dikkate alınarak karar verileceği ve bu yönde çalışmaların devam ettiği vurgulanmıştır²⁰⁸.

Kıbrıs ile ilgili paragraflarda;²⁰⁹ Konsey, BMGK kararlarına uygun bir çözümün bulunmasını istemiş ve Kuzey Kıbrıs'ın AB'ye katılımından yararlanabilmesi için

---

²⁰⁶ *Türkiye İlerleme Raporu 2003*, (Erişim Tarihi 14.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2003.pdf.

²⁰⁷ *Brüksel Zirvesi 12-13 Aralık 2003*, (Erişim Tarihi 27.04.2021), <https://www.mfa.gov.tr/bruksel-zirvesi-12-13-aralik-2003.tr.mfa>.

²⁰⁸ "Brüksel Zirvesi 12-13 Aralık 2003"

²⁰⁹ "Brüksel Zirvesi 12-13 Aralık 2003"

Kıbrıs'ın AB'ye bir bütün olarak üye olması gerektiği yönündeki isteğini tekrarlamıştır. Türk tarafının çözüme olan desteğini arttırmasını ve çözüm görüşmelerinin yeniden başlaması istenmiş; çözüm sağlanması durumunda bunun AB ilkelerine uygun şekilde düzenleneceğinin altı çizilmiştir. Komisyon'dan çözüm sonrası Kuzey Kıbrıs'ın en kısa sürede gelişim sağlanması için gerekli önlemler alınması yönünde çalışmalar yürütmesi talep edilmektedir.

2.9. 25-26 Mart 2004 Brüksel Zirvesi Türkiye ve Kıbrıs Paragrafları

Kıbrıs'ın yer aldığı ilgili paragrafta;²¹⁰ Konsey'in Annan Planı'nın arkasında olduğunu ve ilgili taraflardan bu fırsatı kullanmalarını istemiştir. Komisyon'un çözümün sağlanmasına yönelik girişimlerini takdir ederek; 14 Nisan'da Brüksel'de uluslararası bir üst düzey konferans düzenleme çağrısını memnuniyetle karşılandığını ifade etmiştir. Konsey, Türk ve Yunan hükümetlerinden görüşmeleri desteklemelerini ve 1 Mayıs 2004'ten önce çözüme varmalarını talep etmiştir. Konsey, son olarak çözüme varılması durumunda anlaşmanın AB ilkelerine uyarlanacağını ve Kıbrıs'ın birleşik olarak üyeliğini temenni ettiklerini tekrarlamıştır.

2.10. Doğrudan Ticaret Tüzüğü ve Mali Yardım Tüzüğü

Kıbrıslı Türklerin Annan Planı'na “evet” demesi ve gelecekte oluşabilecek bir çözüm düşüncesi, AB'yi KKTC konusunda harekete geçirmiştir. AB Konseyi, Kuzey Kıbrıs'a uygulanan izolasyonların hafifletilmesi için Doğrudan Ticaret Tüzüğü ve Mali Yardım Tüzüğü taslaklarını hazırlamıştır²¹¹. AB hazırladığı tüzükler ile Kuzey Kıbrıs'ın ekonomik gelişiminin sağlanmasını ve oluşabilecek bir çözüm sonrası Kuzey Kıbrıs'ın AB uyum sürecinin kısaltılmasını hedeflemektedir²¹².

AB tüzüğün uygulanmasında sorumlu olarak Kıbrıs Türk Ticaret Odası'nı yetkilendirmiş ve bunun KKTC'yi tanıma anlamına gelmediğini belirtmiştir²¹³. Doğrudan Ticaret Tüzüğü ile KKTC, GKRY'den bağımsız bir şekilde AB ülkeleri ile ticaret yapabilecekti. Ancak GKRY'nin vetosu ile Doğrudan Ticaret Tüzüğü

²¹⁰ *Brüksel Zirvesi 25-26 Mart 2004*, (Erişim Tarihi 27.04.2021), <https://www.mfa.gov.tr/bruksel-zirvesi-25-26-mart-2004.tr.mfa>.

²¹¹ Özersay, *Kıbrıs Konusu*, s.668-669.

²¹² *Kıbrıs Türk Toplumuna İçin Yardım Programı*, (Erişim Tarihi 31.03.2022), https://ec.europa.eu/info/overview-funding-programmes/aid-programme-turkish-cypriot-community_en.

²¹³ *Avrupa Birliği Doğrudan Ticaret Tüzüğü*, (Erişim Tarihi 31.03.2022), <https://kktcb.org.tr/belgeler/avrupa-birligi/dogrudan-ticaret-tuzugu>.

onaylanmamış; Mali Yardım Tüzüğü ise Doğrudan Ticaret Tüzüğü'nden ayrılarak onaylanmıştır²¹⁴. AB mali yardımların Kuzey Kıbrıs'ın ekonomisini geliştirerek, çözüme katkı sağlayacağını ifade etmiştir²¹⁵. AB 2006-2019 arasını kapsayan dönemde KKTC'ye 555 milyon Euro'dan fazla nakdi yardım yapmıştır²¹⁶.

AB, 2010 yılında Doğrudan Ticaret Tüzüğü'nün uygulanabilirliğinin Avrupa Parlamentosu (AP) Hukuk Komitesi'nde görüşüleceğini açıklamıştır²¹⁷. Hukuk Komitesi tüzüğün “oy birliği” ile yürürlüğe girebileceğini açıklaması ile GKRY ve Yunanistan lobi faaliyetlerine başlamış ve toplantıda “oy birliği” sağlanamamıştır²¹⁸.

GKRY ile Yunanistan, Doğrudan Ticaret Tüzüğü'nün AP gündeminden kaldırılması için çalışma yürütmüşlerdir. Ancak çalışmaları karşılık bulmamıştır. 2019 yılında AP Başkanlık Divanı, oy çokluğu ile aldığı kararda; tüzüğün gündemde kalmaya devam edeceğini açıklamıştır²¹⁹.

2.11. Yeşil Hat Tüzüğü'nün Açıklanması

Yeşil Hat, Kıbrıs adasının KKTC ve GKRY arasındaki sınırı oluşturan tampon bölgedir. Günümüzdeki sınır, Türkiye'nin Barış Harekâtı ile belirlenmiştir. Yeşil Hat'ın kontrolü BM Barış Gücü'nde bulunmaktadır.

GKRY'nin adanın tamamını temsilen “Kıbrıs Cumhuriyeti” sıfatı ile AB'ye katılımının kesinleşmesi sonrasında AB; gelecekte olabilecek bir çözüm sonrası KKTC'nin AB'ye entegrasyonunun kolaylaşması ve iç pazarda sorun oluşmaması için 29 Nisan 2004'te Yeşil Hat Tüzüğü'nü açıklamıştır²²⁰.

AB daha önce KKTC'yi Katılım Anlaşması'nın 10. Protokolü'nde “Kıbrıs Cumhuriyeti'nin etkin kontrolü altında bulunmayan bölgeler” olarak tanımlamış ve bu

²¹⁴ Nilgün Arısan Erarp, “Doğrudan Ticaret Tüzüğü: Tüm Taraflar İçin Bir Çıkış Yolu Olabilir mi?”, *TEPAV Politika Notu*, Yıl: Haziran 2010, s.3.

²¹⁵ 389/2006 Sayılı *KONSEY YÖNETMELİĞİ (EC)*, (Erişim Tarihi 31.03.2022), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32006R0389>.

²¹⁶ *AB Yardım Programı*, (Erişim Tarihi 31.03.2022), <https://www.abbilgi.eu/tr/eu-aid-programmes.html>.

²¹⁷ *Rum ve Yunan Hükümetlerinde Ticaret Tüzüğü Alarmı*, (Erişim Tarihi 31.03.2022), <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/rum-ve-yunan-hukumetlerinde-ticaret-tuzugu-alarmi-15658858>.

²¹⁸ *AP, Rumlara Boyun Eğdi*, (Erişim Tarihi 31.03.2022), <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/ap-rumlara-boyun-egdi-16084393>.

²¹⁹ *'Doğrudan Ticaret Tüzüğü' AP Gündeminde Kaldı*, (Erişim Tarihi 31.03.2022), https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n300209-dogrudan-ticaret-tuzugu-ap-gundeminde-kaldi.

²²⁰ Adaoğlu, *AB ve KKTC*, s.16-17.

tanımı aynen Yeşil Hat Tüzüğü'nde de devam ettirerek; adanın kontrolünün GKRY'de olduğunu vurgulamıştır²²¹.

AB Yeşil Hat Tüzüğü'nde 'Genel Hükümler ve Gerekçeler' dışında özellikle; kişilerin sınır geçişleri, malların geçişi ve hizmetler konularında düzenlemeler yapmıştır²²². Tüzük, AB'nin Gümrük Birliği'ni sağlaması adına büyük önem arz etmektedir. KKTC'ye 3. ülke muamelesi yapılmayarak geçişlerde harç, vergi vb. ücretlendirmelere tabi tutulmamıştır²²³. AB, Tüzük ile adanın kontrolünde etkin olduğunu göstermiştir. Ayrıca, Tüzük ile mevcut durum korunarak; AB'siz çözümün olmayacağı gözler önüne serilmiştir.

AB sonraki yıllarda Kıbrıs'ta ticari ilişkilerin geliştirilmesi için Yeşil Hat Tüzüğü'nde iyileştirmeler yaparak bu iyileştirmeleri uygulamaya koymuştur²²⁴.

2.12. 17-18 Haziran 2004 Brüksel Zirvesi Türkiye ve Kıbrıs Paragrafları

GKRY'nin üyeliği sonrası Kıbrıs'a ayrı paragraf açılmamıştır. Zirve Sonuç Bildirgesi'nde yer alan paragraflarda,²²⁵ Türkiye'nin Kopenhag kriterlerinin uygulanmasına yönelik kararlı adımları ve yapılan anayasal değişiklikleri olumlu karşılanmıştır. Ancak, diğer kriterlerinde ülke geneline yayılarak uygulanmasına hız verilmesi belirtilmektedir. Konsey, özellikle Güney Doğu ve hukukun üstünlüğü konularında Türkiye'nin uygulamalarının AB ile uyumlu şekilde düzenlenmesi için desteğini devam ettireceğini ifade etmektedir. Konsey üyelik müzakereleri için Komisyon'un görüş ve önerilerinin önemini hatırlatarak; kriterlere bağlı kalınmasını ve ekonomik istikrarı sağlamalarını belirtmektedir. Konsey, Türkiye'den Ankara Anlaşması'nın Birliğe yeni katılan ülkelere uygulanmasını talep etmektedir. Ayrıca, Türkiye Hükümeti'nin çözüm görüşmelerine verdiği destekten dolayı memnuniyetlerini dile getirmişlerdir.

---

²²¹ Tufan Erhüman, *Kıbrıs Türk Halkı: Quo Vadis?*, M. Hasgüler-M. Özkaleli (edt), Kıbrıs'ta Kimlik ve Değişim Post Annan Sürecinde Ada, İstanbul 2011, s.161-163.

²²² *Yeşil Hat Tüzüğü Konsey Kararı*, <https://kktcb.org.tr/belgeler/ab/yesil-hat-tuzugu-konsey-karari>. (10.11.2021)

²²³ Adaoğlu, *AB ve KKTC*, s.23-24.

²²⁴ Efe, *Avrupa Birliği*, s.213-214.

²²⁵ *Brüksel Zirvesi 17-18 Haziran 2004*, (Erişim Tarihi 27.04.2021), <https://www.mfa.gov.tr/bruksel-zirvesi-17-18-haziran-2004.tr.mfa>.

2.13. 2004 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu

2004'te açıklanan İlerleme Raporu'nda:²²⁶ Türkiye'nin 1999'da aday ülke statüsü kazanmasından sonra AB ile ilişkilerini Kıbrıs sorunu konusunun belirlediği vurgulanmıştır. Türkiye'nin 2003 öncesi durumun aksine; 2003 sonrasında Kıbrıs'ta çözüm için aktif rol oynaması ve BM Genel Sekreteri'ne desteğini sunması, rapora olumlu yansımıştır.

AB tarafından bir diğer olumlu gelişme ise; Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin Annan Planı'nı desteklemesi ve KKTC halkının planı kabul etmesini sağlaması olmuştur. AB, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin çözüm çabasını takdir etmiştir.

GKRY'nin 1 Mayıs 2004 tarihinde "Kıbrıs Cumhuriyeti" adı altında tüm Kıbrıs'ı temsilen AB'ye alınmasının ardından; Türkiye Kıbrıs'ı, AB ile imzalanan Gümrük Birliği Anlaşması'nın dışında tutacak olan kararnameyi onaylayarak açıklamıştır. AB, bu karar sonrası Ankara Anlaşması'nı hatırlatarak; AB hükümlerine uyulması gerektiğini belirtmiştir. Türkiye, 2 Ekim'de aldığı karar ile Kıbrıs'ı Gümrük Birliği'nin uygulandığı ülkeler arasına eklemiştir.

Loizidou davasında Türkiye'nin AİHM kararına uygun olarak tazminatı tam ödemesi memnuniyet yaratmıştır. AİHM kararının uygulanması sonrasında benzer davalarda artış olmuştur. Ayrıca, AB'nin AİHM'de Türkiye'ye açılan diğer davaların kararlarının uygulanması yönünde beklentisi artmıştır.

2.14. 16-17 Aralık 2004 Brüksel Zirvesi Türkiye ve Kıbrıs Paragrafları

Zirve Sonuç Bildirgesi'nde yer alan Türkiye ve Kıbrıs ile ilgili paragraflarda:²²⁷ Helsinki Zirvesi'ne değinilerek Türkiye'nin aday ülke statüsünün devam ettiği ve Komisyon'un raporları doğrultusunda tam üyelik müzakerelerinin başlatılacağı belirtilmiştir. Türkiye'nin uyum sürecinde kaydettiği ilerlemeye değinilmekte ve hukukun üstünlüğünün tam olarak sağlanması gerektiği vurgulanmaktadır. Konsey, Komisyon'u göreve çağırarak; 2004 yılında olumsuz görüşlere yer verilen hukukun uygulanabilirliği konusunun takibinin sürdürülmesi istenmektedir.

²²⁶ Türkiye İlerleme Raporu 2004, (Erişim Tarihi 14.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2004.pdf.

²²⁷ Brüksel Zirvesi 16-17 Aralık 2004, (Erişim Tarihi 27.04.2021), <https://www.mfa.gov.tr/bruksel-zirvesi--16-17-aralik-2004.tr.mfa>.

Konsey, Türkiye'nin, Ankara Anlaşması'nın Birliğe yeni katılan ülkelere uygulanmasını sağlayacak Protokol'ün imzalanacağı açıklamasından duyduğu memnuniyeti belirtmektedir.

Konsey, Türkiye'nin komşuları ile sorunlarını karşılıklı diyaloglar kurarak çözmesi gerektiğini ancak yine de çözüm sağlanamıyorsa Uluslararası Adalet Divanı'na başvurulmasını vurgulamaktadır. Konsey, Komisyon'un kabul ettiği altı yasayı uygulamaya koyması koşuluyla; Türkiye'nin kriterleri yerine getirdiği kararına varmış ve Komisyon'dan müzakereler hakkında görüş talep etmiştir. Konsey'den 3 Ekim 2005'te müzakerelere başlanabilmesi için mevcut taslak üzerinde mutabakata varmaları istenmektedir.

2.15. Türkiye'nin Ek Protokol'ü İmzalaması ve Kıbrıs Bildirisi'ni Yayımlaması

1 Mayıs 2004'te AB'ye 10 yeni üye katılmıştır. Bu genişleme sonrası yeni üyelerin AB dışında kalan devletler ile ilişkilerinde Birlik anlaşmalarına göre hareket etmesi gerekmektedir. Türkiye ile AB arasında ortaklık yaratan Ankara Anlaşması'nın 10 yeni üyeyi kapsayacak şekilde genişletilmesi gerekmiştir²²⁸.

AB, Türkiye ile ortaklık anlaşmasını genişleten "Ek Protokol"ü²²⁹ 13 Haziran 2005'te onaylayarak; imzalaması için Türkiye'ye göndermiştir²³⁰. Ek Protokol; AB Dönem Başkanı İngiltere, AB Komisyon'u ve Türkiye arasında 29 Temmuz 2005'te mektup teatisi ile imzalanmıştır²³¹. Ek Protokol'de GKRY Kıbrıs'ın tek ve meşru temsilcisi olarak "Kıbrıs Cumhuriyeti" sıfatı ile yer edinmektedir. Bu durum nedeniyle Türkiye Ek Protokol'ü imzalarken yanında 6 maddelik Kıbrıs Bildirisi'ni de imzalayarak yayımlamıştır. Kıbrıs Bildirisi'nin maddeleri şu şekildedir:²³²

1. Türkiye, Kıbrıs sorununa siyasi bir çözüm bulunması yönündeki kararlılığını muhafaza etmektedir ve bu yöndeki tutumunu da açıkça ortaya koymuştur. Bu doğrultuda Türkiye, BM Genel Sekreteri'nin iki-kesimli yeni bir ortaklık devleti

²²⁸ Sanem Baykal-Tuğrul Arat, *AB'yle İlişkiler*, Baskın Oran (edt), Türk Dış Politikası, Cilt:3, İstanbul 2013, s.359-360.

²²⁹ Ek Protokol'ün tamamı için bkz., *Ek Protokol Metni*, (Erişim Tarihi 23.09.2021), <https://www.mfa.gov.tr/data/AB/ekprotokolmetni.pdf>.

²³⁰ Efe, *Avrupa Birliği*, s.180.

²³¹ *Ek Protokol ve Deklarasyon Metni*, (Erişim Tarihi 23.09.2021), <https://www.mfa.gov.tr/ek-protokol-ve-deklarasyon-metni.tr.mfa>.

²³² "Ek Protokol ve Deklarasyon Metni"

kurulmasını hedefleyen kapsamlı çözüme ulaşma yönündeki çabalarını desteklemeyi sürdürecektir. Adil ve kalıcı bir çözüm, bölgede barışa, istikrara ve uyumlu ilişkilerin tesisine önemli bir katkıda bulunacaktır.

2. İşbu Protokol’de atıfta bulunulan Kıbrıs Cumhuriyeti, 1960’ta kurulan asıl ortaklık devleti değildir.

3. Türkiye bu nedenle, Kıbrıs Rum makamlarının, halihazırda olduğu gibi, Kıbrıs’ta sadece ara bölgenin güneyinde otorite, denetim ve yetki icra ettiği ve Kıbrıs Türk halkını temsil etmediği şeklindeki tutumunu sürdürecektir ve anılan makamların tasarruflarını buna göre muameleye tabi tutacaktır.

4. Türkiye bu Protokol’ün imzalanması, onaylanması ve uygulanmasının, Protokol’de atıfta bulunulan Kıbrıs Cumhuriyeti’nin herhangi bir biçimde tanınması anlamına gelmediğini ve Türkiye’nin 1960 Garanti, İttifak ve Kuruluş Anlaşmalarından kaynaklanan hak ve mükellefiyetlerini haleldar etmediğini beyan eder.

5. Türkiye, işbu Protokol’e taraf olmasının Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile mevcut ilişkilerini değiştirmeyeceğini teyit eder.

6. Kapsamlı bir çözüm bulununcaya değin, Türkiye’nin Kıbrıs’a ilişkin tutumu değişmeyecektir. Türkiye, Kıbrıs’ta kapsamlı bir çözüm sonucunda oluşacak yeni ortaklık devleti ile ilişkiler tesis etmeye hazır olduğunu beyan eder.

Anlaşılabacağı üzere Türkiye’nin Kıbrıs Bildirisi’ni yayımlaması; AB ile ilişkilerinin devam etmesi için Ek Protokol’ü imzalarken bunun GKRY’yi tanıma anlamına gelmeyeceğini; KKTC ve Türkiye’nin haklarının savunulmaya devam edileceğinin açık ifadesi olmaktadır

Türkiye’nin GKRY’ye yönelik sert tutumu AB tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Kıbrıs Bildirisi’ne karşı AB bir karşı deklarasyon yayımlayarak cevap vermiştir.

2.16. Türkiye’nin Kıbrıs Bildirisi’ne Karşı AB’nin 21 Eylül 2005 Deklarasyonu

Türkiye’nin Ek Protokol ile birlikte Kıbrıs Bildirisi’ni yayımlaması ve GKRY’ye karşı sert tutumu AB’nin tepkisine neden olmuştur. AB Kıbrıs Bildirisi’ne;

21 Eylül 2005 tarihinde Karşı Deklarasyon yayımlayarak cevap vermiştir. AB'nin karşı deklarasyonu şu şekildedir:²³³

1.Avrupa Topluluğu ve Üye Devletleri, Aralık 2004 tarihli Avrupa Konseyi Zirve sonuçları uyarınca, bir tarafta Topluluk ve Üye Devletleri diğer tarafta Türkiye olmak üzere taraflar arasında ortaklık ilişkisi kuran Anlaşma'ya ilişkin Ek Protokol'ün Türkiye tarafından imzalanmasını teyit eder.

2.Avrupa Topluluğu ve Üye Devletleri, Türkiye'nin, Protokol'ün imza aşamasında Kıbrıs Cumhuriyeti'ne ilişkin bir deklarasyon yayınlamaya gerek görmesini esefle karşılar. Avrupa Topluluğu ve Üye Devletleri işbu deklarasyonun tek taraflı olduğunu, Protokol'ün bir parçası olmadığını ve Türkiye'nin Protokol'de yer alan yükümlülükleri üzerinde hukuki bir etkisi bulunmadığını açıkça belirtir.

3.Avrupa Topluluğu ve Üye Devletleri, Ek Protokol'ün tam ve ayrımcılık yapmaksızın uygulanmasını ve ulaştırma araçlarına getirilen sınırlamalar da dahil olmak üzere malların serbest dolaşımına ilişkin tüm engellerin kaldırılmasını bekler. Türkiye, Protokol'ü tüm Üye Devletler'e bütünüyle uygulamalıdır. AB bunu yakından takip edecek ve 2006 yılında tüm uygulamayı değerlendirecektir. Avrupa Topluluğu ve Üye Devletleri, ilgili başlıklarda müzakerelerin başlamasının, Türkiye'nin anlaşmadan doğan yükümlülüklerini tüm Üye Devletlere karşı yerine getirmesine bağlı olduğunu vurgular. Yükümlülüklerin bütünüyle yerine getirilmemesi müzakerelerin genel seyrini etkileyecektir.

4.Avrupa Topluluğu ve Üye Devletleri, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla AB üyesi olduğunu hatırlatır. Uluslararası hukuk konusu olarak sadece Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanıdıklarının altını çizerek.

5.Tüm Üye Devletlerin tanınması katılım sürecinin gerekli bir parçasıdır. Buna uygun olarak AB, Türkiye ve tüm Üye Devletler arasındaki ilişkilerin biran evvel normalleşmesine verdiği önemi vurgular.

6.Konsey, 2006 yılında, tüm bu konulara ilişkin kaydedilecek gelişmelerin takibini temin edecektir.

---

²³³ Müzakere Kararının Alınmasından Fiili Müzakerelere, (Erişim Tarihi 26.09.2021), <https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?id=370>.

7.Bu deklarasyon bağlamında, Avrupa Topluluğu ve Üye Devletleri BM Genel Sekreteri'nin, ilgili Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararları ve AB'yi kuran temel ilkeler doğrultusunda, soruna kapsamlı bir çözüm getirme yolundaki çabalarına destek verilmesinin önemi hakkında ve adil ve kalıcı bir çözümün bölgede barış, istikrar ve uyumlu ilişkilere katkıda bulunacağı konusunda mutabıktırlar.

AB deklarasyon ile Kıbrıs Bildirisi'nin hukuksal niteliğinin olmadığını belirterek; Türkiye'nin Ek Protokol'ü tam haliyle tüm üyelere uygulamasını istemiş ve bunun AB Türkiye müzakerelerinin geleceği olduğunu vurgulamıştır²³⁴.

AB'nin karşı deklarasyonu sonrası AKP Hükümeti; yürürlüğe girmesi için TBMM'nin onayını alması gereken Ek Protokol'ü meclise sunmayarak farklı bir yol izlemiştir²³⁵. Eğer Ek Protokol onaylanmış olsaydı; Türkiye GKRY'yi "Kıbrıs Cumhuriyeti" sıfatı ile meşru temsilci olarak tanımış kabul edilebilecekti. Böylesi bir durumda KKTC'nin tüm hakları yok sayılacak ve Türkiye Kıbrıs'taki haklarından vazgeçmiş sayılabilecekti. Böylelikle ada Rum hakimiyetine geçecek ve Türkiye adadan çıkarılabilecekti.

2.17. 3 Ekim 2005 Müzakere Çerçeve Belgesi'nde Kıbrıs Sorunu

Müzakere Çerçeve Belgesi;²³⁶ AB tarafından aday ülkeler için hazırlanan uyum belgelerinden biri olmaktadır. AB'ye katılım için izlenmesi gereken yol ve uygulanması ya da AB'ye uyarlanması gereken konuların yer aldığı belgedir. Türkiye ile görüşülecek olan belge 35 fasıldan oluşmaktadır. 6. Fasılda ise Kıbrıs sorununa değinilmiştir.

Türkiye'nin Kıbrıs sorununa çözüm için uygun ortam oluşturulmasına katkı sağlaması; BM çerçevesinde ve AB ilkeleri ile uyumlu çözümün bulunmasını sağlayacak çabaları desteklemesi ve GKRY ile ilişkilerini düzeltmesi istenmiştir.

Türkiye'nin Ek Protokol'ü ve Katılım Ortaklığı Belgesi'ni uygulaması istenmektedir. Diğer bazı fasıllarda Birliğe üyelik için Birliğe üye diğer devletler ile ikili ilişkilerin normal olması gerektiği ve bunun üyelik için mecburi olduğu

²³⁴ Erhan Akdemir, *2000'li Yıllarda Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri*, Serkan Kekevi-Ömer Kurtbağ (edt), Türk Dış Politikası 2000'li Yıllar, Ankara 2019, s.28.

²³⁵ Baykal-Arat, *AB'yle*, s.362.

²³⁶ *Müzakere Çerçeve Belgesi 2005*, (Erişim Tarihi 19.09.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/MuzakereCercevesi/Muzakere_Cercevesi_2005.pdf.

vurgulanmıştır. AB Müzakere Çerçeve Belgesi ile Türkiye'nin GKRY'ye uyguladığı ambargoları kaldırmak istemektedir²³⁷.

2.18. 2005 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu

2005'te açıklanan İlerleme Raporu'nda:²³⁸ Türkiye Hükümeti'nin BM gözetiminde yapılacak olan tüm çözüm önerilerine bağlı kalacağını belirtmesi olumlu bulunmaktadır. Türkiye'nin Katma Protokol'ü imzalaması da olumlu bulunan bir diğer konu olmuştur. Fakat Türkiye yayımladığı bir deklarasyonla; Katma Protokol'ü imzalamanın GKRY'yi tanıma anlamına gelmediği ve GKRY'ye karşı mevcut durumun değişmeyeceği açıklanmıştır. AB bu deklarasyona, karşı deklarasyon yayımlayarak; Türkiye'nin tutumunun tek taraflı olduğunu, Protokol ile ilgisinin bulunmadığını ve bu deklarasyonun Türkiye'nin yükümlülüklerini değiştirmeyeceğini karara bağlamıştır. Türkiye ile müzakerelere değinen AB; üye ülkelerin tanınmasının Kopenhag kriterlerinin bir parçası olduğunu hatırlatmıştır. Türkiye'nin BM Genel Sekreteri'nin sunacağı çözüm önerilerini desteklemesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Türkiye GKRY'nin uluslararası örgütlere katılımını engellemek için veto hakkını kullanmayı sürdürmüştür. Gemi, uçak ve malların serbest dolaşımına yönelik kısıtlamaların devam ettiği belirtilmiştir.

2.19. 23 Ocak 2006 Katılım Ortaklığı Belgesi'nde Kıbrıs Sorunu

2006 Katılım Ortaklığı Belgesi'nde;²³⁹ Kıbrıs sorunu “Bölgesel Meseleler ve Uluslararası Yükümlülükler” başlığı altında ele alınmıştır. AB Kıbrıs sorununa; BM çerçevesinde ve AB ilkeleri ile uyumlu olacak şekilde çözüm bulunması için desteğin devam etmesi; Türkiye'nin Ek Protokol'ü olduğu gibi uygulaması ve GKRY ile ilişkilerini normalleştirilmesi istenmiştir. Ayrıca “Ulaştırma” konusunda GKRY'ye uygulanan kısıtlamaların kaldırılması istenmiştir.

AB, GKRY üyeliği öncesinde soruna taraf olmaktan kaçınırken; GKRY'nin üyeliği sonrasında Birlik ilkelerine uygun çözüm bulunması gerektiğini belirterek; sorunun çözümünde taraf olduğunu vurgulamaktadır.

²³⁷ Faruk Sönmezoglu, *Son Onyıllarda Türk Dış Politikası (1991-2015)*, İstanbul 2016, s.649.

²³⁸ *Türkiye İlerleme Raporu 2005*, (Erişim Tarihi 15.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2005.pdf.

²³⁹ *Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi 23 Ocak 2006*, (Erişim Tarihi 19.09.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2006.pdf.

2.20. Türkiye'nin Kıbrıs Eylem Planı

GKRY'nin AB üyeliği, Türkiye ile AB ilişkilerini çıkmaza sokmuştur. Özellikle Annan Planı'nda çözüm için gösterilen çaba sonrası yaşanan hayal kırıklığı, çözüme olan inancı azaltmıştır. Bu noktada Türkiye çözüm için somut bir adım atmış; 24 Ocak 2006'da Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Abdullah Gül tarafından Kıbrıs Eylem Planı'nı kamuoyuna sunmuştur²⁴⁰. Söz konusu Eylem Planı maddeleri şu şekildedir:²⁴¹

- 1. Türkiye'nin deniz limanlarının, AT-Türkiye Gümrük Birliği kapsamındaki malların ticareti çerçevesinde Kıbrıs Rum gemilerine açılması;*
  - 2. Kıbrıs Rum havayolu taşıyıcılarının üst uçuşlar için Türk hava sahasını kullanmalarına ve Türk havaalanlarını kullanmalarına, ilgili uluslararası kurallar ve usuller çerçevesinde izin verilmesi;*
  - 3. Gazimagosa, Girne ve Gemikonağı dahil, Kuzey Kıbrıs'taki limanların, Kıbrıs Türk yönetimi altında malların, kişilerin ve hizmetlerin uluslararası dolaşımına açılması;*
  - 4. Ercan Havaalanı'nın Kıbrıs Türk yönetimi altında doğrudan uçuşlara açılması;*
  - 5. Kuzey Kıbrıs'ın ekonomik bir varlık olarak AB gümrük birliğine pratik açıdan dahil edilmesi amacıyla, özel düzenlemelerin yürürlüğe girmesi. Ada'daki taraflar arasında ve taraflar ile dünyanın geri kalanı arasında ticaretin engelsiz biçimde yapılmasının sağlanması;*
  - 6. Kıbrıs Türk tarafının uluslararası sportif, kültürel ve sosyal alanlardaki diğer faaliyetlere serbestçe katılabilmesi;*
- Uygulama için şu adımların atılmasını öneriyoruz:*
- 7. Üzerinde mutabık kalınacak bir takvim çerçevesinde bir bütün olarak uygulanacak eylem planına nihai şeklini vermek amacıyla, BM Genel Sekreteri'nin himayesinde ve Türkiye, Yunanistan, Kıbrıs Türk tarafı ve Kıbrıs Rum tarafının katılımıyla en geç Mayıs/Haziran 2006'ya kadar bir üst düzey toplantı gerçekleştirilmesi;*

²⁴⁰ Efe, *Avrupa Birliği*, s.189.

²⁴¹ *Kıbrıs Konusunda Türkiye'nin Yeni Açılımı*, (Erişim Tarihi 12.11.2021), <https://www.mfa.gov.tr/kibris-konusunda-turkiye-nin-yeni-acilimi-tr.mfa>.

8. Eylem planı ve toplantının sonuçlarının BM Genel Sekreteri tarafından BM Güvenlik Konseyi'ne sunulması; BM Genel Sekreteri'nin ayrıca, gelişmeleri Güvenlik Konseyi'ne rapor etmek amacıyla, planın uygulanmasını sürekli gözetim altında tutacak bir mekanizma kurulması hususunu da değerlendirmesi;

9. BM'nin ve AB Komisyonu'nun özellikle Kıbrıs Türk tarafına sağlayacağı destek, önerilen tedbirlerin uygulanmasını kolaylaştırmaya yardımcı olacaktır.

10. Eylem planı hiçbir şekilde ilgili tarafların hukuki ve siyasi pozisyonlarına halel getirmeyecektir. Eylem planı, Kıbrıs sorununa kapsamlı çözüm perspektifinden, Ada'da gerçek bir işbirliği ve karşılıklı güven ortamı yaratmayı amaçlamaktadır.

Görüldüğü üzere Türkiye soruna taraf olanlardan çözüm için destek beklemektedir. Özellikle AB'den KKTC'ye yönelik Gümrük Birliği'nin sağlanması istenmiştir. BM'den ise izolasyonların kaldırılması istenmiş ve BM Genel Sekreteri'nin çözüm görüşmelerine öncülük etmesi istenmektedir.

AB ile pazarlık amacı taşıyan Eylem Planı; KKTC'nin varlığını temelden sarsacak bir belge niteliğinde olmaktadır²⁴². Eylem Planı ile ilk kez bir Türk Hükümeti KKTC'yi devlet olarak görmemiş ve Rum yönetimini tanıma yoluna gitmiştir²⁴³. Plan birçok ülke tarafından olumlu bulunarak desteklenmiştir. Ancak, AB'nin Plan'a bakışı farklı olmuştur. AB, Plan'a karşı olduğunu dile getirmese bile, Ek Protokol'ü hatırlatarak; Türkiye'nin Gümrük Birliği ile Kıbrıs sorunu arasında bir bağ olmadığını öne sürmüş ve Eylem Planı'nı geri plana atmıştır²⁴⁴. Ek Protokol'ün imzalanması ve olduğu gibi uygulanması GKRY'yi tanıma anlamı taşımaktadır. Protokol ile Türkiye GKRY ilişkileri yasal olarak başlatılma sürecine girmektedir. Böylesi bir durumun KKTC açısından sorunu büyüteceği ve bağımsızlığını zora koyacağı bilinmektedir. Sorunun ileri bir boyuta taşınmaması için AB ile orta yolun bulunması gerekmektedir.

2.21. 15-16 Haziran 2006 Brüksel Zirvesi Türkiye ve Kıbrıs Paragrafları

Zirve Sonuç Bildirgesi'nin ilgili paragrafında:²⁴⁵ Türkiye ile başlatılan üyelik müzakerelerinin sevindirici olduğunu ve Türkiye'nin yasal yasal süreçleri hakkında

²⁴² Bulunç, "Kıbrıs Politikasının", s.31-32.

²⁴³ Bulunç, "Kıbrıs Politikasının", s.34-35.

²⁴⁴ Ünalı, AB'nin, s.125-126.

²⁴⁵ Brüksel Zirvesi 15-16 Haziran 2006, (Erişim Tarihi 12.11.2021), <https://www.mfa.gov.tr/bruksel-zirvesi--15-16-haziran-2006.tr.mfa>.

Birliği bilgilendirmesi istenmektedir. Konsey Türkiye'nin süreç içerisinde destekleneceğini ve sürecin hızının Türkiye'ye bağlı olduğunu belirtmektedir. Türkiye'den, Ek Protokol'den doğan sorumluluklarını yerine getirmesi beklenmektedir. Bunun katılım sürecini olumlu yönde etkileyeceği vurgulanmaktadır. Konsey Kopenhag kriterlerinin ülkenin geneline yayılmasını istemektedir.

2.22. Kıbrıs'ta Mehmet Ali Talat Döneminde Gerçekleşen Çözüm Görüşmeleri

KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ın katılmama kararı aldığı 17 Nisan 2005 seçimini M. Ali Talat ilk turda kazanarak; KKTC'nin yeni Cumhurbaşkanı seilmiştir²⁴⁶.

Annan Planı destekçilerinden biri olan Talat; ılımlı ve görüşmelere hazır bir lider olarak ön plana çıkmıştır. Ancak Rum lideri Papadopoulos görüşmeleri sadece Türkiye ile yapacaklarını; Talat'ı görüşmeye taraf olarak görmediklerini ne sürerek görüşmeyi reddetmiştir²⁴⁷. Ayrıca Papadopoulos BM Genel Sekreteri Annan tarafından; Annan Planı'nın reddedilmesinin nedenlerine yönelik sorularını yanıtsız bırakmıştır²⁴⁸. Annan'ın, Rum yönetiminin “hayır” demelerini öğrenmek istemesinin nedeni; yeni bir görüşmeye temel oluşturunabilmektir.

BM Genel Sekreteri Kıbrıs zel Temsilcisi Michael Mller; iki tarafa gönderdiği mektup ile görüşmeleri yeniden başlatmak istemiş ve görüşmelere zemin olması için iki toplumun yaşıntısını ilgilendiren konularda, ortak teknik komiteler kurulmasını nermiştir²⁴⁹. BM'nin çözüm için görüşmeleri yeniden başlatma çabası karşılık bulmuştur. BM Genel Sekreter Yardımcısı İbrahim Gambari'nin girişimleri sonucu Talat ve Papadopoulos görüşmeyi kabul etmiştir²⁵⁰.

Görüşme sonrası “İlkeler Dizisi” üzerinde mutabakata varılarak; mevcut durumun sürdürülemez olduğu, çözümün gerçekleşmesi gerektiği ve Temmuz ayı sonuna kadar teknik komitelerin kurulacağı açıklanmıştır²⁵¹. Yapılan görüşmelerde Türk tarafının süreci hızlandırarak çözümü en kısa sürede sağlamak istemesi; Rum

---

²⁴⁶ Tuncer, *Kıbrıs* s.184.

²⁴⁷ zersay, *Kıbrıs Konusu*, s.677-678.

²⁴⁸ zersay, *Kıbrıs Konusu*, s.678.

²⁴⁹ Tuncer, *Kıbrıs*, s.185.

²⁵⁰ Sönmezoğlu, *Son*, s.649.

²⁵¹ Tuncer, *Kıbrıs*, s.186.

yönetiminin süreci ağırdan alması nedeniyle sekteye uğramıştır. Rumlar AB ve Türkiye ilişkilerinin kötü olduğu bir dönemden çıkar elde edebilmek için görüşmeleri ağırdan almıştır. Rum yönetimi görüşmelerde AB'nin etkin rol almasını isteği için süreci yavaşlatmış ve bir anlaşma zemini oluşturulamamıştır²⁵². Talat'ın BM Genel Sekreteri Banki-Moon'a²⁵³ mektup göndermesi ve sonrasında görüşme gerçekleştirerek; Rum yönetimi ile karşılıklı işbirliği ve çözüm görüşmeleri için önerileri olumlu bulunsa da süreci değiştirmeye yetmemiştir²⁵⁴.

Süreç devam ederken Rum yönetiminde lider değişikliği gerçekleşmiştir. Dimitris Hristofyas seçimleri kazanarak Rum yönetiminin yeni Başkanı olmuştur. Ilımlı iki lider olan Talat ve Hristofyas'ın çözümü sağlayacaklarına yönelik beklenti yüksek olmuştur²⁵⁵. İki lider arasında yapılan görüşme sonrası Federal Devlet modeli üzerinden çözüm görüşmelerinin yürütüleceği açıklanarak; karşılıklı ilişkilerin ilerlemesine yönelik bir adım atılmış ve 3 Nisan 2008 yılında Lokmacı Kapısı kontrollü şekilde açılmıştır²⁵⁶. Daha sonra yapılan görüşmeler yavaş ilerlemiş ve bir sonuca varılamamıştır. Türk tarafının; görüşmelerin belli bir zaman aralığında yapılarak sonuca varılması önerisi Rumlar tarafından reddedilmiştir. Rum yönetimi görüşmelerde zaman sınırı olmadan ilerlemek isteyerek; süreci uzatmak ve çözümü istediği şekilde gerçekleştirmek istemektedir²⁵⁷. Görüşmeler sonrası Hristofyas; Kıbrıslı Türklere bir izolasyon olmadığını, GKRY limanları aracılığı ile ticaret yapabileceklerini, Türkiye'nin adadan askerlerini çekmesini ve çözümün AB ilkelerine uygun yapılması gerektiğini savunmuştur²⁵⁸. Ayrıca, GKRY sorunlu AB-Türkiye ilişkilerini fırsat bilerek; AB tarafından Türkiye'ye yaptırım uygulanması için lobi faaliyetleri yürütmüş, ancak başarılı olamamıştır²⁵⁹.

---

²⁵² Sönmezoğlu, *Son*, s.650.

²⁵³ Kofi Annan sonrası; 1 Ocak 2007-31 Aralık 2016 arasında BM Genel Sekreterliği görevini yürüten isimdir. Daha fazlası için bkz., *Ban ki Moon Eski Genel Sekreter*, (Erişim Tarihi 30.01.2022), <https://www.un.org/sg/en/formersg/ban.shtml>.

²⁵⁴ Tuncer, *Kıbrıs*, s.187-190.

²⁵⁵ Murat Köylü, "Geleceğini Arayan Kıbrıs", *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:4, Sayı:2, Yıl:2018, s.12.

²⁵⁶ Özersay, *Kıbrıs Konusu*, s.679.

²⁵⁷ Sönmezoğlu, *Son*, s.653.

²⁵⁸ Zeynel Levent, *Avrupa Birliği Üyeliği Yolunda Kıbrıs Sorunsalı "Kıbrıs Kimin İçin Sorun?"*, Ankara 2014, s.118-119.

²⁵⁹ Özersay, *Kıbrıs Konusu*, s.680.

Papadopoulos döneminde uzlaşmacı ve barış yanlısı görünen Hristofyas; seçimleri kazandıktan sonra geçmişteki Rum politikalarını devam ettirerek, barış yanlısı olmadığını gözler önüne sermiştir²⁶⁰. Geleneksel bir politika haline gelen oyalama ve baskı oluşturma politikası devam ettirilmiş ve AB üyeliği koz olarak kullanılıp sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

2.23. 2006 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu

2006'da açıklanan İlerleme Raporu'nda:²⁶¹ Ek Protokol ve Malların Serbest Dolaşımı konularında Türkiye eleştirilmiştir. Kıbrıs sorununun çözümü için AB ilkelerine uygun hareket edilmesi ve BM'ye gerekli desteğin verilmesi istenmiştir. Ek Protokol'ün tüm AB üye ülkelerine ayırım gözetmeksizin eksiksiz olarak uygulanması istenmiştir. Deniz, hava ve malların serbest dolaşımı konularındaki kısıtlamaların kaldırılarak; Ek Protokol'e bağlı kalınması istenmiştir.

Türkiye'nin üyelik müzakerelerine değinilerek; üyelik için ilk şartın AB üyesi ülkelerin tanımaktan geçtiğini ve kısa süre içerisinde GKRY ile olan ilişkilerin normalleştirilmesi belirtilmektedir. Buna karşılık Türkiye Hükümetince; KKTC'ye uygulanan ambargolar kaldırılmadığı sürece Ek Protokol'ün uygulanmayacağı açıklanmıştır. AB Protokol'ün KKTC ile ilgisinin olmadığını savunmasına rağmen; Türkiye'nin üyeliği ile Kıbrıs'ı ilişkilendirmiştir. Türkiye'nin Ek Protokol'ü uygulamayarak Gümrük Birliği Anlaşmasına aykırı davrandığı hatırlatılmıştır.

AİHM tarafından Loizidou davasına benzer bir dava olan Myra Xenides-Arestis davası ile Türkiye tekrar suçlu bulunmuştur. Türkiye'nin mülkiyet hakkı konusunda hak ihlali yaptığı kararı verilmiştir. AB Türkiye'nin AİHM kararlarını uygulayarak; benzer davalar ile ilgilide çözüm yoluna gitmesini istemiştir.

2.24. GKRY'nin Doğu Akdeniz'de Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetlerine Yönelik Mısır ve Lübnan ile Yaptığı Anlaşmalar

Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının keşfi sonrası bölgede yeni bir sorun baş göstermiştir. Kıyı devletlerinin paylaşım yarışı başlamış ve Münhasır Ekonomik Bölge

²⁶⁰ Ahmet Zeki Bulunç, "Kıbrıs Uyuşmazlığı: Avrupa Birliği-Türkiye İlişkileri Üzerine Yansımaları", *Sosyal Bilimler Metinleri*, Sayı:3, Yıl:2010, s.18.

²⁶¹ *Türkiye İlerleme Raporu 2006*, (Erişim Tarihi 15.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2006.pdf.

(MEB)²⁶² konusu temel sorun haline gelmiştir. Özellikle Doğu Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerin birbirlerine olan yakın mesafeleri sorunu büyötmüştür. Bu bağlamda GKRY'nin Kıbrıs sorununu görmezden gelerek ve Türkiye ile KKTC'nin haklarını hiçe sayarak bölgede tek taraflı adımlar atması ilişkileri iyice germiştir.

Mart 2002'de GKRY'nin araştırma yapma yetkisi verdiği gemi; Türkiye'nin müdahalesi ile çalışmalarına başlamadan bölgeden ayrılmıştır²⁶³. Türkiye'nin bu müdahalesine uluslararası herhangi bir tepki gelmemiştir. Ancak aynı tepkisizlik GKRY'nin tek taraflı faaliyetlerine karşı da devam etmiştir.

GKRY 2003 yılında Mısır ve 2007 yılında Lübnan ile MEB Anlaşmaları yapmıştır²⁶⁴. Her iki anlaşma Türkiye tarafından protesto edilmiştir. Türkiye'de AKP Hükümeti yapılan anlaşmaları tanımadığını ilgili devletler ve BM'ye nota vererek gerekli itirazı iletmiştir²⁶⁵.

Tüm itirazlara rağmen Mısır anlaşmayı onaylamıştır. Mısır'da Hükümet değişikliği sonrası görevi devralan Mursi; GKRY ile yapılan MEB Anlaşmasını hakkaniyet nedeniyle iptal etmiş; ancak daha sonra Mısır'da darbe ile göreve gelen Sisi Türkiye'nin darbeye yönelik tepkileri nedeniyle GKRY ile MEB Anlaşmasını tekrar imzalamıştır²⁶⁶.

Lübnan ile yapılan anlaşma sonrası AKP Hükümeti'nin tepkisini resmi olarak kamuoyuna açıklaması büyük önem arz etmektedir. 30 Ocak 2007 tarihli açıklama şu şekildedir:²⁶⁷

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), 2003 yılından itibaren Doğu Akdeniz'deki ülkelerle deniz yetki alanlarını ilgilendiren ikili anlaşmalar yapma gayretlerini arttırmıştır. KKTC ve ülkemiz en başından beri bu teşebbüslere karşı çıkmış ve

²⁶² Devletlerin deniz ve okyanuslarda 200 mile kadar olan bölgede deniz altı ve deniz üstü haklarının ifade edilmesidir. Daha fazla bilgi için bkz., *Kıta Sahaneliği ve Münhasır Ekonomik Bölge Nedir?*, (Erişim Tarihi 15.01.2022), <https://bau.edu.tr/haber/15945-kita-sahanligi-ve-munhasir-ekonomik-bolge-nedir>.

²⁶³ Bulunç, *Kıbrıs Uyuşmazlığı*, s.21.

²⁶⁴ Bulunç, *Kıbrıs Uyuşmazlığı*, s.22.

²⁶⁵ Esengöl Ayaz Avan, *Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorunu: Türkiye'nin Politikası ve AB'nin Yaklaşımı*, *Avrasya Etüdleri*, Sayı:58, Yıl:2020, s.96.

²⁶⁶ Serdar Örnek-Baransel Mızrak, *Bir Güvenlik Sorunu Olarak Kıbrıs'ın Enerji Kaynakları ve Uluslararası Aktörlerin Politikaları*, *Bilge Strateji*, Cilt:8, Sayı:15, Yıl:2016, s.26-27.

²⁶⁷ NO:18 - 30 Ocak 2007, *Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Doğu Akdeniz'deki Ülkelerle Deniz Yetki Alanlarını İlgilendiren İkili Anlaşmalar Yapma Gayretlerini hk.*, (Erişim Tarihi 15.01.2022), https://www.mfa.gov.tr/no_18---30-ocak-2007_-guney-kibris-rum-yonetimi_nin-dogu-akdeniz-deki-ulkelerle-deniz-yetki-alanlarini-igilendiren-ikili-anlasmalar-yapma-gayretlerini-hk_.tr.mfa.

yarı kapalı bir deniz niteliğindeki Doğu Akdeniz’de kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölge sınırlandırmalarının ancak bütün ilgili ülkeler arasında ve bütün tarafların hak ve çıkarlarını gözeterek şekilde yapılacak düzenlemelerle mümkün olabileceğini savunmuştur.

Bu doğrultuda, itirazımıza rağmen Mısır ile GKRY arasında 17 Şubat 2003 tarihinde imzalanan münhasır ekonomik bölge sınırlandırma anlaşmasının tarafımızdan tanınmadığı hem Mısır nezdinde, hem de Birleşmiş Milletler Örgütünde kayda geçirilmiştir. Mısır’la bu konudaki temaslar devam etmektedir.

GKRY ile bu defa Lübnan arasında aynı konuya ilişkin müzakereler yürütüldüğünün öğrenilmesi üzerine, Lübnan Başbakanı ve Dışişleri Bakanı nezdinde girişimde bulunulmuş, tarafımıza böyle bir anlaşmanın yapılmayacağını açıklanmasına rağmen GKRY ile Lübnan arasında sözkonusu anlaşmanın imzalanacağına dair 15-16 Ocak tarihinde basına da yansıyan haberler üzerine, Ankara’da Lübnan Büyükelçisi ve Beyrut’ta da Dışişleri Bakanlığı nezdinde yeniden girişimlerde bulunulmuştur. Ancak, sözkonusu anlaşmanın 17 Ocak 2007 tarihinde imzalandığı öğrenilmiş olup, Lübnan makamlarından anlaşmanın mahiyeti hakkında izahat istenmiş, her hal ve karda böyle bir anlaşmanın yürürlüğe konulmaması talep edilmiştir.

Son olarak, GKRY Meclisinde Kıbrıs Adasının deniz alanlarındaki petrol yataklarında arama yapılmasını düzenleyen bir yasanın kabul edildiğine ilişkin haberler çerçevesinde konunun hukuki ve siyasi boyutlarına bir kez daha dikkat çekilmesinde yarar görülmektedir.

KKTC tarafından da açıklandığı üzere, Kıbrıs Adasının deniz alanlarında KKTC’nin de hak ve yetkileri bulunmaktadır. Öte yandan, GKRY Adanın tümünü temsil etmemektedir. Dolayısıyla, GKRY’nin bu konuda çıkardığı yasaların veya ilgili ülkelerle yaptığı anlaşmaların bizim açımızdan hükmü bulunmamaktadır. Ayrıca, Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin de meşru ve yasal hak ve çıkarlarının mevcut olduğu hatırdaki tutulmalıdır. GKRY’nin yapmaya niyet ettiği ikili anlaşmaların konusunu teşkil eden deniz alanlarının bir bölümü bu hak ve çıkarları da ilgilendirmektedir. Türkiye Doğu Akdeniz’deki hak ve çıkarlarını korumakta kararlı olup, bunların aşınmasına yönelik teşebbüslere müsaade etmeyecektir.

Bu bağlamda, Kıbrıs Adasının deniz alanlarında GKRY'nin vermeye teşebbüs edebileceği hükümsüz ruhsatlara dayanarak petrol-doğal gaz araştırmasıyla ilgili çalışmalar yapmayı düşünebilecek ülkelerin ve şirketlerin, durumun hassasiyetini ve Ada'daki diğer kurucu halk olan Kıbrıs Türklerinin iradesini de dikkate almaları, her hal ve karda Kıbrıs meselesinin çözüm sürecine olumsuz etkide bulunacak girişimlere yönelmemeleri gerektiğini hatırlatıyor ve buna göre davranmalarını bekliyoruz.

Türkiye'nin tepkileri sonrası Lübnan anlaşmayı yürürlüğe koymamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AKP’NİN GELENEKSEL POLİTİKALARA DÖNÜŞÜ

Türkiye Cumhuriyetinde, 2007 seçimleri yaklaşırken AKP hükümetine Kıbrıs’ta uyguladıkları yeni politikalar üzerinden eleştiriler yapılmıştır. Yeni politikaların sonuçsuz kalması ve AB ile ilişkilerin gerilmesi; AKP hükümetini savunmaya geçirmiştir. Ayrıca, hükümet uygulanan politikaların devam ettirilemez olduğunu fark ederek geleneksel politikalara dönüşü başlatmıştır.

GKRY’nin AB üyeliği sonrası Türkiye-AB ilişkilerinin her geçen gün gerilmesi ve ilerleme sağlanamaması üzerine, geleneksel politikalara dönmüştür. İç siyasette kayıp yaşamamak için yapılan ittifaklar; AKP hükümetinin Kıbrıs’ta “şahin” politikalar izlemesine neden olmuştur. Federasyon temelli politikalardan vazgeçerek, iki ayrı devletin varlığının kabul edilmesine yönelik ifadeler dile getirilmiştir. Bu politikaların uygulanmaya konulmasının diğer en büyük etkeni Doğu Akdeniz’de yaşanan gelişmeler olmuştur. Rum yönetiminin tek taraflı hidrokarbon arama çalışmaları nedeniyle; Türkiye ve KKTC haklarını ihlal etmesi geleneksel politikalara dönüşü sağlamıştır.

3.1. 2007 AKP Genel Seçim Beyannamesinde ve 60. Hükümet Programında Kıbrıs Sorunu

AKP 2007 seçim beyannamesinde Kıbrıs’a geniş yer vermiştir. Kıbrıs’ta geçmiş politikaların terkedildiğini ve ‘aktif’ politikaların izlendiğini vurgulayarak; bu politika sayesinde Türkiye’nin AB ile ilişkilerinin daha iyi noktaya geldiği ifade edilmiştir.

AKP Hükümeti; KKTC’nin güvenliğinin sağlanması ve uluslararası arenada yer edinmesi ve Doğu Akdeniz’deki haklarının korunması konularını Kıbrıs’ta ana hedef

olarak belirlemiştir²⁶⁸. İzlenen politikalar sayesinde Türk halkının psikolojik üstünlüğü ele aldığını ve bu sayede Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki baskılardan kurtarıldığını; KKTC'nin uluslararası ilişkilerini geliştirdiklerini ve bu sayede birçok ülke ile resmi ziyaretlerde bulunduklarını; KKTC'nin uluslararası temsil gücünün arttırıldığını; turizm, eğitim ve altyapı yatırımlarının arttırılarak KKTC ekonomisinin geliştirildiğini ifade etmişlerdir²⁶⁹.

Kıbrıs sorununun Türkiye-AB ilişkilerinde bir kriter olarak öne sürülmemesi gerektiğini; bu durumun hukuka aykırı olduğunu ve sorunun BM gündeminin bir parçası olduğunu; bu doğrultuda Türkiye ve KKTC haklarının savunulacağını belirtmişlerdir²⁷⁰.

Recep Tayyip Erdoğan Başbakanlığında kurulan 60. Hükümet; Hükümet Programını meclise sunmuştur. Kıbrıs sorunu ile ilgili olarak seçim beyannamesinde belirtilen ana hedefler tekrarlanmıştır. Aynı şekilde beyannamede açıklaması yapılan diğer ilgili bölümlerde programda kısaca yer almıştır. Programda; izlenen aktif politika sayesinde Türkiye'nin Kıbrıs konusunda hareket alanı bulduğunu ve bunu yaparken tavizkâr olunmadığı ifade edilmiştir²⁷¹. Türkiye'nin KKTC varlığını savunmaya ve gelişimi için her türlü desteği vermeye devam edeceği açıklanmıştır. Ayrıca Kıbrıs konusunda yaşanan sorunlara rağmen, AB ile uyum kriterleri konularında görüşmelerin devam ettiği vurgulanmıştır²⁷².

3.2. 2007 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu

2007'de açıklanan İlerleme Raporu'nda:²⁷³ Türkiye ile ilişkiler bölümünde; Türkiye'nin Ek Protokol'den doğan yükümlülüklerini yerine getirmediği ve GKRY'ye uygulanan kısıtlamaların devam etmesi sebebiyle; müzakerelerin sekiz fasılda

²⁶⁸ 2007 Genel Seçimleri Seçim Beyannamesi, (Erişim Tarihi 02.04.2022), <https://www.akparti.org.tr/media/318777/22-temmuz-2007-genel-secimleri-secim-beyannamesi-sayfalar.pdf>.

²⁶⁹ 2007 Genel Seçimleri Seçim Beyannamesi, (Erişim Tarihi 02.04.2022), <https://www.akparti.org.tr/media/318777/22-temmuz-2007-genel-secimleri-secim-beyannamesi-sayfalar.pdf>.

²⁷⁰ “2007 Genel Seçimleri Seçim Beyannamesi”

²⁷¹ Bakanlar Kurulu Hakkında Yapılan Güvenoylamasına İlişkin 5/9/2007 Tarihli ve 901 Numaralı Türkiye Büyük Millet Meclisi Kararı Eki Başbakan Recep Tayyip ERDOĞAN Tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine Sunulan 60 ıncı Hükümet Programı, (RG. 07.09.2007/26636.) (M1)

²⁷² RG. 07.09.2007/26636.(M1)

²⁷³ Türkiye İlerleme Raporu 2007, (Erişim Tarihi 15.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2007.pdf

açılmamasına ve Türkiye'nin Ek Protokol'ü uyguladığı onaylanıncaya kadar açılan tüm fasılların kapatılmaması kararlaştırılmıştır. Ayrıca AB'nin karşı deklarasyonunda değinmiş olduğu konuların takip edileceği ve bu konulara yönelik kararların 2007, 2008 ve 2009 İlerleme Raporlarında yer bulacağı açıklanmıştır. Türkiye'nin Ek Protokol'ü uygulamamaya devam ettiği belirtilerek GKRY'ye yönelik kısıtlamaların kaldırılması istenmiştir.

Türkiye GKRY'nin uluslararası örgütlere üyeliğini ve bazı uluslararası anlaşma ve düzenlemelere katılımını veto etmeyi sürdürmüştür. Ek olarak Türkiye; GKRY'nin "Kıbrıs Cumhuriyeti" adı altında Lübnan ile Doğu Akdeniz'de petrol arama ve çıkarma faaliyetlerine yönelik yapmış oldukları MEB Anlaşmasını protesto ederek; anlaşmanın uluslararası hukuk ile bağdaşmadığı savunulmuştur. Türkiye'nin Garanti Anlaşmasına dayanarak protesto ettiği bir konu ise; Fransa ve "Kıbrıs Cumhuriyeti"nin savunma iş birliği anlaşması olmuştur.

AİHM'nin Xenides-Arestis davası ile ilgili karara değinilerek; Türkiye'den KKTC'deki mülkiyet haklarının etkin tazmini için gerekli adımları atması istenmiştir. KKTC tarafından kurulan Taşınmaz Mal Komisyonu'nun uygun bir iç hukuk yolu olduğu kabul edilmiş fakat taraflar arasındaki mevcut ilişkiler nedeniyle Komisyon'un etkinliği ile ilgili görüş belirtilmemiştir.

3.3. 14 Aralık 2007 Brüksel Zirvesi Türkiye ve Kıbrıs Paragrafları

Zirve Sonuç Bildirgesi'nin ilgili paragraflarında:²⁷⁴ Türkiye'de yaşanan siyasi ve Anayasal sorunların hukuki yollar ile çözüme kavuşturulmasının demokrasiyi kuvvetlendirdiği belirtilmektedir. 2007'de yapılan seçimlerin demokratik bir ortamda gerçekleşmesinden memnuniyet duyulduğunu belirtmiştir. Ancak, aynı yıl Türkiye'de siyasi reform konusunda istenilen gelişimlerin sağlanamamış olması olumsuz bir durum olarak ifade edilmiştir. Türkiye'nin gerekli ilerlemenin sağlanacağına yönelik açıklamaları memnuniyet yaratmıştır. Türkiye'den özellikle temel hak ve özgürlükler alanında var olan eksikliklerini biran önce gidermesi istenmiştir.

Türkiye'nin komşuları ile ilişkilerinde BM çerçevesinde diyalog kurarak çözüm araması ve gerektiği takdirde Uluslararası Adalet Divanı'na başvurması istenmektedir.

---

²⁷⁴ *Brüksel Zirvesi 14 Aralık 2007*, (Erişim Tarihi 28.04.2021), <https://www.mfa.gov.tr/bruksel-zirvesi-14-aralik-2007.tr.mfa>.

Barış ortamını olumsuz etkileyecek açıklama ve davranışlardan uzak durulması gerektiği ifade edilmiştir.

Türkiye'nin Ek Protokol'ü tüm üyelere uygulaması ve GKRY ile ilişkilerini düzeltmesi istenmiştir. Türkiye'nin katılım müzakerelerinden doğan yükümlülükleri hatırlatılarak; Ek Protokol'ü uygulamasının Kıbrıs sorununun çözümüne temel olabileceği belirtilmiştir.

3.4. 18 Şubat 2008 Katılım Ortaklığı Belgesi'nde Kıbrıs Sorunu

2008 KOB'nde Kıbrıs sorununa “Bölgesel Meseleler ve Uluslararası İlişkiler” başlığı altında değinilmiştir²⁷⁵.

2006 KOB'nde değinilen konular tekrar edilmiştir. BM çerçevesinde ve AB kuruluş ilkeleri ile uyumlu bir çözüm bulunması için çabaların desteklenmesi, Ek Protokol'ün uygulanması ve Türkiye'nin GKRY ile ilişkilerini düzeltmesi istenmiştir. Türkiye'nin Gümrük Birliği'ni GKRY dahil Birliğin diğer üyelerine uygulaması gerektiği belirtilmiştir.

AB Konseyi, Hükümetler Arası Konferansta Türkiye'nin GKRY'ye uyguladığı kısıtlamalarla ilgili politikalarına bağlı olan sekiz faslın açılması ya da geçici olarak kapatılması yönünde karar veremeyeceğini açıklamış ve bunun nedeni olarak Komisyon'un Türkiye'nin Ek Protokol'ü tam olarak uyguladığını onaylamasının beklendiği açıklanmıştır²⁷⁶.

3.5. 2008 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu

2008'de açıklanan İlerleme Raporu'nda:²⁷⁷ Türkiye Hükümetinin BM gözetiminde yapılacak çözüm önerilerini desteklediği ve Kıbrıslı iki liderin görüşmeye başlamasını desteklemesi olumlu bulunmuştur. Yine de Türkiye'nin çözüm için aktif rol üstlenmesi istenmiştir.

Türkiye'nin Ek Protokol'ü uygulamamaya devam ettiği belirtilmiştir. GKRY'ye yönelik kısıtlamaların kaldırılarak; malların serbest dolaşımının sağlanması istenmiştir.

²⁷⁵ Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi 18 Şubat 2008, (Erişim Tarihi 19.09.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2007.pdf.

²⁷⁶ “Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi 18 Şubat 2008”

²⁷⁷ Türkiye İlerleme Raporu 2008, (Erişim Tarihi 16.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2008.pdf

Kapatılan sekiz faslın kısıtlamaların devam etmesi nedeniyle kapalı kalmaya devam ettiğine kendi konu başlıkları altında değinilmiştir. GKRY ile ilişkilerde normalleşme sağlanmamış ve Türkiye uluslararası örgütlerdeki veto hakkını GKRY'ye karşı kullanmayı sürdürmüştür.

Türkiye'den kayıp kişiler ve mülkiyet hakkı konularında devam eden sorunlara çözüm bulması istenmiştir. Kıbrıs Türk Taşınmaz Mal Komisyonu'nun davaların çözümü için aldığı kararlardan duyulan memnuniyet dile getirilmiştir. Ancak, Türkiye'nin Loizidou ve Xenides-Arestis kararlarını tam olarak yerine getirmemesi eleştirilmiştir.

3.6. 2008 Yılı Ulusal Programı'nda Kıbrıs Sorunu

Üçüncü Ulusal Program 10 Kasım 2008'de yayımlanmıştır:²⁷⁸ Türkiye BM Genel Sekreterine verdiği desteği tekrarlarken; iki kesimlilik, iki ayrı halk, demokrasi, siyasi eşitlik, iki kurucu devlet ve eşit statü gibi önemli konulara vurgu yapmıştır.

Türkiye, Garanti ve İttifak Anlaşmalarının statüsünün değişmeyeceğini belirtmiş ve çözüm için KKTC'nin izleyeceği yolu destekleyeceklerini tekrarlamıştır.

3.7. KKTC Erken Genel Seçimlerine Giden Süreç Ve AKP Hükümetinin Yaklaşımı

Annan Planı sonrası Cumhurbaşkanı seçilen M. Ali Talat ile KKTC'de çözüme yönelik beklenti üst seviyelere çıkmıştır. KKTC'ye uygulanan ambargoların kaldırılacağı ve uluslararası alanda tanınma ile gelişim sağlanacağı beklenmiştir. Bu beklenti doğrultusunda 2008 yılına kadar olan süreçte turizm ve inşaat alanlarına yapılan yatırımlar neticesiyle, KKTC ekonomisi hızlı bir büyüme gerçekleştirmiştir²⁷⁹. KKTC ekonomisinin büyümesinde AKP Hükümetinin iktidarı sonrası yapılan yardımları ciddi derecede arttırması etkili olmuştur. Yapılan yardımlar sonrası AKP Hükümeti KKTC'nin yönetiminde etkisini arttırmıştır²⁸⁰.

²⁷⁸ *Ulusal Program 2008 Yılı*, (Erişim Tarihi 19.09.2021), <https://www.ab.gov.tr/42260.html>.

²⁷⁹ İbrahim Ayberk; Sait Akşit ve Ali Dayıoğlu, "Bir De Facto Devlet Olarak Kuzey Kıbrıs'ta Sivil Toplum: Toplumsal Tepki, Kıbrıs Türk Sendikaları ve Türkiye'yle İlişkiler", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt:16, Sayı:64,Yıl:2019, s.139.

²⁸⁰ *Tarihin Böldüğü Kıbrıs, Kemer Sıkma Politikalarında Birleşti*, (Erişim Tarihi 22.01.2022), <https://www.ankaradegillefkosa.org/tarihin-boldugu-kibris-kemer-sikma-politikalarinda-birlesti-umut-bozkurt-ceviri-yazi/>.

Adada bir çözüme varılamaması ve KKTC'ye uygulanan ambargoların kaldırılmaması, büyümeyi olumsuz etkilemiştir. Beklentilerin azalması yabancı sermayenin KKTC'ye girişini azaltmıştır. Ayrıca 2008 Küresel Krizi'nin etkisi ve AKP'nin milliyetçi çizgiye yaklaşması yatırımların azalmasına ve KKTC ekonomisinin küçülmesine neden olmuştur²⁸¹.

Başbakan Erdoğan'ın daha önce "Belçika Modeli"ni dile getirmesi ve Annan Planı'nın en büyük destekçisi olması sonrasında yeniden milliyetçi politikalara dönüş sinyali vermiştir. Başbakan Erdoğan KKTC'de Barış Harekâtı'nın 34. Yılı kutlamalarında açıklamalarda bulunarak; "*Kapsamlı çözüm Kıbrıs Türk Halkı ve KKTC kurucu ve eşit olarak yer alacağı yeni ortaklıkla mümkün olacaktır. Bu yeni ortaklık, iki kesimlilik, siyasi eşitlik ve Türkiye'nin etkin garantörlüğü gibi vazgeçilmeyecek ilkeler etrafında inşa edilecektir*" demiştir²⁸². AKP'nin bu dönüşünü anlamak güç olmamıştır. GKRY'nin AB üyeliği sonrasında, KKTC ve Türkiye'ye yönelik yıpratma politikaları AKP Hükümetinin çözüme olan inancını kırmıştır²⁸³. AB'ye giriş için Kıbrıs konusunda atılan olumlu adımlar ve yapıcı tutum; GKRY ve AB tarafından görmezden gelinerek, istismara açık hal almıştır²⁸⁴. AKP Hükümetinin göreve geldikleri günden geçen süreye kadar çözüm için sarf ettikleri çaba azalmıştır.

AKP Hükümeti Kıbrıs politikaları sonucu tepkilerin odak noktası olmuştur. Hem Türkiye'den hem de KKTC'den gelen tepkiler artmıştır. AKP tepkiler sonrası verilen tavizlerin ve yapılan hataların birer politika olduğunu ileri sürerek savunmaya geçmiştir²⁸⁵.

Mevcut durumun ardından KKTC'de CTP-ÖRP (Özgürlük ve Reform Partisi) Hükümeti erken seçim kararı alarak; AKP'nin baskısı ile "kemer sıkma" tasarısını parlamentoya sunmuştur²⁸⁶. KKTC halkı ekonomik krizden AKP Hükümetini sorumlu tutmuştur. Sunulan tasarıya yönelik halktan ve muhalefetten sert tepkiler yükselmiştir.

²⁸¹ Ayberk; Akşit; Dayıoğlu, "*Bir De Facto Devlet*", s.140.

²⁸² Erdoğan: *Kıbrıs'ta çözüm eşit kurucu ortaklıkta*, (Erişim Tarihi 22.01.2022), <http://www.cypriot.org.uk/Documents/Haber8/20-Temmuz.htm>.

²⁸³ Enes Bayraklı-Hacı Mehmet Boyraz, *AB'nin Gölgesinde Türkiye'nin Kıbrıs Politikası*, Kemal İnât; Ali Aslan; Burhanettin Duran (der.), AK Parti'nin 15 Yılı Dış Politika, İstanbul 2017, s.437.

²⁸⁴ Bayraklı-Boyraz, "*AB'nin Gölgesinde*", s.438-439.

²⁸⁵ Ozan Örmeci-Sina Kısacık, *2002-2017 Döneminde Kıbrıs Sorunu ve Türk Dış Politikası: Gordion Düşümü Henüz Çözülemedi*, S. Kekevi-Ö. Kurtbağ (edt.), Türk Dış Politikası 2000'li Yıllar, Ankara 2019, s.65.

²⁸⁶ Sertaç Sonan-Ömer Gökçekuş, "Kuzey Kıbrıs'ta Kemer Sıkma Politikalarının Sosyo-Ekonomik ve Politik Sonuçları, *Friedrich Ebert Stiftung*, Yıl:2020, s.10.

Nitekim tepkilerin sonucu seçimlerde gözler önüne serilerek; AKP'nin desteklediği CTP'nin yerine milliyetçi UBP (Ulusal Birlik Partisi) birinci parti olarak iktidara gelmiştir.

3.8. 2009 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu

2009 yılında açıklanan İlerleme Raporu'nda:²⁸⁷ Türkiye Hükümetinin BM çerçevesinde, BM Güvenlik Konseyi kararlarına uygun kalıcı bir çözümü desteklediği açıklanmıştır. Türkiye'den çözüm konusunda aktif rol alması gerektiği tekrarlanmıştır.

AB, 21 Eylül 2005'te yayımladığı karşı deklarasyonun içeriğindeki konular hakkında gözlemini sürdüreceğini bildirmiştir. Türkiye'den Ek Protokol'ün uygulanması ve GKRY'ye yönelik kısıtlamaların kaldırılması istenmiştir. Kısıtlamaların devam etmesi nedeniyle askıya alınan sekiz fasıl konularında ilerleme kaydedilemediği ifade edilmiştir.

Türkiye'nin uluslararası veto yetkisini kullanmaya devam etmesi ve GKRY ile ilişkilerini normalleştirmemesi eleştirilmiştir. GKRY'nin yapmış olduğu petrol arama anlaşmalarının hukuksuz olduğunu savunan Türkiye'nin; GKRY adına petrol arama faaliyeti yürüten sivil gemileri engellemesi raporda olumsuz yer edinmiştir.

GKRY tarafından Türkiye'ye açılan kayıp kişiler ve mülkiyet hakları kısıtlamaları konulu davalarda bir sonuca varılamamıştır. Kıbrıs Türk Taşınmaz Mal Komisyonu'nun Alexandrou davasındaki adil kararı; AB nezdinde memnuniyet yaratarak, raporda olumlu yer edinmiştir. Ancak bu kararın benzer davalar üzerinde yaratacağı etki konusuna değinilmemiştir. Türkiye'nin Loizidou ve Xenides-Arestis davalarındaki yükümlülüklerini eksiksiz olarak yerine getirmesi gerektiği hatırlatılmıştır.

3.9. Kıbrıs'ta Derviş Eroğlu Döneminde Gerçekleşen Çözüm Görüşmeleri

18 Nisan 2010 yılında KKTC'de yapılan oylamada Derviş Eroğlu KKTC'nin yeni Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Milliyetçi çizgide olan Eroğlu'nun seçilmesi; müzakerelerin sekteye uğrayacağı düşüncesini yaratmıştır²⁸⁸. Eroğlu seçim sonrası

---

²⁸⁷ Türkiye İlerleme Raporu 2009, (Erişim Tarihi 16.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2009.pdf

²⁸⁸ M. Ergün Olgun, *Kıbrıs Müzakere Süreci Seyir Defteri*, Ankara 2020, s.188.

çözümüne yönelik kararlılığını ve geçmiş görüşmelerde alınan kararlara olan bağlılığını dile getirmiştir²⁸⁹. Eroğlu'nun görüşmelere devam edeceğini açıklaması; geçmişte yapılan görüşmelerin boşa gitmemesi ve çözümü en kısa sürede sağlamak adına olumlu olmuştur.

Eroğlu ve Hristofyas daha önce proje olarak kalan Limitis/Yeşilirmak sınır kapısını 14 Ekim 2010 tarihinde geçişlere açmıştır²⁹⁰. Yapılan bu anlaşma iki taraf için çözüme olan bağlılıkları konusunda güven artırıcı nitelikte olmuştur. Oluşan güven ortamının etkisi ve Türk tarafının önerisi ile BM Genel Sekreteri tarafları üçlü görüşmeye davet etmiştir²⁹¹. 18 Kasım 2010'da New York'ta gerçekleşen ilk görüşmede; sürecin uzaması ve çözüm için bir temel oluşturulamaması üzerinde durularak; süreci hızlandırmak adına görüşülmüş ve ileri bir tarihte görüşmelere devam edileceği kararlaştırılmıştır²⁹².

3.9.1. Cenevre Görüşmeleri

26 Ocak 2011'de Cenevre'de gerçekleşen görüşmede; Türk tarafının çözümü belli tarihler aralığında gerçekleşmesi önerisinin; Rum yönetimince reddedilmesine rağmen görüşmelerin önceye göre hız kazandığı ve bazı ilerlemeler kaydedildiği açıklanmış ancak; toprak, mülkiyet, güvenlik ve garanti konularında yaşanan anlaşmazlıklar nedeniyle bir sonuç alınamamıştır²⁹³.

7 Temmuz 2011'de ikinci defa Cenevre'de gerçekleştirilen görüşmelerde belirgin bir ilerleme kaydedilemese bile olumlu sayılabilecek üç karar alınmıştır; ilki yoğunlaştırılmış müzakerelerin başlaması; ikincisi BM'nin görüşmelerdeki etkisinin artırılması ve üçüncüsü ise Ekim ayında yeni bir üçlü görüşme yapılması olmuştur²⁹⁴.

3.9.2. Greentre Görüşmeleri

30-31 Ekim 2011'de New York Greentree'de gerçekleştirilen ilk toplantının da önceki toplantılardan bir farkı olmamıştır. İki taraf arasındaki asıl konular çözüme kavuşturulamamıştır. Ayrıca, Kıbrıs'ta yeni bir sorun daha gündemi meşgul etmeye

---

²⁸⁹ Tuncer, *Kıbrıs*, s.197.

²⁹⁰ Köylü, "Geleceğini", s.13.

²⁹¹ Özersay, *Kıbrıs Sorunu*, s.682.

²⁹² Tuncer, *Kıbrıs*, s.198-199.

²⁹³ Olgun, *Kıbrıs Müzakereleri*, s.190-191.

²⁹⁴ Özersay, *Kıbrıs Sorunu*, s.685.

başlamıştır. Olası bir çözümün AB ilkeleri ve hukuku ile nasıl bağdaştırılacağı konusu özellikle ele alınmaya başlanmıştır²⁹⁵.

22-24 Ocak 2012 tarihinde İkinci defa Greentree’de yapılan toplantıda BM sorunun; GKRY’nin AB Dönem Başkanlığı öncesinde çözülmesi için baskı uygulamıştır. BM GKRY’nin başkanlığının süreci olumsuz etkileyeceğinin farkında olmuştur. Özellikle, garantör devlet olarak Türkiye’nin GKRY başkanlığı döneminde AB ile ilişkilerini donduracağı açıklaması süreci doğrudan etkilemiştir. AB’yi her fırsatta görüşmelerde kullanan Rum yönetimi; Dönem Başkanlığı ile süreci istediği şekilde yönetebileceğini düşündüğü için görüşmeleri çıkmaza sokmuştur. Sonuçsuz kalan görüşmeler sonrası Eroğlu, BM’den görüşmelerin GKRY Dönem Başkanlığı süresince askıya alınmasını istemiştir²⁹⁶.

3.9.3. Ortak Açıklama

17 Şubat 2013’te GKRY’de yapılan seçimleri Nikos Anastasiadis kazanmıştır. Anastasiadis görüşmelere yönelik sert ve katı tutum benimsemiştir. Anastasiadis görüşmelere atayacağı baş müzakerecinin katılacağını ve geçmiş görüşmelerden bağımsız yeni bir görüşme zemini oluşturulması gerektiğini açıklamıştır²⁹⁷. Anastasiadis’in bu tutumu görüşmelere verilen arayı uzatmıştır. Ancak, BM Genel Sekreteri’nin girişimleri sonucu liderler bir görüşme gerçekleştirerek; yedi maddeden oluşan “ortak açıklama” kamuoyuna açıklanmıştır. Açıklama maddeleri şu şekildedir.²⁹⁸

1- Mevcut statüko kabul edilemez ve uzaması halinde hem Kıbrıslı Rumların hem de Kıbrıslı Türkler için olumsuz sonuçları olur. İki lider, öncelikle Kıbrıslı Türklere ve Kıbrıslı Rumlara demokratik ilkeler, insan hakları ve temel özgürlüklere, iki toplumun farklı kimliklerine ve bütünlüğüne saygı gösteren ve iki toplumun farklı kimlikleri ile bütünlüğünü, AB içinde birleşik bir Kıbrıs’ta ortak geleceğini sağlayan bir anlaşmanın tüm bölgeye olumlu etkisi olacağını teyit etti.

2- İki lider sonuç odaklı yapısal müzakerelerin başlamasında kararlılıklarını ifade etti. Bu müzakerelerde tüm uzlaşılmayan ana konular masada olacak ve

²⁹⁵ Olgun, *Kıbrıs Müzakereleri*, s.194.

²⁹⁶ Olgun, *Kıbrıs Müzakereleri*, s.196.

²⁹⁷ Olgun, *Kıbrıs Müzakereleri*, s.200.

²⁹⁸ *Ortak Bildiride Anlaştılar*, (Erişim Tarihi 16.12.2021), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ortak-bildiride-anlastilar/183421>.

bağlantılı olarak görüşülecektir. Liderler en kısa sürede anlaşmaya varmayı amaçlayacak ve ardından bu anlaşma ayrı ayrı ve eşzamanlı referanduma götürülecektir.

3- Anlaşma, ilgili Güvenlik Konseyi Kararları ve üst düzey anlaşmalarda yer aldığı şekilde siyasi eşitlik temelinde iki toplumlu, iki bölgeyi federasyona dayalı olacaktır. Birleşik Kıbrıs, Birleşmiş Milletler'in ve Avrupa Birliği'nin üyesi olarak tek uluslararası hukuki kimliğe ve BM kuruluş anlaşmasına uygun olarak BM'ye üye tüm ülkelerin sahip olduğu, Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türklerden eşit olarak kaynaklanan tek egemenliğe sahip olacaktır. Federal yasa tarafından düzenlenmiş tek birleşik Kıbrıs vatandaşlığı olacaktır. Birleşik Kıbrıs'ın tüm vatandaşları ayrıca, Kıbrıslı Rum kurucu devleti veya Kıbrıslı Türk kurucu devleti vatandaşları olacaktır. Bu statü, Birleşik Kıbrıs vatandaşlığını tamamlayıcı olacak, yerine geçmeyecektir.

Federal hükümetinin yetkileri ve belirlenmiş yetkilerine açıkça ilgili olan konular, anayasa tarafından verilecektir. Artık yetkilerin kurucu devletler tarafından kullanılacağı federal anayasada yer alacaktır. Kurucu devletler tüm yetkilerini bütünüyle ve geri döndürülemez şekilde federal hükümetin müdahalesinden özgür olarak kullanabilecektir. Federal yasalar, kurucu devletler içerisindeki kurucu devletlerin yasalarının sağladığı yetkilerin alanına girmeyecektir aynı zamanda kurucu devletlerin yasaları da federal devletin yasalarına müdahale etmeyecektir. Bundan dolayı ortaya çıkacak herhangi bir ihtilafın son kararı Federal Yüksek Mahkeme tarafından karara bağlanacaktır. Hiç bir taraf, diğer taraf üzerinde otorite ve idari yetkiye sahip olmayacaktır.

4- Birleşik Kıbrıs Federasyonu, iki tarafta eşzamanlı yer alacak referandumda anlaşmanın onaylanması sonucu ortaya çıkacaktır. Federal anayasa, Birleşik Kıbrıs'ın iki eşit statüye sahip, iki kurucu devletten oluşacağını belirtecektir. Federasyonun, iki bölgeyi, iki toplumlu yapısı ve Avrupa Birliği'nin üzerinde kurulu olduğu ilkeler güvence altına alınacak, bu ilkeler tüm adada korunacak ve saygı duyulacaktır. Federal anayasa adada en üst yasa olacaktır ve federasyonun ve kurucu devletlerinin tüm yetkilerinde bağlayıcı olacaktır. Başka bir ülke ile herhangi bir şekilde kısmi veya bütünlüklü birleşme veya herhangi bir bölünme, ayrılma veya kurulu düzenin tek taraflı değişimi yasaklanacaktır.

5- Müzakereler, 'her konuda uzlaşa sağlanmadan, hiçbir konuda uzlaşa yoktur' prensibine dayalıdır.

6- Atanmış temsilciler her konuyu, diledikleri zaman, tüm ilgili taraflarla görüşme yetkisine sahiptir ve gerektiğinde ilgili taraf ve paydaşlara paralel ulaşma imkanına sahip olmalıdır. İki toplumun liderleri gerektiği kadar sık bir araya gelmelidir. İki lider nihai karar verme yetkisine sahiptir. Sadece liderler tarafından özgürce varılan bir anlaşma ayrı ayrı eşzamanlı referandumlara götürülecektir. Herhangi bir hakemlik olmayacaktır.

7- Görüşmelerin başarılı olması için taraflar olumlu bir ortam yaratmak için çaba harcayacaktır. Liderler müzakereler süresince, diğer tarafı suçlayıcı oyunlar, olumsuz kamuoyu açıklamaları yapmaktan sakınacaktır. Liderler Birleşik Kıbrıs'ın geleceğine katkı sağlayacak güven artırıcı önlemler için çaba göstereceklerini vaat ederler.

Ortak açıklama sonrası bir ilk gerçekleşerek; müzakere sürecinde Kıbrıs Türk yönetimi Atina'yı, Kıbrıs Rum yönetimi Ankara'yı ziyaret etmiştir²⁹⁹. Bu ziyaret sonrası her ne kadar olumlu hava gelişmiş olsa da, sürekli hale getirilememiştir. Görüşmeler yeniden sorunlu ilerlemeye başlamıştır. Doğu Akdeniz'deki karşılıklı hamleler sonucu görüşmeler son bulmuştur.

3.10. GKRY'nin İsrail ile MEB İmzalaması ve Türkiye ile KKTC'nin Tepkisi

GKRY Doğu Akdeniz'de Türkiye ve KKTC'nin tepkilerine rağmen tek taraflı faaliyetlerine son vermemiştir. 26 Ocak 2007'de Doğu Akdeniz'de hakkaniyetten uzak, kendi çıkarlarına uygun olacak şekilde 13 adet petrol ve doğalgaz arama sahası parsellemiş ve 15 Şubat 2007'de bu bölgelerde arama faaliyeti yürütülmesi için tüm petrol şirketlerin katılabileceği bir ihale düzenlemiştir³⁰⁰.

²⁹⁹ Kıbrıs'tan Ankara ve Atina'ya Tarihi Ziyaret, (Erişim Tarihi 16.12.2021.), <https://www.haberturk.com/dunya/haber/925505-kibristan-ankara-ve-atinaya-tarihi-ziyaret>.

³⁰⁰ Pınar Akarçay-Gökhan Ak, Ulusal Güvenlik Bağlamında Kıbrıs: Jeostratejik/Jeoeconomik Önem ve Gelişmeler, *Çeşm-i Cihan*, Cilt:5, Sayı:1, Yıl:2018, s.152.

Şekil 3.1: GKRY'nin Parsellemiş Olduğu 13 Adet Petrol/Doğalgaz Sahası

Kaynak: <http://www.starkibris.net/index.asp?haberID=261915>. (05.02.2022)

İsrail bozulan Türkiye ilişkileri sonrasında GKRY ve Yunanistan ile yakınlaşmıştır. Türkiye ile ilişkilerin bozulmasına art arda gelişen trajik olaylar sebebiyet vermiştir. İsrail, 2008 yılında Filistin'e düzenlediği saldırıda; 1000'in üzerinde insan ölmüş, 4000'in üzerinde insan yaralanmış ve 10,000'in üzerinde insan evsiz kalarak, göç etmek zorunda bırakılmıştır³⁰¹. Böylesi bir katliama Türkiye'de AKP Hükümeti tarafından sert tepki verilmiştir. Türkiye'nin arabuluculuk faaliyetleri yürüttüğü bir dönemde böyle bir saldırı olmasını; Başbakan Erdoğan: "*Türkiye'ye karşı saygısızlık*" ve "*insanlık suçu*" diyerek tepki göstermiştir³⁰². Daha sonra Mayıs 2010 yılında İsrail'in Mavi Marmara baskını; Türkiye'nin İsrail ile ilişkilerini dondurmasına neden olmuştur. Türkiye ile kopan ilişkilerin etkisi ile İsrail ve GKRY 17 Aralık 2010'da MEB anlaşması imzalayarak; 12 Temmuz 2011'de MEB sınırlarını BM'ye bildirmiştir³⁰³. Bu anlaşmaya Türkiye tarafından yapılan resmi açıklama ile tepki gösterilmiştir.³⁰⁴

³⁰¹ Selin M. Bölme, Gazze'de Katliam; Türkiye, Ortadoğu ve Filistin Sorunu, *Seta Analiz*, Sayı:3, Yıl:2009, s.4-7.

³⁰² *İsrail'in Operasyonu Türkiye'ye Saygısızlık*, (Erişim Tarihi 05.02.2022), <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/israilin-operasyonu-turkiye-ye-saygisizlik-1033759>.

³⁰³ Cihat Yayıcı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*, 5.Basım, İstanbul 2020, s.69,s.116.

³⁰⁴ No: 288, 21 Aralık 2010, *İsrail ile GKRY Arasında İmzalanan MEB Anlaşması Hk.*, (Erişim Tarihi 05.02.2022), https://www.mfa.gov.tr/no_-288_-21aralik-2010_-israil-ile-gkry-arasinda-imzalanan-meb-anlasmasi-hk_.tr.mfa.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) 2003 yılından itibaren Doğu Akdeniz'deki ülkelerle deniz yetki alanlarını ilgilendiren ikili anlaşmalar yapması endişe vericidir.

GKRY son olarak 17 Aralık 2010 tarihinde Lefkoşe'de İsrail ile bir Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) sınırlandırma anlaşması imzalamıştır.

Bu anlaşmanın yapılmasına yönelik görüşmelerin bir süredir devam ettiği bilinmekteydi. Bu çerçevede, İsrail nezdinde müteaddit girişimlerde bulunulmuş, GKRY ile bu tür bir anlaşma yapılmasının, Kıbrıs Türklerinin hak ve çıkarlarını yok saymak anlamına geleceği, Kıbrıs müzakerelerini olumsuz etkileyeceği ve Doğu Akdeniz'de barış ve istikrara katkı sağlamayacağı vurgulanmıştı. Son olarak Sayın Müsteşarımız 16 Aralık 2010 tarihinde İsrail'in Ankara Büyükelçisini Bakanlığımıza davet ederek, görüşlerimizi izah etmişti.

Tüm bunlara rağmen, söz konusu anlaşmanın imzalanmış olması talihsiz bir gelişme olmuştur.

Söz konusu MEB sınırlandırma anlaşmasının konu aldığı deniz alanlarında ülkemizin bir hak iddiası bulunmamaktadır. Ülkemiz konuya Kıbrıs meselesi bağlamında yaklaşmaktadır.

Devam eden kapsamlı çözüm müzakerelerinin temel unsurlarından biri olan ve kapsamlı çözüm sonrasında kurulacak yeni ortaklık hükümetinin inhisarında olması hususunda ilke mutabakatı bulunan bu tür anlaşmaları GKRY'nin Kıbrıs Türklerini yok sayarak imzalamaya çalışması, fevkalade zamansız ve çözüm sürecine bakışı ile bu husustaki samimiyeti açısından da düşündürücüdür.

KKTC tarafından da açıklandığı üzere, Kıbrıs Adasının deniz alanlarında Kıbrıs Türklerinin de hak ve yetkileri bulunmaktadır. Bilindiği üzere, GKRY Adanın tümünü temsil etmemektedir. GKRY'nin bölge ülkeleriyle yaptığı anlaşmaların ülkemiz açısından bir hükmü bulunmamaktadır.

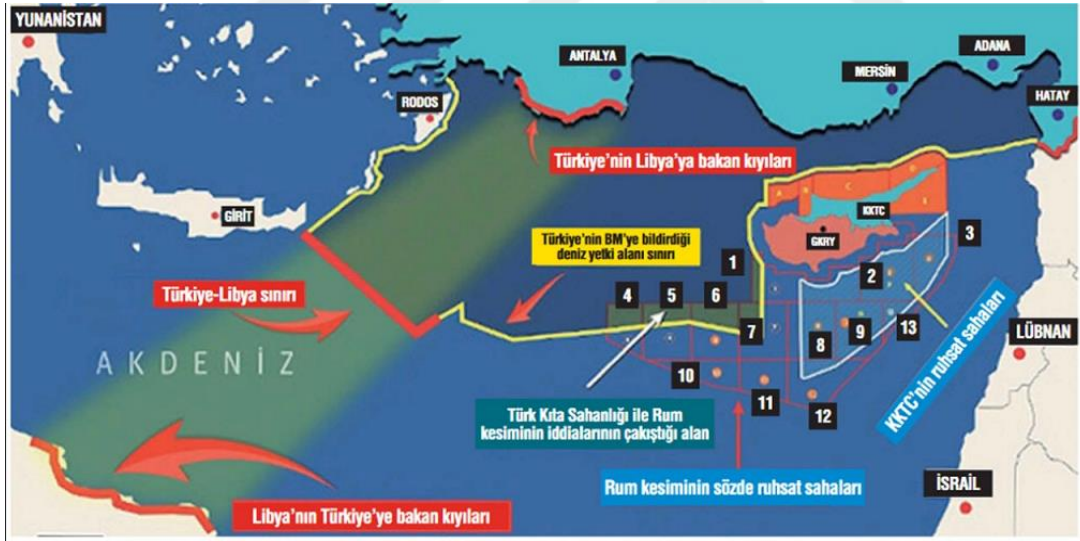
Kapsamlı çözüm görüşmelerinin seyrini menfi etkileyecek GKRY'nin bu tek taraflı hareketlerine destek verilmemesi başta bölge ülkeleri olmak üzere, uluslararası toplumdan beklentimizdir.

Ülkemiz, KKTC ile birlikte, Kıbrıs Türklerinin hak ve çıkarlarının muhafazası için diplomatik ve siyasi yollardan gerekli girişimlerde bulunmaya devam edecektir.

GKRY'nin parsellediği alanlar Türkiye'nin Kıta Sahanlığı ile çakışmaktadır. GKRY çakışan alanlara sahip çıkmaya çalışmaktadır. Ayrıca KKTC'nin Doğu Akdeniz'deki hakları hiçe sayılmaktadır. Petrol ve gaz rezervlerinden elde edilecek geliri KKTC ile paylaşmak istememektedir. Bu sebeple GKRY, KKTC tarafından gelen ortak faaliyet yürütme tekliflerini reddetmektedir. Yapılan tüm uyarılara rağmen GKRY'nin sözde 12. parselinde ABD ve İsrail şirketleri; 2011 yılında sondaj faaliyetine başlamıştır³⁰⁵.

Türkiye ve KKTC bölgede varlığını hissettirmek ve hak kaybına uğramamak adına gereken adımı atmıştır. Türkiye ve KKTC 21 Eylül 2011'de Kıta Sahanlığı Belirleme Anlaşması imzalamış ve KKTC 22 Eylül tarihinde 7 adet petrol ve doğalgaz arama sahası ilan ederek; Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na (TPAO) ruhsat vermiştir³⁰⁶.

Şekil 3.2: Türkiye Kıta Sahanlığı, Kesişen Bölgeler ve KKTC'nin TPAO'na Verdiği Ruhsat Sahaları

Kaynak: <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/812245.aspx>. (05.02.2022)

TPAO vakit kaybetmeden Türk Donanması eşliğinde sismik faaliyetlerine başlamıştır. Türkiye ve KKTC'nin bu hamlesine; ABD, AB, İsrail ve Mısır tepki göstermiştir. Türkiye'nin GKRY haklarını gasp ettiği ve hukuksuz davrandığı ifade edilmiştir. Tüm tepkilere rağmen TPAO arama faaliyetlerini yürütmeye devam etmiştir.

³⁰⁵ Örnek-Mızrak, "Bir Güvenlik", s.19.

³⁰⁶ Recep Yorulmaz-Oğuzhan Demirdöğen, "Doğu Akdeniz'de Enerji Mücadelesi ve Türkiye", İsmail Numan Telci-Recep Yorulmaz (edt.), Uluslararası Siyasette Doğu Akdeniz, Ankara 2020, s.44-45.

3.11. 2010 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu

2010'da açıklanan İlerleme Raporu'nda:³⁰⁷ Önceki raporda olduğu gibi burada da Türkiye'nin çözüm için BM'ye desteğini sunması ve görüşmeler için aktif yapıda olması istenmiştir. Türkiye'nin desteğinin AB ilkelerine ve BMGK kararlarına uygun olması istenmiştir.

AB'nin Ek Protokol'ün uygulanmasına yönelik çağrılar sonuçsuz kalmıştır. Türkiye GKRY'ye yönelik kısıtlamalara devam etmiştir. AB Türkiye'ye Gümrük Birliği'nden doğan yasal haklarını hatırlatarak; anlaşmanın eksiksiz bir şekilde üye ülkelere uygulanmasını istemiştir. Mevcut kısıtlamaların devam etmesi sebebiyle sekiz fasıl hakkında ilerleme kaydedilememiştir. Avrupa Konseyi 2005 yılındaki deklarasyonda yer alan konuların takibini sürdüreceğini açıklamıştır.

Türkiye ve GKRY arasında hava trafiği konusunda sorunların yaşandığına değinilmiştir. Çözumsuzlüğün yaratmış olduğu gergin ortamın etkisi ile yeterli iletişimin sağlanamaması sonucu hava trafiğinin tehlikeye atıldığı belirtilmiştir. Bu konu hakkında sunulan çözüm önerilerine rağmen herhangi bir anlaşma sağlanamamıştır. GKRY tarafından yapılan açıklamada; karasuları ve hava sahasının Türkiye tarafından uğratıldığı savunulmuştur.

3.12. KKTC'de Kemer Sıkma Politikalarına ve AKP'ye Yönelik Tepkiler

KKTC'de 2009 erken seçimlerinde iktidara gelen UBP; seçim öncesi meclise sunulan kemer sıkma tasarısına en çok tepki gösteren partilerden biri olmuştur. Ancak UBP iktidara geldikten sonra AKP'nin de teşviki ile kemer sıkma politikalarını hayata geçirmiştir.

AKP Hükümeti, KKTC'de özellikle kamu harcamalarından tasarruf edilmesi ve özelleştirmelerin artırılması yönünde politikaların uygulanmasını istemektedir³⁰⁸. Bu doğrultuda AKP Hükümeti ve KKTC Hükümeti; 2010-2012 dönemi için 'Kamunun Etkinliğinin ve Özel Sektörün Rekabet Gücünün Artırılması Programı'; 2013-2015 dönemi için 'Sürdürülebilir Ekonomiye Geçiş Programı'; 2016-2018 dönemi için

³⁰⁷ *Türkiye İlerleme Raporu 2010 Yılı*, (Erişim Tarihi 17.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2010.pdf

³⁰⁸ Emine Tahsin, "Kuzey Kıbrıs Özelinde Neoliberal Dönüşümün Boyutları", *Lefke Avrupa Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:2014, s.90.

‘Yapısal Dönüşüm Programı’ adlı ekonomi programlarını uygulamaya koymuştur³⁰⁹. Programların amacı kamu yükünü azaltmak ve özel sektörün gelişimini teşvik etmek olmuştur. Halk uygulanacak politikalara sert tepki göstermiştir. Programların Türkiye’deki şirketler için tasarlandığını ve KKTC’nin bu şirketlerin kontrolü altında bırakılmak istendiği savunulmuştur.

KKTC genelinde kemer sıkma politikalarına yönelik eylemler ve mitingler düzenlenmiştir. Bu eylemler Türkiye’nin Kıbrıs işlerinden sorumlu olan Başbakan yardımcısı ve Devlet Bakan’ı Cemil Çiçek’in KKTC’yi ziyareti sırasında da gerçekleşmiştir. Havalimanı’nda toplanan grup; “*Cemil Bey Maaşınız Ne Kadar?*”, “*Bu Memleket Bizim*”, “*Memleketimiz Satılık Değil*”, “*Ankara Elini Yakamızdan Çek*” gibi pankart ve sloganlar ile Cemil Çiçek’i protesto etmiş; protestolara yönelik Cemil Çiçek: “*Eylemciler yeşil hattın öbür tarafında bağırarlara ne kadar çok benziyor*” diyerek tepki göstermiştir³¹⁰. Cemil Çiçek’in KKTC halkı olan eylemcileri Rumlara benzetmesi; ülke içinde tepkilerin artmasına neden olmuştur. Cemil Çiçek’in tepkisinin de etkisi ile protestolar ileri bir boyuta taşınarak; ‘Toplumsal Varoluş Mitingi’ne dönüşmüştür. İlki 28 Ocak 2011’de gerçekleşen mitingde; “*Göç yasasını getireni de, geçireni de götüreceğiz*”, “*Çiçekçiğim şimdi kime benzerik*”, “*Kral çıplak*”, “*Ankara ne paranı, ne paketini, ne de memurunu istiyoruz*”, “*Sayın Elçi vatandaşına sahip çık. Ayşe’nin parası bitti, tatilde hırsız oldu. Herkesin malına kondu, tatil bitti. Ayşe evine dön, bilet bizden. One way ticket*” pankartları ve sloganları ile AKP Hükümeti’ne sert tepkiler yükselmiştir³¹¹.

Toplumsal Varoluş Mitingi’ne karşı Türkiye’den en sert tepki Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’dan gelmiştir. Başbakan Erdoğan mitinge yönelik:

Kuzey Kıbrıs’ta son günlerde provokatif eylemler var. Güney’le beraber yapıyorlar. Bize ‘defol’ diyorlar. Türkiye’ye karşı böyle bir eyleme hakları yoktur. Benim müsteşarımın aldığı 5 milyar küsur... Beyefendi 10 bin lira alıyor bir de bu eylemi yapıyor utanmadan. ‘Türkiye buradan çek git’ diyor. Sen kimsin be adam... Şehidim var gazim var, stratejik olarak ilgiliyim. Kıbrıs’ta

³⁰⁹ Ayberk-Akşit-Dayıoğlu, “Bir De Facto Devlet”, s.142.

³¹⁰ Cemil Çiçek’e KKTC’de Protesto, (Erişim Tarihi 07.02.2022), <https://www.ntv.com.tr/dunya/cemil-ciceke-kktcde-protesto,XsqPgrOl80Oj5me5nqKmEQ>.

³¹¹ KKTC’de Toplumsal Varoluş Mitingi Yapıldı, (Erişim Tarihi 07.02.2022), <https://www.haberler.com/kktc-de-toplumsal-varolus-mitingi-yapildi-2501909-haberi/>.

*Yunanistan'ın ne işi varsa Türkiye'nin Kıbrıs'ta stratejik olarak o işi var.
Ülkemizden beslenenlerin bu yola girmesi manidardır. Destekliyoruz,
karşılığının olması gerekmiyor mu?*

ifadelerini kullanmıştır³¹².

KKTC'de halk, muhalefet partileri, sendikalar ve diğer sivil toplum kuruluşları Erdoğan'ın açıklamasını kabul edilemez olarak bulmuştur. Erdoğan tarafından yapılan açıklamaya karşılık; aynı sertlikte, ikincisi Mart ayında üçüncüsü Nisan ayında olmak üzere iki Toplumsal Varoluş Mitingi daha düzenlenmiştir.

3.13. Arap Baharı'nın, Türkiye'nin Kıbrıs Politikasına Etkisi

Aralık 2010'da Tunus'ta başlayan halk ayaklanmaları kısa süre içerisinde Kuzey Afrika ve Orta Doğu'yu etkisi altına alarak; birçok ülkede halkın otoriteye karşı isyanlarına dönüşmüştür³¹³. Batı medyası ayaklanmalara geniş yer vererek, sürekli gündemde tutmuş ve halk ayaklanmalarını 'Arap Baharı' olarak isimlendirmiştir. Batı medyasında Arap Baharının geniş yer edinmesinin nedeni; Batılı emperyalist ülkelerin ayaklanmaları çıkarları doğrultusunda kullanmak istemeleri olmuştur. Arap Baharı bazı ülkelerde yönetimlerin değişmesine neden olmuş; bazı ülkelerde ise hâlâ iç savaş devam etmektedir.

Ayaklanmaların özellikle Doğu Akdeniz'e kıyısı olan ülkelere ve Orta Doğu ülkelerine sıçramıştır. 2011 yılında ayaklanmalar Suriye ve Irak'a sıçramış ve kısa zamanda şiddetini artırarak bölgede birçok ülkenin savaşa dahil olmasına neden olmuştur³¹⁴. Bölgede özellikle Irak-Şam İslam Devleti (İŞİD) terör örgütünün saldırılarını arttırması ve bölge ülkelerine yönelik tehditleri; Türkiye'nin güvenlik endişesini arttırmıştır. Türkiye sınır güvenliğini sağlamak ve halk ayaklanmalarının ülkeye sıçramasını önlemek adına harekete geçmiştir. Türkiye, Irak ve Suriye'de düzenlediği sınır ötesi operasyonlarla güvenliğini sağlamaya çalışmıştır.

³¹² KKTC'de 'Sen Kimsin Be Adam!' Bombası, (Erişim Tarihi 07.02.2022), <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/kktc-de-sen-kimsin-be-adam-bombasi-1348534>.

³¹³ Arap Baharı Nedir, Nasıl Başladı? Arap Baharının Nedenleri ve Etkileri Nelerdir?, (Erişim Tarihi 12.02.2022), <https://www.hurriyet.com.tr/egitim/arap-bahari-nedir-nasil-basladi-arap-baharinin-nedenleri-ve-etkileri-nelerdir-41828980>.

³¹⁴ Arap Baharı'nın 10 yılında 10 ülkenin hikâyesi: Ekmek, özgürlük ve onur kavgasından geriye ne kaldı?, (Erişim Tarihi 12.02.2022), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55331196>.

Türkiye'nin yönünü Doğu Akdeniz ve Kıbrıs'tan, sınır güvenliğine çevirmesi GKRY ve Yunanistan için bir fırsat yaratmıştır. GKRY oluşan bu boşluktan istifade etmek amacıyla Doğu Akdeniz'de sondaj faaliyetleri yürütmek için harekete geçmiştir³¹⁵. Yunanistan ise Akdeniz'de Libya'ya ait olan 39.000 km²'lik bölgeyi hukuksuz bir şekilde kendi bölgesi ilan etmiştir³¹⁶. Türk Donanması'nın sondaj faaliyetindeki şirkete müdahalesi ile GKRY engellenmiş ve Türkiye'nin Libya ile yaptığı Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Anlaşması ile de Yunanistan engellenmiştir. AB'nin her fırsatta GKRY-Yunanistan ikilisini desteklemesi ve Güney Doğu bölgesine yönelik tehditler; AKP Hükümeti'nin Kıbrıs politikalarında değişikliğe gitmesine neden olmuştur. AKP Hükümeti güvenlik endişesi ve AB'nin oyalama politikaları sonucunda, geçmişe dönüş yaparak; Kıbrıs konusunda ordu politikalarını izlemeye başlamıştır³¹⁷. Hükümetin bu değişikliği doğru bir adım olmuştur. Zira çevre ülkelerdeki ayaklanmaların KKTC'ye sıçramaması ve göç dalgalarının önünün kesilerek; Kıbrıs adasının güvenliğinin sağlanması gerekmektedir. Ayrıca bölgedeki paylaşım savaşları askeri gücün önemini arttırmıştır. TSK'nın bölgede aktif rol üstlenmesi; Türkiye ve KKTC'nin haklarını korumak için elzem olmaktadır.

3.14. 2011 AKP Genel Seçim Beyannamesinde ve 61. Hükümet Programında Kıbrıs Sorunu

AKP 2007 seçim bildirgesi ve hükümet programına nazaran 2011 yılındaki seçim bildirgesinde ve hükümet programında Kıbrıs konusuna daha az yer vermiştir. Seçim beyannamesinde; KKTC haklarının her alanda savunulacağını ve Doğu Akdeniz'de dengelerin gözetileceğini; KKTC'nin uluslararası alanda tanınmışlığının arttırıldığını ve bu yöndeki politikalara devam edileceğini; Kıbrıs'ta barışın sağlanması için çaba gösterileceğini açıklamışlardır³¹⁸.

Recep Tayyip Erdoğan Başbakanlığında 61. Hükümet kurularak güvenoyu almıştır. Meclise sunulan Hükümet Programı'nda; Kıbrıs konusunda seçim beyannamesindeki açıklamalar tekrarlanmıştır. BM ilkeleri doğrultusunda iki

³¹⁵ İsmail Cingöz, *Türkiye Gündem Değerlendirmeleri (Orta Doğu-Doğu Akdeniz-İran)*, Ankara 2020, s.153-154.

³¹⁶ *Libya'da Bu Harita Açıldı*, (Erişim Tarihi 12.02.2022), <https://www.yenisafak.com/gundem/libyada-bu-harita-acildi-3408025>.

³¹⁷ Bayraklı-Boyraz, "AB'nin Gölgesinde", s.440-441.

³¹⁸ 2011 Genel Seçimleri Seçim Beyannamesi, (Erişim Tarihi 02.04.2022), <https://www.akparti.org.tr/media/318778/12-haziran-2011-genel-secimleri-secim-beyannamesi-1.pdf>.

kesimliliğin ve siyasi eşitliğin sağlandığı çözüm önerilerinin savunulacağını ve BM'nin iyi niyet kapsamında yürüttüğü görüşmelere destek vermeye devam edileceği açıklanmıştır³¹⁹. 2011 programında geçmişte izlenen 'aktif' politikadan bahsedilmemiş ve ilk defa iki kesimlilik vurgusu yapılmıştır.

3.15. 2011 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu

2011'de açıklanan İlerleme Raporu'nda:³²⁰ Türkiye'nin BM Genel Sekreteri'nin İyi Niyet Misiyonu kapsamında; iki lider arasında yapılan görüşmeleri desteklediğine yer verilmiştir. Türkiye'nin AB ve BMGK kararları ekseninde çözüme destek vererek aktif politika izlemesi gerektiği tekrarlanmıştır. Sorunun çözümünde AB tek taraflı isteklerini iletmeyi sürdürmüştür.

AB yapılan tüm çağrılara rağmen Türkiye'nin AB ilkelerine uygun davranmadığını belirtmiştir. Gümrük Birliği ve Ek Protokol'ün ayırım gözetmeksizin üye devletlere uygulanması istenmiştir. AB Zirve Sonuç Bildirgesi kararlarının yerine getirilmesi istenmektedir.

GKRY ile ilişkilerde ilerleme sağlanamadığı ve Türkiye'nin uluslararası alandaki veto yetkisini kullanmaya devam ettiği vurgulanmıştır. Türkiye ve GKRY arasındaki karasuları ve hava sahası sorununun devam ettiği ve Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO) tarafından görüşmelerin sürdüğü belirtilmiştir. Türkiye Hükümeti Kıbrıs sorununa çözüm bulunamadığı takdirde; GKRY'nin AB Dönem Başkanlığı süresince ilişkilerin dondurulacağını ifade etmiştir. GKRY'ye yönelik kısıtlamaların devam etmesi ve buna ek olarak yeni kararların alınması eleştirilmiştir.

Türkiye ve GKRY arasındaki kayıp kişiler ve mülkiyet hakkı davalarında çözüme varılamamıştır. Türkiye'den AİHM tarafından sonuçlandırılmış davaların kararlarını eksiksiz bir şekilde uygulaması istenmiştir. Büyük Daire'nin 5 Mart 2010 *Demopoulos v. Türkiye* davası kararı sonrasında; Kıbrıs Türk Taşınmaz Mal Komisyonuna 1500'e yakın benzer başvuru yapıldığı açıklanmıştır.

³¹⁹ Bakanlar Kurulu Hakkında Yapılan Güvenoylamasına İlişkin Karar ve Eki 61 inci Hükümet Programı, (RG. 17.07.2011/27997.)

³²⁰ Türkiye İlerleme Raporu 2011 Yılı, (Erişim Tarihi 17.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2011_ilerleme_raporu_tr.pdf.

3.16. Türkiye Avrupa Birliği Bakanlığı'nın ve GKRY'nin AB Dönem Başkanlığı'nın Kıbrıs Sorununa Etkisi

GKRY'nin 2004 yılında AB'ye üye olması ile Kıbrıs sorunu giderek büyümüş ve içinden çıkılmaz bir hâl almıştır. GKRY'nin üyeliği sadece Kıbrıs sorununu değil; Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerini de çıkmaza sokmuştur. AKP Hükümeti; AB ile ilişkilerini düzeltmek ve daimi üyelik yolunda kararlı bir şekilde ilerleyebilmek için ciddi bir adım atmış ve Haziran 2011'de Avrupa Birliği Bakanlığını kurmuştur. AB Bakanlığı; Türkiye'nin uyum sürecini hızlandırmak ve AB ile olan sorunlara çözüm üretmek adına, umut verici bir kurum olmuştur.

Türkiye; KKTC'nin de AB ile ilişkilerinin normalleşmesi için çaba göstermiştir. Ekim 2011'de Türkiye AB Bakanlığı ile KKTC Dışişleri Bakanlığı İşbirliği Protokolü'ne imza atmıştır³²¹. Protokol ile hem Türkiye'nin hem de KKTC'nin AB'ye uyum süreci konusuna ortak çalışmalar yürütölmek istenmiştir. Yapılan bu çalışmalar ile iki devletin de AB üyeliği için kararlı ve istekli olduğu gösterilmektedir. Özellikle Türkiye; AB tarafından bu yapıcı adımlara karşılık somut bir adım beklemektedir.

Türkiye ve KKTC kısa vadede somut adım olarak; GKRY'nin AB Dönem Başkanlığı'nın iptalini istemişlerdir. Bu yöndeki istek ve tepkiler Türkiye Hükümeti tarafından dile getirilmiştir. KKTC'de açıklamalarda bulunan Başbakan Erdoğan: *"Kıbrıs sorunu çözölmeden Rum tarafının 2012'de AB Dönem Başkanlığını üstlenmesi halinde, açık net söylüyorum, Türkiye'nin AB ile ilişkileri tamamen donacaktır"* demiştir³²². Başbakan Erdoğan'ın açıklamasına Türkiye AB Bakanlığı destek vermiştir³²³. Aynı şekilde tepki gösteren KKTC; BM'den devam eden çözüm görüşmelerinin GKRY başkanlığı döneminde dondurulmasını istemiştir.

Türkiye'nin AB'ye karşı olumlu adımlarına ve sert tepkilerine rağmen AB geri adım atmamıştır. 1 Temmuz 2012'de GKRY 6 ay sürecek AB Dönem Başkanlığı

³²¹ Avrupa Birliği Bakanlığı ile KKTC Dışişleri Bakanlığı Arasında İşbirliği Protokolü İmzalandı, (Erişim Tarihi 11.02.2022), <https://www.ab.gov.tr/46688.html>.

³²² Başbakan'dan "Net" Mesaj, (Erişim Tarihi 11.02.2022), <https://www.sondakika.com/haber/haber-basbakan-dan-net-mesaj-2880016/>.

³²³ "O Açıklamanın Sonuna Kadar Arkasındayız", (Erişim Tarihi 11.02.2022), <https://www.cnnturk.com/2011/turkiye/07/19/o.aciklamanin.sonuna.kadar.arkasindayiz/623391.0/index.html>.

görevine başlamıştır³²⁴. AB her fırsatta Türkiye’den çözüm konusunda aktif politika izlemesini ve BM çözüm önerilerine destek vermesini istemesine rağmen; söz konusu çözüm çalışmalarının önünü tıkayacak faaliyetlerden kendisi kaçınmamıştır. GKRY’nin 2004’teki üyeliği ile yapılan hukuksuzluğa bir yenisi daha eklenmiştir. Türkiye söz konusu başkanlık süresi boyunca AB ile ilişkilerini dondurmıştır.

AB’nin bu tutumu BM nezdinde devam eden çözüm görüşmelerinin sona ermesine neden olmuştur. Sona eren görüşmeler tekrar BM’nin girişimleri sonucu 2014 yılınca ancak başlayabilmiştir. AB’nin her konuda GKRY’ye destek sunması hem çözüm görüşmelerini hem de Türkiye ile ilişkilerini derinden sarsarak; verilen emeklerin boşa düşmesini sağlamıştır. AB’nin son olarak, Doğu Akdeniz faaliyetlerinde GKRY’nin hukuksuz faaliyetlerine destek vermesi; Türkiye’nin üyelik umudunu ve Kıbrıs’ta çözüm umudunu azaltmıştır. 2011’de kurulan AB Bakanlığı; Türkiye’de değişen Hükümet sistemi ile 2018 yılında kapatılarak; Dışişleri Bakanlığına bağlı AB Başkanlığı’na dönüştürülmüştür³²⁵. AB ile ilişkilerin önem derecesinin Bakanlık seviyesinden başkanlık seviyesine düşürülmesi olumsuz bir karar olmaktadır. Bu kararın alınmasında; Türkiye’nin yapıcı adımlarına karşılık bulamaması ve iyi niyetinin suiistimal edilmesi olduğu değerlendirilebilmektedir.

3.17. 2012 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu

2012’de açıklanan İlerleme Raporu’nda:³²⁶ Türkiye çözüm için BM’ye desteğini her fırsatta iletmiştir. Türkiye’nin özellikle İyi Niyet Misyonu kapsamında BM Genel Sekreteri ve Kıbrıslı iki liderin katıldığı çözüm görüşmelerine verdiği destek olumlu karşılanmıştır. BM ilerleyen süreçte çözüm görüşmelerine hangi koşullarda devam edileceğinin karara bağlanıncaya kadar çalışmalarını sonlandırmayacağını açıklamıştır. AB Türkiye’nin alternatif çözüm önerilerini eleştirerek; AB ilkelerine ve BMGK kararlarına uyulmasını ve çözümün bu çerçevede bulunmasını istemiştir.

³²⁴ Güney Kıbrıs Rum Yönetimi AB Dönem Başkanlığını Tek Taraflı Olarak Üstlendi, (Erişim Tarihi 11.02.2022),

<https://oldweb.iky.org.tr/icerik.asp?konu=haberler&id=3225&baslik=G%DCNEY%20KIBRIS%20RUM%20Y%D6NET%DDM%DD%20AB%20D%D6NEM%20BA%DEKANLI%D0INI%20TEK%20TARAF%20OLARAK%20DCSTLEND%DD>.

³²⁵ Avrupa Birliği Bakanlığı Artık Yok, (Erişim Tarihi 11.02.2022), <https://www.bloomberght.com/haberler/haber/2138818-avrupa-birligi-bakanligi-artik-yok>.

³²⁶ Türkiye İlerleme Raporu 2012 Yılı, (Erişim Tarihi 18.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/2012_ilerleme_raporu_tr.pdf.

AB petrol arama faaliyetleri nedeniyle Türkiye tarafından GKRY ve petrol arama faaliyeti gerçekleştirecek şirketlere karşı yapılan açıklamalara tepki göstermiştir. GKRY'nin AB üyesi olduğu hatırlatılarak; üyelikten doğan haklarını uluslararası sözleşmelere uygun bir şekilde kullanabileceği ifade edilmiştir.

Türkiye ile GKRY arasındaki ilişkilerde iyileşme sağlanamamıştır. Türkiye Gümrük Birliği Anlaşmasını ve Ek Protokol'ü tam olarak uygulamamayı sürdürmüştür. GKRY'ye yönelik kısıtlamaları sürdüren Türkiye; GKRY'nin AB Dönem Başkanlığı'nda AB ile ilişkileri dondurarak toplantılara katılmama kararı almıştır. AB Türkiye'nin kararına tepki göstererek; AB ilişkilerine bağlı kalınması ve AB'nin temel esaslarına saygı duyulması gerektiği ifade edilmiştir.

Türkiye ve GKRY arasındaki davalarda çözüme varılamamıştır. Türkiye AİHM'nin aldığı tazminat kararlarını tam olarak yerine getirmemiştir. Taşınmaz Mal Komisyonu'na Rumlar tarafından yapılan başvurularda artış olduğu açıklanmıştır. Komisyon'un davalardaki hakkaniyetli kararları memnuniyet yaratmıştır. Sonuçlanan davalara göre ödenen tazminat 101.706.400 avro olarak açıklanmıştır³²⁷.

3.18. 2013 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu

2013'de açıklanan İlerleme Raporu'nda:³²⁸ Türkiye'nin BM Genel Sekreteri arabuluculuğu ile gerçekleşen görüşmelere desteğinin sürdüğü açıklanmıştır. Türkiye çözümün sağlanması adına somut bir adım atarak; KKTC'de bulunan bir askeri alana Kayıp Kişiler Komitesi'nin girmesine izin vermiştir. AB tarafından bu adım olumlu karşılanmakta olup; Komiteye arşivlere erişim izni ve bölgedeki mezarların açılması gibi istekleri Türkiye'ye iletilmiştir.

Türkiye'nin GKRY tarafından KKTC haklarını hiçe sayarak MEB'de yapılan parsellemeye tepki göstermesi hoşnutsuzluk yaratmıştır. Türkiye'nin arama faaliyeti yürüten AB merkezli bir şirkete tedbir uygulaması; AB tarafından tepkiye neden olmuştur. Türkiye'den GKRY ve petrol arama faaliyetinde bulunacak şirketlere yönelik tehditkâr açıklamalar yapmaması istenmiştir.

³²⁷ “Türkiye İlerleme Raporu 2012 Yılı”

³²⁸ Türkiye İlerleme Raporu 2013 Yılı, (Erişim Tarihi 19.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/2013%20ilerleme%20raporu/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf.

Türkiye'nin çözümün sağlanabilmesindeki önemi vurgulanmıştır. GKRY'ye yönelik kısıtlamaların kaldırılmasının, Ek Protokol'ün uygulanmasının ve malların serbest dolaşımının sağlanmasının ilişkileri normale döndürerek, çözümün önünü açacağı savunulmuştur. Türkiye'nin yükümlülüklerini yerine getirmemesinden dolayı askıya alınan sekiz faslın bu şartlar altında açılmayacağı belirtilmiştir.

Türkiye uluslararası veto hakkını GKRY'ye karşı kullanmaya devam etmiştir. Ayrıca, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti; diplomatlarına, GKRY'nin AB Dönem Başkanlığı ile temasa geçmemeleri gerektiğini ifade eden genelgeyi kabul etmiştir.

Kıbrıslı Rumların mülkiyet hakları ve kayıp kişiler konusu davalarında çözüm sağlanamamıştır. Türkiye'nin AİHM kararlarını tam anlamıyla uygulamadığına değinilmiştir. Taşınmaz Mal Komisyonuna yapılan başvuruların giderek arttığı açıklanmıştır. Ayrıca Komisyon'un çözümlerdeki başarısı memnuniyet yaratmıştır.

3.19. Türkiye ve KKTC Arasında Gençlik ve Spor Bakanlığı Yurtdışı Koordinasyon Ofisinin Kurulması ve Faaliyetlerine İlişkin Anlaşma

Anlaşma ilk olarak 2014 yılında CTP-DP (Demokrat Parti) koalisyonu döneminde görüşülerek; KKTC'nin Gençlik ve Spor Kurumlarının tüm yetkilerinin koordinasyon ofisine devredilmesi ana konuyu oluşturmuştur³²⁹. Anlaşmanın gündeme gelmesi ile sivil toplum kuruluşları ve geniş kitleler ciddi tepki göstermiştir. Yasanın geri çekilmesi için bünyesinde onlarca sivil toplum örgütünü barındıran “Reddediyoruz Platformu” harekete geçmiştir. Halkın tepki göstermesine neden olan ilgili bölümler kısaca şu şekilde ifade edilmiştir:³³⁰

Türkiye Cumhuriyeti (TC) Yurtdışı Koordinasyon Ofisi Anlaşması'na göre, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki (KKTC) Spor ve Gençlik Daireleri işlevsiz bırakılacak, tüm proje ve uygulamalar, bu ofis tarafından belirlenecek, ofisin başına TC'den bir başkan atanacak ve ofis içerisinde çalışacak tüm personellerin istihdamı TC tarafından belirlenecek.

TC'den gelecek yetkililere diplomatik dokunulmazlık verilecek. Tüm gençlik kampları ve yeni yapılacak kamplar ayrıca bu kampların işletmesi ofise

³²⁹ 'Reddediyoruz Platformu', Koordinasyon Ofisi kurulması anlaşmasını protesto etti, (Erişim Tarihi 13.02.2022), https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n192981-reddediyoruz-platformu-koordinasyon-ofisi-kurulmasi-anlasmagini-

³³⁰ Kıbrıslı Gençler AKP'nin Ofisini Reddediyor, (Erişim Tarihi 13.02.2022), <https://www.evrensel.net/haber/282903/kibrisli-gencler-akpnin-ofisini-reddediyor>.

devredilecek. Tüm spor tesisleri ve yeni yapılacak tesislerin işletmesi bu ofise devredilecek. Projeler, KKTC tarafında sunulsa da, ofis uygun bulduklarını uygulayacak. KKTC’de var olan yurtların ve ileride yapılacak olan yurtların irade ve izinleri bu ofise devredilecek, ofisin istediği tüm bilgileri, KKTC devleti vermekle yükümlü olacak, projelere veya ofisin çalışmalarına KKTC olarak hiçbir engelleyici şart konulamayacak. Bu anlaşma, bir taraf tarafından iptal edilmediği her beş yılsonunda, beş yıl daha uzayacak.

Halkın yoğun tepkisi ile karşılaşan CTP-DP Hükümeti anlaşmayı meclise göndermemiştir. Anlaşma o dönem için gündemden düşmüştür. Ancak daha sonra göreve gelen UBP-DP Hükümeti; AKP Hükümeti’nin baskıları ile 2016 yılında yeniden anlaşmayı gündeme getirmiştir³³¹. Anlaşmanın KKTC’de cemaatlerin etkinliğini arttıracığı ve son dönemlerde Türkiye’de etkisini iyiden iyiye hissettiren anti-demokratik, baskıcı yönetimlerin önünün açılacağı düşüncesi halkı endişelendirmiş ve huzursuz etmiştir³³². Reddediyoruz Platformu ve halkın yoğun katılımı ile gerçekleştirilen eylemlere rağmen hükümet yasayı onaylatmak için meclise göndermiştir. Meclis yasayı kabul ederek yürürlüğe girmesi için Cumhurbaşkanı Mustafa Akıncı’ya göndermiş; Akıncı yasanın Anayasaya uygunluğunun denetlenmesi için yasayı Anayasa Mahkemesi’ne göndermiştir³³³. Anayasa Mahkemesi’nin aykırılık tespit ettiği bazı maddeler sonrası yasanın yürürlüğe girmesi engellenmiştir³³⁴.

AKP Hükümeti’nin KKTC’de koordinasyon çalışmalarına devam ettiğine yönelik bir haber 2021 yılında ortaya çıkmıştır. KKTC’de yayın yapan Havadis Gazetesi; Türkiye-KKTC arasında imzalanması planlanan ‘Gençlik ve Spor Protokol’ü taslağını yayımlamıştır³³⁵. Haber geniş yankı bulurken; halk arasında endişelerin yeniden artmasına neden olmuştur.

³³¹ *Lefkoşa’da Büyük Yürüyüş: Reddediyoruz*, (Erişim Tarihi 13.02.2022), <https://www.yeniduzen.com/lefkosada-buyuk-yuruyus-reddediyoruz-66253h.htm>.

³³² *Kıbrıs Reddediyor!*, (Erişim Tarihi 13.02.2022), <https://www.birgun.net/haber/kibris-reddediyor-116260>.

³³³ *Akıncı, Koordinasyon Ofisi Yasası’nı Anayasa Mahkemesi’ne Gönderdi*, (Erişim Tarihi 13.02.2022), https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n193651-Akinci-Koordinasyon-Ofisi-Yasasini-Anayasa-Mahkemesine-gonderdi.

³³⁴ *KKTC Gençliği Dur Dedi*, (Erişim Tarihi 13.02.2022), <http://www.seffafgazete.com/haberler/kibris/28792/kktc-gencligi-dur-dedi?puan=2>.

³³⁵ *İşte KKTC-TC Gençlik ve Spor Protokolü*, (Erişim Tarihi 13.02.2022), <https://www.havadiskibris.com/iste-kktc-tc-genclik-ve-spor-protokolu/>.

3.20. 62. Hükümet Programında Kıbrıs Sorunu

Recep Tayyip Erdoğan 2014 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı oylamasını kazanarak Türkiye'nin yeni Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Erdoğan'dan boşalan Başbakanlık koltuğuna; AKP Genel Başkanı seçilen Ahmet Davutoğlu gelmiştir.

Başbakan Ahmet Davutoğlu 62. Hükümeti kurarak güvenoyu almış ve Hükümet Programını meclise sunmuştur. Programda Kıbrıs konusunda; Kıbrıs Türk halkının izolasyonlardan kurtulması için çaba gösterileceği ve ekonomik gelişiminin sağlanarak refah seviyesinin artırılmasına yönelik desteklere devam edileceği; adada iki kesimli, siyasi eşitliğe dayalı adil bir çözüm için çaba gösterileceği ve BM'nin belirtilen hususlara uygun çözüm önerilerine destek verileceği ifade edilmiştir³³⁶.

3.21. 2014 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu

2014'de açıklanan İlerleme Raporu'nda:³³⁷ Türkiye'nin müzakerelere olan desteğinin devam ettiği yinelenmiştir. Çözüm sağlanabilmesi adına Türkiye KKTC'de bir başka askeri bölgenin sınırlarını Kayıp Şahıslar Komitesine açmıştır. Komite'nin arşivlere erişimi ve diğer askeri bölgelere giriş izni verilmesi istenmiştir.

Türkiye'nin görüşmeleri olumsuz yönde etkileyecek açıklamalardan kaçınması istenmiştir. MEB konusundaki söylem ve eylemlerini olumlu yönde değiştirmesi beklenmiştir. AB üyelerinin yasal hakları hatırlatılarak; söz konusu haklara saygı duyulması gerektiği belirtilmiştir.

Türkiye Ek Protokol'ü uygulamamaya devam etmiş ve GKRY'ye karşı kısıtlamaları devam ettirmiştir. Uluslararası veto hakkını GKRY'ye karşı kullanmayı sürdürmüştür. Mevcut şartlar altında kapatılan fasılların açılmasının mümkün olmayacağı vurgulanmıştır.

Kıbrıslı Rumların mülkiyet hakları ve kayıp kişiler konusu davalarında çözüm sağlanamamıştır. AİHM 12 Mayıs 2014'te aldığı karar ile *GKRY v. Türkiye* davasında; kayıp kişiler ve mülkiyet hakkı konularında tazminat ödenmesi kararına varmıştır. Benzer davalardaki kararların eksiksiz bir şekilde uygulanması istenmiştir. Taşınmaz

³³⁶ Bakanlar Kurulu Hakkında Yapılan Güvenoylamasına İlişkin Karar ve Eki 62nci Hükümet Programı, (RG. 07.09.2014/29112.)

³³⁷ Türkiye İlerleme Raporu 2014 Yılı, (Erişim Tarihi 20.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/ilerlemeRaporlariTR/2014_ilerleme_raporu_tr.pdf.

Mal Komisyonuna yapılan başvurular artarken; çözüm konusundaki adil kararlar olumlu karşılanmıştır. Komisyona yapılan başvuru ve çözüm arttıkça ödenen tazminat miktarları da artmıştır.

3.22. KKTC Su Temin Projesi

KKTC bir ada ülkesi olması nedeniyle tatlı su kaynaklarının varlığı sınırlı olmaktadır. Bölgede kaynakların beslenmesi yıl içerisindeki yağışlara bağlı durumdadır. Yıllar içerisinde ada nüfusunda yaşanan artış, teknolojiye bağlı tarımsal faaliyetlerdeki artış ve iklim değişikliğinin etkisi ile yeterli yağışın olmayışı; adada su krizini tetiklemiştir.

KKTC'nin su ihtiyacını karşılamak için Türkiye'de geçmiş dönemlerde Hükümetler tarafından çeşitli projeler üretilmiştir. Bunlar; balon ile su taşınması, tankerler ile su taşınması ve boru hattı ile su taşınması olmuştur³³⁸. Balon ile su taşınması projesinde yaşanan aksaklıklar ve proje maliyetleri suyun taşınmasını engellemiştir. Tankerler ile su taşınması yapılan maliyet hesabı nedeniyle gerçekleşmemiştir. Alarko Şirketler Topluluğu Başkanı Üzeyir Garih'in KKTC'ye suyu Dragon Çayından başlayarak deniz altına döşenecek plastik borular ile götürülebileceğini ve bu proje için konsorsiyum oluşturulduğunu açıklamış; gereken izinlerin verilmesi halinde projeye başlanabileceğini ifade etmiştir³³⁹. Ancak boru hattı ile suyu götürme projesi üzerinde durulmamıştır.

AKP Hükümeti KKTC'ye suyun boru hattı ile taşınması projesini önemsemiş ve proje için gerekli zemini hazırlamıştır. 2011 yılında temeli atılan proje, 2015 yılında tamamlanarak KKTC'nin kullanımına sunulmuştur³⁴⁰. Proje; Dragon Çayı üzerinde inşa edilen Alaköprü Barajı'ndan başlayarak KKTC'de inşa edilen Geçitköy Barajı'na denize döşenen borular ile bağlanarak oluşturulmuştur³⁴¹. Proje bu yönüyle dünyada bir

³³⁸ Tuğba Evrim Maden, *Havzalararası Su Transferinde Büyük Adım: KKTC İçme Suyu Temin Projesi, Ortadoğu Analiz*, Cilt:5, Sayı:50, Yıl:2013, s.106-108.

³³⁹ *KKTC'ye Su, 'Balon'*, (Erişim Tarihi 13.02.2022), <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/kktcye-su-balon-39015056>.

³⁴⁰ *KKTC Su Temin Projesi'nin Açılışı Gerçekleştirildi*, (Erişim Tarihi 13.02.2022), <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/kktc-su-temin-projesinin-acilisi-gerceklestirildi-30333510>.

³⁴¹ *5 Maddede KKTC'ye Su Temin Projesi*, (Erişim Tarihi 13.02.2022), <https://tr.euronews.com/2015/10/17/5-maddede-kktcye-su-temin-projesi>.

ilk olma özelliğini taşımaktadır. Proje ile KKTC’de içme suyu ve tarımsal sulama suyu sorunu giderilerek; ülke ekonomisine katkı sağlanması hedeflenmiştir.

‘Asrın Projesi’ olarak nitelendirilen Proje; Türkiye ve KKTC arasında krize neden olmuştur. AKP Hükümeti suyun işletilmesinin özel şirketler aracılığı ile yapılmasını isterken; KKTC Yönetimi işletmenin belediyeler aracılığı ile yapılmasını istemektedir³⁴². AKP Hükümeti, belediyelerin mali açıdan yeterli güce sahip olmadığını savunurken; KKTC Yönetimi ise ülke ekonomisine önemli katkısı olacak su gelirlerinin, ülke dışına çıkmasını önlemek istemektedir. Türkiye-KKTC arasında yapılan anlaşma ile özelleştirmeler garanti altına alınarak; yap-işlet-devret modeli, alım garantisi, çalışma izinleri, ihaleler ve suyun fiyatlandırılması gibi konular anlaşma maddelerine dahil edilmiştir³⁴³. Özelleştirmeye karşı çıkan ve suyun işletme hakkını isteyen 28 KKTC Belediyesi birleşerek Belediyeler Su ve Kanalizasyon İşletmesi’ni (BESKİ) kurmuştur.³⁴⁴ BESKİ ile şirketleşen belediyeler suyun işletilmesi için tüm sorunların üstesinden gelinebileceğini göstermek istemişlerdir. Artan anlaşmazlık üzerine Türkiye ve KKTC suyun dağıtımı konusunda bir anlaşmaya vararak; kamu-özel sektör işbirliği ile sorunu çözme yoluna gitmiştir³⁴⁵.

Yaşanan sorun akıllara kemer sıkma politikaları ile hayata geçirilen üç yıllık programlara verilen tepkiyi akıllara getirmiştir. Halk ve muhalefetin büyük bir kısmı programların; Türkiye’nin şirketlerine yönelik oluşturulduğunu ve KKTC ekonomisini şirketlere bağlı hale getirileceğini öne sürerek tepki göstermiştir. AKP Hükümeti’nin KKTC’ye Su Temin Projesi’nde özel sektörü destekleyen ve garanti altına alan tutumu; ekonomi programlarına yönelik yapılan eleştirileri haklı çıkarır nitelikte olmuştur.

3.23. Kıbrıs’ta Mustafa Akıncı Döneminde Gerçekleşen Çözüm Görüşmeleri

26 Nisan 2015’te KKTC’de yapılan oylamada Mustafa Akıncı yeni Cumhurbaşkanı seçilmiş ve görüşmelerin yeniden başlayarak; çözümün sağlanmasında

³⁴² ‘Asrın Projesi’nde Kriz, (Erişim Tarihi 13.02.2022), <https://businessht.bloomberght.com/guncel/haber/1128339-asrin-projesinde-kriz>.

³⁴³ Türkiye ile Kıbrıs Arasında İmzalanan Su Protokolü, (Erişim Tarihi 13.02.2022), <https://www.kibrismanet.com/guncel/turkiye-ile-kibris-arasinda-imzalanan-su-protokolu-h132519.html>.

³⁴⁴ Su Kavgası Hükümet Yıktı, (Erişim Tarihi 13.02.2022), <https://www.dw.com/tr/su-kavgas%C4%B1-h%C3%BCk%C3%BCmet-y%C4%B1kt%C4%B1/a-19178581>.

³⁴⁵ KKTC ile Su Meselesi Çözülüyor, (Erişim Tarihi 13.02.2022), <https://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/kktc-ile-su-meselesi-cozuluyor-1082131/>.

umut verici olmuştur³⁴⁶. Mustafa Akıncı Kıbrıs'ta çözümün Federasyon ile sağlanacağını savunmuş ve görüşmelerin bu yönde ilerleyeceğini açıklamıştır³⁴⁷. Türkiye'de AKP Hükümeti'nin iki devletli çözüm şekline yönelik çalışmalarını yürüttüğü bir dönemde bu açıklama; Türkiye-KKTC ilişkilerindeki kopukluğu simgeler nitelikte olmuştur. Keza Mustafa Akıncı'nın seçim sonrası “*Artık Yavru Vatan yok, iki kardeş ülke var*” açıklaması; yeni bir krizi beraberinde getirmiştir³⁴⁸. Türkiye'de Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Mustafa Akıncı'nın açıklamasına karşılık vererek şu açıklamalarda bulunmuştur:³⁴⁹

Bu ifadeler bir sıcaklığın gereğidir. Sayın Akıncı KKTC halkının seçimiyle göreve gelmiştir. Burada 2 kardeş ülkeyiz dediğiniz zaman ortaya çok farklı tablolar çıkar. Sayın cumhurbaşkanının ağızından çıkanı kulağının duyması gerekir. Türkiye KKTC'yi neden sahipleniyor bunun bir eshabı mucibesi var. Kardeş olarak çalışmanın bile bir şartı vardır. Bu ülke Kuzey Kıbrıs'a bedel ödemiştir. Biz şehitler vermişiz. Ve bedel ödemeye devam ediyoruz.

Kuzey Kıbrıs'ın uluslararası alanda kavgasını veren kim? Acaba sayın Akıncı tek başına bu kavgayı verebilir mi? Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs'a bakışı yavru vatandır ve böyle bakmaya devam edecektir. Bir ananın yavrusuna bakışı nasılsa böyle bakmaya devam edecektir. Kendi görüşü böyledir. Ben de hoşgörüyle bakabilirim. Ama daha sonra sarfı nazar edebilirler. Bu da pek hoş olmaz.

Mustafa Akıncı Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın açıklamalarına ve Türkiye'den gelen diğer çeşitli tepkilere rağmen; açıklamalarının arkasında durarak bu tepkilere cevaben yeni açıklamalarda bulunmuştur. Akıncı “*Hep Yavru mu Kalalım*” diyerek; krizin derinleşmesini sağlamıştır³⁵⁰.

³⁴⁶ Kuzey Kıbrıs: Mustafa Akıncı ile Yeni Dönem, (Erişim Tarihi 23.02.2022), <https://tr.boell.org/tr/2015/07/14/kuzey-kibris-mustafa-akinci-ile-yeni-donem>.

³⁴⁷ Akıncı: Hedefimiz Federasyon Kurmak, (Erişim Tarihi 23.02.2022), <https://www.yeniakit.com.tr/haber/akinci-hedefimiz-federasyon-kurmak-78150.html>.

³⁴⁸ Yavru Vatan Krizi, (Erişim Tarihi 23.02.2022), <https://www.sozcu.com.tr/2015/gundem/yavru-vatan-krizi-815911/>.

³⁴⁹ Mustafa Akıncı ve Tayyip Erdoğan Arasında 'Yavru Vatan' Polemiği, (Erişim Tarihi 23.02.2022), <http://www.radikal.com.tr/politika/mustafa-akinci-ve-tayyip-erdogan-arasinda-yavru-vatan-polemigi-1344745/>.

³⁵⁰ Erdoğan ve Akıncı Arasında 'Yavru Vatan' Polemiği, (Erişim Tarihi 23.02.2022), https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/04/150427_erdogan_akinci_polemik.

Akıncı Türkiye ile yaşadığı krizin gölgesinde Kıbrıs görüşmelerine başlamıştır. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kıbrıs Özel Danışmanı Espen Eide'nin girişimleri ile Mustafa Akıncı ve Nikos Anastasiadis bir araya gelerek; 15 Mayıs 2015'te görüşmelerin tekrar başlayacağını açıklamışlardır³⁵¹. 15 Mayıs'ta gerçekleşen görüşme sonrası iki lider tarafından karşılıklı adımlar atılmıştır. Güven artırıcı önlemler olarak atılan adımlarda; Anastasiadis kuzeydeki mayınlı 28 bölgenin haritalarını açıklayacağını, Akıncı ise KKTC'ye geçişlerde doldurulan formların kaldırılacağını beyan ettikleri açıklanmıştır³⁵².

Görüşmeler her ne kadar olumlu ilerliyor görünse de Kıbrıs'ta çözümün yolu garantör devletlerden geçmektedir. Özellikle de Türkiye'nin Kıbrıs'taki konumunun Garanti ve İttifak Anlaşmaları ile belirleniyor olması, bu konuyu son derece hassas kılmıştır. Böylesine hassas bir konuda KKTC Cumhurbaşkanlığı sözcüsü Barış Burcu *"Garantiler konusu tartışılmaz bir konu değildir"* açıklamasını yapmıştır³⁵³. Türkiye tarafından tartışmaya kapatılan konunun; detaylı görüşmeler öncesi dile getirilmesi düşündürücü olmaktadır. Açıklamanın görüşme masasında Türk tarafının elini zayıflatacağı beklenmektedir. Her fırsatta Türk askerinin adadan çekilmesini isteyen Rum-Yunan ikilisi; bu açıklama ile isteklerini daha cesur bir şekilde dile getirebilme fırsatı bulmuştur.

Temmuz ayında yapılan görüşmelerde ilk olarak mülkiyet konusu gündeme gelmiş ve sorunun çözümünde 'bireyin mülkiyet hakkı' ön planda tutularak; iki kesimliliğe vurgu yapılmamıştır³⁵⁴. Mülkiyet konusunda bireysel hakların gözetilecek olması; KKTC'de göçlere neden olabilecek ve iki kesimliliğin ortadan kalmasına zemin hazırlayabilecektir. Akıncı Ağustos ayında yaptığı açıklamada; 'mülkiyet' konusunda mağduriyetlerin yaşanmayacağını; 'yönetim ve güç paylaşımı' konusunda ilerleme sağlandığını; 'harita', 'toprak yüzdeliği' ve 'garantiler' konularının son safhada

---

³⁵¹ *Kıbrıs'ta Taraflar El Sıkıştı*, (Erişim Tarihi 23.02.2022), <https://www.sondakika.com/dunya/haber-kibris-ta-taraflar-el-sikisti-7300094/>.

³⁵² *Müzakerelerden Güven Artırıcı Önlemler Çıktı*, (Erişim Tarihi 23.02.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/muzakerelerden-guven-artirici-onlemler-cikti/47069>.

³⁵³ *KKTC Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü Barış Burcu*, (Erişim Tarihi 23.02.2022), <https://www.haberler.com/kktc-cumhurbaskanligi-sozcusu-baris-burcu-7447435-haberi/>.

³⁵⁴ Olgun, *Kıbrıs Müzakereleri*, s.213.

görüüleceğini belirtmiştir³⁵⁵. Mülkiyet konusunda huzursuzluk devam ederken, nüfus konusunda da huzursuzluk yaratacak iddialar gündeme gelmiştir. Müzakerecilerin açıklamaları üzerine varılan sonuca göre, Kıbrıs'ta gelecekte de geçerli olacak nüfus oranı; 4 Rum 1 Türk (4/1) şeklinde düzenlenmektedir³⁵⁶. Bu durumun adadaki Türk nüfusunu kontrol altında tutarak, Rum nüfusunun her dönem çoğunlukta olmasını sağlayacağı göz önünde bulundurulmalıdır. Müzakerecilerin iki kesimliliği tehlikeye sokabilecek bu gibi kararların önüne geçmesi gerekmektedir.

2016 yılında hem KKTC'de hem de GKRY'de yapılacak olan parlamento seçimleri nedeniyle, çözüm süreci yavaşlamıştır. Çözüm sürecini yavaşlatan bir diğer neden ise GKRY'nin doğalgaz arama çalışmalarına tek tarafı olarak devam etmesi ve yeni faaliyetlerde bulunması olmuştur. Ancak yaşanan bu gelişmelere rağmen Kıbrıslı iki lider iyimserliklerini koruyarak; Kıbrıs'ta çözümün 2016 sonuna dek gerçekleşebileceğini açıklamışlardır³⁵⁷. Açıklama sonrası BM gözetiminde New York'ta gerçekleştirilen üçlü görüşmelerden bir sonuç alınamamış ve görüşmelerin İsviçre kasabası Mont Pelerin'de devam etmesi kararı alınmıştır³⁵⁸.

3.23.1. Mont Pelerin Görüşmeleri

Taraflar 7 Kasım 2016'da Mont Pelerin'de görüşmelere başlamış ve görüşmelerin 11 Kasım'da sona ermesi planlanmıştır³⁵⁹. Görüşmede öncelikli olarak mülkiyet, ekonomi, AB, yönetim ve güç paylaşımı konularındaki eksiklikler giderilerek; harita/toprak ve güvenlik/garantiler konularının ele alınması kararlaştırılmıştır³⁶⁰.

Türk tarafı garantör devletlerin katılacağı beşli zirve gerçekleştirilmesi için tarih belirlemek istemekte ve güvenlik/garanti konularında anlaşma sağlanmadan harita/toprak konusunu ele almak istememektedir, ancak Rum yönetimi ise harita/toprak

---

³⁵⁵ KKTC Cumhurbaşkanı Akıncı Yönetim ve Güç Paylaşımı Konusunda İlerleme Var, (Erişim Tarihi 04.03.2022), <https://www.sondakika.com/haber/haber-kktc-cumhurbaskani-akinci-yonetim-ve-guc-paylasimi-7590587/>.

³⁵⁶ Olgun, *Kıbrıs Müzakereleri*, s.215-216.

³⁵⁷ *Kıbrıs Müzakerelerinde Kritik Evre*, (Erişim Tarihi 04.03.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kibris-muzakerelerinde-kritik-evre-651715>.

³⁵⁸ *Kıbrıs Müzakerelerinde Kritik Görüşme İsviçre'de*, (Erişim Tarihi 04.03.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kibris-muzakerelerinde-kritik-donemec/673513>.

³⁵⁹ *Kıbrıs Müzakereleri Çerçevesindeki İsviçre Görüşmeleri Mont Pelerin'de Başladı*, (Erişim Tarihi 05.03.2022), <https://www.cnnturk.com/dunya/kibris-muzakereleri-cercevesindeki-ivricre-gorusmeleri-mont-pelerinde-basladi>.

³⁶⁰ *Kıbrıslı Liderler Çetin Pazarlıklar İçin Mont Pelerin'de*, (Erişim Tarihi 05.03.2022), <https://t24.com.tr/haber/kibrisli-liderler-cetin-pazarliklar-icin-mont-pelerinde,369417>.

konusu çözülmeyen diğer konuların görüşülmeyeceğini beyan etmektedir³⁶¹. Yaşanan anlaşmazlığın giderilmesi ve müzakerelerin son bulmaması için görüşmelere ara verilmiştir. Görüşmeler 20-21 Kasım 2016 tarihlerine ertelenmiştir³⁶².

Yeniden başlayan görüşmelerin olumlu ilerlemesi beklense de; iki tarafın tezlerinde ısrarcı olmaları nedeniyle ilerleme kaydedilememiştir³⁶³. Özellikle Rum yönetiminin uzlaşmaz tutumu şaşkınlığa neden olmuştur. Anastasiadis'in görüşmelerin devam etmesi için güvenlik ve garantilerin kalkmasını istemesi; görüşmeleri sona erdirmiştir³⁶⁴.

3.23.2. Cenevre Görüşmeleri

BM Genel Sekreter'i Kıbrıs Özel Danışmanı Easpen Barth Eide'nin girişimleri sonucu, Kıbrıslı iki lider 1 Aralık 2016'da ara bölgede bir araya gelerek; İsviçre'nin Cenevre kentinde 9-12 Ocak 2017'de görüşmelere başlanacağı açıklanmıştır³⁶⁵. Taraflar 9-11 Ocak 2017 tarihlerinde çözüm görüşmeleri gerçekleştirerek; 12 Ocak 2017'de garantör devletlerin katıldığı bir konferans gerçekleştirileceği kararına varmışlardır³⁶⁶.

İki tarafında asıl gündemini harita/toprak ve güvenlik/garantiler konuları oluşturmaktadır. Konferans öncesi görüşmelerde ağırlık harita/toprak konusuna verilmiştir. İki tarafın haritaları kamuoyuna açıklanmaması koşuluyla BM'ye verilmiştir³⁶⁷. Beşli konferansta anlaşma sağlanması durumunda haritalar açıklanması planlanmıştır. 12 Ocak günü başlayan beşli konferansta güvenlik/garanti konusu ilk sırada olmuştur. Yunanistan garantilerin tamamen kaldırılmasını isterken; Türkiye garantilerin vazgeçilmez olduğunu ileri sürmüştür³⁶⁸. İki garantör devletin net tavrı

³⁶¹ *Kıbrıslı Liderler Çetin Pazarlıklar İçin Mont Pelerin'de*, (Erişim Tarihi 05.03.2022), <https://www.dw.com/tr/k%C4%B1br%C4%B1sl%C4%B1-liderler-%C3%A7etin-pazarl%C4%B1klar-i%C3%A7in-mont-p%C3%A8lerin-de/a-36286951>.

³⁶² *İsviçre'deki Kıbrıs Müzakereleri Tıkanma Noktasında*, (Erişim Tarihi 05.03.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/isviredeki-kibris-muzakereleri-tikanma-noktasinda/690248>.

³⁶³ *Mont Pelerin'den Hayal Kırıklığı Çıktı*, (Erişim Tarihi 05.03.2022), <https://www.milliyet.com.tr/dunya/mont-pelerin-den-hayal-kirikligi-cikti-2349426>.

³⁶⁴ *Mont Pelerin 2, Ağlama Duvarına Döndü*, (Erişim Tarihi 05.03.2022), <https://www.havadiskibris.com/mont-pelerin-2-aglama-duvarina-dondu/>.

³⁶⁵ *Kıbrıs Meselesi, Güncel Gelişmeler*, (Erişim Tarihi 05.03.2022), <https://mfa.gov.ct.tr/tr/kibris-meselesi/guncel-gelismeler/>.

³⁶⁶ *Akıncı ile Anastasiadis Ara Bölgede Bir Araya Geldi*, (Erişim Tarihi 05.03.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/-akinci-ile-anastasiadis-ara-bolgede-bir-araya-geldi/720410>.

³⁶⁷ *Kıbrıs Müzakerelerinde Haritalar Özel Kasada Saklanacak*, (Erişim Tarihi 06.03.2022), <https://tr.sputniknews.com/20170111/kibris-muzakere-harita-kasa-1026716149.html>.

³⁶⁸ *Kıbrıs'a Yunan Çelmesi*, (Erişim Tarihi 06.03.2022), <https://www.yenisafak.com/gundem/kibrisa-yunan-celmesi-2596476>.

görüşmelerin seyrini belirlemiştir. Yapılan görüşmelerde bir sonuca varılamamıştır. Görüşmeler ileri bir tarihe ertelenerek; müzakerelerin son bulması engellenmek istenmiştir³⁶⁹.

Görüşmelerin devam edebilmesi için gösterilen çabalar, Rum yönetiminin aldığı bir karar ile sarsılmıştır. GKRY meclisi '1950 Enosis referandumunun okullarda kutlanması' kararını almıştır³⁷⁰. Karara Türk tarafı sert tepki göstererek; karardan geri adım atılmaması durumunda görüşmelerin son bulacağını açıklamıştır³⁷¹. Rum yönetiminin aldığı karar Türkiye'nin garantiler konusunda ne kadar haklı bir konumda olduğunu göstermiştir. Daha önce Akıncı'nın garantileri tartışmaya açma fikri ve bu konuda AKP Hükümeti ile ters düşmesinin yanlışlığı ortaya çıkmıştır. Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ve Mustafa Akıncı KKTC'de düzenledikleri ortak basın toplantısında; görüşmelerin seyri hakkında açıklamalarda bulunulmuş ve görüşmelerin devam edebilmesi için Rum yönetiminden gereken adımları atmaları istenmiştir³⁷².

3.23.3. Crans-Montana Görüşmeleri

BM Genel Sekreteri Antonio Guterres'in³⁷³ çabaları sonucu iki lider bir araya gelmiş ve görüşmelerin 28 Haziran 2017'de İsviçre'nin Crans-Montana kasabasında devam ettirileceği kararının alındığı açıklanmıştır³⁷⁴.

Crans-Montana görüşmeleri 2 ayrı masa etrafında yapılarak; birinci masada garantörlerin katılımıyla güvenlik/garanti konusunun ele alınacağı; ikinci masada daha önce görüşülen ve sonuca ulaştırılamayan konuların görüşülmesi planlanmıştır³⁷⁵. 28

³⁶⁹ Kıbrıs Müzakerelerinde Beşli Konferans Mart Ayında Devam Edecek, (Erişim Tarihi 06.03.2022), <https://www.sondakika.com/haber/haber-kibris-muzakerelerinde-besli-konferans-mart-ayinda-9220950/?yodk>.

³⁷⁰ Güney Kıbrıs Enosis'i Okullarda Kutlama Kararı Aldı, (Erişim Tarihi 06.03.2022), <https://haber.sol.org.tr/toplum/guney-kibris-enosisi-okullarda-kutlama-karari-aldi-185341>.

³⁷¹ Kıbrıs Müzakerelerinde 'Enosis Krizi' Sürüyor: 'AnastasiaDış Kapıyı Sert Bir Şekilde Vurup Çıktı, (Erişim Tarihi 06.03.2022), <https://tr.sputniknews.com/20170216/kbrs-muzakerelerinde-enosis-krizi-anastasiadis-gorusmeyi-terk-etti-1027249760.html>.

³⁷² Dışişleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu'nun KKTC Cumhurbaşkanı Sayın Mustafa Akıncı İle Ortak Basın Toplantısı, 21 Şubat 2017, Lefkoşa, (Erişim Tarihi 06.03.2022), https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu_nun-kktc-cumhurbaskani-sayin-mustafa-akinci-ile-ortak-basin-toplantisi_-21-subat-2017_-l.tr.mfa.

³⁷³ 1 Ocak 2017-31 Aralık 2021 arasında BM Genel Sekreterliğini devralan siyasetçidir. Göreve ikinci defa seçilmiş ve görev süresi 31 Aralık 2026'ya uzamıştır. Daha fazlası için bkz. Guterres BM Genel Sekreterliğine Yeniden Seçildi, (Erişim Tarihi 07.03.2022), <https://www.amerikaninsesi.com/a/guterres-bm-genel-sekreterligine-yeniden-secildi/5934206.html>.

³⁷⁴ Olgun, Kıbrıs Müzakereleri, s.227.

³⁷⁵ Yeliz Şahin, Crans-Montana'daki Kıbrıs Konferansı Sonuçsuz Geride Kalırken, *İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi*, Sayı:219, Yıl:2017, s.31-32.

Haziran 2017’de görüşmelere ikinci masa başlamıştır. Önceki görüşmelerde belli bir aşama kaydedilmiş konular ele alınarak sonuca varılmak istenmiştir. Rum yönetiminin katı tutumu ve Türkleri azınlık olarak nitelendirmeye devam etmesi nedeniyle ilk tur görüşmesi sonuçsuz kalmıştır.

BM Genel Sekreteri Antonio Guterres garantörlerin yer alacağı birinci masa görüşmelerine katılmak için Crans-Montana’ya gelmiştir.³⁷⁶ Guterres’i Crans-Montana’da sonuçsuz görüşmeler karşılamıştır. Guterres, tıkanan görüşmelerin devam edebilmesi için iki tarafa yol gösterici olabilecek bir taslak hazırlamıştır³⁷⁷. Tüm girişimlere rağmen süreç olumlu yöne çevrilememiştir.

Sorunlu ilerleyen görüşmelerin gölgesinde beşli konferans yapılarak güvenlik/garanti konusu görüşülmüştür³⁷⁸. Rum yönetimi Türk askerlerinin adadan çekilmesini ve garantilerin tamamen kaldırılmasını istemeye devam etmiş; Türk tarafı garantilerin devam etmesini ancak bir ortaklık devleti oluşturulduğunda, 15 yıl sonra askerlerin çekilmesinin görüşülebileceğini ileri sürmüştür³⁷⁹. Rum-Yunan ikilisinin garantilerin kaldırılmasını istemesi ve kurulacak ortaklıkta yönetimi paylaşmak istememesi görüşmelerin sonu olmuştur³⁸⁰. Görüşme sonrası Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu açıklamalarda bulunarak; Türk tarafının üzerine düşeni yaptığını ve bundan sonraki süreçte Federasyona dayalı bir çözüm görüşmesinin olmayacağını ifade etmiştir³⁸¹. Sonuçsuz kalan görüşmelere dair benzer açıklamalar KKTC Dışişleri Bakanlığında da yapılarak; ilerleyen süreçte yeni bir çözüm modeli bulunmasını ve bunun iki ayrı devlet olacak şekilde görüşülmesi gerektiği yönünde ifadeler kullanılmıştır³⁸².

---

³⁷⁶ Guterres, *Crans-Montana'daki Kıbrıs Konferansı'na Katılıyor*, (Erişim Tarihi 07.03.2022), <https://www.sondakika.com/haber/haber-guterres-crans-montana-daki-kibris-konferansi-na-9778205/>.

³⁷⁷ Olgun, *Kıbrıs Müzakereleri*, s.229.

³⁷⁸ *5'li Kıbrıs Konferansı BM Genel Sekreteri Guterres Başkanlığında Toplandı*, (Erişim Tarihi 07.03.2022), <https://www.sondakika.com/haber/haber-5-li-kibris-konferansi-bm-genel-sekreteri-guterres-9781303/>.

³⁷⁹ *Kıbrıs İçin Ya Tamam Ya Devam Kararı*, (Erişim Tarihi 07.03.2022), <https://t24.com.tr/haber/kibris-icin-ya-tamam-ya-devam-sinavi.411344>.

³⁸⁰ *Kıbrıs Görüşmelerinden Yine Sonuç Çıkmadı*, (Erişim Tarihi 07.03.2022), <https://www.dw.com/tr/k%C4%B1br%C4%B1s-g%C3%B6r%C3%BC%C5%9Fmelerinden-yine-sonu%C3%A7-%C3%A7%C4%B1kmad%C4%B1/a-39589588>.

³⁸¹ *Çavuşoğlu: İsviçre'deki Kıbrıs Konferansı Sonuçsuz Kaldı*, (Erişim Tarihi 07.03.2022), <https://tr.sputniknews.com/20170707/cavusoglu-isvicre-kibris-konferansi-sonucsuz-1029168847.html>.

³⁸² *Crans-Montana'da Gerçekleşen Kıbrıs görüşmeleri hk.*, (Erişim Tarihi 07.03.2022), <https://mfa.gov.ct.tr/tr/crans-montanada-gerceklesen-kibris-gorusmeleri-hk/>.

BM Genel Sekreteri'nin girişimleri ile bir araya gelen iki lider; farklı birçok öneri sunulmasına rağmen görüşmelerin yeniden başlayabilmesi için bir anlaşmaya varamamıştır³⁸³. Özellikle Doğu Akdeniz'deki karşılıklı hamleler, görüşmelerin başlamasının önünü kesmiştir. Mustafa Akıncı Doğu Akdeniz'de iki kesimin ortak hareket etmesi yönünde bir teklifte bulunmuştur³⁸⁴. Akıncı'nın, görüşmelerin yeniden başlayabilmesi adına sunduğu teklif; Rum kesimi tarafından reddedilmiştir. BM Genel Sekreteri iki kesim arasında gerginliğin artması nedeniyle, iki liderden mevcut durumlarına yönelik değerlendirme raporları talep etmiş; iki lider raporlarını hazırlayarak Genel Sekreter'e sunmuştur³⁸⁵. Genel Sekreter raporların değerlendirilmesi sonrası, Akıncı ve Anastasiadis'i Berlin'e davet ederek yeni bir görüşme başlatmak istemiştir³⁸⁶. Görüşme her ne kadar olumlu lanse edilse de, bir anlaşmaya varılamamış; iki liderin görüşmelerin devam etmesine yönelik girişimlerini sürdürecekleri açıklaması yapılmıştır³⁸⁷.

3.24. 2015 AKP Genel Seçim Beyannamesinde ve 64. Hükümet Programında Kıbrıs Sorunu

AKP, 2015 seçim beyannamesinde Kıbrıs konusunu kısa tutmuştur. KKTC'ye verilen desteğin devam edeceğini ve BM çözüm görüşmelerinin destekleneceğini açıklamışlardır³⁸⁸. Ayrıca, KKTC'ye su temininin yapılacağı da belirtilmiştir.

Türkiye'de 7 Haziran 2015 tarihinde yapılan seçimler sonrası hiçbir parti tek başına iktidarı kuracak milletvekili sayısına ulaşamamıştır. Hükümetin kurulması için koalisyon gerekmektedir ancak partiler koalisyon konusunda da uzlaşamayınca; Cumhurbaşkanı tarafından seçimlerin yenilenmesi kararı alınmıştır. Bu nedenle 63. Hükümet seçim hükümeti olmuştur. Seçim hükümeti geçici olmaktadır, dolayısıyla mecliste güvenoyu veya hükümet programı gerekmemektedir.

³⁸³ Olgun, *Kıbrıs Müzakereleri*, s.238-242.

³⁸⁴ *Doğu Akdeniz'de Doğal Gaz Krizi: Akıncı'dan Rum Tarafına Ortak Komite Teklifi*, (Erişim Tarihi 09.03.2022), <https://tr.euronews.com/2019/07/14/dogu-akdeniz-de-dogal-gaz-krizi-akinci-dan-rum-tarafina-ortak-komite-teklifi-kibris-enerji>.

³⁸⁵ Olgun, *Kıbrıs Müzakereleri*, s.252-257.

³⁸⁶ *Üçlü Gayriresmî Kıbrıs Görüşmesi Berlin'de Yapıldı: 'Artık Uzakıp Giden Süreç Söz Konusu Olmayacak'*, (Erişim Tarihi 09.03.2022), <https://tr.sputniknews.com/20191126/uclu-gayriresmi-kibris-gorusmesi-berlinde-yapildi-1040695824.html>.

³⁸⁷ *BM: Kıbrıslı Liderler Çözüm Arayışını Sürdürecektir*, (Erişim Tarihi 09.03.2022), <https://www.dw.com/tr/bm-k%C4%B1br%C4%B1sl%C4%B1-liderler-%C3%A7%C3%B6z%C3%BCm-%C4%B1-%C5%9F%C4%B1n%C4%B1-s%C3%BCrd%C3%BCrecek/a-51416716>.

³⁸⁸ *2015 Genel Seçimleri Seçim Beyannamesi*, (Erişim Tarihi 06.04.2022), <https://www.akparti.org.tr/media/318795/7-haziran-2015-edited.pdf>.

2015 yılının Kasım ayında tekrarlanan seçim ile AKP yeniden tek başına iktidara gelmiştir. Başbakan Ahmet Davutoğlu mecliste güvenoyu alarak; Hükümet Programını açıklamıştır. Programda Kıbrıs konusuna çok az yer verilmiştir. BM'nin çözüm çabalarının desteklenmeye devam edileceği belirtilerek; KKTC'nin tanınması ve ekonomik olarak kalkındırılması için hükümetin çalışmalarını sürdüreceğini; adada eşit haklara sahip iki devletin kurulması gerektiğini açıklamışlardır³⁸⁹.

3.25. 2015 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu

2015'de açıklanan İlerleme Raporu'nda:³⁹⁰ Türkiye'nin çözüme yönelik yapılan çalışmalara desteğinin devam ettiği belirtilmiştir. Çözüm için Türkiye'den beklenen tek taraflı taviz isteği devam etmektedir. BM çerçevesinde AB ilkelerine uygun adımlar atılması beklenmiştir.

Türkiye'den GKRY'nin petrol ve doğalgaz arama faaliyetlerine yönelik "tehditlerinden" vazgeçmesi istenmiştir. AB'ye üye ülkelerin yasal hakları hatırlatılarak; Türkiye'nin bu haklara saygı duyması gerektiği vurgulanmıştır. GKRY'ye yönelik kısıtlamaların devam ettiği ve Ek Protokol'ün hâlâ uygulanmadığı tekrarlanmıştır. Türkiye'nin Eylül 2005, Aralık 2006 ve Aralık 2014'te alınan Zirve kararlarını uygulamamaya devam ettiği belirtilmiştir.

Türkiye, GKRY'nin uluslararası örgütlere üyeliğini veto etmeyi sürdürmüştür. AB, kararlarının uygulanmamaya devam edilmesi ve GKRY ile ilişkilerin normalleşmemesi durumunda; kapatılan fasılların açılmayacağı ifade edilmiştir.

Türkiye ile GKRY arasındaki davalarda bir çözüme varılamamıştır. Türkiye AİHM kararlarını tam haliyle yerine getirmemiştir. Taşınmaz Mal Komisyonuna yapılan başvurularda artış olduğu belirtilmiştir. Komisyon'un çözüm sağladığı davalar sonucunda şimdiye kadar ödenen tazminat tutarının 283 milyon avro olduğu açıklanmıştır³⁹¹.

³⁸⁹ 64. Hükümet Programı, (Erişim Tarihi 05.04.2022), https://www.aa.com.tr/uploads/TempUserFiles/64.hukumet_programi.pdf.

³⁹⁰ Türkiye 2015 Raporu, (Erişim Tarihi 21.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/5%20Ekim/2015_ilerleme_raporu_tr.pdf.

³⁹¹ "Türkiye 2015 Raporu"

3.26. 65. Hükümet Programında Kıbrıs Sorunu

Başbakan Ahmet Davutoğlu'nun istifa etmesi sonrası; Cumhurbaşkanı tarafından hükümet kurma görevi Binali Yıldırıma verilmiştir. Binali Yıldırım Başbakanlığında kurulan 65. Hükümet; güvenoyu alarak göreve başlamış ve hükümet programını mecliste açıklamıştır.

Kıbrıs konusunda önceki programdan farklı bir açıklama yapılmamıştır. KKTC'nin haklarının savunulmaya devam edileceği; uluslararası arası alanda tanınması ve ekonomisinin gelişmesi için çalışmaların sürdürüleceği; BM tarafından eşit haklara sahip iki devletin kurulması için önerilen çözüm görüşmelerinin desteklenmeye devam edileceği belirtilmiştir³⁹².

3.27. 2016 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu

2016'da açıklanan İlerleme Raporu'nda:³⁹³ Türkiye'nin BM Genel Sekreterine olan desteği sürmüş ve AB çözüm için Türkiye'den gerçekçi adımlar beklediğini yinelemiştir.

Türkiye'nin GKRY'ye yönelik kısıtlamalarının devam ettiği; Ek Protokol'ün uygulanmasına yönelik alınan kararlara uyulmadığı; Türkiye'nin, GKRY'nin uluslararası örgütlere üyeliğini veto etmeyi sürdürdüğü; GKRY ile olan ilişkilerde ilerleme sağlanamadığı ifade edilmiştir. Bu yüzden müzakerede yeni başlıklar açılmamış, açılan başlıklarda kapatılmamıştır.

Türkiye'nin Kıbrıs ile ilgili AİHM davalarında henüz çözüm sağlanamamıştır. Türkiye AİHM kararlarını gerektiği şekilde uygulamamayı sürdürmüştür. Öte yandan Taşınmaz Mal Komisyonu'na başvurular devam etmiştir. Türkiye'den Kayıp Şahıslar Komisyonu'na verilen izinlerin arttırılması ve sürecin hızlandırılması istenmiştir³⁹⁴.

3.28. Fransa-GKRY Savunma Alanında İşbirliği Anlaşması

Fransa-GKRY arasındaki askeri anlaşmanın temeli 2007 yılına dayanmaktadır³⁹⁵. 2007 yılında yapılan anlaşma ile Fransa GKRY üslerini

³⁹² 65. Hükümet Programı, (Erişim Tarihi 06.04.2022), https://afyonluoglu.org/PublicWebFiles/Reports-TR/Hukumet_Prg/65_hukumet_programi.pdf.

³⁹³ Türkiye 2016 Raporu, (Erişim Tarihi 21.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/pub/2016_ilerleme_raporu_tr.pdf.

³⁹⁴ "Türkiye 2016 Raporu"

³⁹⁵ 2007-03-01 Kıbrıs-Derleme, (Erişim Tarihi 11.03.2022), <https://www.ab.gov.tr/p.php?e=40680>.

kullanabilecek, ortak tatbikatlar düzenleyebilecek ve askeri eğitim alanında destek verebilecektir. Anlaşma Kıbrıs'ta çözümü ortadan kaldıracak nitelikte olmaktadır. Yapılan anlaşmaya Türkiye Dışişleri Bakanlığı yaptığı resmi açıklama ile tepki göstermiştir³⁹⁶. Türkiye hem Fransa hem de GKRY'yi uyararak; adada huzur ortamını bozacak ve gerginliğe neden olacak eylemlerden kaçınılması gerektiğini ve yapılan yanlışın dönülmesini istemiştir.

2017 yılına gelindiğinde Fransa ve GKRY; 2007 yılında yaptıkları anlaşmayı genişleterek “Savunma Alanında İşbirliği Anlaşması”na imza atmış ve anlaşma 1 Ağustos 2020 tarihinde yürürlüğe girmiştir³⁹⁷. Anlaşmanın öne çıkan maddelerine ait konular şu şekilde olmaktadır:³⁹⁸

- 1) *Deniz üssü ileri operasyonel menzilli nitelikte olacak.*
- 2) *Vasiliko Deniz Üssü'nün geliştirilmesiyle ilgili incelemeler ve planlar tamamlandıktan sonra üs altı ay içerisinde operasyonel olarak hazır olacak.*
- 3) *PESCO işbirliği çerçevesinde Doğu Akdeniz'de operasyonda bulunacak Fransız Deniz Kuvvetleri'nin gereksinimleri tamamıyla karşılanacak.*
- 4) *Fransa'nın bölgedeki daimi ve sürekli varlığı garanti altına alınacak.*
- 5) *Rum Yönetimi'nin operasyonel altyapısı, bölgede faaliyet gösteren Fransız Deniz Kuvvetleri tarafından kullanılacak.*
- 6) *Fransa, üssün kurulma ve geliştirilmesine ekonomik olarak katkıda bulunacak.*
- 7) *Fransız Deniz Kuvvetleri, Türkiye'nin Rum sözde parsellerinde faaliyet gösteren Fransız petrol şirketi Total'e yönelik olası müdahalelerini göğüsleyecek.*
- 8) *Fransa, Rum Yönetimi'nin deniz kuvvetlerinin modernizasyonu ve güçlendirilmesine yardımcı olacak.*

---

³⁹⁶ No:39 - Fransa ile GKRY Arasında İmzalanan Savunma İşbirliği Anlaşması hk., (Erişim Tarihi 11.03.2022), https://eski.mfa.gov.tr/no_39---fransa-ile-gkry-arasinda-imzalanan-savunma-isbirligi-anlasmasi-hk_.tr.mfa.

³⁹⁷ Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Fransa Arasındaki Savunma Anlaşması Devreye Girdi, (Erişim Tarihi 11.03.2022), <https://www.defenceturk.net/fransa-kibris-anlasma-devreye-girdi>.

³⁹⁸ Fransız Donanması Kıbrıs'a Yerleşiyor, (Erişim Tarihi 11.03.2022), <https://www.aydinlik.com.tr/haber/fransiz-donanmasi-kibrisa-yerlesiyor-126842>.

9) Avrupa veya ortak faaliyetler çerçevesinde iki ülke silahlı kuvvetlerinin işbirliği ve eğitimi sağlanacak.

Anlaşma maddelerinden de anlaşılacağı üzere Fransa, Kıbrıs'ta üs kurabilecek ve daimi olarak asker bulundurabilecek. Anlaşmaya Türkiye ve KKTC tepki göstermiştir. Türkiye, anlaşmanın Garanti Anlaşmalarına aykırı olduğunu, GKRY'nin böyle bir anlaşma yapmaya yetkisinin olmadığını ve BM daimi üyesi Fransa'nın; BM gözetiminde yapılan çözüm görüşmelerini olumsuz etkileyecek bu gibi eylemler konusunda dikkatli olması gerektiğini belirtmiştir³⁹⁹. Dönemin KKTC Başbakanı Ersin Tatar ise anlaşmanın barış getirmeyeceğini ifade etmiştir⁴⁰⁰.

3.29. Türkiye'deki Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin Kıbrıs Politikasına Etkisi

Türkiye'de AKP 10 Aralık 2016 tarihinde TBMM'ye anayasa değişikliği teklifini sunmuş; teklif Milliyetçi Hareket Partisi'nin (MHP) desteği ile meclisten geçerek 21 Ocak 2017 tarihinde tamamlanmış ve yasalaşmıştır⁴⁰¹. Mecliste anayasa değişikliği için yeterli sayıya ulaşamadığından; değişiklik için halk oylaması (referandum) gerekmiştir. 16 Nisan 2017 tarihinde yapılan referandum ile Türkiye'de Parlamenter Sistem'den Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne⁴⁰² geçilmesine onay verilmiştir⁴⁰³.

Anayasa değişikliği sürecinde AKP MHP'den tam destek almıştır. Hem mecliste hem de referandumda MHP kilit rol oynamıştır. Bunun bilincinde olan AKP Hükümeti; MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin seçimlerde ittifak yapma çağrısını karşılıksız bırakmayarak, kabul etmiştir. AKP ve MHP Yüksek Seçim Kurulu'na sundukları protokol ile 'Cumhur İttifakı'nı kurmuşlardır⁴⁰⁴. Daha sonra ittifaka Büyük Birlik Partisi

³⁹⁹ Dışişlerinden GKRY ile Fransa Arasında Savunma İş Birliği Anlaşmasının Yürürlüğe Girdiği Açıklamasına Tepki, (Erişim Tarihi 11.03.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/disislerinden-gkry-ile-fransa-arasında-savunma-is-birligi-anlaşmasının-yururluge-girdigi-aciklamasına-tepki/1943284>.

⁴⁰⁰ Başbakan Tatar: "Fransa'nın GKRY'ye Askeri Desteği Barışa Değil Gerginliğin Artmasına Hizmet Eder", (Erişim Tarihi 11.03.2022), <https://pio.mfa.gov.ct.tr/basbakan-tatar-fransanın-gkryye-askeri-destegi-barisa-degil-gerginligin-artmasına-hizmet-eder/>.

⁴⁰¹ 18 Maddelik Anayasa Değişikliği Paketi 339 Oyla Kabul Edildi, (Erişim Tarihi 15.03.2022), <https://www.haberturk.com/gundem/haber/1360793-18-maddelik-anayasa-degisikligi-paketi-kabul-edildi>.

⁴⁰² Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi hakkında daha fazla bilgi için bkz., Görev ve Yetkiler-Cumhurbaşkanlığı, (Erişim Tarihi 15.03.2022), https://www.tccb.gov.tr/cumhurbaşkanligi/gorev_yetki/.

⁴⁰³ Türkiye'nin Yeni Yönetim Sistemi Hakkında Bilmek İstedığınız Her Şey, (Erişim Tarihi 15.03.2022), <https://tr.euronews.com/2018/07/10/yeni-sistem-hakkında-bilmeniz-gerekenler>.

⁴⁰⁴ 'Cumhur İttifakı' Protokolü'nün Tam Metni, (Erişim Tarihi 15.03.2022), <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/cumhur-ittifaki-protokolu-nun-tam-metni-2662293>.

(BBP) de katılmıştır. Genel seçimlere ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ittifak olarak gidilmiştir. İttifakın desteği ile Recep Tayyip Erdoğan tekrar Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Yeni sisteme göre Erdoğan Cumhurbaşkanı olsa dahi AKP Genel Başkanlığını sürdürme hakkına sahip olmaktadır. Parlamenter Sistem’de böyle bir durum tarafsızlık ilkesi nedeniyle mümkün olmamaktaydı. Böylece Erdoğan hem Cumhurbaşkanı hem de AKP Genel Başkanı olarak yeni sistemde göreve başlamıştır. Ayrıca, yeni sistemde Başbakanlık kaldırılarak; yetkileri Cumhurbaşkanlığına devredilmiştir.

Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın iç siyasette kayıplar yaşamamak adına attığı adımlar Kıbrıs politikasını doğrudan etkilemiştir. MHP’nin desteğini kaybetmek istemeyen AKP Hükümeti, daha kesin bir şekilde Kıbrıs’ta milliyetçi politikaları dillendirmeye başlamıştır. 2017 yılındaki Crans-Montana görüşmeleri için son federasyon görüşmeleri olacağını açıklamaları ve iki devletli çözüm vurgusu dönüşümü göstermektedir. Daha önce AKP Hükümeti Kapalı Maraş’ın açılmasına yanaşmamaktayken; geline noktada KKTC’ye Kapalı Maraş’ın açılması için destek vermiştir⁴⁰⁵. Seçim ittifakları sonrası Cumhurbaşkanı Erdoğan ve AKP Hükümeti her fırsatta iki devletli çözümü desteklediklerini dile getirmişlerdir.

İç siyasette milliyetçi partiler ile olan ortaklıkların zedelenmemesi için AKP Hükümeti keskin dönüş yapmıştır. Kıbrıs’ta geçmişte destekledikleri federasyon görüşmelerini bir kenara bırakmışlardır. KKTC’nin ayrı bir devlet olarak tanınması için çaba gösterilmeye başlanmıştır.

3.30. 2018 AKP Genel Seçim Beyannamesinde ve 66. Hükümet Programında Kıbrıs Sorunu

AKP 2018 seçim beyannamesinde Kıbrıs ile ilgili olarak; KKTC’nin uluslararası alanda hak ettiği yere gelmesi temel hedef olarak açıklanarak; Kıbrıs’ta kalıcı barışın sağlanması için yapılan çalışmalara desteklerini sürdüreceklerini ve barış gerçekleşene kadar KKTC’nin desteklenmeye devam edileceği açıklanmıştır⁴⁰⁶. KKTC ekonomisinin güçlendirilmesi ve adada kalıcı barışın sağlanması için gereken desteğin verilmeye

⁴⁰⁵ Maraş’ın Kısmen Açılması, Kuzey Kıbrıs’ta Seçimi Nasıl Etkiler?, (Erişim Tarihi 15.03.2022), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54482827>.

⁴⁰⁶ 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri ve Genel Seçimler Seçim Beyannamesi, (Erişim Tarihi 06.04.2022), <https://www.akparti.org.tr/media/318779/24-haziran-2018-cumhurbaskanligi-secimleri-ve-genel-secimler-secim-beyannamesi-sayfalar.pdf>.

devam edileceği belirtilmiştir⁴⁰⁷. KKTC'ye su temininin sağlandığı da beyannamede yer bulmuştur.

2018 seçimleri ile Türkiye'de değişen sistem ile hükümet programlarının yerini Cumhurbaşkanlığı yıllık programları almıştır. Yıllık programlarda Kıbrıs ile ilgili olarak yalnızca yapılan yardımların miktarı yer almaktadır. Kıbrıs konusunda uygulanacak ya da uygulanması planlanan politikalara yer verilmemiştir.

3.31. 2018 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu

2018'de açıklanan İlerleme Raporu'nda:⁴⁰⁸ Türkiye'nin Kıbrıslı iki lider arasında BM gözetiminde gerçekleşen görüşmeleri desteklemeyi sürdürdüğü, ancak görüşmeler sonucunda herhangi bir çözüme varılamadığı belirtilmiştir. AB, Türkiye'den çözüme yönelik desteğini devam ettirmesini ve çözüm için gereken somut adımların Türkiye tarafından atılmasını istemektedir.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz tutumu ve buna yönelik açıklamaları eleştiri konusu olmuştur. Türkiye, GKRY adına sondaj faaliyetinde bulunan İtalya merkezli bir şirketin çalışmalarına engel olmuştur. AB, bu duruma tepki göstererek üye ülkelerin yasal haklarını hatırlatmış ve saygı duyulması gerektiğini vurgulamıştır.

Türkiye'nin Ek Protokol ile AB Zirve kararlarını uygulamamaya devam ettiği; GKRY'ye yönelik kısıtlamaları kaldırmadığı ve GKRY'nin uluslararası örgütlere üyeliğini veto etmeyi sürdürdüğünün altı çizilmiştir.

AİHM davalarında herhangi bir çözüm sağlanamamıştır. Türkiye, AİHM kararlarını uygulamamaya devam etmiştir. Taşınmaz Mal Komisyonu'na yapılan başvuru ile orantılı olarak ödenen tazminat artmış ve 310 milyon Avro'ya ulaşmıştır⁴⁰⁹.

3.32. ABD'nin GKRY'ye Uyguladığı Silah Ambargosunu Kaldırması

ABD 1987 yılından itibaren GKRY'ye uyguladığı silah ambargosunu, 2019 yılında imzaladığı karar ile 2021 yılı için kaldırdığını açıklamıştır⁴¹⁰. ABD kararın 1

⁴⁰⁷ 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri ve Genel Seçimler Seçim Beyannamesi, (Erişim Tarihi 06.04.2022), <https://www.akparti.org.tr/media/318779/24-haziran-2018-cumhurbaskanligi-secimleri-ve-genel-secimler-secim-beyannamesi-sayfalar.pdf>.

⁴⁰⁸ Türkiye 2018 Raporu, (Erişim Tarihi 22.04.2021), https://www.ab.gov.tr/siteimages/pub/komisyon_ulke_raporlari/2018_turkiye_raporu_tr.pdf.

⁴⁰⁹ "Türkiye 2018 Raporu"

yıllık olduğunu ve ‘öldürücü olmayan savunma malzemeleri’ni kapsadığını açıklamıştır⁴¹¹. Kararın Doğu Akdeniz’de gerginliğin yüksek olduğu ve Türkiye ile ilişkilerin sorunlu olduğu döneme denk gelmesi manidardır. Her fırsatta Türkiye’yi daimi müttefik olarak gördüğünü açıklayan ABD’nin hamlesi soru işaretleri bırakmaktadır. Türk tarafından duruma tepki gösterilmiştir. KKTC Cumhurbaşkanı Mustafa Akıncı karar ile Rum yönetiminin çözümsüzlük siyasetini güçlendireceğini belirten ifadeler kullanmıştır⁴¹². Türkiye Cumhurbaşkanı yardımcısı Fuat Oktay; *"ABD'nin GKRY'ye yönelik silah ambargolarını kaldırması bölgesel barış ve istikrarı zehirlemektedir."* açıklamasında bulunmuş ve açıklamasının devamında; KKTC’nin güvenliği için Türkiye’nin gereken adımları atacağını belirtmiştir⁴¹³.

3.33. Türkiye ve Libya’nın Doğu Akdeniz’de İş Birliği Süreci

İsrail-Yunanistan-Mısır-GKRY dörtlüsünün Doğu Akdeniz’de artan Türkiye karşıtı tavırları ve hukuksuz faaliyetleri giderek hız kazanmıştır. Bu dörtlüye ek olarak ABD ve AB’nin açık desteklerini belirtmeleri; Türkiye ve KKTC’nin bulundukları bölgelere hapsolması yönündeki eğilimlerini arttırmıştır. Türkiye’nin sorunlu dış ilişkileri ve Ortadoğu’daki iç savaşlar, bölgede yalnızlaşmasına neden olmuştur. Türkiye’nin böylesi bir durumda atacağı adım kritik öneme sahip olmaktadır.

⁴¹⁰ ABD, Güney Kıbrıs’a 33 Yıldır Uygulanan Silah Ambargosunu Kısmi Olarak Kaldırdı, (Erişim Tarihi 11.03.2022), <https://tr.euronews.com/2020/09/01/abd-guney-k-br-s-a-33-y-ld-r-uygulanan-silah-ambargosunu-k-smi-olarak-kald-rd->.

⁴¹¹ ABD Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’ne Yönelik Silah Ambargosunu Kaldırdı, (Erişim Tarihi 11.02.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-guney-kibris-rum-yonetimine-yonelik-silah-ambargosunu-kaldirdi-1960243>.

⁴¹² ABD, GKRY’ye Yönelik Silah Ambargosunu Kaldırdı: Türkiye’den Tepki, (Erişim Tarihi 11.03.2022), <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/abd-gkryye-yonelik-silah-ambargosunu-kaldirdi-turkiyeden-tepki-1762786>.

⁴¹³ Cumhurbaşkanı Yardımcısı Oktay: ABD’nin GKRY’ye Yönelik Silah Ambargolarını Kaldırması Bölgesel Barışı Zehirlemekte, (Erişim Tarihi 11.03.2022), <https://www.setav.org/cumhurbaskani-yardimcisi-oktay-abdnin-gkryye-yonelik-silah-ambargolarini-kaldirmasi-bolgesel-barisi-zehirlemekte/>.

Şekil3.3: Türkiye ve Libya Arasında İmzalanan Anlaşmanın Sınırları

Kaynak: <https://www.formathaber.com/bm-turkiye-libya-arasinda-imzalanan-deniz-yetki- Alanlari-anlasmasini-onayladi-5093/>. (06.02.2022)

Türkiye Doğu Akdeniz’de bugüne kadar yapılan hesapların alt-üst olmasını sağlayacak bir anlaşmaya imza atmıştır. Türkiye Hükümeti ve Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti⁴¹⁴ arasında Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Anlaşma, 27 Kasım 2019’da imzalanmıştır⁴¹⁵. Anlaşma BM’ye bildirilerek tescil işlemlerinin tamamlanması beklenmiştir. Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de MEB ilan etmemesi hukuki bir eksik olarak nitelendirilebilmektedir⁴¹⁶. Ancak yapılan anlaşma BM tarafından tescil edilerek hukuka uygunluğu resmileştirilmiştir⁴¹⁷.

Görüleceği üzere Türkiye-Libya anlaşması Yunanistan’ın Doğu Akdeniz ile bağlantısını kesmiştir. Türkiye yaptığı anlaşma ile GKRY-Yunanistan arasında imzalanacak bir MEB anlaşmasının da önüne geçmiştir. Böylece Kıbrıs sorununun yeni bir boyut kazanarak farklı krizler doğurması da engellenmiştir.

⁴¹⁴ Libya’da yaşanan iç savaş sonrası BM tarafından resmi olarak tanınan hükümet.

⁴¹⁵ Yayıncı, *Doğu Akdeniz’in*, s.160.

⁴¹⁶ Barış Doster, “Doğu Akdeniz’deki Rekabet ve Türkiye”, Şenol Çarık (edt.), *Doğu Akdeniz’de Rekabet Savunma-Diplomasi-Enerji*, İstanbul 2021, s.33.

⁴¹⁷ BM, *Türkiye Libya Arasında İmzalanan Deniz Yetki Alanları Anlaşmasını Onayladı*, (Erişim Tarihi 06.02.2022), <https://www.formathaber.com/bm-turkiye-libya-arasinda-imzalanan-deniz-yetki- Alanlari-anlasmasini-onayladi-5093/>.

Fransa, Yunanistan, Mısır ve GKRY anlaşmanın hukuka aykırı olduğunu savunmaktayken; GKRY ilgili olarak Uluslararası Adalet Divanı'na başvuru için hazırlıklara başlamıştır⁴¹⁸. Öte yandan, Yunanistan ve Mısır 2020 yılında MEB anlaşması imzalayarak; BM'den tescil almışlardır⁴¹⁹.

Şekil 3.4: Yunanistan-Mısır Sözde MEB Sınırları

Kaynak: <https://qha.com.tr/haberler/guncel/yunanistan-ve-misir-meb-anlasmasi-bm-de-yayimlandi/288651/>. (06.05.2022)

Yunanistan-Mısır anlaşması; BM'nin 5 daimi üyelerinden biri olan Fransa'nın desteği ile imzalanmıştır. Doğu Akdeniz'de ve dünya siyasetinde yeniden etkin konumda olmak isteyen Fransa; bölgede hakimiyet kurabileceği devletlerin varlığını istemektedir.

Yapılan anlaşmaya Türkiye tarafından resmi tepki gösterilerek:⁴²⁰

Yunanistan ile Mısır arasında deniz sınırı bulunmamaktadır. Bugün imzalandığı açıklanan sözde deniz yetki alanları sınırlandırma anlaşması Türkiye için yok hükmündedir. Bu anlayışımız sahada ve masada ortaya konacaktır.

Sözde sınırlandırılan alan, Birleşmiş Milletler'e de bildirilen Türk kıta sahanlığı içinde yer almaktadır.

⁴¹⁸ Doğu Akdeniz: Türkiye-Libya Anlaşması Dengeleri Nasıl Etkiler, (Erişim Tarihi 06.02.2022), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50682215>.

⁴¹⁹ Yunanistan ve Mısır MEB Anlaşması, BM'de Yayımlandı, (Erişim Tarihi 06.02.2022), <https://qha.com.tr/haberler/guncel/yunanistan-ve-misir-meb-anlasmasi-bm-de-yayimlandi/288651/>.

⁴²⁰ No: 165, 6 Ağustos 2020, Yunanistan ile Mısır Arasında Sözde Deniz Yetki Alanları Sınırlandırma Anlaşması İmzalanması Hk., (Erişim Tarihi 06.02.2022), https://www.mfa.gov.tr/no_-165_-yunanistan-ile-misir-arasında-sozde-deniz-yetki-alanları-anlasmasi-imzalanması-hk.tr.mfa.

2003 yılında GKRY ile imzaladığı anlaşma ile 11.500 km²'den vazgeçen Mısır, Yunanistan'la bugün imzaladığı bu sözde anlaşma ile de, yine deniz yetki alanı kaybına uğramaktadır.

Bu anlaşmayla Libya'nın hakları da gaspedilmeye çalışılmaktadır.

Türkiye'nin, sözkonusu alanda herhangi bir faaliyete izin vermeyeceği ve Doğu Akdeniz'de ülkemizin ve Kıbrıs Türkleri'nin meşru hak ve çıkarlarını kararlılıkla savunmaya devam edeceği kuşkusuzdur.

açıklaması yapılmıştır.

3.34. AB'nin Türkiye'ye Yaptırım Kararı

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de GKRY ve Yunanistan ile girdiği mücadeleye AB müdahalede bulunmuştur. AB Temmuz 2019'da Türkiye'ye yaptırım uygulanmasını kararlaştırarak; uygulanacak yaptırımları açıklamıştır:⁴²¹

* Türkiye'nin AB'den 2020'de alması öngörülen katılım öncesi mali yardımlarda kesintiye gidilmesi.

* Ortaklık konseyi gibi ekonomi ve ticari ilişkilere ilişkin kurumsal ve yine üst düzey siyasi diyalogun askıya alınması.

* Havacılık Anlaşması müzakerelerinin de askıya alınması.

* Avrupa Yatırım Bankası'ndan Türkiye'ye verilecek kredi desteğinin gözden geçirmesinin talep edilmesi.

AB yaptırımların nedeni olarak; Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de yürüttüğü doğalgaz/petrol arama faaliyetlerinin hukuksuz olduğunu ve GKRY ile Yunanistan'ın haklarını gasp ettiğini öne sürmüştür. Türkiye Dışişleri Bakanlığı yaptığı açıklamada; AB'nin yaptırım kararının Türkiye'yi haklarından ve faaliyetlerinden vazgeçiremeyeceğini ifade etmiştir⁴²².

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de faaliyetlerine devam etmesi sonucunda, AB yeni yaptırım kararları almıştır. 11 Kasım 2019 tarihinde AB Dış İlişkiler Konseyi; Türkiye'den Doğu Akdeniz'de sondaj faaliyetlerine katılan kişi ve şirketlere yaptırım

⁴²¹ AB'den Türkiye'ye Yaptırım Kararı, (Erişim Tarihi 16.03.2022), <https://bianet.org/kurdi/siyaset/210486-ab-den-turkiye-ye-yaptirim-karari>.

⁴²² Dışişleri: AB Yaptırımları Faaliyetlerimizi Etkilemeyecek, (Erişim Tarihi 16.03.2022), <https://bianet.org/bianet/siyaset/210492-disisleri-ab-yaptirimlari-faaliyetlerimizi-etkilemeyecek>.

uygulanması kararını açıklamıştır⁴²³. Türkiye alınan karara sert tepki göstermiştir. Dışişleri Bakanlığından konu ile ilgili yazılı açıklama yapılarak:⁴²⁴

Doğu Akdeniz’de uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarımız ile KKTC’nin hak ve çıkarlarını, Avrupa Birliği’nin tüm izan dışı adımlarına rağmen korumaktan vazgeçmeyeceğimiz daha önce de defalarca ve kuvvetle vurgulanmıştır.

AB Dış İlişkiler Konseyi’nin, bugün (11 Kasım) yapılan toplantıda bu konuda aldığı kararlar, 15 Temmuz ve 14 Ekim 2019 tarihlerindeki Dış İlişkiler Konseyi toplantılarının ardından verdiğimiz mesajların hiçbirinin yerine ulaşmadığını göstermektedir.

Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, 2004’ten bugüne kadar, Doğu Akdeniz’deki hidrokarbon kaynaklarının bir gerginlik değil, istikrar unsuru haline gelebilmesi için iyi niyetli bir biçimde çaba göstermiş, tüm yapıcı ve olumlu girişimleri üstlenen taraf olmuştur.

GKRY ve maksimalist pozisyonlarına alet ettiği AB ise, bu süreçte ne gerçekleri görebilmekte, ne de uluslararası hukuka ve hakkaniyete uygun bir karar alabilmektedir.

Haklarımızın tek taraflı olarak gasp edilmesine tabiatıyla izin vermeyeceğimiz, 2004’ten bu yana istikrarla dile getirilmiştir. AB tarafından, hükümsüz ve geçersiz bir yönetime uluslararası hukuk hiçe sayılarak verilen karşılıksız ve anlaşılamaz destek ile Doğu Akdeniz’de önemli bir işbirliği fırsatının rehin alınması gerçekten ibret vericidir.

Ülkemiz kalıcı istikrar ve Doğu Akdeniz bölgesinde yaşayan tüm insanların refahı için, uluslararası hukukun temel ilkelerinin uygulanmasını ve bölgedeki işbirliğini teşvik etmeyi sürdürecektir. Bununla birlikte, daha önceden Kıbrıs sorununun çözülmesine katkıda bulunabilecek tarafsız bir aktör olma vasfını çok uzun süre önce yitiren AB’nin, Doğu Akdeniz’de de yapıcı ve yararlı bir tutum alabilmesinin mümkün olmayacağı görölmektedir.

Nitekim, 2004’ten bu yana Türkiye ve KKTC’nin egemenlik ve meşru haklarına saygı gösterilmesi çağrılarımız karşısında pervasız bir tutum benimseyen

⁴²³ Avrupa Birliği’nden Türkiye’ye Yaptırım Kararı, (Erişim Tarihi 16.03.2022), <https://t24.com.tr/haber/avrupa-birligi-nden-turkiye-ye-yaptirim-karari,847665>.

⁴²⁴ No: 329, 11 Kasım 2019, AB Dış İlişkiler Konseyi’nin Aldığı Kararlar Hk., (Erişim Tarihi 16.03.2022), https://www.mfa.gov.tr/no_329_-ab-dis-iliskiler-konseyi-nin-aldigi-kararlar-hk.tr.mfa.

AB'nin, biz de faaliyete başladıktan sonra iyi komşuluk ilkesine saygı gösterilmesine atıfta bulunması, en hafif tabirle ironiktir.

Ülkemizin tehditlere boyun eğerek, Doğu Akdeniz'deki haklarından geri adım atmasını ummak beyhude bir beklentidir. Bu itibarla Doğu Akdeniz'deki arama ve sondaj faaliyetlerimize aynı şekilde devam edeceğimizden kimse şüphe duymamalıdır.

ifadeleri kullanılmıştır.

AB Şubat 2020'de Türkiye'den 2 TPAO yetkilisinin yer aldığı yaptırım listesini onaylamıştır⁴²⁵. Türkiye yaptırımlara Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan yazılı açıklama ile tepki göstermiştir. Açıklama şu şekildedir:⁴²⁶

Avrupa Birliği'nin (AB) 27 Şubat'ta ülkemiz aleyhine iki TPAO yetkilimizin isimlerini içeren yaptırım listesini onaylaması, birlik dayanışması kisvesi altında tarafgir ve hukuk tanımaz tutumunun yeni bir örneğidir.

AB'nin 11 Kasım 2019 tarihli kararı uyarınca açıklanan bu yaptırımın bizim için hiçbir hüküm ve değeri yoktur.

Ülkemizin ve Kıbrıs Türklerinin meşru hakları hilafına izlenen bu gayrı adil politika hem uluslararası hukuka hem AB müktesebatına aykırıdır.

AB'nin Rum/Yunan ikilisinin maksimalist deniz yetki alanı iddialarını, hangi kararı alırsa alsın, ülkemize dikte etmeye çalışması beyhudedir. AB uluslararası bir mahkeme gibi hareket edemez. Sınırlandırılmamış ihtilaflı deniz yetki alanlarını nihai deniz sınırları gibi gösteremez.

AB'nin Doğu Akdeniz konusunda işbirliği ve diyalogu desteklemek yerine, Türkiye'nin ve Kıbrıs Türklerinin meşru haklarını yok sayması ve Rum/Yunan ikilisinin maksimalist iddialarının ve politikalarının esiri olması esef vericidir.

27 Şubat tarihli sözkonusu yaptırım kararı, Doğu Akdeniz'de hem kendi haklarımızı hem Kıbrıs Türklerinin haklarını korumak konusundaki kararlılığımızı etkilemeyecek, bilakis daha da güçlendirecektir.

---

⁴²⁵ Dışişleri Bakanlığından AB'ye 'TPAO Yetkililerine Yaptırım' Tepkisi, (Erişim Tarihi 16.03.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/disisleri-bakanligindan-abye-tpao-yetkililerine-yaptirim-tepkisi/1748038>.

⁴²⁶ No: 58, 28 Şubat 2020, Doğu Akdeniz'deki Sondaj Faaliyetlerimiz Nedeniyle Avrupa Birliği'nin Aldığı Yaptırım Kararına İlişkin Listenin Onaylanması Hk., (Erişim Tarihi 16.03.2022), https://www.mfa.gov.tr/no_58_-dogu-akdeniz-sondaj-faaliyetlerimiz-hk.tr.mfa.

Türkiye’de AKP Hükümeti yaşanan ekonomik krizinde etkisiyle AB ile ilişkilerini normalleştirmek için adım atmaya başlamıştır. Türkiye Doğu Akdeniz’de faaliyette olan gemilerini geri çekmiştir⁴²⁷. Bu gelişme sonrası AB; Fransa, GKRY ve Yunanistan’ın ağır yaptırım taleplerine rağmen Türkiye’ye yeni yaptırım kararı almamıştır⁴²⁸. AB’nin yaptırım kararı almamasının bir diğer nedeni ise ABD’nin yeni başkanının göreve gelmesini beklemek ve görüş almak istemesi olmuştur⁴²⁹. ABD’nin yeni Başkanı Joe Biden’ın göreve gelmesi sonrası; Türkiye ve AB arasındaki sorunların diplomatik ilişkiler ile çözülmesi gerektiği yönünde tavsiyede bulunmuştur⁴³⁰. AB bu tavsiyeye uyarak Türkiye’ye uygulanan yaptırımları genişletmemiştir. Ancak son dönemde Doğu Akdeniz’de yeniden hareketlenme başlamıştır. Türkiye’nin tüm iyi niyetli yaklaşımlarına rağmen GKRY tekrar tek taraflı faaliyetlere başlamış ve Türkiye’nin müdahalesi ile karşılaşmıştır⁴³¹. Türkiye mevcut durumun etkisi ile Doğu Akdeniz’de faaliyetlerine devam edeceğini ve KKTC ile Türkiye’nin haklarını sonuna kadar koruyacağını açıklamıştır. AB yaşanan olaylar sonucu Türkiye’ye uygulanan yaptırımların 1 yıl daha uzatılmasını kararlaştırmıştır⁴³². AB tek taraflı eylemlerde bulunan GKRY ve Yunanistan’a yönelik her hangi bir uyarıda bulunmamıştır. Türkiye ve KKTC’nin hakları görmezden gelinerek; Rum-Yunan ikilisi adeta teşvik edilmiştir. Rum-Yunan ikilisinin bu durumu kullanarak Türkiye’yi kışkırtıp faaliyete geçmesini sağlayarak, AB tarafından ağır yaptırımlara tabii tutulması istenmektedir.

---

⁴²⁷ Kıbrıs: Yavuz’un Çekilmesi Sevindirici Bir Gelişme, (Erişim Tarihi 16.03.2022), <https://www.dw.com/tr/k%C4%B1r%C4%B1s-yavuzun-%C3%A7ekilmesi-sevindirici-bir-geli%C5%9Fme/a-55158378>.

⁴²⁸ AB Liderleri Türkiye’ye Yaptırım Kararı Almadı, (Erişim Tarihi 16.03.2022), <https://www.sozcu.com.tr/2020/dunya/ab-liderleri-turkiyeye-yaptirim-karari-almadi-6162709/>.

⁴²⁹ AB, Türkiye’ye Yaptırım Konusunda Denge Arayışında, Kesin Tavrı İçin Biden’ı Bekliyor, (Erişim Tarihi 16.03.2022), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55254616>.

⁴³⁰ Reuters: Biden İstedi; AB, Türkiye’ye Yaptırımları Dondurdu, (Erişim Tarihi 16.03.2022), <https://tr.sputniknews.com/20210318/reuters-biden-istedi-ab-turkiyeye-yaptirimlari-durduracak-1044060985.html>.

⁴³¹ Doğu Akdeniz’de Sular Yeniden Isınıyor, (Erişim Tarihi 16.03.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dogu-akdenizde-sular-yeniden-isiniyor/2382643>.

⁴³² AB Türkiye’ye Yaptırımları Uzatı, (Erişim Tarihi 16.03.2022), <https://www.dw.com/tr/ab-t%C3%BCrkiye-yapt%C4%B1r%C4%B1mlar%C4%B1-uzatt%C4%B1/a-59792523>.

3.35. 2019 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu

2019'da açıklanan İlerleme Raporu'nda:⁴³³ Türkiye'nin çözümün sağlanması için BM'nin çalışmalarına devam etmesini istemesi olumlu karşılanmıştır. Türkiye'den çözüm için aktif politikalar izlemesi ve yapıcı somut adımlar atması istenmiştir.

Türkiye ile GKRY arasında Doğu Akdeniz'de yürütülen doğal kaynak arama faaliyetleri konusunda yaşanan gerginlik artmıştır. Daha önce GKRY'nin faaliyetlerine engel olan Türkiye; 2019 yılı içerisinde Doğu Akdeniz'de sondaj faaliyetlerinde bulunması AB tarafından sert şekilde eleştirilmiştir. GKRY'nin AB üyesi olduğu hatırlatılarak; yasal haklarının korunması için Türkiye'ye karşı sert önlemlerin alınabileceği açıklanmıştır. AB Türkiye'nin Ege ve Akdeniz'de yürüttüğü faaliyetlerin hukuka aykırı olduğunu belirtirken; AB üyeleri ile sorunlarını barışçıl yollardan halletmesini istemiştir.

Türkiye, Ek Protokol'ü uygulamayarak GKRY'ye uygulanan kısıtlamaları devam ettirdiği ve GKRY'nin uluslararası örgütlere üyeliği'nin Türkiye tarafından veto edilmeye devam edildiğinin altı çizilmiştir.

Türkiye'nin AIHM kararlarını uygulamamaya devam ettiği açıklanmıştır. Taşınmaz Mal Komisyonu'na yapılan başvurular artarak devam etmiştir. *"AIHM, Ocak 2019 tarihli Güzelyurtlu ve diğerleri v. GKRY ve Türkiye davasına ilişkin kararında, sadece Türkiye'nin cezai konularda GKRY ile iş birliği yapmadığı gerekçesiyle ilk defa AIHS'nin (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi) 2. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir."*⁴³⁴

3.36. EastMed Anlaşması ve Doğu Akdeniz Gaz Forumu

EastMed: Doğu Akdeniz Boru Hattı olarak bilinen ve Doğu Akdeniz'de çıkarılacak petrol/gaz kaynaklarını GKRY-Yunanistan-İtalya üzerinden Avrupa'ya dağıtılmasını sağlayacak proje olmaktadır.

---

⁴³³ Türkiye 2019 Raporu, (Erişim Tarihi 22.04.2021), https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2019_trkiye_raporu-tr.pdf.

⁴³⁴ "Türkiye 2019 Raporu"

EastMed Projesi 2 Ocak 2020 tarihinde İsrail, Yunanistan ve GKRY tarafından Atina’da imzalanmıştır⁴³⁵. Projeye ABD ve AB desteklerini sunmuştur⁴³⁶.

Şekil 3.5: EastMed Boru Hattı

Kaynak: <https://www.aydinlik.com.tr/haber/eastmed-projesi-turkiye-nin-dogu-akdeniz-deki-kazanimlarini-nasil-etkiler-213931>, (06.02.2022)

Bölgede Türkiye’nin ve KKTC’nin varlığını yok sayan projeye Türkiye’den tepki gecikmemiştir. Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy:⁴³⁷

Doğu Akdeniz’de en uzun kıyı şeridinde sahip olan Türkiye’yi ve Kıbrıs Adası’nın doğal kaynakları üzerinde eşit haklara sahip olan Kıbrıs Türklerini yok sayan hiçbir proje başarılı olamayacaktır. Bu hususu bir kez daha uluslararası toplumun dikkatine getiriyoruz. Doğu Akdeniz’de bulunan doğal kaynakların değerlendirilmesinde ve ülkemiz dahil Avrupa’daki tüketim pazarlarına iletilmesinde en ekonomik ve güvenli güzergah Türkiye’dir. Buna rağmen hem bize hem Kıbrıs Türklerine iş birliği kapılarının kapatılması, aslında bazı ülkelerin iş birliği yerine kısır siyasi hesaplar peşinde koştuğunun açık

⁴³⁵ Doğu Akdeniz-EastMed Doğalgaz Boru Hattı Anlaşması Atina’da İmzalandı, (Erişim Tarihi 06.02.2022), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50973890>.

⁴³⁶ İsmail Şahin, “Doğu Akdeniz’de Bölge Dışı Aktörlerin Rolü”, İsmail N. Telci-Recep Yorulmaz (edt.), Uluslararası Siyasette Doğu Akdeniz, Ankara 2020, s.63.

⁴³⁷ Türkiye’den EastMed Anlaşmasına Tepki, (Erişim Tarihi 06.02.2022), <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyeden-eastmed-anla%C5%9Fmas%C4%B1na-tepki/a-51872959>.

göstergesidir. Bu tür kirli hesapların geçmişte olduğu gibi gelecekte de tutmayacağını proje sahiplerine hatırlatırız.

diyerek tepki göstermiştir.

Proje, Türkiye'deki boru hatlarının önemini yitirmesine ve enerji naklinden elde edilen gelirlerin büyük oranda azalmasına neden olabilecek nitelikte olmaktadır. Üstelik, Türkiye'nin Kıta Sahanlığı içinden geçmesi planlanan proje: Türkiye'nin haklarını gasp etme amacı da taşımaktadır.

2025'te tamamlanması planlanan projenin maliyetinin 15 milyar dolara kadar çıkabileceği; boru hattının Türkiye'den geçmesi halinde 2-2,5 milyar dolar maliyetle bitirilebileceği tahmin edilmektedir⁴³⁸. Projenin yüksek maliyeti, Türkiye'nin kontrolündeki bölgeden geçmesi ve yapım öncesi-sonrası barındırdığı riskler yüksek olmuştur. Daha önce projeye destek veren ABD, projeden çekildiğini ve destek sunmayacağını açıklamıştır⁴³⁹. ABD'nin projeden çekilmesi ile projenin başlamadan bittiği düşüncesi oluşmuştur. ABD'nin çekilmesi hem psikolojik hem de maddi anlamda projeye darbe vurmuştur. Projenin geleceğinin olmadığını ön gören bir diğer ülke İsrail olmuştur. İsrail ve Türkiye ilişkilerinin normalleşmesi için adım atmaya başlamıştır. İsrail ile ilişkilere ve EastMed projesine yönelik Cumhurbaşkanı Erdoğan şu açıklamaları yapmıştır:⁴⁴⁰

Bu proje (EastMed) esasında olacak bir iş değil. Bunun bütün analizlerini yaptılar, baktılar ki bu işin pozitif olabilecek bir yanı yok. Yani maliyet hesapları tutmuyor. Amerika bütün adımını zaten kapital üzerinde yürüten bir ülke. Bunun maliyet analizleri tutmadığı için de 'Bu olacak bir iş değil' diyerek desteğini çekti. Zaten, burada hep konuşulan nedir? Bu iş, Türkiye'siz olmaz. Çünkü eğer buradan Avrupa'ya gaz gidecekse bu ancak Türkiye üzerinden olur. Berat (Albayrak) Bey, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı olduğu dönemde bile İsrailli muhatabı, o zaman o teklifle gelmişti. İş bir yere doğru da gidiyordu. Belki biz o zaman İsrail ile o işi bağlayabilirdik. Peki şimdi bağlama umudu yok mu? Şartlar oturup konuşulur. Çünkü bu işin menfaat analizleri çok önemli.

⁴³⁸ East-Med'in Maliyeti Boylarını Aşar, (Erişim Tarihi 06.02.2022), <https://www.aydinlik.com.tr/east-med-in-maliyeti-boy-larini-asar-turkiye-aralik-2019>.

⁴³⁹ EastMed Rafa Kalkıyor, Peki Yunanistan'ın Planları?, (Erişim Tarihi 06.02.2022), <https://www.setav.org/eastmed-rafa-kalkiyor-pek-i-yunanistanin-planlari/>.

⁴⁴⁰ Erdoğan: "EastMed Konusunda İsrail'le Görüşüyoruz", (Erişim Tarihi 06.02.2022), <https://www.amerikaninsesi.com/a/erdogan-eastmed-konusunda-israil-le-gorusuyoruz-/6401751.html>.

Belli bir yere de geldik. İsrail Cumhurbaşkanı (Isaac) Herzog ile görüşmelerimiz oluyor. İsrail Başbakanı (Naftali) Bennett daha değişik düzeyde haberler gönderiyor. Bütün bunlarla beraber biliyorsunuz, geçenlerde İslam Ülkeleri Hahamlar İttifakı üyelerini Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde kabul ettim, onlarla görüşmelerimiz oldu. Eğer biz siyaset yapacaksak siyaset, kavga dövüşle olmaz. Siyaseti barış çizgisinde götürmeye mecburuz.

Türkiye ve KKTC'nin Doğu Akdeniz'de yok sayılmaya ve dışlanmaya devam edilmiştir. İsrail, Yunanistan, Mısır, İtalya, Ürdün ve GKRY bir araya gelerek; 22 Eylül 2020 tarihinde resmen Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nu kurmuşlardır⁴⁴¹. İsrail Filistin'inde forumda yer aldığını belirtmiş; Fransa foruma katılmak için başvuruda bulunmuş; ABD ve AB foruma gözlemci olarak katılmak istemiştir⁴⁴². İlerleyen süreçte yapılan toplantılara Filistin ve Fransa katılımcı olarak; ABD, AB ve Dünya Bankası gözlemci olarak katılmışlardır⁴⁴³.

Türkiye'den foruma yönelik tepki Dışişleri Bakanlığı aracılığı ile gelmiştir:⁴⁴⁴

Doğu Akdeniz Gaz Forumu'na üye ülkeler bir kuruluş tüzüğü imzalayarak, forumu uluslararası bir örgüte dönüştürmek amacıyla 16 Ocak 2020 tarihinde Kahire'de toplanmıştır.

Bu forum, Türkiye'yi Doğu Akdeniz'deki enerji denkleminin dışında bırakma hayalleri kuran bazı ülkelerin siyasi saiklerle kurdukları, gerçeklikten uzak bir oluşumdur.

Bu forumun amacı gerçekten işbirliği olsaydı, kuşkusuz Türkiye ve Kıbrıs Türkleri de foruma davet edilirdi. Türkiye ve Kıbrıs Türkleri aleyhinde kurulan bu tür oluşumlar bölgede barış ve işbirliğine katkı sağlamayacaktır. Doğu Akdeniz'de içinde Türkiye ve Kıbrıs Türklerinin olmayacağı hiçbir girişim de başarılı olamayacaktır.

⁴⁴¹ Doğu Akdeniz Gaz Forumu: Türkiye'ye Rakip Altı Ülke Bölgesel Kuruluş İçin Anlaşma İmzalarını attı, (Erişim Tarihi 06.02.2022), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54252161>.

⁴⁴² 6 Ülke Doğu Akdeniz'de Türkiye'siz Gaz Forumu Kurdu, (Erişim Tarihi 06.02.2022), <https://www.dunya.com/gundem/6-ulke-dogu-akdenizde-turkiyesiz-gaz-forumu-kurdu-haberi-482616>.

⁴⁴³ 'Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nun Başkanlığı 2022'de Güney Kıbrıs'ın, (Erişim Tarihi 02.06.2022), https://www.kibrispostasi.com/c58-GUNEY_KIBRIS/n401629-dogu-akdeniz-gaz-forumunun-baskanligi-2022de-guney-kibrisin.

⁴⁴⁴ Dışişleri Bakanlığından 'Doğu Akdeniz Gaz Forumu' Tepkisi: Türkiye'nin Olmadığı Hiçbir Girişim Başarılı Olmayacak, (Erişim Tarihi 02.06.2022), <https://t24.com.tr/haber/disisleri-bakanligi-ndan-dogu-akdeniz-gaz-forumu-tepkisi-turkiye-nin-olmadigi-hicbir-girisim-basarili-olmayacak,856369>.

Dolayısıyla bu girişim, diyalog ve işbirliği çağrılarımızı yanıtsız bırakan ülkelerin hala boş hayaller peşinden koştuklarının yeni bir kanıtını teşkil etmektedir. Ayrıca Türkiye'nin izlediği politikaların haklılığını da ortaya koymaktadır.

Doğu Akdeniz'de hem kendimizin, hem de KKTC'nin meşru hak ve çıkarlarını kararlılıkla korumaya devam edeceğiz.

açıklaması yapılmıştır.

3.37. Kıbrıs'ta Ersin Tatar Döneminde Gerçekleşen Çözüm Görüşmeleri

KKTC'de 26 Nisan 2020 tarihinde yapılacak olan Cumhurbaşkanlığı seçimleri, koronavirüs salgını nedeniyle 11 Ekim 2020 tarihine ertelenmiştir⁴⁴⁵. 11 Ekim 2020'de gerçekleşen seçimleri; UBP'nin adayı Ersin Tatar ikinci turda kazanarak, KKTC'nin 5. Cumhurbaşkanı seçilmiştir⁴⁴⁶. Tatar milliyetçi siyaset yürüten bir lider olmaktadır. Seçimi kazanmasının ardından yaptığı açıklamada; Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a teşekkürlerini sunmuş ve Türkiye için anavatan vurgusu yapmıştır⁴⁴⁷. Tatar önceki Cumhurbaşkanı Mustafa Akıncı'nın aksine Türkiye ile uyumlu politikalar yürütüleceğinin sinyalini vermiştir.

BM Genel Sekreteri Kıbrıs Özel Danışman Vekil Elizabeth Spehar Kıbrıs'ta ara bölgede, KKTC Cumhurbaşkanı Ersin Tatar ve Rum Lideri Anastasiadis'in katıldığı bir gayri resmi toplantı düzenlemiştir⁴⁴⁸. Toplantı iki liderin tanışmasına ve çözüme bakış açılarını görmeye yönelik olmuştur. Toplantıda iki liderinde 5 (Türkiye, İngiltere, Yunanistan, GKRY ve KKTC) + BM gayri resmi toplantısına destek verdikleri açıklanmıştır⁴⁴⁹.

---

⁴⁴⁵ KKTC'de Cumhurbaşkanlığı Seçimi Ertelendi, (Erişim Tarihi 11.04.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kktc-cumhurbaskanligi-secimi-koronavirus-tedbirleri-nedeniyle-11-ekime-ertelendi/1772015>.

⁴⁴⁶ KKTC'nin Yeni Cumhurbaşkanı Ersin Tatar Oldu, (Erişim Tarihi 11.02.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kktcnin-yeni-cumhurbaskani-ersin-tatar-oldu/2010841>.

⁴⁴⁷ Ersin Tatar, Kuzey Kıbrıs Cumhurbaşkanı Seçildi, (Erişim Tarihi 11.04.2022), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54589565>.

⁴⁴⁸ Cumhurbaşkanı Ersin Tatar'ın, Rum Lider Anastasiadis ile Görüşmesi Sonrası Yaptığı Yazılı Açıklama, (Erişim Tarihi 11.04.2022), <https://kkctb.org/tr/cumhurbaskani-ersin-tatarin-rum-lider-anastasiadis-ile-gorusmesi-sonrasi-yaptigi-7772>.

⁴⁴⁹ Ersin Tatar ile Anastasiadis İlk Kez Buluştu, (Erişim Tarihi 11.04.2022), <https://www.ntv.com.tr/dunya/ersin-tatar-ile-anastasiadisten-ilk-gorusme,smS0usfXgkuediWpSSLrrw>.

3.37.1. 5+1 Gayrı Resmi Görüşmesi

5+1 görüşmesi tarafların katılımı ile 27 Nisan 2021 tarihinde İsviçre'nin Cenevre kentinde başlamıştır⁴⁵⁰. Görüşmelere AB 'gözlemci' olarak katılmak istese de bu isteğe Türk tarafı 'tarafsızlığını koruyamayacağı' nedeniyle karşı çıkmıştır⁴⁵¹. Ancak, AB davet almamasına rağmen toplantıya katılması için heyet göndermiş ve bu heyetin BM'ye destek amacıyla gönderildiğini açıklamıştır⁴⁵².

Görüşmenin amacı tarafların görüşleri alınarak resmi müzakerelerin başlayabilmesi için zemin oluşturmak olmuştur. BM ve Rum-Yunan ikilisi federasyon temelli bir çözüm istemektedirler. Toplantıda bu yönde görüşmelerin gerçekleşeceğini düşünmüşlerdir. Ancak, Türk tarafı federasyon temelli görüşmelerin daha önce Crans-Montana'da çöktüğünü ifade etmiştir. Resmi müzakerelerin başlaması ve kalıcı barışın sağlanması için Cumhurbaşkanı Ersin Tatar 6 maddelik bir çözüm önerisi sunmuştur⁴⁵³. Söz konusu 6 madde şu şekilde olmaktadır:⁴⁵⁴

1- Genel Sekreter, Güvenlik Konseyi'nin iki tarafın eşit uluslararası statüsünün ve egemen eşitliğinin güvence altına alındığı bir kararı kabul etmesi için inisiyatif alacaktır. Böyle bir karar, mevcut iki Devlet arasında iş birliğine dayalı bir ilişki kurulması için yeni bir temel oluşturacaktır.

2- Yukarıda belirtilen düzenlemeyle iki tarafın eşit uluslararası statüsü ve egemen eşitliği sağlandıktan sonra, BM Genel Sekreteri himayesinde karşılıklı olarak kabul edilebilir bir iş birliği anlaşması oluşturmak için sonuç odaklı ve belli bir zaman aralığına dayalı müzakerelere başlayacaklardır.

⁴⁵⁰ Kıbrıs Konferansı Cenevre'de Başladı, (Erişim Tarihi 11.04.2022), <https://www.dw.com/tr/k%C4%B1r%C4%B1s-konferans%C4%B1-cenevrede-ba%C5%9Flad%C4%B1/a-57342337>.

⁴⁵¹ KKTC Cumhurbaşkanı Tatar: Cenevre'deki 5+1 Görüşmelerine AB'nin Gözlemci Statüsüyle Katılmasını Onaylamayacağız, (Erişim Tarihi 11.04.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kktc-cumhurbaskani-tatar-cenevredeki-5-1-gorusmelerine-abnin-gozlemci-statusuyla-katilmasini-onaylamayacagiz/2166346>.

⁴⁵² BM, Cenevre'deki Kıbrıs Görüşmeleri İçin AB'ye Beklediği Daveti Göndermedi, (Erişim Tarihi 11.04.2022), <https://www.sondakika.com/haber/haber-bm-cenevre-deki-kibris-gorusmeleri-icin-ab-ye-14091494/>.

⁴⁵³ Cenevre'de 5+1 Gayriresmi Kıbrıs Konferansına KKTC Cumhurbaşkanı Tatar'ın Sunduğu 6 Maddelik Öneri Damga Vurdu, (Erişim Tarihi 11.04.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cenevrede-5-1-gayriresmi-kibris-konferansina-kktc-cumhurbaskani-tatarin-sundugu-6-maddelik-oneri-damga-vurdu/2227790>.

⁴⁵⁴ KKTC Cumhurbaşkanı Tatar Kıbrıs'ta Kalıcı Çözüm İçin 6 Maddeden Oluşan Öneri Sundu, (Erişim Tarihi 11.04.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kktc-cumhurbaskani-tatar-kibrista-kalici-cozum-icin-6-maddeden-olusan-oneri-sundu/2223645>.

3- Müzakereler, iki bağımsız Devlet arasındaki gelecekteki ilişkilere, mülkiyet, güvenlik ve sınır düzenlemesinin yanı sıra AB ile ilişkilere odaklanacak.

4- Müzakereler, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin yanı sıra uygun olduğu hallerde, gözlemci olarak AB tarafından desteklenecektir.

5- Herhangi bir anlaşma bağlamında, iki Devlet karşılıklı olarak birbirini tanıyacak, üç Garantör Devlet bunu destekleyecektir.

6- Bu müzakereler sonucunda varılacak herhangi bir anlaşma, iki Devlette ayrı olarak eşzamanlı referandumlarda onaya sunulacaktır.

Türk tarafı bu öneri ile KKTC'nin tanınması ve 'iki devletli' çözüm vurgusu yapmıştır. Böylelikle 'iki devletli' çözüm isteği de resmen kayıt altına alınmıştır. AB'nin ve Rum-Yunan ikilisinin federasyon modelinde direktmeleri nedeniyle toplantı sonuçsuz kalmıştır⁴⁵⁵.

Cumhurbaşkanı Ersin Tatar, federasyonun artık çözüm temeli olamayacağını, çözüm için 'iki devletli' modelin benimsenmesi gerektiğini açıklamıştır⁴⁵⁶. Tatar Türkiye'nin de desteği ile sunduğu çözüm önerisinin arkasında durmaya devam etmiştir.

Cenevre sonrası BM Genel Sekreteri, KKTC ve GKRY arasında üçlü görüşme gerçekleşmiştir⁴⁵⁷. Cumhurbaşkanı Tatar, 'iki devletli' çözüm önerisini tekrarlamıştır. Tatar; "Egemen eşitliğimiz ve uluslararası eşit statümüz kabul görürse resmi görüşmelere başlarız" ifadesini kullanarak bunun resmi müzakereler için şart olduğunu ileri sürmüştür⁴⁵⁸. İki tarafın görüşlerinden geri adım atmaması ile toplantı bir sonuca varılmadan sonlanmıştır. İlerleyen dönemlerde hem Türkiye hem de Ersin Tatar 'iki devletli' çözümü yinelemişlerdir.

KKTC'de Ersin Tatar'ın Cumhurbaşkanlığı görevi devam etmektedir. Gelecek dönemlerde izlenecek politikaların ne olacağı ve bir sonuca varılıp varılamayacağı yakından takip edilecektir.

⁴⁵⁵ Cenevre'nin Ardından Kıbrıs Meselesinde Yeni Dönem Başladı, (Erişim Tarihi 11.04.2022), <https://www.setav.org/cenevrenin-ardindan-kibris-meselesinde-yeni-donem-basladi/>.

⁴⁵⁶ Cumhurbaşkanı Ersin Tatar: Federasyon Dönemi Bitti, Tek Yol 'iki devletli' Çözüm..., (Erişim Tarihi 11.04.2022), https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n387705-cumhurbaskani-ersin-tatar-federasyon-donemi-bitti-tek-yol-iki-devletli-cozum.

⁴⁵⁷ Kıbrıs Sorunu İçin Üçlü Görüşme, (Erişim Tarihi 11.04.2022), <https://www.ntv.com.tr/dunya/kktc-cumhurbaskani-tatar-guterres-ve-anastasiadis-ile-gorustu,gtF4m6V7oUGAnDD1oQpF6g>.

⁴⁵⁸ Son Dakika: KKTC Cumhurbaşkanı Tatar 'Resmi Görüşme' İçin Şart Koştı, (Erişim Tarihi 11.04.2022), <https://www.milliyet.com.tr/dunya/son-dakika-kktc-cumhurbaskani-tatar-resmi-gorusme-icin-sart-kostu-6607302>.

3.38. Kapalı Maraş'ın Açılması Kararı

KKTC'nin Gazimağusa kentinde bulunan Maraş bölgesi; Barış Harekâtı sonrası Türkiye tarafından askeri bölge ilan edilmiş ve BMGK kararıyla yerleşime kapatılmıştır⁴⁵⁹. Bölge 46 yıl boyunca kapalı tutulmuş ve bölgeye giriş sadece izni olan kişilerle sınırlandırılmıştır.

15 Şubat 2020'de Türkiye Barolar Birliği'nin (TBB) düzenlediği toplantıda, Türkiye ve KKTC yetkililer Kapalı Maraş'ın açılması kararını almışlardır⁴⁶⁰. Gerekli çalışmalar yapıldıktan sonra 8 Ekim 2020'de Maraş'ın yüzde 3,5'luk kısmı kademeli olarak kullanıma açılmaya başlanmıştır⁴⁶¹. Bölgenin açılmasında Rum yönetiminin uzlaşmaz tavrının devam etmesi ve son olarak 2017 Crans-Montana'da görüşmeleri baltalaması öne sürülmüştür. Ayrıca Federasyon temelli görüşmelerde ilerleme kaydedilememesi ve Türkiye'deki değişen sisteminde etkisiyle iki devletli çözümün Türk tarafınca benimsenmesi; bölgeye bakış açısını bu yönde değiştirmiştir.

Maraş'ın açılması sonrası Cumhurbaşkanı Erdoğan; *"Kasım'ın 15'inde biz Cumhur İttifakı olarak Sayın Bahçeli ile birlikte heyetimizle Kuzey Kıbrıs'ta olacağız. Orada törenlere katılacağız sonrasında Kapalı Maraş bölgesinde şöyle topluca bir piknik yapacağız"* açıklamasını yapmıştır⁴⁶². KKTC'deki birçok sivil toplum kuruluşu bu durumu gövde gösterisi olarak nitelendirip; kendi siyasi emelleri için ada barışının malzeme konusu edilmemesi gerektiğini ifade ederek; Erdoğan'ı protesto etmiştir⁴⁶³. Maraş'ın açılmasına ve Erdoğan'ın desteğine birçok ülke de tepki göstermiştir. ABD, Rusya, İngiltere ve AB; kararın barışçıl olmadığını, hukuka aykırı olduğunu ve bu yanlıştan dönülerek Maraş'ın BM kontrolüne bırakılmasını istemişlerdir⁴⁶⁴.

⁴⁵⁹ Kıbrıs Maraş Bölgesi Neden Kapatıldı? Kıbrıs Maraş Sorunu Nedir?, (Erişim Tarihi 12.03.2022), <https://www.haberturk.com/kibris-maras-bolgesi-neden-kapatildi-kibris-maras-sorunu-nedir-3142592>.

⁴⁶⁰ Kapalı Maraş'ın Açılması İçin Karar Alındı, (Erişim Tarihi 12.03.2022), <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kapali-marasin-acilmasi-icin-karar-alindi-1721176>.

⁴⁶¹ Kapalı Maraş 46 Yılın Ardından Kademeli Olarak Açıldı, (Erişim Tarihi 12.03.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kapali-maras-46-yilin-ardindan-kademeli-olarak-acildi/1998407>.

⁴⁶² Erdoğan: "Bahçeli ile birlikte Kıbrıs'ta Olacağız, Kapalı Maraş'ta Topluca Piknik Yapacağız", (Erişim Tarihi 13.03.2022), <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/erdogan-bahceli-ile-birlikte-kibrista-olacagiz-kapali-marasta-topluca-piknik-yapacagiz-1789316>.

⁴⁶³ Kuzey Kıbrıs'ta Erdoğan Protestosu: Özgür İrademizle Yürümek İstiyoruz, (Erişim Tarihi 12.03.2022), <https://www.birgun.net/haber/kuzey-kibris-ta-erdogan-protestosu-ozgur-irademizle-yurumek-istiyoruz-322881>.

⁴⁶⁴ Erdoğan'ın Maraş Ziyaretine Kıbrıs'tan Tepki, (Erişim Tarihi 13.03.2022), <https://www.dw.com/tr/erdo%C4%9Fan%C4%B1n-mara%C5%9F-ziyaretine-k%C4%B1r%C4%B1stan-tepki/a-55602008>.

Türk tarafı gelen tüm tepkilere rağmen geri adım atmamıştır. Barış Harekâtının yıl dönümünde açıklamalarda bulunan Cumhurbaşkanı Erdoğan; *"Mülkiyet haklarına riayet edilerek yürütülen çalışmalar ışığında artık Maraş'ta herkesin yararına olacak yeni bir dönemin kapıları açılacaktır"* diyerek, Maraş konusunda desteğini devam ettirmiştir⁴⁶⁵. Ayrıca, Erdoğan açıklamalarında Rum yönetimine ve AB'ye yüklenerek; barıştan ve çözümden yana olmadıklarını savunmuştur⁴⁶⁶. Daha sonra KKTC Cumhurbaşkanı Ersin Tatar açıklamalarda bulunarak; Maraş'taki mülkiyet hakları konusunun Taşınmaz Mal Komisyonu aracılığı ile çözüleceğini, açılacak bölgenin 'askeri bölge' statüsünden çıkarılacağını ve Maraş'ın açılmasında ikinci aşamaya geçildiğini ifade etmiştir⁴⁶⁷. Ayrıca, her iki lider, konuşmasında iki devletli çözüm modeline vurgu yapmıştır.

Erdoğan ve Tatar'ın açıklamalarına tepkiler art arda gelmiştir. ABD, İngiltere, Fransa, Yunanistan ve GKRY kınama mesajları yayımlayarak; kararın kabul edilemez olduğunu ve BM'ye taşınacağını açıklamışlardır⁴⁶⁸. BMGK konu ile ilgili açıklamasında; federasyon temelli çözüm vurgusu yaparken; Maraş konusunda atılan adımları ve yapılan açıklamaları kınadığını belirtmiştir⁴⁶⁹. Gelen tepkilere ve özellikle BMGK açıklamasına yönelik, Türkiye Dışişleri Bakanlığı yazılı bir açıklama yayımlamıştır:⁴⁷⁰

KKTC Cumhurbaşkanı Sayın Ersin Tatar tarafından 20 Temmuz 2021 tarihinde açıklanan, Maraş açılımının ikinci aşaması hakkında BM Güvenlik Konseyi tarafından yapılan Başkanlık Açıklaması ile çeşitli ülkelerin yaptıkları, Ada'daki gerçeklerle bağdaşmayan ve asılsız iddialara dayanan açıklamaları

⁴⁶⁵ Erdoğan'ın Asıl Sürprizi Maraş Açılımı Oldu, (Erişim Tarihi 13.03.2022), <https://www.amerikaninsesi.com/a/erdoganin-asil-surprizi-maras-acilimi-oldu/5972790.html>.

⁴⁶⁶ Erdoğan'dan Kıbrıs Mesajı: Maraş'ta Yeni Bir Dönem Başlıyor, (Erişim Tarihi 13.03.2022), https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/erdogandan-kibris-mesaji-marasta-yeni-bir-donem-basliyor-6547903/?utm_source=ilgili_haber&utm_medium=free&utm_campaign=ilgilihaber.

⁴⁶⁷ Kapalı Maraş Nasıl Açılacak? Ersin Tatar Açıkladı, (Erişim Tarihi 13.03.2022), https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/kapali-maras-nasil-acilacak-ersin-tatar-acikladi-6548084/?utm_source=ilgili_haber&utm_medium=free&utm_campaign=ilgilihaber.

⁴⁶⁸ ABD'den Maraş Açıklamalarına Kınama: BM Kararlarına Aykırı, (Erişim Tarihi 13.03.2022), <https://www.gazeteduvar.com.tr/abdden-maras-aciklamalarina-kinama-bm-kararlarina-aykiri-haber-1529188>.

⁴⁶⁹ BM Güvenlik Konseyi, Türkiye'nin Kıbrıs'ta İki Devlet Açıklaması ve Maraş'ın Açılması Kararını Kınadı, (Erişim Tarihi 13.03.2022), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-57948496>.

⁴⁷⁰ No: 260, 23 Temmuz 2021, KKTC Hükümetinin Maraş Açılımının İkinci Aşamasına Yönelik Kararı Hk., (Erişim Tarihi 13.03.2022), https://www.mfa.gov.tr/no_-260_-kktc-hukümetinin-maras-aciliminin-ikinci-asamasina-yonelik-karari-hk.tr.mfa.

tümüyle reddediyor ve bunlara ilişkin KKTC'nin verdiği cevapları tamamıyla paylaşıyoruz.

Bu açıklamalar Maraş'ın KKTC toprağı olmadığı, KKTC'nin Maraş'taki mülklere el koyacağı ve buraya mülkiyet hakları hılaına yerleşimciler getireceğı gibi mesnetsiz iddialara ve Rum-Yunan kara propagandasına dayanmaktadır.

Maraş, KKTC toprağı olup, KKTC makamlarının iyi niyetli yaklaşımı çerçevesinde zamanında yerleşime açılmamış, askeri bölge olarak ilan edilmiştir.

KKTC Hükümeti, geçtiğimiz Ekim ayında 47 yıldır kapalı tutulan ve artık çevresel tehlikeler de yaratmaya başlayan Maraş'ın iki ana caddesini ve plajını halka açmış, son olarak da Maraş'ın yüzde 3,5'una tekabül eden pilot bölgenin askeri bölge statüsünü kaldırmıştır.

KKTC makamlarınca Maraş açılımı kapsamında alınan tüm kararlar mülkiyet haklarına saygı çerçevesinde olup, uluslararası hukukla tamamen uyum içerisinde. İddia edildiğinin aksine, BM Güvenlik Konseyi kararlarının ihlal edilmesi söz konusu değildir. Kaldı ki BM Güvenlik Konseyi kararları mülkiyet ve egemenlik haklarının üzerinde değildir.

Sayın Cumhurbaşkanımızca ifade edildiğı üzere, bu adımlarla Maraş'ta yeni mağduriyetler oluşmayacak, herkesin yararına olacak şekilde, mevcut mağduriyetler giderilecektir.

Öte yandan, BM Güvenlik Konseyi maalesef Kıbrıs meselesinde de sahadaki gerçekleri görmemekte ısrar etmektedir.

On yıllarca süren çabalar, Türk tarafının tüm iyi niyetine rağmen, Kıbrıs Rum yönetiminin uzlaşmaz tutumu nedeniyle, iki kesimli, iki toplumlu federal çözüme ulaşılmasını sağlayamamıştır. Taraflar arasında bu model üzerinde görüş birliğı yokken, halen federal çözümde ısrar etmek artık Konsey'in itibarına zarar vermektedir.

Kıbrıs meselesinin adil, kalıcı ve sürdürülebilir bir çözüme kavuşturulmasına yönelik yeni bir müzakerenin başlaması, ancak Kıbrıs Türk halkının eşit egemenliğinin ve eşit uluslararası statüsünün tescil edilmesiyle mümkündür.

Bu anlayışla, BM Güvenlik Konseyi'ni, Rum-Yunan ikilisinin yanıltıcı propagandasından kurtulmaya, ayrıca KKTC'nin, Maraş konusunda hukuka uygun olarak attığı adımlarını ve Cenevre'de sunduğu yapıcı ve gerçekçi önerisini desteklemeye davet ediyoruz.

Kıbrıs Rum tarafını hukuka aykırı şekilde AB'ye alan, hatta bu kararın siyasi olduğunu da pişkince söyleyen AB'nin ve o dönemdeki hukuksuzluğa arka çıkan bazı Avrupa ülkelerinin şimdi hukuktan dem vurmasının hiçbir değeri yoktur. Bu güruhun bize hukuk dersi vermeye kalkması ise tam bir garabettir.

Bu güruhu ve uluslararası toplumu bir kez daha Ada'daki gerçeklerle yüzleşmeye, Kıbrıs Türk halkına yaptıkları haksızlıklara son vermeye, Kıbrıs Türk halkının iradesine ve 1960'ta kazandığı egemen eşitliğine ve eşit statüsüne saygı göstermeye çağırıyoruz.

Türkiye yaptığı açıklama ile Maraş konusunda alınan kararlardan vazgeçmeyeceğini net bir dille ifade etmiştir. Rum yönetimi; Türk tarafının kararından geri adım atmasını sağlamak adına çözüm aramaya başlamıştır. Rumlar ABD'ye; 'Maraş'ın BM kontrollüne bırakılması karşılığında, yine BM kontrolünde Ercan Havalimanı'nın uluslararası uçuşlara serbest bırakılması' teklifini iletmışlerdir⁴⁷¹. Rumların geçmişte benzer teklifleri reddetmesi nedeniyle Türk tarafı bu teklife sıcak bakmamıştır.

3.39. 2020 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu

2020'de açıklanan İlerleme Raporu'nda: ⁴⁷² ağırlıklı olarak Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikalarına yer verilerek; Türkiye'nin mevcut uyguladığı Doğu Akdeniz politikaları eleştirilmiş; gerilimi tırmandıracak faaliyetlerden ve açıklamalardan kaçınması istenmiştir.

Türkiye GKRY'nin parsellediği alanlar dahil olmak üzere, Doğu Akdeniz'de petrol ve doğalgaz arama faaliyetlerini artırmıştır. AB, bu durumdan duyduğu rahatsızlığı dile getirerek; Türkiye'nin faaliyetlerini yasadışı olarak nitelendirmiş ve

⁴⁷¹ Kıbrıs Rum Tarafından ABD'ye Maraş Önerisi, (Erişim Tarihi 13.03.2022), <https://www.gazeteduvar.com.tr/kibris-rum-tarafindan-abdye-maras-onerisi-haber-1551613>.

⁴⁷² Türkiye 2020 Raporu, (Erişim Tarihi 23.04.2021), https://www.ab.gov.tr/siteimages/trkiye_raporustrateji_belgesi_2020/turkey_report_30.10.2020.pdf.

Türkiye’den çalışmaların durdurulmasına yönelik talepte bulunulmuştur. Türkiye, donanması eşliğinde sondaj ve sismik araştırma gemilerinin sayılarını arttırarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Ayrıca GKRY tarafından AB’ye Türkiye’nin Kıbrıs’ta askeri tatbikatlarının arttığı bildirilmiştir. AB Türkiye’nin komşuları ile ilişkilerinde barıştan yana olmasını ve sorunlarını hukuk ve diyalog yöntemi ile çözmesi gerektiğini tekrarlamıştır. AB, Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki faaliyetlerine karşı; Kapsamlı Hava Taşımacılığı Anlaşması, Ortaklık Konseyi, Yüksek Düzeyli Diyalog, AB yardımları ve kredi kullandırma konularında yaptırım uygulanmasını gündemde tutmuştur. Bu doğrultuda Türkiye’den yaptırım listesine iki kişinin alındığı açıklanmıştır.

KKTC tarafından GKRY’ye Doğu Akdeniz’deki kaynakları arama ve çıkarma konusunda ortak çalışma teklifi sunulmuştur. Türkiye’nin bu teklifi desteklemesine karşın; deniz yetki alanlarının görüşülmesi için Kıbrıs sorununun çözülmesi gerektiğini, şart koştuğu belirtilmiştir.

Türkiye’nin kapalı Maraş’ı açma fikri ve Türkiye Hükümeti temsilcilerinin Maraş ziyareti hoşnutsuzluk yaratmıştır. BMGK kararları hatırlatılarak; bu kararlara uyulmasını ve Maraş’ın kesinlikle yerleşime açılmayacağı ifade edilmiştir. BM Kıbrıs’ta çözümün siyasi diyalog ile sağlanması için Kıbrıslı iki lideri yeniden görüşmelere davet etmiştir. AB görüşmelerin yeniden başlamasına desteğini açıklamış ve çözümün sağlanabilmesi adına aktif siyaset izleyeceğini bildirmiştir. Aynı şekilde Türkiye’den destek beklediklerini ve AB ile BM hukukuna paralel adımlar atması istenmiştir.

Türkiye’nin Ek Protokol’ü uygulamayarak, GKRY’ye yönelik kısıtlamalarını devam ettirdiği belirtilmiştir. Türkiye GKRY’nin uluslararası örgütlere üyeliğini veto etmeyi sürdürmüştür.

AİHM’nin Kıbrıs ile ilgili davalarda ilerleme sağlayamadığı ve Türkiye’nin kararları tam şekliyle uygulamadığı belirtilmiştir. Taşınmaz Mal Komisyonu tarafından çözüme kavuşturulan davalar sonucu ödenen tazminat 349 milyon avro’yu bulmuştur⁴⁷³.

---

⁴⁷³ “Türkiye 2020 Raporu”

3.40. KKTC Muhalefet Partilerinden Erdoğan'ın Meclis Konuşmasına Protesto

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan; KKTC'de Barış Harekâtı'nın yıl dönümünde yapacağı konuşma ile dünyaya mesajlar vereceğini ve Kıbrıs'a müjdesinin olduğunu açıklamıştır⁴⁷⁴. Açıklamayı takiben Erdoğan'a yönelik protesto kararları alınmıştır. Erdoğan'ın KKTC Meclisinde yapacağı konuşmaya iki muhalefet partisi katılmama kararı almıştır. Ana muhalefet partisi CTP yaptığı açıklamada protesto kararlarının nedeninin; 'Türkiye ve KKTC ilişkilerinin doğru zeminden kaydığı' ve 'muhalefet partilerinin muhatap alınmaması' olarak ifade edilmiştir⁴⁷⁵. Protesto kararı alan diğer parti olan Toplumcu Demokrasi Partisi (TDP) ise kararın nedeninin; 'buyuran-biat eden bir anlayışın hâkim kılınmak istenmesi' olarak açıklamıştır⁴⁷⁶. Özellikle son Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde AKP Hükümeti'nin müdahalesi ve Ersin Tatar lehine yürütülen çalışmalara destek vermeleri; protesto kararlarının alınmasında etkili olmuştur. CTP ve TDP'nin protesto kararlarına Kıbrıs'ta birçok sivil toplum kuruluşu destek vermiştir. Ancak protestolara KKTC Hükümeti ve Cumhurbaşkanı Ersin Tatar sert tepki göstermiştir. Ersin Tatar protestoları 'ihamet' ve 'işbirlikçilik' olarak yorumlamıştır⁴⁷⁷.

Öte yandan tüm Kıbrıs'ta Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın müjdesi merak konusu olmuş ve Kıbrıs Türk Halkında büyük beklenti oluşturmuştur. Erdoğan Kıbrıs'a müjde olarak; "Cumhurbaşkanlığı külliyesi ve yeni parlamento binası" yapılacağını açıklamıştır⁴⁷⁸. Erdoğan açıklamasında o zamanki Cumhurbaşkanlığı köşkü için 'gecekondu' ifadesini kullanmıştır. Beklentinin yüksek olduğu bir ortamda böylesi bir 'müjde' hayal kırıklığı yaratmıştır. Türkiye ve KKTC'de birçok kesim Erdoğan'ın

⁴⁷⁴ *Son Dakika: Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın KKTC'ye Müjdesi Ne Olacak? İşte Son Gelişmeler*, (Erişim Tarihi 19.03.2022), <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-cumhurbaskani-erdoganin-kktcye-mujdesi-ne-olacak-iste-son-gelismeler-41855346>.

⁴⁷⁵ Açıklamanın tamamı için bkz., *CTP Parti Meclisi Kararı*, (Erişim Tarihi 19.03.2022), <https://www.cumhuriyetciturkpartisi.org/16-Temmuz-2021-CTP-Parti-Meclisi-karari.html>.

⁴⁷⁶ *Kuzey Kıbrıs Muhalefet Partilerinden TDP, Erdoğan'ın Konuşmasını Boykot Etme Kararı Aldı*, (Erişim Tarihi 19.03.2022), <https://www.birgun.net/amp/haber/kuzey-kibris-muhalefet-partilerinden-tdp-erdogan-in-konusmasini-boykot-etme-karari-aldi-351899>.

⁴⁷⁷ *Ersin Tatar'dan CTP ve TDP'ye: "Bu Kararı Alanlar Rum Tarafı İle İş Birliği İçerisindeler"*, (Erişim Tarihi 19.03.2022), https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n386002-ersin-tatardan-ctp-ve-tdpye-bu-karari-alanlar-rum-taraf-i-ile-is-birligi-icerisindeler.

⁴⁷⁸ *Erdoğan'ın Müjdesi: "İhtişamlı Cumhurbaşkanlığı Külliyesi ve Yeni Parlamento Binası"*, (Erişim tarihi 20.03.2022), <https://www.yeniduzen.com/erdoganin-surprizi-yeni-meclis-binası-ve-cumhurbaskanligi-binası-142551h.htm>.

müjdesine tepki göstermiştir. Türkiye’de muhalefet; rantın KKTC’ye taşındığını ve betonlaşmanın müjde olarak verilemeyeceğini ifade ederek, tepkilerini dile getirmişlerdir⁴⁷⁹. KKTC’de ise Kıbrıs Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (KTMMOB); KKTC iradesine saygı gösterilmesini ve yapılaşma ile KKTC’de yeşil alanların kaybolduğunu belirtmiştir⁴⁸⁰. Ayrıca, KTMMOB projeler için Türkiye’den mimar getirilerek KKTC vatandaşlığına geçirilmesine de sert tepki göstererek, durumu ‘saygısızlık’ olarak ifade etmişlerdir⁴⁸¹. Türkiye’den mimar götürülmesi; rant yönünde yapılan eleştirileri haklı çıkarır bir olay olmaktadır.

Erdoğan’ın açıklamalarına şüphesiz en sert tepki eski KKTC Cumhurbaşkanı Mustafa Akıncı’dan gelmiştir. Mustafa Akıncı sosyal medyadan gösterdiği tepkide;

KKTC Cumhurbaşkanlığı ofisi olarak kullanılan binanın yapım tarihi 1939’dur. Dr. Fazıl Küçük’ten başlayarak işlevini günümüze kadar taşıyan bu tarihi binanın hemen yanına 1989 yılında yeni bir bina daha yapıldı. Diğerinden tam 50 yıl daha genç olan bu binayı, bilimsel raporlar ışığında çürüğe çıkıp tehlikeli duruma geldiğinden, 2018 yılında yıktırmak zorunda kaldık. “Gecekondu” yakıştırmayı yapılan mütevazı tarihi yapı ise ayakta durmaya devam ediyor. Kuşkusuz ihtiyaca göre, yeri geldikçe yeni binalar yapılabilir; ama toplumlar bunu önceliklerini gözeterek, yasa ve kurallarına uygun biçimde yaparlar. Bir başkasının kararı ve lütfu olarak gerçekleştirmezler. Devletlerin itibarına gelince, binalarının ihtisamı ile ölçülmez. Demokrasisi, özgürlüklere, insan haklarına, hukuka, adalete saygısı, yurttaşlarının refah düzeyi ile ölçülür.

ifadelerini kullanmıştır⁴⁸².

⁴⁷⁹ Erdoğan’ın ‘Müjdesine’ Tepki Yağdı, (Erişim Tarihi 20.03.2022), <https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/erdoganin-mujdesine-tepki-yagdi-6547271/>.

⁴⁸⁰ Erdoğan’ın ‘Küllie’ Müjdesine KKTC’den Tepki, (Erişim Tarihi 20.03.2022), <https://halktv.com.tr/gundem/erdoganin-kulliye-mujdesine-kktcden-tepki-466120h>.

⁴⁸¹ Külliye Mimarına Vatandaşlığa Tepki Yağdı, (Erişim Tarihi 20.03.2022), <https://www.yeniduzen.com/kulliye-yorumu-kendi-butcemizle-kendi-kulturumuze-gore-bina-insa-edilmeli-144669h.htm>.

⁴⁸² Mustafa Akıncı’dan, Erdoğan’a ‘Küllie’ Eleştirisi: Devletin İtibarı Binaların İhtisamıyla Değil, Yurttaşlarının Refah Düzeyiyle Ölçülür, (Erişim Tarihi 20.03.2022), <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/mustafa-akincidan-erdoganin-kktcye-yeni-kulliye-mujdesine-destiri-devletin-itibari-binalarin-ihisamiyla-degil-1854106>.

3.41. AKP Hükümeti ile KKTC Arasında İmam Hatipler ve Kuran Kursları Krizi

AKP Hükümeti Türkiye’de uyguladığı ‘dindar nesil yetiştirme’ projesini KKTC’de de uygulamak için harekete geçmiştir. Başlangıç için Kıbrıs Din İşleri Başkanlığı aracılığı ile imam hatip açılması gerektiği çağrısı yapılmıştır⁴⁸³. Din işlerinden yapılan çağrıya Kıbrıs Türk Öğretmenler Sendikası (KTÖS) tepki göstererek; Kıbrıs’ta imam hatiplerin açılmasının, toplum yapısını değiştirmek için yapıldığını ve bunun siyasi amaç güttüğü belirtilmiştir⁴⁸⁴. Birçok kesimden tepki yükselmesine rağmen KKTC’de imam hatip lisesinin yapımına başlanmıştır. İmam hatip kolejine yapılan harcama gündeme oturmuştur. KKTC Milletvekillerinden Mehmet Çağlar konu ile ilgili; *“Bugün Kuzey Kıbrıs’ta iki yüz tane okul vardır. Bu okulların bir yıl boyunca tüm harcamaları 6-7 Milyon TL’yi geçemezken sadece bir okula 30 Milyon TL harcamak adaletin neresindedir?”* açıklamasını yapmıştır⁴⁸⁵. Mevcut harcama göz önüne alındığında; imam hatiplerin amacının eğitim olmadığı eleştirileri haklı çıkmaktadır. KKTC’deki diğer tüm okullara yapılan harcamanın yaklaşık 5 katı harcamanın tek bir okula yapılmasının mantıklı bir açıklaması olmamaktadır. Tüm bunların ışığında 2013 yılında Türkiye’den üst düzey yetkililerin de katılımı ile KKTC’nin ilk imam hatip lisesi ‘Hala Sultan İlahiyat Koleji’ açılmıştır⁴⁸⁶.

2014 yılında okulun kapatılmasına yönelik açılan davada Yüksek İdare Mahkemesi (YİM); *“Yasası olmadığından mesleki teknik okullar kapsamında açılmış olması”* gerekçesini haklı bularak okulu kapatmış; okul orta öğretim olarak tekrar açılmıştır⁴⁸⁷.

---

⁴⁸³ “Kuzey Kıbrıs’ın İmam Yetiştirmeye İhtiyacı Yok”, (Erişim Tarihi 21.03.2022), <https://m.bianet.org/bianet/din/134053-kuzey-kibris-in-imam-yetistirmeye-ihtiyaci-yok>.

⁴⁸⁴ “İmam hatip liselerinin açılması, Kıbrıs’ta kaosa neden olacak”, (Erişim Tarihi 21.03.2022), https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n53326-imam-hatip-liselerinin-acilmasi-kibrista-kaosa-neden-olacak.

⁴⁸⁵ İSTİSMAR EDİLDİ, (Erişim Tarihi 21.03.2022), <http://www.starkibris.net/index.asp?haberID=160130>.

⁴⁸⁶ İlk İmam-Hatip Lisesi Açıldı, (Erişim Tarihi 21.03.2022), <http://www.ykp.org.cy/ilk-imam-hatip-lisesi-acildi/>.

⁴⁸⁷ Atun: Hala Sultan İlahiyat Koleji Devletin Bir Okuludur ve Kapatma Davaları ile Karşı Karşıya Olmasına Rağmen Buna Seyirci Kalmak Devlet Yönetme Ciddiyetiyle Bağdaşmıyor., (Erişim Tarihi 21.03.2022), <https://kibrisnehaber.com/atun-hala-sultan-ilahiyat-koleji-devletin-bir-okuludur-ve-kapatma-davalari-ile-karsi-karsiya-olmasına-ragmen-buna-seyirci-kalmak-devlet-yonetme-ciddiyetiyle-bagdasmiyor/>.

Kıbrıs Türk Orta Eğitim Öğretmenler Sendikası (KTOEÖS) 2016 yılında kolejin kapatılması için dava açmıştır⁴⁸⁸. YİM sendikasının dava açmaya yetkisinin olmadığını gerekçe göstererek; davayı düşürmüştür⁴⁸⁹. KKTC'nin Hala Sultan Kolejini denetime tabi tutması ve din derslerini seçmeli yapması sonrasında; Türkiye tarafından her yıl yapılan eğitim yardımları önce azaltılmış daha sonra tamamen kesilmiştir⁴⁹⁰.

Din odaklı konular KKTC ve AKP Hükümeti arasında sorun olmaya devam etmiştir. Hizmet Sendikası'nın (HİZMET-SEN) başvurusu sonucu Anayasa Mahkemesi; Din İşleri Komisyonu'nun eğitim vermesinin, laiklik ilkesine uygun olmadığı gerekçesi ile 'kuran kurslarını' kapatmıştır⁴⁹¹. Anayasa Mahkemesi; din işleri ile devlet işlerinin birbirinden ayrılmasını ve bahsi geçen eğitimlerin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından verilmesi gerektiğini açıklamıştır⁴⁹². Karara Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve AKP Hükümeti'nden tepki gelmiş ve Erdoğan kararın değiştirilmesi için Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay'ı görevlendirmiştir⁴⁹³. Fuat Oktay konu ile ilgili olarak KKTC Cumhurbaşkanı Ersin Tatar ve KKTC Başbakanı Ersan Saner ile görüşme gerçekleştirerek, karar ile ilgili bilgi alışverişinde bulunmuştur⁴⁹⁴. KKTC ziyareti sırasında konu ile ilgili olarak görüşme gerçekleştiren Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu; kararın 'ideolojik' olduğunu ve 'düzeltilmesi' gerektiğini açıklamıştır⁴⁹⁵. Çavuşoğlu'nun açıklamalarına benzer açıklamalar Cumhurbaşkanı Ersin Tatardan gelmiştir. Tatar; kuran kurslarının faaliyetlerine devam edebilmesi için gereken düzenlemelerin yapılacağını belirtmiştir⁴⁹⁶. Ayrıca KKTC Başbakanı Ersan

---

⁴⁸⁸ KKTC'deki Hala Sultan İlahiyat Kolejine Kapatma Davası, (Erişim Tarihi 21.03.2022), <https://www.haberturk.com/dunya/haber/1326379-kktcdeki-hala-sultan-ilahiyat-kolejine-kapatma-davasi>.

⁴⁸⁹ 'Dava Düştü', (Erişim Tarihi 21.03.2022), <https://www.yeniduzen.com/dava-dustu-95328h.htm>.

⁴⁹⁰ Türkiye Eğitime Yardımları Kesti, (Erişim Tarihi 21.03.2022), <https://www.havadiskibris.com/turkiye-egitime-yardimlari-kesti/>.

⁴⁹¹ KKTC'de Kuran Kursları Kapatılıyor, (Erişim Tarihi 23.03.2022), <https://gazetemanifesto.com/2021/kktcde-kuran-kurslari-kapatiliyor-432166/>.

⁴⁹² KKTC'de Kur'an-ı Kerim Eğitim-Öğretiminde Yetki Tartışması, (Erişim Tarihi 23.03.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kktcde-kuran-i-kerim-egitim-ogretiminde-yetki-tartismasi-2210572>.

⁴⁹³ Kuzey Kıbrıs'ta 'Kur'an Kursları' Tartışması Nasıl Başladı, Türkiye Neden Tepkili?, (Erişim Tarihi 23.03.2022), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56771788>.

⁴⁹⁴ Cumhurbaşkanı Yardımcısı Oktay'dan KKTC'de Kur'an Kurslarının Kapatılmasına Tepki: Vicdanları Yaraladı, (Erişim Tarihi 23.03.2022), <https://www.yenisafak.com/gundem/cumhurbaskani-yardimcisi-oktaydan-kktcde-kuran-kurslarinin-kapatilmasina-tepki-vicdanlari-yaraladi-3618950>.

⁴⁹⁵ Bakan Çavuşoğlu'ndan KKTC'de Kur'an Kurslarının Kapatılması Kararına Tepki: İdeolojik Bir Karar, (Erişim Tarihi 23.03.2022), <https://www.yenisafak.com/gundem/bakan-cavusoglundan-kktcde-kuran-kurslarinin-kapatilmasi-kararina-tepki-ideolojik-bir-karar-3618930>.

⁴⁹⁶ Ersin Tatar'dan Kur'an kursu Kararıyla İlgili Açıklama: "Gereken Yasal Düzenlemeler Yapılacak", (Erişim Tarihi 23.03.2022), https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n374532-ersin-tatardan-kuran-kursu-karariyla-ilgili-aciklama-gereken-yasal-duzenlemeler-yapilacak.

Saner’de; kuran kurslarının açık kalması için gerekli düzenlemelerin yapılacağına dair açıklamalarda bulunmuştur⁴⁹⁷.

3.42. 2021 Yılı Türkiye İlerleme Raporunda Kıbrıs Sorunu

2021 yılında açıklanan İlerleme Raporu’nda:⁴⁹⁸ Türkiye’nin Doğu Akdeniz ve Ege Denizi’nde yürüttüğü faaliyetlerine karşılık alınan önlemler paketinin uzatıldığı ve AB üyelerine yönelik tutumunun kınandığı açıklanmıştır. Raporda Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin yaptığı sondaj çalışmaları hedef alınmıştır. Bu çalışmaların hukuksuz olduğu belirtilmiştir. Türkiye ile AB arasında diyalogun yeniden başlanması için mevcut faaliyetlerin durdurulması şart koşularak; Kıbrıs’ta çözüm için federasyon vurgusu yapılmış ve Türkiye’nin Kapalı Maraş konusunda BM kararlarına uyması istenmiştir⁴⁹⁹. AB; Türkiye ve KKTC’nin BM hukukuna uygun hareket etmelerini, adada BM öncülüğünde gerçekleşecek çözüm önerilerini desteklemelerini ve Maraş konusunda geri adım atmalarını istemiştir. Türkiye’nin Ek Protokol’ü uygulamamaya devam ederek; sorumluluklarını yerine getirmediği ve GKRY’ye ambargo uygulamaya devam ettiği belirtilmiştir. Türkiye tarafından GKRY’nin uluslararası örgütlere üye olmasının veto edilmeye devam edildiği yinelenmiştir.

Türkiye’den kayıp şahıslar konusunda tüm kolaylıkları sağlaması ve AİHM davalarında alınan kararların eksiksiz bir şekilde uygulanması istenilmiştir. Taşınmaz Mal Komisyonu tarafından açıklanan rakamlara göre şimdiye dek ödenen tazminat miktarı 368 milyon Avro olmuştur⁵⁰⁰.

⁴⁹⁷ KKTC Başbakanı Saner'den Kuran Kursu Açıklaması: Yasaklanması Gibi Bir Durum Söz Konusu Olamaz, (Erişim Tarihi 23.03.2022), <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kktc-basbakani-sanerden-kuran-kursu-aciklamasi-yasaklanmasi-gibi-bir-durum-so%CC%88z-konusu-olamaz-1828639>.

⁴⁹⁸ 2021 Türkiye Raporu, (Erişim Tarihi 08.04.2022), https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2021_turkiye_raporu_tr.pdf.

⁴⁹⁹ “2021 Türkiye Raporu”

⁵⁰⁰ “2021 Türkiye Raporu”

SONUÇ ve ÖNERİLER

Kıbrıs adasında 1960 yılında Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın garantörlüğünde kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ömrü uzun olmamıştır. 1963 yılında Rumların yönetimi tek başına tamamen ele almak istemesi nedeniyle başlattıkları olaylar; yıllardır çözilemeyen Kıbrıs sorununu ortaya çıkarmıştır. Yaşanan katliamlara ve Yunan cuntasının darbe girişimine karşılık; Türkiye'nin garantörlük haklarını kullanarak adaya müdahalede bulunmasıyla ada ikiye bölünmüştür. Kuzeyde kalan Türkler zaman içerisinde çözüm bulunamamasına ve geçmişte yaşanan olayların da etkisiyle bağımsızlıklarını ilan etmiştir. BM tarafından KKTC'nin bağımsızlığının tanınmaması ve bu girişimde bulunacak devletlere yaptırım uygulama tehdidi; KKTC'nin ambargolara mahkûm edilmesine neden olmuştur. KKTC yalnızca Türkiye Cumhuriyeti tarafından tanınmıştır. BM adanın meşru temsilcisi olarak 'Kıbrıs Cumhuriyeti' adı altında Rum yönetimini tanımıştır. Bu durum çözüm görüşmelerini olumsuz etkilemiş, Kıbrıs Türk halkı azınlık yerine koyularak, sorunun kaynağı konumuna getirilmiştir.

Yunanistan'ın AB üyeliği sonrası Türkiye'ye karşı üstünlük elde etmek için Kıbrıs sorununu AB gündemine taşımıştır. GKRY'nin AB'ye alınması ve sorunun kendi tezlerine uygun şekilde çözülmesine yönelik kulis çalışmalarına başlamışlardır. Yunanistan'ın desteği ile GKRY AB'ye üyelik başvurusunda bulunmuştur ve AB başvuruyu değerlendirmeye alarak üyelik görüşmelerini başlatmasını kararlaştırmıştır. AB, Doğu Akdeniz'de çıkar elde etmek isteği ile Kıbrıs sorununu ileri bir noktaya taşımıştır. Rum yönetimi çözüm görüşmelerinde daha da uzlaşmaz bir tavır sergilemeye başlamıştır. Türkiye yaşanan gelişmelere sert tepki göstererek; Garanti ve İttifak Anlaşmalarını gündeme getirmiştir. AB yapılan hukuksuzluğun Türkiye tarafından uluslararası alanda duyurulmaması ve Türkiye'nin yumuşaması için bir takım adımlar atmıştır. AB, Türkiye ile Gümrük Birliği Anlaşmasını imzalamış ve daha sonra Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'ye aday ülke statüsü verilmiştir. Türkiye'de her ne kadar siyasi istikrar yakalanamamış olsa da Kıbrıs konusunda geleneksel devlet politikaları izlenmiş ve GKRY'nin AB üyeliğine karşı KKTC'nin ilhakı ve Kapalı Maraş'ın açılması gündemde tutulmuştur.

Türkiye’de 2002 yılında iktidara gelen AKP, Kıbrıs konusunda geleneksel politiklardan farklı politikalar izleneceğini açıklamıştır. Sorunun çözümünde ‘aktif’ politikalar izleneceğini ve soruna mutlaka bir çözüm bulunması gerektiği ifade edilmiştir. Çözüm için ‘Belçika Modeli’ vurgusu yapılmış ancak dışişlerinden gelen uyarılar sonrası bundan vazgeçilmiştir. Annan Planı ile Kıbrıs sorununa giriş yapan AKP hükümeti; KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş’ın aksine Plana destek vermiştir. Milliyetçi bir siyasetçi olan Denktaş, Annan Planı ile kurulmak istenen federasyona karşı çıkmıştır. AKP hükümeti ise Plan’ın uygulanabilir olduğunu ifade etmiştir. Böylelikle ilk defa KKTC ile Türkiye arasında sorunun çözümü konusunda görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Denktaş, KKTC haklarının garanti altına alındığı iki eşit kurucu devletli çözümü savunurken; AKP hükümeti Annan Planı’nda belirtilen, KKTC’nin uluslararası alanda tanınmadan sağlanacak iki toplumlu çözümü savunmuştur.

AKP iktidarı, AB’den müzakere tarihi alabilmek için “kazan-kazan” politikası uygulamaya ve pazarlıklara açık bir politika izlerken; GKRY sorunu sıfır toplamı bir oyun olarak görmüş; AB üyeliğiyle elde edecekleri olanakları Kıbrıs Türkleriyle paylaşmak istememiş ve egemen konumlarını sarsacak hiçbir tavize yanaşmamışlardır. Bunun bir sonucu olarak AB Kıbrıs’ta; GKRY’nin tüm adayı temsilen ‘Kıbrıs Cumhuriyeti’ adı altında 1 Mayıs 2004’te birliğe üye yapmadan önce çözümün sağlanmasını istemiştir. Annan Planı üzerinde bu tarihe göre görüşmeler gerçekleştirilerek; Plan Kıbrıs’ta iki kesimde aynı zamanda referanduma sunulmuştur. Plana, Türkler “evet” derken Rumlar “hayır” demiştir. Referandum sonuçlarına rağmen Rumlar AB’ye üye yapılmıştır. Türk tarafı ise “evet” demesine rağmen on yıllardır devam eden tecritten kurtulamamıştır. AB’nin taahhüt ettiği yardımlar ve izolasyonların hafifletilmesi vaatleri, Rum yönetiminin engellemeleri ile kısmen hayata geçirilmiştir.

AKP hükümeti, Annan referandumu sonuçlarına rağmen, GKRY’nin AB üyeliğini engelleyecek bir politika geliştirilmemiştir. GKRY’nin AB üyeliği ile Türkiye-AB ilişkileri sorunlu şekilde ilerlemeye başlamıştır. Türkiye’nin Ankara Anlaşmasına Ek Protokol’ü GKRY’ye uygulamaması, Türkiye’nin AB ile ilişkilerini germiştir. 11 Aralık 2006 tarihinde toplanan Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi, Türkiye’nin tam üyelik müzakerelerinde sekiz müzakere başlığını dondurmuş, açılan hiçbir başlığın da kapatılmamasını kararlaştırılmıştır.

KKTC’de Rauf Denktaş’ın aktif siyaseti bırakması sonrası yapılan seçimlerde; Annan Planı’na destek veren Mehmet Ali Talat Cumhurbaşkanı seçilmiştir. AKP hükümeti ile uyumlu politikalar izleyen Talat’ın seçilmesi ile federasyon temelli çözümün gerçekleşeceğine olan inanç yüksek olmuştur. Ancak BM ile birlikte AB’nin desteğini de alan Rum yönetiminin uzlaşmaz tutumu devam etmiştir. Böylesi bir ortamda AKP hükümeti, hem KKTC’de hem de Türkiye’de eleştirilerin odağı olmuştur. AB tarafından verilen sözlerin boş çıkması ve Rumların AB üyesi yapılması ile AKP hükümeti iktidara geldiğinden beri uyguladığı “kazan-kazan” politikalarını bir kenara bırakarak, 2007 sonrası eski ulusal Kıbrıs politikalarına yönelmiştir.

AKP hükümeti KKTC yönetimi ile sorun yaşamaya başlamıştır. Mustafa Akıncı’nın Cumhurbaşkanı seçilmesi ile ‘anavatan-yavru vatan’ krizi başlamıştır. Ayrıca Akıncı’nın federasyon temelli çözümü desteklemesi ve AKP hükümetinin iç siyasetteki çıkarları nedeniyle daha çok milliyetçi politikalara sarılması bir diğer krizi ortaya çıkarmıştır. AKP, iki devletli çözümü net bir şekilde savunmaya başlamıştır. Akıncı ile yaşanan görüş ayrılığı nedeniyle AKP; KKTC’de kendi politikalarına uygun bir Cumhurbaşkanı’nın seçilmesini istemiştir. Bu doğrultuda 2020 yılındaki KKTC Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde AKP’nin Ersin Tatar’ı desteklediği öne sürülmüştür. Seçimi kaybeden Mustafa Akıncı; AKP’nin KKTC seçimlerine müdahalede bulunduğunu ve seçilmesini engellediğini öne sürmüştür. KKTC’deki yönetim ile olan kriz bunla sınırlı kalmamıştır. Türkiye’den KKTC’ye su teminin sağlanması sonrası; KKTC belediyeleri ve hükümeti suyun işletilmesinin belediyeler tarafından yapılmasını istemişlerdir; AKP hükümeti ise suyun özel bir şirket tarafından işletilmesini istemektedir. Yönetim; KKTC sermayesinin ülke içerisinde kalmasının ekonomiyi olumlu etkileyeceğini savunmuştur. Ancak AKP hükümetinin baskısı ile suyun işletilmesinde özel sektörde pay sahibi olmuştur. Sorun kamu-özel işbirliği ile halledilmiş olsa da, KKTC yöneticileri bu durumdan memnun olmamıştır.

GKRY’nin AB üyesi olması sonrası yeterli tepki gösterilememiştir. GKRY bu durumu kullanarak Doğu Akdeniz’de petrol ve doğalgaz arama girişimlerini arttırmıştır. GKRY, MEB ilan ederek diğer ülkeler ile anlaşmalar imzalamıştır. Arama faaliyetleri için uluslararası şirketlere lisans vermiştir. Türkiye bu duruma tepki göstermiş ve arama faaliyetinde bulunan şirketleri bölgeden uzaklaştırmıştır. Ancak, AKP hükümetinin uyguladığı dış politika nedeniyle, Türkiye Doğu Akdeniz’de yalnız kalmıştır.

Uluslararası destek Rum kesiminin arkasında durmuştur. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de petrol ve doğalgaz arama faaliyetleri “hukuksuz” olarak nitelendirilmiştir. AB tarafından Türkiye'nin faaliyetlerini devam ettirmesine karşılık, bazı isimler yaptırım listesine alınmıştır. Türkiye'nin yaşananlara rağmen Doğu Akdeniz'de MEB ilan etmemesi ve Libya dışında bir ülke ile anlaşma imzalamaması da sık sık eleştirilmektedir.

AKP hükümetine yönelik bir tepki de KKTC muhalefet partilerinden gelmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın KKTC parlamentosunda yapacağı konuşmaya bazı muhalefet partileri katılmama kararı almıştır. Kararlarının nedeni olarak; muhalefet partilerinin yok sayılması ve KKTC'nin yönetiminin AKP hükümeti tarafından sürdürülmek istenmesi gösterilmiştir. Annan Plan'ı döneminde AKP ile beraber hareket eden partilerin şimdi protesto ediyor olması yaşanan sorunların ve değişen politikaların net göstergesi olmaktadır. Erdoğan'ın konuşmasında müjde olarak KKTC'ye saray yapılacağını açıklaması da yeni tepkilerin oluşmasını sağlamıştır.

2002 yılında Türkiye'nin geleneksel Kıbrıs politikasını terk ederek yeni politikalar uygulamaya başlayan AKP hükümeti; zaman içerisinde tezimizde özetlenen gelişmeler sonucunda önceki geleneksel politikalara dönüş yapmıştır. Federasyon temelli çözüm arayışları şimdilerde tamamen iki ayrı devletin olduğu çözüm arayışına dönüşmüştür. Kıbrıs konusunda geleneksel politikalardan vazgeçilmeyip eşit statüde iki devletli çözüm desteklenmeli; KKTC'nin haklı davası tüm dünyaya daha iyi anlatılmalıdır. Bu kapsamda, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki diğer devletlerle ilişkilerini düzelterek, MEB ilan etmesi ve kıyıdaş ülkelerle anlaşmalar imzalaması hem KKTC hem Türkiye için bir çıkış yolu olabilir.

KAYNAKÇA

- Akgün, Sibel; “Kıbrıs’ta Birleşmiş Milletler Arabuluculuğu ile Siyasal Çözüm Modelleri”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5/11, (2018).
- Akarçay, Pınar, AK, Gökhan; “Ulusal Güvenlik Bağlamında Kıbrıs: Jeostratejik/Jeoeconomik Önem ve Gelişmeler”, *Çeşm-i Cihan*, 5/1, (2018).
- Altan, Ümmü; “Kıbrıs Sorunu Çözüm Sürecinde Annan Planı: KKTC ve Kıbrıs Rum Basınındaki Yansımaları”, Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2010.
- Arısan Eralp, Nilgün; “Doğrudan Ticaret Tüzüğü: Tüm Taraflar İçin Bir Çıkış Yolu Olabilir mi?”, *TEPAV Politika Notu*, Haziran 2010.
- Ayaz Avan, Esengül; “Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorunu: Türkiye’nin Politikası ve AB’nin Yaklaşımı”, *Avrasya Etüdlere*, S.58, (2020).
- Ayberk, İbrahim, Akşit, Sait, Dayıoğlu Ali; “Bir De Facto Devlet Olarak Kuzey Kıbrıs’ta Sivil Toplum: Toplumsal Tepki, Kıbrıs Türk Sendikaları ve Türkiye’yle İlişkiler”, *Uluslararası İlişkiler*, 16/64, (2019).
- Balyemez, Mehmet; “Kıbrıs Türk Toplumunun Devletleşme Sürecinde Mülkiye’nin Etkisi (İsmail Bozkurt’un Deneyimleriyle)”, *Vizyoner*, 11/28, (2020).
- Başbuğ, İlker; “Unutulan Ada Kıbrıs”, 2.bs., Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2016.
- Bostancı, Mustafa; “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin İlanı ve Buna Yönelik Tepkilerin Türk Kamuoyundaki Yansımaları”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 34/57, (2015).
- Bölme, Selin M.; “Gazze’de Katliam; Türkiye, Ortadoğu ve Filistin Sorunu”, *Seta Analiz*, S.3, (2009).
- Bulunç, Ahmet Zeki; “Kıbrıs Politikalarının Annan Belgesi ile Başlayan Kırılma Noktaları”, *Akademik Bakış*, 1/1, (2007).
- Bulunç, Ahmet Zeki; “Kıbrıs Uyuşmazlığı: Avrupa Birliği-Türkiye İlişkileri Üzerine Yansımaları”, *Sosyal Bilimler Metinleri*, S.3, (2010).
- Cingöz, İsmail; “Türkiye Gündem Değerlendirmeleri (Orta Doğu-Doğu Akdeniz-İran)”, Berikan Yayınevi, Ankara, 2020.
- Çalık Orhun, Fatma; “K.K.T.C Cumhurbaşkanı Rauf R. Denktaş’ın Annan Planı Sürecindeki Mücadelesi”, Hiper Yayın, İstanbul, 2019.
- Çarık, Şenol; “Doğu Akdeniz’de Rekabet ‘Savunma, Diplomasi, Enerji’”, Halk Kitabevi, İstanbul, 2021.
- Çelik, Vasfiye, ÇELEBİ, İlker; “1960 Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Kuruluşundan 2004 Annan Planı’na Kadar Olan Süreçte Kıbrıs Meselesi”, *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 6/2, (2020).
- Çilingir, Atilla; “Kıbrıs “Yes Be Annem” 2002-2016”, Bilge Oğuz Yayınları, İstanbul, 2016.
- Denker, Mehmet Sami; “Kıbrıs Cumhuriyeti ve Avrupa Birliği’ne Üyelik Sorunu”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6/2, (2001).
- Denktaş, Rauf R.; “Kıbrıs Girit Olmasın”, 4.bs, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005.
- Denktaş, Rauf R.; “Son Çağrı”, 4.bs, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2007.

- Duran, Hasan; “BM ve AB Çerçevesinde Kıbrıs Sorununa Güncel Bir Bakış”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.21, (2008).
- Düzgün, Başaran; “Kıbrıs’ta Ümit ve Hüsrân”, Ayraç Kitabevi Yayınları, Ankara, 2008.
- Efe, Haydar; “Avrupa Birliği ve Kıbrıs Sorunu ‘ Çözölemeyen Kıbrıs Sorunu ve Olumsuz Etkilenen Türkiye-AB İlişkileri”, Gazi Kitabevi, Ankara, 2012.
- Erdoğan, Hilal; “Kıbrıs Meselesinin Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Etkileri”, *Akademik Hassasiyetler*, 3/5, (2016).
- Erol, Hande; “Kıbrıs Politikalarında Lider Rauf Denktaş’ın Rolü”, Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2014.
- Güler, Yavuz; “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi”, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5/1, (2004).
- Günar, Altuğ; “Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin (Kıbrıs Cumhuriyeti’nin) Avrupa Birliği Üyeliğinin Kıbrıs Sorununa Etkisi”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, S.37, (2020).
- Hasgüler, Mehmet, Özkaleli, Murat; “Kıbrıs’ta Kimlik ve Değişim: Post Annan Sürecinde Ada”, Alfa Yayınları, İstanbul, 2011.
- Hatip, Emine; “Avrupa Birliği Karar Alma Mekanizmalarında Kıbrıs Sorunu ve Sürecin Sonu Annan Belgesi”, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1/1, (2018).
- İnat, Kemal, Aslan, Ali, Duran Burhanettin; “AK Parti’nin 15 Yılı ‘Dış Politika”, SETA, İstanbul, 2017.
- Kasım, Kamer; “Soğuk Savaş Dönemi Kıbrıs Sorunu”, *Akademik Bakış*, 1/1, (2007).
- Kaya, Serhat; “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetindeki Siyasi Partilerin Kıbrıs Sorununa Bakışı”, Yüksek Lisans Tezi, Antalya: Akdeniz Üniversitesi, 2017.
- Kekevi, Serkan, Kurtbağ, Ömer; “Türk Dış Politikası (200’li Yıllar)”, Berikan Yayınevi, Ankara, 2019.
- Keskin, Funda; “Yeni BM Genel Sekreteri: Sorunlar ve Beklentiler”, *Mülkiye*, 31/254, (2007).
- Köylü, Murat; “Geleceğini Arayan Kıbrıs”, *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4/2, (2018).
- Levent, Zeynel; “Avrupa Birliği Üyeliği Yolunda Kıbrıs Sorunsalı “Kıbrıs Kimin İçin Sorun?”, Detay Yayıncılık, Ankara, 2014.
- Maden, Tuğba Evrim; “Havzalararası Su Transferinde Büyük Adım: KKTC İçme Suyu Temin Projesi”, *Ortadoğu Analiz*, 5/50, (2013).
- Manisalı, Erol; “Dünden Bugüne Kıbrıs”, Yeni Gün Yayıncılık, İstanbul, 2000.
- Maral, Bahar; “Kıbrıs Sorunu ve Annan Planı Çerçevesinde Türkiye, Yunanistan ve Avrupa Birliği İlişkileri”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, 2014.
- Mütercimler, Erol; “Satılık Ada Kıbrıs”, 8.bs, Alfa Yayınları, İstanbul, 2010.
- Oktay, Hasan Emre; “Türk Tarihinin Kayıp Yılları Kıbrıs Sorunu”, Akis Kitap, İstanbul, 2015.
- Olgun, Aydın; “Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu”, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1999.

- Olgun, M. Ergün; “Kıbrıs Müzakere Süreci Seyir Defteri”, Elif Yayınevi, Ankara, 2020.
- Ongan, Emrah; “Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin Avrupa Birliğine Katılım Süreci ve Türkiye’nin Avrupa Birliğine Katılımına Etkisi”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8/104, (2020).
- Oran, Baskın; “Türk Dış Politikası ‘Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar’”, 4.bs, C.3, İletişim Yayınları, İstanbul, 2020.
- Örnek, Serdar, Mızrak, Baransel; “Bir Güvenlik Sorunu Olarak Kıbrıs’ın Enerji Kaynakları ve Uluslararası Aktörlerin Politikaları”, *Bilge Strateji*, 8/15, (2016).
- Özarslan, Bahadır Bümin; “Uluslararası Hukuk Açısından Kıbrıs Sorunu ve Avrupa Birliğinin Yaklaşımı”, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- Özmen, Süleyman; “Küresel Güçlerin Oyun Adası Kıbrıs”, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2018.
- Tuncer, Hüner; “Kıbrıs Sarmalı”, 2.bs, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2012.
- Sonan, Sertaç, Gökçekuş, Ömer; “Kuzey Kıbrıs’ta Kemer Sıkma Politikalarının Sosyo Ekonomik ve Politik Sonuçları”, *Friedrich Ebert Stiftung*, 2020.
- Soykan Adaoğlu, Hacer; “AB ve KKTC Açısından Yeşil Hat Tüzüğü”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 5/1, (Güz 2005).
- Sönmezoğlu, Faruk; “Son Onyıllarda Türk Dış Politikası (1991-2015)”, DER Yayınları, İstanbul, 2016.
- Şahin, Yeliz; “Crans-Montana’daki Kıbrıs Konferansı Sonuçsuz Geride Kalırken”, *İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi*, S.219, (2017).
- Şimşir, Bilal N.; “AB, AKP ve Kıbrıs”, 2.bs, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2004.
- Tahsin, Emine; “Kuzey Kıbrıs Özelinde Neoliberal Dönüşümün Boyutları”, *Lefke Avrupa Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2014).
- Telci, İsmail Numan, YORULMAZ, Recep; “Uluslararası Siyasette Doğu Akdeniz”, Ortadoğu Yayınları, Ankara, 2020.
- Uğur, Ömür; “Yarım Kalan Kıbrıs”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Beykent Üniversitesi, 2011.
- Ünalı, Ahmet Nafiz; “AB’nin Kıbrıs Sorununa Bakışı ve Türkiye AB İlişkileri”, 2.bs, Akçağ Yayınları, Ankara, 2019.
- Vatansever, Müge; “Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12/Özel, (2010).
- Yaycı, Cihat; “Doğu Akdeniz’in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye”, 5.bs, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2020.

RESMİ BELGELER

Resmi Gazete, “Bakanlar Kuruluna Güven Oylaması Hakkında Karar”, (RG. 29.11.2002/24951.).

Resmi Gazete, “Bakanlar Kurulu Hakkında Yapılan Güven Oylamasına İlişkin Karar”, (RG. 24.03.2003/25058.).

Resmi Gazete, “Bakanlar Kurulu Hakkında Yapılan Güvenoylamasına İlişkin 5/9/2007 Tarihli ve 901 Numaralı Türkiye Büyük Millet Meclisi Kararı Eki Başbakan Recep Tayyip ERDOĞAN Tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine Sunulan 60 ıncı Hükümet Programı”, (RG. 07.09.2007/26636.) (M1).

Resmi Gazete, “Bakanlar Kurulu Hakkında Yapılan Güvenoylamasına İlişkin Karar ve Eki 61 inci Hükümet Programı”, (RG. 17.07.2011/27997.).

Resmi Gazete, “Bakanlar Kurulu Hakkında Yapılan Güvenoylamasına İlişkin Karar ve Eki 62nci Hükümet Programı”, (RG. 07.09.2014/29112.).

İTERNET KAYNAKLARI

- 5'li Kıbrıs Konferansı BM Genel Sekreteri Guterres Başkanlığında Toplandı, (Erişim Tarihi 07.03.2022), <https://www.sondakika.com/haber/haber-5-li-kibris-konferansi-bm-genel-sekreteri-guterres-9781303/>.
- 5 Maddede KKTC'ye Su Temin Projesi, (Erişim Tarihi 13.02.2022), <https://tr.euronews.com/2015/10/17/5-maddede-kktcye-su-temin-projesi>.
- 6 Ülke Doğu Akdeniz'de Türkiye'siz Gaz Forumu Kurdu, (Erişim Tarihi 06.02.2022), <https://www.dunya.com/gundem/6-ulke-dogu-akdenizde-turkiyesiz-gaz-forumu-kurdu-haberi-482616>.
- 18 Maddelik Anayasa Değişikliği Paketi 339 Oyla Kabul Edildi, (Erişim Tarihi 15.03.2022), <https://www.haberturk.com/gundem/haber/1360793-18-maddelik-anayasa-degisikligi-paketi-kabul-edildi>.
58. Hükümet, (Erişim Tarihi 26.01.2022), <https://www.akparti.org.tr/ak-kadro/hukumetler/58-hukumet/abdullah-gul/>.
64. Hükümet Programı, (Erişim Tarihi 05.04.2022), https://www.aa.com.tr/uploads/TempUserFiles/64.hukumet_programi.pdf.
65. Hükümet Programı, (Erişim Tarihi 06.04.2022), https://afyonluoglu.org/PublicWebFiles/Reports-TR/Hukumet_Prg/65_hukumet_programi.pdf.
- 389/2006 Sayılı KONSEY YÖNETMELİĞİ (EC), (Erişim Tarihi 31.03.2022), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32006R0389>.
- 2002'de Erdoğan'ın Yolu Nasıl Açıldı, (Erişim Tarihi 14.05.2022), <https://www.gazetevatan.com/siyaset/2002-de-erdogan-in-yolu-nasil-acildi-386242>.
- 2002 Genel Seçimleri Seçim Beyannamesi, (Erişim Tarihi 02.04.2022), <https://www.akparti.org.tr/media/318780/3-kasim-2002-genel-secimleri-secim-beyannamesi-sayfalar.pdf>.
- 2003 yılı Katılım Anlaşması'nın 10 No.lu Protokolü, (Erişim Tarihi 26.03.2022), https://www.europarl.europa.eu/cytr/cms/CYTR_home/documents.html.
- 2007-03-01 Kıbrıs-Derleme, (Erişim Tarihi 11.03.2022), <https://www.ab.gov.tr/p.php?e=40680>.
- 2007 Genel Seçimleri Seçim Beyannamesi, (Erişim Tarihi 02.04.2022), <https://www.akparti.org.tr/media/318777/22-temmuz-2007-genel-secimleri-secim-beyannamesi-sayfalar.pdf>.
- 2011 Genel Seçimleri Seçim Beyannamesi, (Erişim Tarihi 02.04.2022), <https://www.akparti.org.tr/media/318778/12-haziran-2011-genel-secimleri-secim-beyannamesi-1.pdf>.
- 2015 Genel Seçimleri Seçim Beyannamesi, (Erişim Tarihi 06.04.2022), <https://www.akparti.org.tr/media/318795/7-haziran-2015-edited.pdf>.
- 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri ve Genel Seçimler Seçim Beyannamesi, (Erişim Tarihi 06.04.2022), <https://www.akparti.org.tr/media/318779/24-haziran-2018-cumhurbaskanligi-secimleri-ve-genel-secimler-secim-beyannamesi-sayfalar.pdf>.
- 2021 Türkiye Raporu, (Erişim Tarihi 08.04.2022), https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2021_turkiye_raporu_tr.pdf.

- AB'den Türkiye'ye Yaptırım Kararı, (Erişim Tarihi 16.03.2022), <https://bianet.org/kurdi/siyaset/210486-ab-den-turkiye-ye-yaptirim-karari>.
- ABD'den Maraş Açıklamalarına Kınama: BM Kararlarına Aykırı, (Erişim Tarihi 13.03.2022), <https://www.gazeteduvar.com.tr/abdden-maras-aciklamalarina-kinama-bm-kararlarina-aykiri-haber-1529188>.
- ABD, Güney Kıbrıs'a 33 Yıldır Uygulanan Silah Ambargosunu Kısmi Olarak Kaldırdı, (Erişim Tarihi 11.03.2022), <https://tr.euronews.com/2020/09/01/abd-guney-k-br-s-a-33-y-ld-r-uygulanan-silah-ambargosunu-k-smi-olarak-kald-rd->.
- ABD, GKRY'ye Yönelik Silah Ambargosunu Kaldırdı: Türkiye'den Tepki, (Erişim Tarihi 11.03.2022), <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/abd-gkryye-yonelik-silah-ambargosunu-kaldirdi-turkiyeden-tepki-1762786>.
- ABD Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ne Yönelik Silah Ambargosunu Kaldırdı, (Erişim Tarihi 11.02.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-guney-kibris-rum-yonetimine-yonelik-silah-ambargosunu-kaldirdi-/1960243>.
- AB Liderleri Türkiye'ye Yaptırım Kararı Almadı, (Erişim Tarihi 16.03.2022), <https://www.sozcu.com.tr/2020/dunya/ab-liderleri-turkiyeye-yaptirim-karari-almadi-6162709/>.
- AB, Türkiye'ye Yaptırım Konusunda Denge Arayışında, Kesin Tavır İçin Biden'ı Bekliyor, (Erişim Tarihi 16.03.2022), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55254616>.
- AB Türkiye'ye Yaptırımları Uzattı, (Erişim Tarihi 16.03.2022), <https://www.dw.com/tr/ab-t%C3%BCrkiye-yapt%C4%B1r%C4%B1mlar%C4%B1-uzatt%C4%B1/a-59792523>.
- AB Yardım Programı, (Erişim Tarihi 31.03.2022), <https://www.abbilgi.eu/tr/eu-aid-programmes.html>.
- ACAR, Özgen; V.G. d'Estaing Açık Konuştu, (Erişim Tarihi 05.06.2020), <https://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/2002/11/12/10.xhtml>.
- Adalet ve Kalkınma Partisi Parti Programı, (Erişim Tarihi 18.05.2022), <https://www.akparti.org.tr/parti/parti-programi/>.
- AP, Rumlara Boyun Eğdi, (Erişim Tarihi 31.03.2022), <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/ap-rumlara-boyun-egdi-16084393>.
- Akıncı, Koordinasyon Ofisi Yasası'nı Anayasa Mahkemesi'ne Gönderdi, (Erişim Tarihi 13.02.2022), https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n193651-Akinci-Koordinasyon-Ofisi-Yasasini-Anayasa-Mahkemesine-gonderdi.
- AKP: Biz Belçika Modeli Demedik Sadece Esinlendik, (Erişim Tarihi 04.06.2020), <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/akp-biz-belcika-modeli-demedik-sadece-esinlendik-108040>.
- Akıncı: Hedefimiz Federasyon Kurmak, (Erişim Tarihi 23.02.2022), <https://www.yeniakit.com.tr/haber/akinci-hedefimiz-federasyon-kurmak-78150.html>.
- Akıncı ile Anastasiadis Ara Bölgede Bir Araya Geldi, (Erişim Tarihi 05.03.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/-akinci-ile-anastasiadis-ara-bolgede-bir-araya-geldi/720410>.

- Annan Planının Son Şekli, (Erişim Tarihi 07.06.2020), <https://m.bianet.org/bianet/siyaset/32084-annan-planinin-son-sekli>.
- Annan Planı Üçüncü Kez Yenilenecek, (Erişim Tarihi 06.06.2020), <http://bianet.org/bianet/siyaset/16326-annan-plan-ucuncu-kez-yenilenecek>.
- Arap Baharı Nedir, Nasıl Başladı? Arap Baharının Nedenleri ve Etkileri Nelerdir?, (Erişim Tarihi 12.02.2022), <https://www.hurriyet.com.tr/egitim/arap-bahari-nedir-nasil-basladi-arap-baharinin-nedenleri-ve-etkileri-nelerdir-41828980>.
- Arap Baharı'nın 10 yılında 10 ülkenin hikâyesi: Ekmek, özgürlük ve onur kavgasından geriye ne kaldı?, (Erişim Tarihi 12.02.2022), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55331196>.
- 'Asrın Projesi'nde Kriz, (Erişim Tarihi 13.02.2022), <https://businessht.bloomberght.com/guncel/haber/1128339-asrin-projesinde-kriz>.
- Atun: Hala Sultan İlahiyat Koleji Devletin Bir Okuludur ve Kapatma Davaları ile Karşı Karşıya Olmasına Rağmen Buna Seyirci Kalmak Devlet Yönetme Ciddiyetiyle Bağdaşmıyor., (Erişim Tarihi 21.03.2022), <https://kibrisnehaber.com/atun-hala-sultan-ilahiyat-koleji-devletin-bir-okuludur-ve-kapatma-davalari-ile-karsi-karsiya-olmasina-ragmen-buna-seyirci-kalmak-devlet-yonetme-ciddiyetiyle-bagdasmiyor/>.
- Avrupa Birliği Bakanlığı Artık Yok, (Erişim Tarihi 11.02.2022), <https://www.bloomberght.com/haberler/haber/2138818-avrupa-birligi-bakanligi-artik-yok>.
- Avrupa Birliği Bakanlığı ile KKTC Dışişleri Bakanlığı Arasında İşbirliği Protokolü İmzalandı, (Erişim Tarihi 11.02.2022), <https://www.ab.gov.tr/46688.html>.
- Avrupa Birliği Doğrudan Ticaret Tüzüğü, (Erişim Tarihi 31.03.2022), <https://kktcb.org/tr/belgeler/avrupa-birligi/dogrudan-ticaret-tuzuğu>.
- Avrupa Birliği'yle Gizli Mektup Trafığı, (Erişim Tarihi 17.05.2022), <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/avrupa-birligi-yle-gizli-mektup-trafigi-39141273>.
- Avrupa Birliği'nden Türkiye'ye Yaptırım Kararı, (Erişim Tarihi 16.03.2022), <https://t24.com.tr/haber/avrupa-birligi-nden-turkiye-ye-yaptirim-karari,847665>.
- Bakan Çavuşoğlu'ndan KKTC'de Kur'an Kurslarının Kapatılması Kararına Tepki: İdeolojik Bir Karar, (Erişim Tarihi 23.03.2022), <https://www.yenisafak.com/gundem/bakan-cavusoglundan-kktcde-kuran-kurslarinin-kapatilmasi-kararina-tepki-ideolojik-bir-karar-3618930>.
- Ban ki Moon Eski Genel Sekreter, (Erişim Tarihi 30.01.2022), <https://www.un.org/sg/en/formersg/ban.shtml>.
- Başbakan "Net" Mesajı, (Erişim Tarihi 11.02.2022), <https://www.sondakika.com/haber/haber-basbakan-dan-net-mesaj-2880016/>.
- Başbakan Tatar: "Fransa'nın GKRY'ye Askeri Desteği Barışa Değil Gerginliğin Artmasına Hizmet Eder", (Erişim Tarihi 11.03.2022),

<https://pio.mfa.gov.ct.tr/basbakan-tatar-fransanın-gkryye-askeri-destegi-barisa-degil-gerginligin-artmasina-hizmet-eder/>.

BM, Cenevre'deki Kıbrıs Görüşmeleri İçin AB'ye Beklediği Daveti Göndermedi, (Erişim Tarihi 11.04.2022), <https://www.sondakika.com/haber/haber-bm-cenevre-deki-kibris-gorusmeleri-icin-ab-ye-14091494/>.

BM Güvenlik Konseyi, Türkiye'nin Kıbrıs'ta İki Devlet Açıklaması ve Maraş'ın Açılması Kararını Kınadı, (Erişim Tarihi 13.03.2022), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-57948496>.

BM Kapsamlı Çözüm Planı (Annan Planı), (Erişim Tarihi 25.05.2022), <https://www.mfa.gov.tr/bm-kapsamli-cozum-plani-annan-plani.tr.mfa>.

BM: Kıbrıslı Liderler Çözüm Arayışını Sürdürecektir, (Erişim Tarihi 09.03.2022), <https://www.dw.com/tr/bm-k%C4%B1br%C4%B1sl%C4%B1liderler-%C3%A7%C3%B6z%C3%BCm-aray%C4%B1%C5%9F%C4%B1n%C4%B1-s%C3%BCrd%C3%BCrecek/a-51416716>.

BM, Türkiye Libya Arasında İmzalanan Deniz Yetki Alanları Anlaşmasını Onayladı, (Erişim Tarihi 06.02.2022), <https://www.formathaber.com/bm-turkiye-libya-arasinda-imzalanan-deniz-yetki-alanlari-anlasmasini-onayladi-5093/>.

Brüksel Zirvesi 24-25 Ekim 2002, (Erişim Tarihi 26.04.2021), <https://www.mfa.gov.tr/bruksel-zirvesi-24-25-ekim-2002.tr.mfa>.

Brüksel Zirvesi 12-13 Aralık 2003, (Erişim Tarihi 27.04.2021), <https://www.mfa.gov.tr/bruksel-zirvesi-12-13-aralik-2003.tr.mfa>.

Brüksel Zirvesi 25-26 Mart 2004, (Erişim Tarihi 27.04.2021), <https://www.mfa.gov.tr/bruksel-zirvesi-25-26-mart-2004.tr.mfa>.

Brüksel Zirvesi 17-18 Haziran 2004, (Erişim Tarihi 27.04.2021), <https://www.mfa.gov.tr/bruksel-zirvesi-17-18-haziran-2004.tr.mfa>.

Brüksel Zirvesi 16-17 Aralık 2004, (Erişim Tarihi 27.04.2021), <https://www.mfa.gov.tr/bruksel-zirvesi--16-17-aralik-2004.tr.mfa>.

Brüksel Zirvesi 15-16 Haziran 2006, (Erişim Tarihi 27.04.2021), <https://www.mfa.gov.tr/bruksel-zirvesi--15-16-haziran-2006.tr.mfa>.

Brüksel Zirvesi 14 Aralık 2007, (Erişim Tarihi 28.04.2021), <https://www.mfa.gov.tr/bruksel-zirvesi-14-aralik-2007.tr.mfa>.

Cemil Çiçek'e KKTC'de Protesto, (Erişim Tarihi 07.02.2022), <https://www.ntv.com.tr/dunya/cemil-ciceke-kktcde-protesto,XsqPgrOl80Oj5me5nqKmEQ>.

Cenevre'de 5+1 Gayriresmi Kıbrıs Konferansına KKTC Cumhurbaşkanı Tatar'ın Sunduğu 6 Maddelik Öneri Damga Vurdu, (Erişim Tarihi 11.04.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cenevrede-5-1-gayriresmi-kibris-konferansina-kktc-cumhurbaskani-tatarin-sundugu-6-maddelik-oneri-damga-vurdu/2227790>.

Cenevre'nin Ardından Kıbrıs Meselesinde Yeni Dönem Başladı, (Erişim Tarihi 11.04.2022), <https://www.setav.org/cenevrenin-ardindan-kibris-meselesinde-yeni-donem-basladi/>.

Crans-Montana'da Gerçekleşen Kıbrıs görüşmeleri hk., (Erişim Tarihi 07.03.2022), <https://mfa.gov.ct.tr/tr/crans-montanada-gerceklesen-kibris-gorusmeleri-hk/>.

- CTP Parti Meclisi Kararı, (Erişim Tarihi 19.03.2022), <https://www.cumhuriyetciturkpartisi.org/16-Temmuz-2021-CTP-Parti-Meclisi-karari.html>.
- Cumhurbaşkanı Ersin Tatar: Federasyon Dönemi Bitti, Tek Yol 'iki devletli' Çözüm..., (Erişim Tarihi 11.04.2022), https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n387705-cumhurbaskani-ersin-tatar-federasyon-donemi-bitti-tek-yol-iki-devletli-cozum.
- Cumhurbaşkanı Ersin Tatar'ın, Rum Lider Anastasiadis ile Görüşmesi Sonrası Yaptığı Yazılı Açıklama, (Erişim Tarihi 11.04.2022), <https://kktcb.org/tr/cumhurbaskani-ersin-tatarin-rum-lider-anastasiadis-ile-gorusmesi-sonrasi-yaptigi-7772>.
- Cumhurbaşkanı Yardımcısı Oktay: ABD'nin GKRY'ye Yönelik Silah Ambargolarını Kaldırması Bölgesel Barışı Zehirlemekte, (Erişim Tarihi 11.03.2022), <https://www.setav.org/cumhurbaskani-yardimcisi-oktay-abdnin-gkryye-yonelik-silah-ambargolarini-kaldirmasi-bolgesel-barisi-zehirlemekte/>.
- Cumhurbaşkanı Yardımcısı Oktay'dan KKTC'de Kur'an Kurslarının Kapatılmasına Tepki: Vicdanları Yaraladı, (Erişim Tarihi 23.03.2022), <https://www.yenisafak.com/gundem/cumhurbaskani-yardimcisi-oktaydan-kktcde-kuran-kurslarinin-kapatilmasina-tepki-vicdanlari-yaraladi-3618950>.
- 'Cumhur İttifakı' Protokolü'nün Tam Metni, (Erişim Tarihi 15.03.2022), <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/cumhur-ittifaki-protokolu-nun-tam-metni-2662293>.
- Çavuşoğlu: İsviçre'deki Kıbrıs Konferansı Sonuçsuz Kaldı, (Erişim Tarihi 07.03.2022), <https://tr.sputniknews.com/20170707/cavusoglu-ismicre-kibris-konferansi-sonucsuz-1029168847.html>.
- 'Dava Düştü', (Erişim Tarihi 21.03.2022), <https://www.yeniduzen.com/dava-dustu-95328h.htm>.
- Denktaş Direniyor, (Erişim Tarihi 05.06.2020), <https://www.milliyet.com.tr/dunya/denktaş-direniyor-5198027>.
- Dışişleri: AB Yaptırımları Faaliyetlerimizi Etkilemeyecek, (Erişim Tarihi 16.03.2022), <https://bianet.org/bianet/siyaset/210492-disisleri-ab-yaptirimlari-faaliyetlerimizi-etkilemeyecek>.
- Dışişleri Bakanlığından AB'ye 'TPAO Yetkililerine Yaptırım' Tepkisi, (Erişim Tarihi 16.03.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/disisleri-bakanligindan-abye-tpao-yetkililerine-yaptirim-tepkisi/1748038>.
- Dışişleri Bakanlığından 'Doğu Akdeniz Gaz Forumu' Tepkisi: Türkiye'nin Olmadığı Hiçbir Girişim Başarılı Olmayacak, (Erişim Tarihi 02.06.2022), <https://t24.com.tr/haber/disisleri-bakanligi-ndan-dogu-akdeniz-gaz-forumu-tepkisi-turkiye-nin-olmadigi-hicbir-girisim-basarili-olmayacak,856369>.
- Dışişleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu'nun KKTC Cumhurbaşkanı Sayın Mustafa Akıncı İle Ortak Basın Toplantısı, 21 Şubat 2017, Lefkoşa, (Erişim Tarihi 06.03.2022), https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu_nun-kktc-cumhurbaskani-sayin-mustafa-akinci-ile-ortak-basin-toplantisi_-21-subat-2017_-l.tr.mfa.
- Dışişlerinden GKRY ile Fransa Arasında Savunma İş Birliği Anlaşmasının Yürürlüğe Girdiği Açıklamasına Tepki, (Erişim Tarihi 11.03.2022),

- <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/disislerinden-gkry-ile-fransa-arasinda-savunma-is-birligi-anlasmasinin-yururluge-girdigi-aciklamasina-tepki/1943284>.
- 'Doğrudan Ticaret Tüzüğü' AP Gündeminde Kaldı, (Erişim Tarihi 31.03.2022), https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n300209-dogrudan-ticaret-tuzugu-ap-gundeminde-kaldi.
- Doğu Akdeniz'de Doğal Gaz Krizi: Akıncı'dan Rum Tarafına Ortak Komite Teklifi, (Erişim Tarihi 09.03.2022), <https://tr.euronews.com/2019/07/14/dogu-akdeniz-de-dogal-gaz-krizi-akinci-dan-rum-arafina-ortak-komite-teklifi-kibris-enerji>.
- Doğu Akdeniz'de Sular Yeniden Isınıyor, (Erişim Tarihi 16.03.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dogu-akdenizde-sular-yeniden-isiniyor/2382643>.
- Doğu Akdeniz-EastMed Doğalgaz Boru Hattı Anlaşması Atina'da İmzalandı, (Erişim Tarihi 06.02.2022), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50973890>.
- Doğu Akdeniz Gaz Forumu: Türkiye'ye Rakip Altı Ülke Bölgesel Kuruluş İçin Anlaşma İmzalarını attı, (Erişim Tarihi 06.02.2022), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54252161>.
- 'Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nun Başkanlığı 2022'de Güney Kıbrıs'ın, (Erişim Tarihi 02.06.2022), https://www.kibrispostasi.com/c58-GUNEY_KIBRIS/n401629-dogu-akdeniz-gaz-forumunun-baskanligi-2022de-guney-kibrisin.
- Doğu Akdeniz: Türkiye-Libya Anlaşması Dengeleri Nasıl Etkiler, (Erişim Tarihi 06.02.2022), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50682215>.
- East-Med'in Maliyeti Boylarını Aşar, (Erişim Tarihi 06.02.2022), <https://www.aydinlik.com.tr/east-med-in-maliyeti-boy-larini-asar-turkiye-aralik-2019>.
- EastMed Rafa Kalkıyor, Peki Yunanistan'ın Planları?, (Erişim Tarihi 06.02.2022), <https://www.setav.org/eastmed-rafa-kalkiyor-peki-yunanistanin-planlari/>.
- Ecevit, Solana'yı Dinlemedi, (Erişim Tarihi 17.05.2022), <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/fikret-bila/ecevit-solanayi-dinlemedi-5231025>.
- Ek Protokol Metni, (Erişim Tarihi 23.09.2021), <https://www.mfa.gov.tr/data/AB/ekprotokolmetni.pdf>.
- Ek Protokol ve Deklarasyon Metni, (Erişim Tarihi 23.09.2021), <https://www.mfa.gov.tr/ek-protokol-ve-deklarasyon-metni.tr.mfa>.
- Erdoğan: "Bahçeli ile birlikte Kıbrıs'ta Olacağız, Kapalı Maraş'ta Topluca Piknik Yapacağız", (Erişim Tarihi 13.03.2022), <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/erdogan-bahceli-ile-birlikte-kibrista-olacagiz-kapali-marasta-topluca-piknik-yapacagiz-1789316>.
- Erdoğan'dan Kıbrıs Mesajı: Maraş'ta Yeni Bir Dönem Başlıyor, (Erişim Tarihi 13.03.2022), https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/erdogandan-kibris-mesaji-marasta-yeni-bir-donem-basliyor-6547903/?utm_source=ilgili_haber&utm_medium=free&utm_campaign=ilgihaber.
- Erdoğan'dan Kıbrıs'ta 'Belçika Modeli' Önerisi, (Erişim Tarihi 04.06.2020), <http://arsiv.ntv.com.tr/news/186173.asp>.

- Erdoğan: “EastMed Konusunda İsrail’le Görüşüyoruz”, (Erişim Tarihi 06.02.2022), <https://www.amerikaninsesi.com/a/erdogan-eastmed-konusunda-israil-le-gorusuyoruz-/6401751.html>.
- Erdoğan’ın Asıl Sürprizi Maraş Açılımı Oldu, (Erişim Tarihi 13.03.2022), <https://www.amerikaninsesi.com/a/erdoganin-asil-surprizi-maras-acilimi-oldu/5972790.html>.
- Erdoğan'ın Maraş Ziyaretine Kıbrıs'tan Tepki, (Erişim Tarihi 13.03.2022), <https://www.dw.com/tr/erdo%C4%9Fan%C4%B1n-mara%C5%9F-ziyaretine-k%C4%B1br%C4%B1stan-tepki/a-55602008>.
- Erdoğan’ın Müjdesi: “İhtişamlı Cumhurbaşkanlığı Külliyesi ve Yeni Parlamento Binası” , (Erişim Tarihi 20.03.2022), <https://www.yeniduzen.com/erdoganin-surprizi-yeni-meclis-binasi-ve-cumhurbaskanligi-binasi-142551h.htm>.
- Erdoğan’ın ‘Müjdesine’ Tepki Yağdı, (Erişim Tarihi 20.03.2022), <https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/erdoganin-mujdesine-tepki-yagdi-6547271/>.
- Erdoğan'ın 'Külliye' Müjdesine KKTC'den Tepki, (Erişim Tarihi 20.03.2022), <https://halktv.com.tr/gundem/erdoganin-kulliye-mujdesine-kktcden-tepki-466120h>.
- Erdoğan: Kıbrıs’ta çözüm eşit kurucu ortaklıkta, (Erişim Tarihi 22.01.2022), <http://www.cypriot.org.uk/Documents/Haber8/20-Temmuz.htm>.
- Erdoğan ve Akıncı Arasında 'Yavru Vatan' Polemiği, (Erişim Tarihi 23.02.2022), https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/04/150427_erdogan_akinci_polemik.
- Ersin Tatar'dan CTP ve TDP'ye: "Bu Kararı Alanlar Rum Tarafı İle İş Birliği İçerisindeler", (Erişim Tarihi 19.03.2022), https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n386002-ersin-tatardan-ctp-ve-tdpye-bu-karari-alanlar-rum-tarafi-ile-is-birligi-icerisindeler.
- Ersin Tatar'dan Kur'an kursu Kararıyla İlgili Açıklama: “Gereken Yasal Düzenlemeler Yapılacak”, (Erişim Tarihi 23.03.2022), https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n374532-ersin-tatardan-kuran-kursu-karariyla-ilgili-aciklama-gereken-yasal-duzenlemeler-yapilacak.
- Ersin Tatar ile Anastasiadis İlk Kez Buluştu, (Erişim Tarihi 11.04.2022), <https://www.ntv.com.tr/dunya/ersin-tatar-ile-anastasiadisten-ilk-gorusme,smS0usfXgkuediWpSSLrrw>.
- Ersin Tatar, Kuzey Kıbrıs Cumhurbaşkanı Seçildi, (Erişim Tarihi 11.04.2022), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54589565>.
- Ethniki Organosis Kypriou Agoniston (Kıbrıslıların Milli Mücadele Örgütü)(EOKA): (Erişim Tarihi 07.05.2020), <https://www.wattpad.com/303629807-%C3%B6rg%C3%BCtler-ve-ordular%C4%B1n-hikayeleri-eoka>.
- Feira Zirvesi 20 Haziran 2000, (Erişim Tarihi 25.04.2021), <https://www.mfa.gov.tr/feira-zirvesi-20-haziran-2000.tr.mfa>.
- Fransız Donanması Kıbrıs’a Yerleşiyor, (Erişim Tarihi 11.03.2022), <https://www.aydinlik.com.tr/haber/fransiz-donanmasi-kibrisa-yerlesiyor-126842>.

Garanti Antlaşması, TC Dışışleri Resmi İnternet Sitesi: (Erişim Tarihi 06.05.2020), <http://www.mfa.gov.tr/garanti-antlasmasi-zurich-11-subat-1959.tr.mfa>.

Göteborg Zirvesi 16 Haziran 2001, (Erişim Tarihi 25.04.2021), <https://www.mfa.gov.tr/goteborg-zirvesi-16-haziran-2001.tr.mfa>.

Görev ve Yetkiler-Cumhurbaşkanlığı, (Erişim Tarihi 15.03.2022), https://www.tccb.gov.tr/cumhurbaskanligi/gorev_yetki/.

Guterres BM Genel Sekreterliğine Yeniden Seçildi, (Erişim Tarihi 07.03.2022), <https://www.amerikaninsesi.com/a/guterres-bm-genel-sekreterligine-yeniden-secildi/5934206.html>.

Guterres, Crans-Montana'daki Kıbrıs Konferansı'na Katılıyor, (Erişim Tarihi 07.03.2022), <https://www.sondakika.com/haber/haber-guterres-crans-montana-daki-kibris-konferansi-na-9778205/>.

Güney Kıbrıs Enosis'i Okullarda Kutlama Kararı Aldı, (Erişim Tarihi 06.03.2022), <https://haber.sol.org.tr/toplum/guney-kibris-enosisi-okullarda-kutlama-karari-aldi-185341>.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi AB Dönem Başkanlığını Tek Taraflı Olarak Üstlendi, (Erişim Tarihi 11.02.2022), <https://oldweb.ikv.org.tr/icerik.asp?konu=haberler&id=3225&baslik=G%DCNEY%20KIBRIS%20RUM%20Y%D6NET%DDM%DD%20AB%20D%D6NEM%20BA%DEKANLI%D0INI%20TEK%20TARAFLI%20OLARAK%20%DCSTLEND%DD>.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Fransa Arasındaki Savunma Anlaşması Devreye Girdi, (Erişim Tarihi 11.03.2022), <https://www.defenceturk.net/fransa-kibris-anlasma-devreye-girdi>.

G-8 Zirveleri, (Erişim Tarihi 27.01.2022), <https://www.mfa.gov.tr/g-8-zirveleri.tr.mfa>.

Helsinki Zirvesi (10-11 Aralık), (Erişim Tarihi 25.04.2021), <https://www.mfa.gov.tr/helsinki-zirvesi-10-11-aralik-1999.tr.mfa>.
(Erişim Tarihi 05.02.2022), <http://www.starkibris.net/index.asp?haberID=261915>.
(Erişim Tarihi 05.02.2022), <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/812245.aspx>.
(Erişim Tarihi 06.02.2022), <https://www.formathaber.com/bm-turkiye-libya-arasinda-imzalanan-deniz-yetki-alanlari-anlasmasini-onayladi-5093/>.
(Erişim Tarihi 06.05.2022), <https://qha.com.tr/haberler/guncel/yunanistan-ve-misir-meb-anlasmasi-bm-de-yayimlandi/288651/>.
(Erişim Tarihi 06.02.2022), <https://www.aydinlik.com.tr/haber/eastmed-projesi-turkiye-nin-dogu-akdeniz-deki-kazanimlarini-nasil-etkiler-213931>.

İlk İmam-Hatip Lisesi Açıldı, (Erişim Tarihi 21.03.2022), <http://www.ykp.org.cy/ilk-imam-hatip-lisesi-acildi/>.

"İmam hatip liselerinin açılması, Kıbrıs'ta kaosa neden olacak", (Erişim Tarihi 21.03.2022), https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n53326-imam-hatip-liselerinin-acilmasi-kibrista-kaosa-neden-olacak.

- İsrail'in Operasyonu Türkiye'ye Saygısızlık, (Erişim Tarihi 05.02.2022), <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/israilin-operasyonu-turkiyeye-saygisizlik-1033759>.
- İSTİSMAR EDİLDİ, (Erişim Tarihi 21.03.2022), <http://www.starkibris.net/index.asp?haberID=160130>.
- İsviçre'deki Kıbrıs Müzakereleri Tıkanma Noktasında, (Erişim Tarihi 05.03.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/isvicredeki-kibris-muzakereleri-tikanma-noktasinda/690248>.
- İşte KKTC-TC Gençlik ve Spor Protokolü, (Erişim Tarihi 13.02.2022), <https://www.havadiskibris.com/iste-kktc-tc-genclik-ve-spor-protokolu/>.
- Kapalı Maraş 46 Yılın Ardından Kademeli Olarak Açıldı, (Erişim Tarihi 12.03.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kapali-maras-46-yilin-ardindan-kademeli-olarak-acildi/1998407>.
- Kapalı Maraş'ın Açılması İçin Karar Alındı, (Erişim Tarihi 12.03.2022), <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kapali-marasin-acilmasi-icin-karar-alindi-1721176>.
- Kapalı Maraş Nasıl Açılacak? Ersin Tatar Açıkladı, (Erişim Tarihi 13.03.2022), https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/kapali-maras-nasil-acilacak-ersin-tatar-acikladi-6548084/?utm_source=ilgili_haber&utm_medium=free&utm_campaign=ilgihaber.
- Karaman, Züleyha; Rum Politis Gazetesi:” 4. Annan Planı Hazır”, (Erişim Tarihi 07.06.2020), <https://www.ab.gov.tr/p.php?e=34100>.
- Katılım Ortaklığı Belgeleri, (Erişim Tarihi 19.09.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belgeleri_2001.pdf.
- Kıbrıs'a Yunan Çelmesi, (Erişim Tarihi 06.03.2022), <https://www.yenisafak.com/gundem/kibrisa-yunan-celmesi-2596476>.
- Kıbrıs Görüşmelerinden Yine Sonuç Çıkmadı, (Erişim Tarihi 07.03.2022), <https://www.dw.com/tr/k%C4%B1br%C4%B1s-g%C3%B6r%C3%BCm%C5%9Fmelerinden-yine-sonu%C3%A7-%C3%A7%C4%B1kmad%C4%B1/a-39589588>.
- Kıbrıs İçin Ya Tamam Ya Devam Kararı, (Erişim Tarihi 07.03.2022), <https://t24.com.tr/haber/kibris-icin-ya-tamam-ya-devam-sinavi,411344>.
- Kıbrıs Konferansı Cenevre'de Başladı, (Erişim Tarihi 11.04.2022), <https://www.dw.com/tr/k%C4%B1br%C4%B1s-konferans%C4%B1-cenevrede-ba%C5%9Flad%C4%B1/a-57342337>.
- Kıbrıs Maraş Bölgesi Neden Kapatıldı? Kıbrıs Maraş Sorunu Nedir?, (Erişim Tarihi 12.03.2022), <https://www.haberturk.com/kibris-maras-bolgesi-neden-kapatildi-kibris-maras-sorunu-nedir-3142592>.
- Kıbrıs Meselesi, Güncel Gelişmeler, (Erişim Tarihi 05.03.2022), <https://mfa.gov.ct.tr/tr/kibris-meselesi/guncel-gelismeler/>.
- Kıbrıs Müzakerelerinde 'Enosis Krizi' Sürüyor: 'AnastasiaDıs Kapıyı Sert Bir Şekilde Vurup Çıktı, (Erişim Tarihi 06.03.2022),

<https://tr.sputniknews.com/20170216/kbrs-muzakerelerinde-enosis-krizi-anastasiadis-gorusmeyi-terk-etti-1027249760.html>.

Kıbrıs Müzakerelerinde Beşli Konferans Mart Ayında Devam Edecek, (Erişim Tarihi 06.03.2022), <https://www.sondakika.com/haber/haber-kibris-muzakerelerinde-besli-konferans-mart-ayinda-9220950/?yodk>.

Kıbrıs Müzakerelerinde Haritalar Özel Kasada Saklanacak, (Erişim Tarihi 06.03.2022), <https://tr.sputniknews.com/20170111/kibris-muzakere-harita-kasa-1026716149.html>.

Kıbrıslı Gençler AKP'nin Ofisini Reddediyor, (Erişim Tarihi 13.02.2022), <https://www.evrensel.net/haber/282903/kibrisli-gencler-akpnin-ofisini-reddediyor>.

Kıbrıs Planı'nda Beş Değişiklik!.., (Erişim Tarihi 06.06.2020), <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/kibris-planinda-bes-degisiklik-5188644>.

Kıbrıs Sorunu İçin Üçlü Görüşme, (Erişim Tarihi 11.04.2022), <https://www.ntv.com.tr/dunya/kktc-cumhurbaskani-tatar-guterres-ve-anastasiadis-ile-gorustu,gtF4m6V7oUGAnDD1oQpF6g>.

Kıbrıs'tan Ankara ve Atina'ya Tarihi Ziyaret, (Erişim Tarihi 16.12.2021), <https://www.haberturk.com/dunya/haber/925505-kibristan-ankara-ve-atinaya-tarihi-ziyaret>.

Kıbrıs'ta Taraflar El Sıkıştı, (Erişim Tarihi 23.02.2022), <https://www.sondakika.com/dunya/haber-kibris-ta-taraflar-el-sikisti-7300094/>.

Kıbrıs Türk Toplumu İçin Yardım Programı, (Erişim Tarihi 31.03.2022), https://ec.europa.eu/info/overview-funding-programmes/aid-programme-turkish-cypriot-community_en.

Kıbrıs Konusunda Türkiye'nin Yeni Açılımı, (Erişim Tarihi 12.11.2021), https://www.mfa.gov.tr/kibris-konusunda-turkiye_nin-yeni-acilimi-.tr.mfa.

Kıbrıslı Liderler Çetin Pazarlıklar İçin Mont Pelerin'de, (Erişim Tarihi 05.03.2022), <https://www.dw.com/tr/k%C4%B1br%C4%B1sl%C4%B1-liderler-%C3%A7etin-pazarl%C4%B1klar-i%C3%A7in-mont-p%C3%A8lerinde/a-36286951>.

Kıbrıslı Liderler Çetin Pazarlıklar İçin Mont Pelerin'de, (Erişim Tarihi 05.03.2022), <https://t24.com.tr/haber/kibrisli-liderler-cetin-pazarliklar-icin-mont-pelerinde,369417>.

Kıbrıs Müzakereleri Çerçevesindeki İsviçre Görüşmeleri Mont Pelerin'de Başladı, (Erişim Tarihi 05.03.2022), <https://www.cnnturk.com/dunya/kibris-muzakereleri-cercevesindeki-isvire-gorusmeleri-mont-pelerinde-basladi>.

Kıbrıs Müzakerelerinde Kritik Evre, (Erişim Tarihi 04.03.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kibris-muzakerelerinde-kritik-evre-/651715>.

Kıbrıs Müzakerelerinde Kritik Görüşme İsviçre'de, (Erişim Tarihi 04.03.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kibris-muzakerelerinde-kritik-donemec/673513>.

Kıbrıs Reddediyor!, (Erişim Tarihi 13.02.2022), <https://www.birgun.net/haber/kibris-reddediyor-116260>.

Kıbrıs Rum Tarafından ABD'ye Maraş Önerisi, (Erişim Tarihi 13.03.2022), <https://www.gazeteduvar.com.tr/kibris-rum-tarafindan-abdye-maras-onerisi-haber-1551613>.

- Kıbrıs: Yavuz'un Çekilmesi Sevindirici Bir Gelişme, (Erişim Tarihi 16.03.2022), <https://www.dw.com/tr/k%C4%B1br%C4%B1s-yavuzun-%C3%A7ekilmesi-sevindirici-bir-geli%C5%9Fme/a-55158378>.
- Kıta Sahaneliği ve Münhasır Ekonomik Bölge Nedir?, (Erişim Tarihi 15.01.2022), <https://bau.edu.tr/haber/15945-kita-sahaneligi-ve-munhasir-ekonomik-bolge-nedir>.
- Kıbrıs ve Ege Sorunları Helsinki'de Çözülmeye Başladı, (Erişim Tarihi 17.05.2022), <https://www.ab.gov.tr/p.php?e=34097>.
- KKTC Başbakanı Saner'den Kuran Kursu Açıklaması: Yasaklanması Gibi Bir Durum Söz Konusu Olamaz, (Erişim Tarihi 23.03.2022), <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kktc-basbakani-sanerden-kuran-kursu-aciklamasi-yasaklanmasi-gibi-bir-durum-so%CC%88z-konusu-olamaz-1828639>.
- KKTC Cumhurbaşkanı Akıncı Yönetim ve Güç Paylaşımı Konusunda İlerleme Var, (Erişim Tarihi 04.03.2022), <https://www.sondakika.com/haber/haber-kktc-cumhurbaskani-akinci-yonetim-ve-guc-paylasimi-7590587/>.
- KKTC'de Cumhurbaşkanlığı Seçimi Ertelendi, (Erişim Tarihi 11.04.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kktc-cumhurbaskanligi-secimi-koronavirus-tedbirleri-nedeniyle-11-ekime-ertelendi/1772015>.
- KKTC Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü Barış Burcu, (Erişim Tarihi 23.02.2022), <https://www.haberler.com/kktc-cumhurbaskanligi-sozcusu-baris-burcu-7447435-haberi/>.
- KKTC Cumhurbaşkanı Tatar: Cenevre'deki 5+1 Görüşmelerine AB'nin Gözlemci Statüsüyle Katılmasını Onaylamayacağız, (Erişim Tarihi 11.04.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kktc-cumhurbaskani-tatar-cenevredeki-5-1-gorushmelerine-abnin-gozlemci-statusuyle-katilmasini-onaylamayacagiz/2166346>.
- KKTC Cumhurbaşkanı Tatar Kıbrıs'ta Kalıcı Çözüm İçin 6 Maddeden Oluşan Öneri Sundu, (Erişim Tarihi 11.04.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kktc-cumhurbaskani-tatar-kibrista-kalici-cozum-icin-6-maddeden-olusan-oneri-sundu/2223645>.
- KKTC'de Çözüm ve Avrupa Birliği Mitingi Yapıldı, (Erişim Tarihi 05.06.2020), <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/kktcde-cozum-ve-ab-mitingi-yapildi-112141>.
- KKTC Gençliği Dur Dedi, (Erişim Tarihi 13.02.2022), <http://www.seffafgazete.com/haberler/kibris/28792/kktc-gencligi-dur-dedi?puan=2>.
- KKTC'deki Hala Sultan İlahiyat Kolejine Kapatma Davası, (Erişim Tarihi 21.03.2022), <https://www.haberturk.com/dunya/haber/1326379-kktcdeki-hala-sultan-ilahiyat-kolejine-kapatma-davasi>.
- KKTC'de 'Sen Kimsin Be Adam!' Bombası, (Erişim Tarihi 07.02.2022), <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/kktc-de-sen-kimsin-be-adam-bombasi-1348534>.
- KKTC'de Kuran Kursları Kapatılıyor, (Erişim Tarihi 23.03.2022), <https://gazetemanifesto.com/2021/kktcde-kuran-kurslari-kapatiliyor-432166/>.
- KKTC'de Kur'an-ı Kerim Eğitim-Öğretiminde Yetki Tartışması, (Erişim Tarihi 23.03.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kktcde-kuran-i-kerim-egitim-ogretiminde-yetki-tartismasi-/2210572>.

KKTC'de Toplumsal Varoluş Mitingi Yapıldı, (Erişim Tarihi 07.02.2022), <https://www.haberler.com/kktc-de-toplumsal-varolus-mitingi-yapildi-2501909-haberi/>.

KKTC ile Su Meselesi Çözülüyor, (Erişim Tarihi 13.02.2022), <https://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/kktc-ile-su-meselesi-cozuluyor-1082131/>.

KKTC'nin Yeni Cumhurbaşkanı Ersin Tatar Oldu, (Erişim Tarihi 11.02.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kktcnin-yeni-cumhurbaskani-ersin-tatar-oldu/2010841>.

KKTC Su Temin Projesi'nin Açılışı Gerçekleştirildi, (Erişim Tarihi 13.02.2022), <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/kktc-su-temin-projesinin-acilisi-gerceklestirildi-30333510>.

KKTC'ye Su, 'Balon', (Erişim Tarihi 13.02.2022), <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/kkctye-su-balon-39015056>.

Kopenhag Zirvesi 12-13 Aralık 2002, (Erişim Tarihi 26.04.2021), <https://www.mfa.gov.tr/kopenhag-zirvesi-12-13-aralik-2002.tr.mfa>.

Kuzey Kıbrıs: Mustafa Akıncı ile Yeni Dönem, (Erişim Tarihi 23.02.2022), <https://tr.boell.org/tr/2015/07/14/kuzey-kibris-mustafa-akinci-ile-yeni-donem>.

"Kuzey Kıbrıs'ın İmam Yetiştirmeye İhtiyacı Yok", (Erişim Tarihi 21.03.2022), <https://m.bianet.org/bianet/din/134053-kuzey-kibris-in-imam-yetistirmeye-ihitiyaci-yok>.

Kuzey Kıbrıs Muhalefet Partilerinden TDP, Erdoğan'ın Konuşmasını Boykot Etme Kararı Aldı, (Erişim Tarihi 19.03.2022), <https://www.birgun.net/amp/haber/kuzey-kibris-muhalefet-partilerinden-tdp-erdogan-in-konusmasini-boykot-etme-karari-aldi-351899>.

Kuzey Kıbrıs'ta Erdoğan Protestosu: Özgür İrademizle Yürümek İstiyoruz, (Erişim Tarihi 12.03.2022), <https://www.birgun.net/haber/kuzey-kibris-ta-erdogan-protestosu-ozgur-irademizle-yurumek-istiyoruz-322881>.

Kuzey Kıbrıs'ta 'Kur'an Kursları' Tartışması Nasıl Başladı, Türkiye Neden Tepkili?, (Erişim Tarihi 23.03.2022), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56771788>.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Başbakan Yardımcılığı ve Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, (Erişim Tarihi 06.05.2020), <https://mfa.gov.ct.tr/tr/dis-politika/uluslararasi-orgutler/bm/>.

Külliye Mimarına Vatandaşlığa Tepki Yağdı, (Erişim Tarihi 20.03.2022), <https://www.yeniduzen.com/kulliye-yorumu-kendi-butcemizle-kendi-kulturumuze-gore-bina-insa-edilmeli-144669h.htm>.

Laeken Zirvesi 14-15 Aralık 2001, (Erişim Tarihi 25.04.2021), <https://www.mfa.gov.tr/laeken-zirvesi-14-15-aralik-2001.tr.mfa>.

Lefkoşa'da Büyük Yürüyüş: Reddediyoruz, (Erişim Tarihi 13.02.2022), <https://www.yeniduzen.com/lefkosada-buyuk-yuruyus-reddediyoruz-66253h.htm>.

Libya'da Bu Harita Açıldı, (Erişim Tarihi 12.02.2022), <https://www.yenisafak.com/gundem/libyada-bu-harita-acildi-3408025>.

Maraş'ın Kısmen Açılması, Kuzey Kıbrıs'ta Seçimi Nasıl Etkiler?, (Erişim Tarihi 15.03.2022), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54482827>.

- Mont Pelerin'den Hayal Kırıklığı Çıktı, (Erişim Tarihi 05.03.2022), <https://www.milliyet.com.tr/dunya/mont-pelerin-den-hayal-kirikligi-cikti-2349426>.
- Mont Pelerin 2, Ağlama Duvarına Döndü, (Erişim Tarihi 05.03.2022), <https://www.havadiskibris.com/mont-pelerin-2-aglama-duvarina-dondu/>.
- Mustafa Akıncı'dan, Erdoğan'a 'Küllüye' Eleştirisi: Devletin İtibarı Binaların İhtisamıyla Değil, Yurttaşlarının Refah Düzeyiyle Ölçülür, (Erişim Tarihi 20.03.2022), <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/mustafa-akincidan-erdoganin-kktcye-yeni-kulluie-mujdesine-elestiri-devletin-itibari-binalarin-ihtisamiyla-degil-1854106>.
- Müzakere Çerçeve Belgesi 2005, (Erişim Tarihi 19.09.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/MuzakereCercevesi/Muzakere_Cercevesi_2005.pdf.
- Müzakere Kararının Alınmasından Fiili Müzakerelere, (Erişim Tarihi 26.09.2021), <https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?id=370>,
- Müzakerelerden Güven Artırıcı Önlemler Çıktı, (Erişim Tarihi 23.02.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/muzakerelerden-guven-artirici-onlemler-cikti/47069>.
- Nice Zirvesi 8 Aralık 2000, (Erişim Tarihi 25.04.2021), <https://www.mfa.gov.tr/nice-zirvesi-8-aralik-2000.tr.mfa>.
- No:18 - 30 Ocak 2007, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Doğu Akdeniz'deki Ülkelerle Deniz Yetki Alanlarını İlgilendiren İkili Anlaşmalar Yapma Gayretlerini hk., (Erişim Tarihi 15.01.2022), https://www.mfa.gov.tr/no_18---30-ocak-2007-guney-kibris-rum-yonetimi-nin-dogu-akdeniz-deki-ulkelerle-deniz-yetki-alanlarini-ilgilendiren-ikili-anlasmalar-yapma-gayretlerini-hk-.tr.mfa.
- No:39 - Fransa ile GKRY Arasında İmzalanan Savunma İşbirliği Anlaşması hk., (Erişim Tarihi 11.03.2022), https://eski.mfa.gov.tr/no_39---fransa-ile-gkry-arasinda-imzalanan-savunma-isbirligi-anlasmasi-hk_.tr.mfa.
- No: 58, 28 Şubat 2020, Doğu Akdeniz'deki Sondaj Faaliyetlerimiz Nedeniyle Avrupa Birliği'nin Aldığı Yaptırım Kararına İlişkin Listenin Onaylanması Hk., (Erişim Tarihi 16.03.2022), https://www.mfa.gov.tr/no_58-dogu-akdeniz-sondaj-faaliyetlerimiz-hk.tr.mfa.
- No: 165, 6 Ağustos 2020, Yunanistan ile Mısır Arasında Sözde Deniz Yetki Alanları Sınırlandırma Anlaşması İmzalanması Hk., (Erişim Tarihi 06.02.2022), https://www.mfa.gov.tr/no_-165-yunanistan-ile-misir-arasinda-sozde-deniz-yetki-alanlari-anlasmasi-imzalanmasi-hk.tr.mfa.
- No: 260, 23 Temmuz 2021, KKTC Hükümetinin Maraş Açılımının İkinci Aşamasına Yönelik Kararı Hk., (Erişim Tarihi 13.03.2022), https://www.mfa.gov.tr/no_-260-kktc-hukümetinin-maras-aciliminin-ikinci-asamasina-yonelik-karari-hk.tr.mfa.
- No: 288, 21 Aralık 2010, İsrail ile GKRY Arasında İmzalanan MEB Anlaşması Hk., (Erişim Tarihi 05.02.2022), https://www.mfa.gov.tr/no_-288-21aralik-2010-israil-ile-gkry-arasinda-imzalanan-meb-anlasmasi-hk_.tr.mfa.
- No: 329, 11 Kasım 2019, AB Dış İlişkiler Konseyi'nin Aldığı Kararlar Hk., (Erişim Tarihi 16.03.2022), https://www.mfa.gov.tr/no_329-ab-dis-iliskiler-konseyi-nin-aldigi-kararlar-hk.tr.mfa.

- “O Açıklamanın Sonuna Kadar Arkasındayız”, (Erişim Tarihi 11.02.2022), <https://www.cnnturk.com/2011/turkiye/07/19/o.aciklamanin.sonuna.kadar.arkasin.dayiz/623391.0/index.html>.
- Ortak Bildiride Anlaştılar, (Erişim Tarihi 16.12.2021), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ortak-bildiride-anlastilar/183421>.
- 'Reddediyoruz Platformu', Koordinasyon Ofisi kurulması anlaşmasını protesto etti, (Erişim Tarihi 13.02.2022), https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n192981-reddediyoruz-platformu-koordinasyon-ofisi-kurulmasi-anlasmasini-.
- Reuters: Biden İstedi; AB, Türkiye'ye Yaptırımları Dondurdu, (Erişim Tarihi 16.03.2022), <https://tr.sputniknews.com/20210318/reuters-biden-istedi-ab-turkiyeye-yaptirimlari-durduracak-1044060985.html>.
- Rum ve Yunan Hükümetlerinde Ticaret Tüzüğü Alarmı, (Erişim Tarihi 31.03.2022), <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/rum-ve-yunan-hukumetlerinde-ticaret-tuzugu-alarmi-15658858>.
- Selanik Zirvesi 19-20 Haziran 2003, (Erişim Tarihi 26.04.2021), <https://www.mfa.gov.tr/selanik-zirvesi-19-20-haziran-2003.tr.mfa>.
- Sevilla Zirvesi 21-22 Haziran 2002, (Erişim Tarihi 25.04.2021), <https://www.mfa.gov.tr/sevilla-zirvesi-21-22-haziran-2002.tr.mfa>.
- Son Annan Planı, (Erişim Tarihi 07.06.2020), <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-annan-planı-214451>.
- Son Dakika: Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın KKTC'ye Müjdesi Ne Olacak? İşte Son Gelişmeler, (Erişim Tarihi 19.03.2022), <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-cumhurbaskani-erdoganin-kktcye-mujdesi-ne-olacak-iste-son-gelismeler-41855346>.
- Son Dakika: KKTC Cumhurbaşkanı Tatar 'Resmi Görüşme' İçin Şart Koştı, (Erişim Tarihi 11.04.2022), <https://www.milliyet.com.tr/dunya/son-dakika-kktc-cumhurbaskani-tatar-resmi-gorusme-icin-sart-kostu-6607302>.
- Su Kavgası Hükümet Yıktı, (Erişim Tarihi 13.02.2022), <https://www.dw.com/tr/su-kavgas%C4%B1-h%C3%BCk%C3%BCmet-y%C4%B1kt%C4%B1/a-19178581>.
- Tarihin Böldüğü Kıbrıs, Kemer Sıkma Politikalarında Birleşti, (Erişim Tarihi 22.01.2022), <https://www.ankaradegillefkosa.org/tarihin-boldugu-kibris-kemer-sikma-politikalarinda-birlesti-umut-bozkurt-ceviri-yazi/>.
- Türkiye 2015 Raporu, (Erişim Tarihi 21.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/5%20Ekim/2015_ilerleme_raporu_tr.pdf.
- Türkiye 2016 Raporu, (Erişim Tarihi 21.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/pub/2016_ilerleme_raporu_tr.pdf.
- Türkiye 2018 Raporu, (Erişim Tarihi 22.04.2021), https://www.ab.gov.tr/siteimages/pub/komisyon_ulke_raporlari/2018_turkiye_raporu_tr.pdf.
- Türkiye 2019 Raporu, (Erişim Tarihi 22.04.2021), https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2019_trkiye_raporu-tr.pdf.
- Türkiye 2020 Raporu, (Erişim Tarihi 23.04.2021), https://www.ab.gov.tr/siteimages/trkiye_raporustrateji_belgesi_2020/turkey_report_30.10.2020.pdf.

- Türkiye'den EastMed Anlaşmasına Tepki, (Erişim Tarihi 06.02.2022), <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyeden-eastmed-anla%C5%9Fmas%C4%B1na-tepki/a-51872959>.
- Türkiye Düzenli İlerleme Raporu 1998, (Erişim Tarihi 12.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_1998.pdf.
- Türkiye Eğitime Yardımları Kesti, (Erişim Tarihi 21.03.2022), <https://www.havadiskibris.com/turkiye-egitime-yardimlari-kesti/>.
- Türkiye ile Kıbrıs Arasında İmzalanan Su Protokolü, (Erişim Tarihi 13.02.2022), <https://www.kibrismanet.com/guncel/turkiye-ile-kibris-arasinda-imzalanan-su-protokolu-h132519.html>.
- Türkiye İlerleme Raporu 1999, (Erişim Tarihi 12.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_1999.pdf.
- Türkiye İlerleme Raporu 2000, (Erişim Tarihi 12.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2000.pdf.
- Türkiye İlerleme Raporu 2001, (Erişim Tarihi 13.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2001.pdf.
- Türkiye İlerleme Raporu 2002, (Erişim Tarihi 14.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2002.pdf.
- Türkiye İlerleme Raporu 2003, (Erişim Tarihi 14.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2003.pdf.
- Türkiye İlerleme Raporu 2004, (Erişim Tarihi 14.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2004.pdf.
- Türkiye İlerleme Raporu 2005, (Erişim Tarihi 15.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2005.pdf.
- Türkiye İlerleme Raporu 2006, (Erişim Tarihi 15.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2006.pdf.
- Türkiye İlerleme Raporu 2007, (Erişim Tarihi 15.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2007.pdf.
- Türkiye İlerleme Raporu 2008, (Erişim Tarihi 16.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2008.pdf.
- Türkiye İlerleme Raporu 2009, (Erişim Tarihi 16.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2009.pdf.

Türkiye İlerleme Raporu 2010 Yılı, (Erişim Tarihi 17.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2010.pdf.

Türkiye İlerleme Raporu 2011 Yılı, (Erişim Tarihi 17.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2011_ilerleme_raporu_tr.pdf.

Türkiye İlerleme Raporu 2012 Yılı, (Erişim Tarihi 18.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/2012_ilerleme_raporu_tr.pdf.

Türkiye İlerleme Raporu 2013 Yılı, (Erişim Tarihi 19.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/2013%20ilerleme%20raporu/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf.

Türkiye İlerleme Raporu 2014 Yılı, (Erişim Tarihi 20.04.2021), https://www.ab.gov.tr/files/ilerlemeRaporlariTR/2014_ilerleme_raporu_tr.pdf.

Türkiye'nin Yeni Yönetim Sistemi Hakkında Bilmek İstedığınız Her Şey, (Erişim Tarihi 15.03.2022), <https://tr.euronews.com/2018/07/10/yeni-sistem-hakkinda-bilmeniz-gerekenler>.

Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi 19 Mayıs 2003, (Erişim Tarihi 19.09.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_B_elg_2003.pdf.

Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi 23 Ocak 2006, (Erişim Tarihi 19.09.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_B_elg_2006.pdf.

Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi 18 Şubat 2008, (Erişim Tarihi 19.09.2021), https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_B_elg_2007.pdf.

Türk'e Leblebi, Rumlara Pasta, (Erişim Tarihi 06.06.2020), <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/turk-e-leblebi-rumlara-pasta-129931>.

Türk Mukavemet Teşkilatı, (Erişim Tarihi 20.03.2021), <https://mavivatan.net/turk-mukavemet-teskilati-tmt/>.

Türkiye'nin Üyeliği AB'nin Sonu Olur, (Erişim Tarihi 05.06.2020), <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/turkiyenin-uyeligi-abnin-sonu-olur-108532>.

Ulusal Program 2001 Yılı, (Erişim Tarihi 19.09.2021), <https://www.ab.gov.tr/195.html>.

Ulusal Program 2003 Yılı, (Erişim Tarihi 19.09.2021), <https://www.ab.gov.tr/196.html>.

Ulusal Program 2008 Yılı, (Erişim Tarihi 19.09.2021), <https://www.ab.gov.tr/42260.html>.

Üçlü Gayriresmi Kıbrıs Görüşmesi Berlin'de Yapıldı: 'Artık Uzakıp Giden Süreç Söz Konusu Olmayacak', (Erişim tarihi 09.03.2022), <https://tr.sputniknews.com/20191126/uclu-gayriresmi-kibris-gorusmesi-berlinde-yapildi-1040695824.html>.

Verheugen: Rumlardan Tarafından Aldatıldım, (Erişim Tarihi 14.05.2022), <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/verheugen-rumlardan-arafından-alatıldım-332997>.

Yavru Vatan Krizi, (Erişim Tarihi 23.02.2022),
<https://www.sozcu.com.tr/2015/gundem/yavru-vatan-krizi-815911/>.
Yeşil Hat Tüzüğü Konsey Kararı, (Erişim Tarihi
10.11.2021), <https://kktcb.org.tr/belgeler/ab/yesil-hat-tuzugu-konsey-karari>.
Yunanistan ve Mısır MEB Anlaşması, BM’de Yayınlandı, (Erişim Tarihi
06.02.2022), <https://qha.com.tr/haberler/guncel/yunanistan-ve-misir-meb-anlasmasi-bm-de-yayimlandi/288651/>.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Eren ARSLAN	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Erzincan Üniversitesi
Fakülte	İktisadi ve İdari Bilimler
Bölümü	Kamu Yönetimi
Yüksek Lisans	
Üniversite	-
Enstitü Adı	-
Ana Bilim Dalı	-
Programı	-
Makale ve Bildiriler	
1. -	
2. -	